AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Gönül ZAİMOĞLU

HEGEMONYA VE İDEOLOJİ BAĞLAMINDA BASININ ROLÜ: ZAMAN GAZETESİ'NDE 17-25 ARALIK ÖNCESİ VE SONRASINDA YAYIMLANAN İKTİDARLA İLGİLİ HABERLERDEKİ SÖYLEM DEĞİŞİMİ ÜZERİNE BİR İNCELEME

Gazetecilik Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2016

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Gönül ZAİMOĞLU

HEGEMONYA VE İDEOLOJİ BAĞLAMINDA BASININ ROLÜ: ZAMAN GAZETESİ'NDE 17-25 ARALIK ÖNCESİ VE SONRASINDA YAYIMLANAN İKTİDARLA İLGİLİ HABERLERDEKİ SÖYLEM DEĞİŞİMİ ÜZERİNE BİR İNCELEME

Danışman
Prof. Dr. Mustafa ŞEKER

Gazetecilik Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2016

Akdeniz Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Gönül ZAİMOĞLUnuın bu çalışması, jürimiz tarafından Gazetecilik Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Programı tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan	: Yrd. Doç. Dr. Murad KARADUMAN	(İmza)
Üye (Danışmanı)	: Prof. Dr. Mustafa ŞEKER	(İmza)
Üye	: Yrd. Doç. Dr. Seyfi KILIÇ	(İmza)

Tez Başlığı: Hegemonya ve İdeoloji Bağlamında Basının Rolü: Zaman Gazetesinde 17-25 Aralık Öncesi ve Sonrasında Yayımlanan İktidarla İlgili Haberlerdeki Söylem Değişimi Üzerine Bir İnceleme

Onay : Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Tez Savunma Tarihi : 29/06/2016
Mezuniyet Tarihi : 14/07/2016

(İmza)
Prof. Dr. Zekeriya KARADAVUT
Müdür

AKADEMİK BEYAN

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum "Hegemonya ve İdeoloji Bağlamında Basının Rolü: Zaman Gazetesi'nde 17-25 Aralık Öncesi ve Sonrasında Yayımlanan İktidarla İlgili Haberlerdeki Söylem Değişimi Üzerine Bir İnceleme" adlı bu çalışmanın, akademik kural ve etik değerlere uygun bir biçimde tarafımca yazıldığını, yararlandığım bütün eserlerin kaynakçada gösterildiğini ve çalışma içerisinde bu eserlere atıf yapıldığını belirtir; bunu şerefimle doğrularım.

Gönül ZAİMOĞLU

İmzası

İ Ç İ N D E K İ L E R

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

UYGULAMA HAKKINDA GENEL ÇERÇEVE

KISALTMALAR LİSTESİ

AK Parti	Adalet ve Kalkınma Partisi
BDP	Barış ve Demokrasi Partisi
CHP	Cumhuriyet Halk Partisi
Çev.	Çeviren
Der.	Derleyen
DBA	Devletin Baskı Aygıtları
DİA	Devletin İdeolojik Aygıtları
DSP	Demokratik Sol Parti
ESÇ	Eleştirel Söylem Çözümlemesi
HDP	Halkların Demokratik Partisi
JGK	Jandarma Genel Komutanlığı
KOM	Kaçakçılık, Organize ve Mali Suçlar
MHP	Milliyetçi Hareket Partisi
MİT	Milli İstihbarat Teşkilatı
SSCB	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
STK	Sivil Toplum Kuruluşu
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TSK	Türk Silahlı Kuvvetleri
vs.	Ve saire

ÖZET

XX. yüzyılda yaşanan teknolojik ve ekonomik gelişmelerle medyanın yapısı önemli ölçüde değişim geçirmiştir. Bu değişim sonucunda, küreselleşen dünyada sosyal anlamda insanlara kitle olarak yaklaşma kaygısı olan çevreler için, medya en önemli araç olarak görülmektedir. Bir sermaye veya ideolojik grubun kontrolünde olan medya kurumları sahiplik yapısının çıkarları çerçevesinde ideolojik aktarım aracı olarak işlev görmektedir. Birey, yaşadığı dünyayı anlamlandırırken gerçeklikle arasına medya tarafından inşa edilen arayüzü görmektedir. Toplumda yaşanan olay ve gelişmelerin aktarıldığı haber bu arayüzün en önemli unsurlarından biri olarak görülür. Haber, toplumda olup biten olay ve gelişmeler hakkında bilgi aktarırken aynı zamanda söylemsel kodlarla yeniden inşa edilir ve böylece ideolojik aktarımın bir aracı haline gelir.

Bu çalışmanın birinci bölümünde çalışmanın dayanağı olan kuramsal çerçeve boyunca ideoloji, hegemonya, eleştirel ekonomi politik, dil ve söylem kavramlarına ve bu kavramların iletişim biliminde uygulanma biçimine odaklanılmıştır. İkinci bölümde Gülen cemaatinin kurumsal yapısı incelenmiş bunun sonucunda Gülen cemaatinin birçok alanda faaliyet gösteren veya yakınlığı ile bilinen kurumları olduğu anlaşılmıştır. Türkiye'deki dini gruplarla karşılaştırıldığında farklı bir profile sahip olan Gülen cemaati ilk yıllarından itibaren siyasetle iyi denilebilecek ilişkililer içerisinde olmaya özen göstermiştir. Bu durum 2002 yılında iktidara gelen AK Parti için de geçerlidir. Taraflar arasında bir süre devam eden iyi ilişkiler 2013 yılına gelindiğinde tamamen kopmuş ve iki zıt kutup haline gelmişlerdir. Üçüncü bölümde eleştirel söylem analizi yöntemine değinilmiş ve Gülen cemaati ve AK Parti arasındaki ilişkilerin Zaman gazetesinin söylemine nasıl yansıdığı ortaya konulmuştur. İnceleme sonucunda gazetenin söylemini sahiplik yapısının iktidarla ilişkilerine göre şekillendirdiği sonucuna varılmıştır. İncelemeye alınan haberler sayıca fazla olduğundan ayrı ayrı kendi bağlamı içerisinde değerlendirmeye alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Medya, İdeoloji, Hegemonya, Haber, Söylem,

SUMMARY

THE ROLE OF THE PRESS IN TERMS OF HEGEMONY AND IDEOLOGY: A RESEARCH ON CHANGING DISCOURSE ABOUT GOVERNMENT BEFORE AND AFTER DECEMBER 17-25 PUBLISHED IN ZAMAN NEWSPAPER

The technological and economic developments experienced in the 20th century, considerably changed the structure of media. As a result of this change, for the environments that have consideration to approach to people as a mass in social terms in a globalizing world, the social media is regarded as the one of most significant instrument. Media organizations that are under the control of a specific capital or an ideological group function as ideological transfer instrument within the framework of the interests of the owners. When the individuals interpret the world they live in, they see the interface that the media have built between themselves and the reality. The social events and the news about those are assumed as the most significant components of this interface. While reporting about the social events and developments, the news also gets reconstructed through discursive codes. Thus; it becomes a instrument of ideological transfer.

The first section of this research deals with the concepts of ideology, hegemony, critical economy politics, religion and discourse throughout the theoretical framework that supports the study and also with the way these concepts are applied in communication sciences. The second section studies the organizational structure of the Gülen community. Here, it is revealed out that; the Gülen community performs in many areas and there are several organizations that are known for their intimacy with this community. The Gülen community has a different structure compared to the other religious groups in Turkey. Since its foundation, it has always tried to be in good relations with the political groups. This is also true for the Justice and Development Party, which came into power in 2002. The good relations between these two groups continued until 2013. After that date, the relations totally broke off and they became two opposite groups. The third section discusses the critical discursive analysis method and it reveals out how the relations between the Gülen community and the Justice and Development Party were reflected on the discourse of Zaman newspaper. The analysis result shows that; the newspaper shaped its discourses based on the relations between its owners and the government. As the amount of the news analysed was rather high, each was assessed individually within its own context.

Keywords: Media, Ideology, Hegemony, News, Discourse

ÖNSÖZ

Bu tezin yazım aşamasının her safhasında tavsiyeleri ile yol gösterici olan ve bu tavsiyelerle bana ufuk açan değerli hocam Prof. Dr. Mustafa Şeker'e teşekkürlerimi borç bilirim. Kapsam olarak geniş bir alana yayılan kuramsal çerçevesinin oluşturulmasında doğru yönlendirmeleri ile denizde boğulurken okyanusta yüzmemi sağlayan tavsiyeleri akademik hayatım boyunca hep aklımda tutacağım. Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi'nde derslerine girdiğim tüm hocalarıma bana kattıklarından dolayı sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Tez yazdığım süre boyunca desteğini esirgemeyen en büyük destekçim olan eşim Ömer Zaimoğlu'na bu süreçteki katkıları için müteşekkirim. Tez yazım aşamasında herhangi bir katkıları olmasa da neşe kaynağım olan çocuklarıma yaşamıma kattıkları anlam için teşekkür ederim. Hayatım boyunca varlıkları sayesinde kendimi hiçbir zaman yalnız hissettirmeyen abim ve kardeşlerime sonsuz teşekkürler. Eğitim hayatım boyunca çok zor koşullar altında dahi her zaman bana destek veren başta annem Ulviye Taşkıran olmak üzere bugün yanımda olmasa da varlığını hissettiğim ve bana hiçbir zaman vazgeçmememi öğütleyen babam Seyfullah Taşkıran'a ne kadar teşekkür etsem de kelimelerim yetersiz kalacaktır.

Gönül ZAİMOĞLU
Antalya, 2016

G İ R İ Ş

Bu çalışmanın temel amacı medya kuruluşlarının hegemonya mücadelesinde elinde bulundurduğu gücü nasıl kullandığı, ekonomi politik çıkarları doğrultusunda iktidarla olan ilişkilerine göre söylemini ne şekilde oluşturduğunu ortaya koymaktır. İletişim araştırmalarında ilk olarak haber organlarında her türlü farklı fikir ve düşüncenin medyada yer bulabildiği yönünde bir yaklaşım benimsenmiş, bu doğrultuda da medyanın gerçeği haber aracılığıyla olduğu gibi yansıttığı görüşü kabul görmüştür. Ancak Marx ve Engels'in ekonominin bir altyapı unsuru olarak üstyapıyı belirlediği ekonomi politik yaklaşım bu görüşün sorgulanmasına neden olmuştur. Marx ve Engels medyayı da üstyapı unsuru olarak değerlendirmiş ve medya çıktılarının son kertede belirleyici olan ekonomik altyapının çıkarları doğrultusunda çarpıtılarak aktarıldığını vurgulamışlardır. Marksist yaklaşıma yakın bir yaklaşım olan *araçsalcı* yaklaşım da temelde maddi üretim araçlarını elinde bulunduran egemen sınıfın zihinsel üretim araçlarını kontrol ettiği görüşünü benimsemektedir.

Eleştirel ekonomi politik yaklaşım ise iktidar mücadele sahasında toplumsal ilişkiler düzeyiyle ilgilenir. Anaakım ekonomi biliminin tezini tamamıyla reddetmez onu daha kapsamlı ilişkiler çerçevesinde değerlendirmeyi yeğler. Anlam üretimi ve tüketiminin toplumsal ilişkilerdeki bakışımsızlıklar tarafından nasıl her düzeyde şekillendirildiğini ortaya koymakla ilgilenir. Eleştirel ekonomi politik, iletişimsel etkinliğin maddi ve simgesel kaynaklarının eşitsiz bir biçimde paylaşımı tarafından yapılandırılma tarzları ile ilgilenir (Golding ve Murdock, 2014: 54). Eleştirel ekonomi politik medyanın gelişmesi, şirket menzilinin genişlemesi, metalaştırma, devlet ve hükümet müdahalesinin değişen rolüne odaklandığından tarihsel süreci merkezi konuma alır (Golding ve Murdock, 2014: 56). Eleştirel ekonomi politik, araçsalcı ve yapısalcı yaklaşımların medyanın toplumsal işlevini ortaya koymada sınırlı kaldığını öne sürerek medyayı kültürel, ideolojik, sosyo-ekonomik yönleriyle çok boyutlu olarak ele alır.

Batı Marksizmi olarak adlandırılan yeni Marksist anlayışın önemli temsilcilerinden Gramsci ve Althusser'in yaklaşımları Marksist düşünceye farklı bir pencereden bakılmasını mümkün kılmıştır. Toplumun bilinçlenmesinin önünde duran engellere odaklanan düşünürler bu bağlamda ideolojiye bir değer atfetmişlerdir. Esasında siyaset bilimi üzerine yoğunlaşan Gramsci ve Althusser siyasal iktidarın ideolojisini hâkim kılmada medyayı etkin bir biçimde kullandığını vurgulamışlardır. Her ikisi de doğrudan medya üzerine bir çalışma yapmamış olmalarına rağmen öne sürdükleri tezler bakımından iletişim araştırmalarında öncü

olmuşlardır. Kendisi de gazeteci olarak çalışmış olan Gramsci, hegemonyanın sabit olmadığını ve yönetici sınıfın iktidarını sürdürmek için sürekli olarak yenilenmesi gerektiğini öne sürmüştür. Gramsci bu noktada medyanın önemine vurgu yapmış ve medyayı hegemonyanın kazanılması ve sürdürülmesinde kullanılan bir araç olarak görmüştür. Althusser, Gramsci'nin öne sürdüğü tezlerden yola çıkmış ve egemen sınıfın iktidarını sürdürmesinde ideolojiye ağırlık vermiştir. Althusser'e göre medya devletin ideolojik aygıtlarından biridir ve egemen ideolojinin varlığını sürdürmesinde önemli bir etkendir (Althusser, 2014: 51). Althusser "*hiçbir sınıf Devletin İdeolojik Aygıtları içinde ve üstünde kendi hegemonyasını uygulamadan, devlet iktidarını kalıcı olarak elinde tutamaz"* der ve bunu Lenin'in sosyalizmin gerçekleşmesinde ideolojik aygıtlara verdiği örnekle somutlaştırır (Althusser, 2014: 54).

Kültürel Çalışmalar ağırlıklı olarak Gramsci'nin hegemonya ve kısmen Althusser'in ideoloji kavramlarından yola çıkarak medyayı değerlendirmiş ve geleneksel Marksizm'in kaba ekonomik indirgemeci yaklaşımından uzaklaşmıştır. Özer, Kültürel Çalışmaların medya araştırmalarına ağırlık vermesinde, Stuart Hall'un Kültürel Çalışmalar Merkezi'nin başına geçmesinin kilit bir rol oynadığını ifade eder (2011: 46). Hall, Gramsci'nin " *siyaset, modern sınıf demokrasisinde daima farklı konumlar arasında yapılandırılmış bir alanda yapılan mücadeledir. Sorun bu konumlar dizgesinin diğerini ne zaman yok edeceği değil, herhangi bir zamanda oyunun durumunun, güç ilişkilerinin, aralarındaki güç dengesinin ne olduğudur"* savından hareketle, bu görüşün söylem alanına aktarıldığında ideoloji kavramının alışılmışın dışında farklı bir anlayışa götüreceğini vurgular (Hall, 2002: 95). Hall, medyanın egemen güçlerden emir almadan, dünya hakkındaki açıklamaları çarpıtmadan başat tanımlamalara uygun şekilde aktarmasını aynı zamanda bunları yaparken de bilinçli olarak yapması gerektiğini vurgular ve medyanın yalnızca bu şekilde meşru kalabileceğini söyler. Ne var ki medyanın toplumu yönlendirme işlevi olduğu medya kurumunun her katmanında bilinen bir gerçektir ve bu durum rıza üretimi denilen sürece katkıda bulunur. Medyayı egemen ideolojinin eksenine alan ve yönlendiren de rıza üretim sürecidir (Hall, 2002: 99).

1. Problem

İletişim araştırmalarının geçirdiği değişimler iletişim alanında yaşanan yapısal ve teknolojik gelişmelerle örtüşmektedir. XX. yüzyılda yaşanan değişimlerle birlikte ekonomi politikalarında liberal anlayış benimsenmiş ve bu durum medya kuruluşlarının yapılarına da yansımıştır. Türkiye'de 24 Ocak 1980 tarihinde her alanda özel teşebbüsün desteklenmesi medya alanında etkili olmuş ve bu tarihten sonra çok sayıda özel medya organları kurulmaya başlamıştır. Aynı zaman diliminde yaşanan teknolojik ilerlemeler de bu değişime katkı

sağlamış bunun sonucunda basın olarak adlandırılan dönem kapanıp medya olarak adlandırılan yeni bir dönem başlamıştır (Kaya, 2009: 111). Neoliberalizm dönemi olarak adlandırılan bu dönemde büyük ekonomik faaliyetler gösteren birçok şirket medya alanına yatırımlar yapmıştır. Sahası genişleyen medya, gücünü sadece ekonomik çıkarların doğrultusunda kullanma eğilimi olan ekonomik temelli şirketler dışında belli başlı fikirler çerçevesinde bir araya gelmiş grup ve cemaatlerin de ilgisini çekmiştir. Bugün Türkiye'de faaliyet gösteren ve toplum tarafından bilinen birçok grup ve cemaatin kendisine ait veya ideolojik yakınlığı olan medya kuruluşları mevcuttur.

Bu kapsamda medya alanında faaliyet gösteren ve ideolojik yakınlık ilişkileri olan basın yayın kuruluşları yayın faaliyetlerini bu ilişkiler çerçevesinde yürütmektedir. Bu durum bireylerin toplumda olup biten olaylarla ilgili bilgi sahibi olmak adına başvurduğu haberlerin üretim süreçlerinde de etkili olmaktadır. Bunun sonucunda haber, gerçeğin olduğu gibi aktarılmasından ziyade hegemonya mücadelesi içerisinde kitlenin rızasının kazanılması, ideolojik aktarım vb. amaçlarla bir meta gibi üretilmektedir. Bu nedenle, siyasi iktidarların haber üretim süreçlerine doğrudan müdahale ettiği bilinen bir gerçek olmasının yanı sıra egemen güçlerin medya kuruluşları aracılığıyla siyasi iktidarlar üzerinde baskı oluşturma amacı güttüğü de bilinmektedir. Bu yönüyle medya, siyasi mekanizmanın denetlenmesi görevini üstlenirken aynı zamanda onu dizayn etme özelliğine de sahip olmasıyla iktidar mücadele alanına doğrudan nüfuz etmektedir. İktidar mücadelesi sahası sadece siyasi partilerin mücadele ettiği bir saha olmayıp toplum içerisindeki tüm egemen güçlerin dâhil olduğu bir alandır. Bu nedenle egemen güçler medya alanında yatırımlar yaparak iktidar mücadele alanında daha güçlü olma amacı güderler.

Bu doğrultuda geniş tabanlı yapısıyla Gülen Cemaati de medya alanında faaliyetler yürütmektedir. Gülen Cemaati'ne yakınlığı ile bilinen ilk yayın organlarından biri ve abonmanlık sistemi göz önüne alındığında Türkiye'nin en yüksek tiraja sahip gazetesi olması nedeniyle Zaman gazetesi önemli bir yere sahiptir. Çalışma boyunca ele alınan temel sorun gazetenin ideolojik yakınlığının yayın politikasına nasıl yansıdığıdır. Çalışmanın temel sorunsalı 17-25 Aralık 2013 süreci öncesinde ve sonrasında örnek olarak ele alınan Zaman gazetesinde yer alan haberlerdeki söylemin iktidarla olan ilişkiler çerçevesinde nasıl şekillendiği ve değiştiğidir. Ekonomi politik ilişkiler doğrultusunda basın siyaset etkileşiminin ideolojik etki bakımından önemli bir değere sahip olan haberin söylemine etkisi problemin temel kaynağını oluşturmaktadır.

2. Amaç

Bu çalışma, medya kuruluşları sahiplik yapısının siyasetle ilişkileri çerçevesinde söylemlerini ne şekilde değiştirdiğini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu doğrultuda Gülen Cemaati ve iktidar partisi AK Parti arasındaki ilişkilerin, incelemeye alınan Zaman gazetesinin söylemine ne şekilde yansıdığı ortaya konulmaya çalışılacaktır.

3. Önem

Bu çalışma Türkiye'de liberal ekonomi politikalarıyla değişen ekonomik ortamın medya alanına etkilerindeki öneme dikkat çekmektedir. 1980 sonrası ekonomik amaçlı yatırımların yanı sıra ideolojik tabanlı gruplar da medya alanında faaliyet göstermeye başlamışlardır. Çalışmada bu gruplardan biri olan Gülen Cemaati'nin yapısı bütüncül bir yaklaşımla ele alınacak ve Zaman gazetesi ekseninde detaylandırılarak incelenecektir. Zaman gazetesi sadece ekonomik kar odaklı bir yayın kuruluşu olmadığından ekonomi politik ilişkilerin haber söylemine etkisinin yanı sıra ideoloji ve hegemonya perspektifinden değerlendirilmesi önem arz etmektedir.

4. Varsayımlar

Çalışmada kitle iletişim araçlarının sahiplik yapısının haber üretim süreçlerine etki ettiği savından hareket edilmiştir. Bu doğrultuda medyanın iktidar mücadelesinde bir araç olarak kullanıldığı ve medya aracılığıyla aktarılan haberlerin dilinin de belli amaçlar çerçevesinde oluşturulduğu öne sürülmektedir.

1. Bu doğrultuda ilk olarak çalışmanın örneklemi olan Zaman gazetesinin haber söyleminin, sahiplik yapısının iktidarla olan ilişkilerine göre şekillenmekte ve değişmekte olduğu varsayılmıştır.
2. Kitle iletişim araçları toplumda yaşanan olayları habere dönüştürürken, kendi ideolojik yaklaşımına göre yeniden ürettiği varsayılmıştır.
3. Haber üretim sürecinde habere konu olan olgu veya olayın gerçekliğinden ziyade iktidar mücadelesi içerisinde bağlamından koparılarak bir araç gibi kullanıldığı varsayılmıştır.

5. Sınırlılıklar

Bu çalışma 17-25 Aralık yolsuzluk soruşturmaları sürecinde Zaman gazetesinin söylemindeki değişimi incelemek adına oluşturulmuştur. Gazetenin üzerindeki Fethullah Gülen ve Gülen Cemaati etkisi bilinse de resmi anlamda bir ilişkisi olmadığı için çalışmanın temel argümanı ekonomi politik ilişkiler ve sahiplik yapısı bağlamında söylem değişimi bakımından kısıtlı bir dil kullanılmasına neden olmuştur. Zaman gazetesinin söylem değişimine yol açan süreç hala devam etmektedir. Bu nedenle çalışmanın kapsamı sürecin

çıkış noktası olan 17-25 Aralık 2013 tarihlerinin öncesi ve sonrasındaki önemli tarihlerde yayımlanan haberlerle sınırlandırılmıştır.

6. Yöntem

Çalışmada Teun Adrian Van Dijk'in eleştirel söylem çözümlemesi yöntemi kullanılmıştır. Bu doğrultuda ele alınan haberler makro ve mikro yapısal unsurlar çerçevesinde değerlendirilmiştir. Yöntemin ne şekilde kullanıldığı uygulama bölümünde ayrıntılı olarak anlatılmıştır.

7. Evren ve Örneklem

Çalışmanın evreni: Türkiye'de yayımlanan gazeteler, örneklemi: Gülen cemaatine yakınlığı ile bilinen Zaman gazetesidir.

8. Verilerin Toplanması ve İşlenmesi

Çalışmanın birinci bölümünde Marksist teoriden yola çıkarak değişen anlayış doğrultusunda ekonomi politik, ideoloji, hegemonya, kültürel çalışmalar gibi konularda var olan temel kaynaklar literatür taraması yapılarak incelenmiştir. Devlet ve iktidar ve medya ilişkilerinin haber söylemine etkileri yine ilgili kaynaklar taranarak incelenmiştir. İkinci bölümde Gülen Cemaati'nin tarihçesi, yapısı ve yayın organları konuyla ilgili kitaplar, basında çıkan haberler, köşe yazıları, makaleler vb. taranması yöntemiyle incelemeye alınmıştır. Gülen Cemaati'nin siyasi iktidarla ilişkileri tarihsel süreç içerisinde incelenmiştir. Üçüncü bölümde ise eleştirel söylem çözümlemesi yöntemi ayrıntılı olarak anlatılmış ve örneklemi oluşturan Zaman gazetesinde yayımlanan haberler bu yöntem çerçevesinde analiz edilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM
İKTİDAR MÜCADELESİNDE İDEOLOJİ VE HEGEMONYA KAVRAMI

1.1. İdeoloji ve Kitle İletişimi

İdeolojinin sosyal bilimlerin hemen her alanında incelenen bir kavram olması birçok tanımının yapılmasına neden olmuştur. İdeoloji kavramının kökleri Ortaçağa kadar uzanır lakin kavram olarak Fransız Aydınlanması olarak bilinen dönemde Antonio Deestutt de Tracy'nin çalışmaları ile belli bir düzleme oturtulmuştur (Fredeen, 2011: 11). Bu tarihten sonra ideoloji üzerine birçok çalışma yapılmış ve hala da yapılmaya devam etmektedir. Avrupa'da Aydınlanma Çağı olarak bilinen XVII. ve XVIII yüzyılda düşünürler bilimin, eski değişmez olarak tabulaşmış fikirlerden ve ideolojilerden bağımsızlaşarak akılcı düşünceyi ön plana çıkarmayı hedeflemişlerse de ideolojinin sahasının genişliği ekonomi, siyaset vb. birçok alanda etkili kullanımı onu disiplinler arası bir çalışma konusu haline getirmiştir.

İdeolojinin günümüzdeki kavrayışına erişmesinde Marx ve Engels'in ideoloji üzerine yaptığı değerlendirmelerin büyük etkisi vardır. Marx ve Engels, ideolojiyi "camera obscura" olarak (gerçekliğin ters düz edilerek gösterildiği) tanımlamışlardır. Bu benzetmeden kastedilen dünyada olup bitenlerin kapitalist düzendeki toplumsal ilişkiler tarafından kişileri insanlıktan uzaklaştırma eğilimi ile çarpıtılmasıydı (Fredeen, 2011: 13). Bu noktada Marx ve Engels ideolojiye *yanlış bilinç* vurgusu yapmaktadır. Yanlış bilinç, yönetilenlerin kendi çıkarlarına ters düşecek edimde bulunmalarına yol açan, kendi toplumsal konumlarına ilişkin taraflı anlayışlarıdır. Egemen sınıf, konumunu legalleştiren ideolojiyi yayarak sokaktaki adamın, sömürüldüğünün farkına varmasını zorlaştırmaktadır (Özer, 2011: 26). Marx ve Engels çalışmalarında medya üzerine önemli bir ağırlık vermemiş olsa da kendinden sonra gelen Marksist çizgide olan araştırmacılar ideolojiyi yayma ve muhafaza etmekte medyanın önemli etkisi olduğunu vurgulamışlardır. Çiler Dursun'un (2001: 26), Marx'ın yanlış bilinç kavramından yola çıkarak medyanın toplum üzerindeki etkisine yönelik değerlendirmesinde, medyayı ideolojik egemenliğin bir kanalı olarak konumlandırmaktadır. Medya içeriklerinin kitlelerin bilinçlerinin şekillendirdiğinin altını çizerken aynı zamanda bu içeriklerin üretim ilişkilerinin sürdürülmesinden kaynaklanan çıkarların korunmasında etkin rol üstlendiğini vurgulamaktadır.

Marx'tan sonra ideoloji kavramı hem Marksist düşüncede hem de daha sonraki yıllar içerisinde ortaya çıkmakta olan sosyal bilim disiplinleri arasında önemli bir kavram olarak yerini almıştır. (Thompson, 2013: 60). Marx ve Engels'in ideolojiye olumsuz bir anlam

yüklemelerinin, kendilerinden sonra gelen araştırmacılara ideoloji kavramının açıklanması hususunda yeni bir yön tayin ettiği söylenebilir.

İdeoloji kavramının anlamlandırılması ve kategorize edilmesinde L. Althusser'in çalışmalarının katkısı yadsınamaz. Althusser, ideoloji kavramsallaştırmasında Devletin İdeolojik Aygıtları (DİA) ve Devletin Baskı Aygıtları (DBA) arasındaki işlevsel ayrımı sonucunda ideolojiyi maddi bir pratik olarak tanımlar (Althusser, 2014: 50). DİA'ların içerisinde konumlandırdığı medyaya ideolojin aktarımında önemli bir rol atfeder. Althusser ideoloji çalışmalarında Gramsci'nin hegemonya kavramından faydalanmıştır. Gramsci'ye göre hegemonik sınıf; okul, kilise, medya, sokak adları ve mimarisi gibi aygıtları kullanarak halkın rızasını kazanmak için ideoloji üretmektedir. Gramsci hegemonik güçten söz ederken bu gücün toplumdaki diğer insanları ne şekilde ikna ederek kendi çıkarları doğrultusunda düşünmeleri sağladığına işaret etmektedir. Bu bağlamda üzerinde durulması gereken nokta, ideolojilerin bireylerin veya sınıfların zihinlerine nasıl yerleştirildiğidir. Bu sorunun cevabını Althusser, devletin ideolojik aygıtları ile baskı aygıtlarının birlikte kullanılarak var olan ideolojiyi yeniden üretmek ve bireylere aşılamak yoluyla gerçekleştiğini ifade ederek vermektedir (Devran, 2010: 22-23). Gramsci ve Althusser'in ideolojiyi yayma gereçlerinden biri olarak öne sürdüğü medyanın, özellikle aile, okul ve dinî kurumlarda edinilen ideolojinin yeniden üretiminde oldukça etkili olduğu bilinmektedir.

Thompson (2013: 12) ideoloji üzerine yapılan çalışmaları ideoloji ve medya ilişkisi bakımından yetersiz bulmaktadır. Bunun nedeni belli bir dönemine kadar kitle iletişim yapısı itibariyle ulaşabildiği birey sayısının günümüzdekine oranla oldukça düşük olmasıdır. Kitle iletişim organlarının ulaşabildiği kişi sayısının yükselmesi toplumları kitle iletişim organlarına daha fazla bağımlı hale getirmiş ve medyayı ideoloji aktarımında ön plana çıkarmıştır. Thompson bunu "Kitle iletişimi modern toplumlarda ideolojinin işleyişinin başlıca vasıtası haline geldiyse, üretilen sembolik biçimlerin daha önce görülmedik bir boyutta dolaşıma girerek milyonlarca kişiye ulaşmasıdır" (Thompson, 2013: 31) şeklinde ifade eder.

1.1.1. Ortodoks Marksizmde İdeoloji ve Kitle İletişimi

Ortodoks Marksizm diğer bir ifadeyle Geleneksel Marksizm, Marx'ın ekonomik belirlenimcilik menşeili fikir ve görüşlerinin temel alındığı Marksist anlayış biçimi olarak tanımlanır. Marx'ın fikir ve görüşleri yaşadığı dönemden itibaren sosyal bilimler ağırlıklı olmak üzere birçok alanda yorumlanmıştır. Marx salt ideoloji üzerine bir çalışma yapmamış

hatta çalışmalarının içerisinde daha çok *fikir* kavramını kullanmıştır. Ortodoks Marksist teoride, kitle iletişimin yorumlanması Marx'ın (2013: 75) Alman İdeolojisi'nde belirttiği:

> Egemen sınıfın düşünceleri, bütün çağlarda egemen düşüncelerdir, başka bir deyişle, toplumun egemen maddi gücü olan sınıf aynı zamanda egemen zihinsel güçtür. Maddi üretim araçlarını elinde bulunduran sınıf, aynı zamanda zihinsel üretim araçlarını da elinde bulundurur, bunlar o kadar birbirinin içine girmiş durumdadırlar ki, kendilerine zihinsel üretim araçları verilmeyenlerin düşünceleri de aynı zamanda bu egemen sınıfa bağımlıdır. Egemen düşünceler, egemen maddi ilişkilerin fikirsel ifadesinden başka bir şey değildir" savından hareket etmektedir. Bu bağlamda zihinsel üretim aracı olarak medya egemen sınıfın kontrolü altındadır.

İletişim araştırmalarında sıklıkla vurgulanan "*yanlış bilinç"* kavramı Marx ve Engels'in ideolojinin gerçeği *camera obscura* gibi tersine çevirdiği görüşünü temel alır. Marksizm'de ideoloji kavramının olumsuz bir anlam taşımasında bu tanım önemlidir. Marx'ın Marksizm'i bir ideoloji olarak değerlendirmemesi, onu dünyayı doğru algılamayı mümkün kılan bir araç olarak görmesi, Marksizmi ideolojinin olumsuz etkisinin dışında tutmak istemesinden dolayıdır. Mardin (2013: 21) "Marx'ın 'Marksist değilim' deyişini böyle anlamak gerek" der.

Marx, burjuva ideolojisini, egemen sınıfların ezilen sınıfları etkisi altına almak için özenle planladığı, kasti bir fesatlık olarak değerlendirmediği gibi, bilincin keyfi bir icadı olarak da görmemiştir. İdeoloji piyasa koşullarında, piyasa tarafından üretilir (Larrain'den 1991 aktaran Dursun, 2001: 25).

Ortodoks Marksizm'de Marx'ın, ideolojinin egemen sınıfların fikirlerini yaymada zihinsel üretim araçlarını kontrolünde tuttuğu, bu nedenle zihinsel üretim araçlarından biri olan medyanın da egemen sınıfların kontrolünde olduğu görüşüne sadık kalınmıştır. Marx'ın görüşleri gerek kendi yaşadığı dönemde gerekse Marx sonrası dönemde sosyal bilimler ve daha birçok alanda yapılan çalışmalarda yol gösterici bir kaynak olmuştur. İletişim bilimi her ne kadar sosyal bilimlerin içerisinde değerlendirilen bir alan olsa da iletişim araştırmaları onun merkez aldığı "medya" kavramından dolayı disiplinler arası çalışmayı gerekli kılmıştır.

Ekonomi politikçiler Marx'ın altyapı/üstyapı kavramını kullanarak ideolojinin ekonomik altyapının belirlediği bir üstyapı kurumu olduğunu söylerler. Bu doğrultuda medyanın sahiplik yapısına odaklanılır. Bu noktada "medyanın rolü, medyaya sahip olan ve onu denetleyen sınıfın çıkarlarını yanlış bilinç üretimi aracılığıyla meşrulaştırmaktadır."(Shoemaker ve Reese, 2014: 106). Medya bunu Marksist terminolojideki çatışkıları kullanarak çarpıtma yoluyla yapar.

Salt ekonomik belirlenimcilik teziyle kitle iletişimin yapısını açıklamanın yetersiz kalması, Ortodoks Marksizm'in eleştirel eksene kaymasında önemli bir değişim olarak düşünülür. Bu noktada araçsal yaklaşım en önemli değişimlerden biri olarak tanımlanır.

Araçsal yaklaşımda, ekonominin aşağıdan yukarıya her şeyi mekanik bir şekilde belirlediğinden yola çıkarak, medyanın egemen sınıfın çıkarlarına hizmet ederken aynı zamanda yine bu sınıfın müdahalelerine açık kurumlar olduğunu vurgulanmaktadır (Dursun, 2001: 27). Araçsal yaklaşım ekonominin belirlenimciliğine vurgu yaparken aynı zamanda medyanın sadece yönetici sınıfın değil seçkinlerinde etkisi altında olduğuna vurgu yapar.

Herman ve Chomsky (2012: 72) ekonomi politik ve araçsal yaklaşımı bir araya getirerek propaganda modelini ortaya koymuşlardır. Bu model, servet ve güç eşitsizliğinin, kitle medyasının çıkarları ve seçimleri üzerindeki çok boyutlu etkisine odaklanır. Herman ve Chomsky propaganda modelini beş temel bileşene indirgeyerek açıklar. Bunlar:

1. Hâkim kitle medyası firmalarının büyüklüğü, tekelleşmiş mülkiyeti, sahibinin serveti ve kar yönelimi.
2. Kitle medyasının temel gelir kaynağı olarak reklamcılık
3. Medyanın, hükümet, iş dünyası ve bu temel kaynakların ve gücün faillerinin finanse ettiği ve onayladığı uzmanların sağladığı bilgilere dayanması
4. Medyayı disiplin altına alan bir araç olarak "tepki üretimi"
5. Ulusal bir din ve denetim mekanizması olarak "anti-komünizm".

Bu bileşenler birbirleri ile etkileşime geçer ve birbirini pekiştirir. İşlenmemiş halde olan ham haberler propaganda modelinin bileşenlerine göre tek tek süzgeçlerden geçirilir ve geriye sadece yayınlanmaya uygun olanları medyada yerini alır. Herman ve Chomsky, ağırlıklı olarak Amerikan kitle medyasında olmak üzere birçok haberi propaganda modeline göre incelemişlerdir.

Ortodoks Marksistler temelde Marx'ın öne sürdüğü ekonomik belirlenimcilik fikrine odaklanmış ve medyayı bu eksende değerlendirmişlerdir. Marx'ın ortaya koyduğu fikirlerin etkisi birçok alanda hissedilir olduğu bu dönemde bu durum tabii olarak kaçınılmazdı. XX. yüzyılda ise kitle iletişiminin geçirdiği değişimler araştırmacıları, onun salt ekonomik belirlenimcilikle açıklanamayacağı fikrine yöneltmiştir.

1.1.1.1.Eleştirel Ekonomi Politik ve Medya

Ekonomi politik temelde üretim araçlarının mülkiyet yapılarını, maddi malların üretimi ve dağıtımını, üretim içerisinde faaliyet gösteren farklı toplumsal sınıfları ve bu sınıflar arasındaki ilişkileri inceler. Ekonomi politik bu yönüyle çok geniş bir araştırma sahasına sahiptir. Kitle iletişim araçları ekonomi politik yaklaşımla ele alınırken bu araçların toplumsal etkisinden ziyade sahiplik yapısına ve bunun hangi ideoloji ve değer yargıları ile toplumu şekillendirdiğine odaklanılır. Bu bağlamda medyanın ticari boyutunun kayda değer

bir hacme ulaşması, bütünleşmeler yoluyla tekelleşmesi, uluslararası hale gelmesi, reklam verenlerin rolü ve reklamın etkisi gibi çeşitli olgular sorgulanır (Demirbilek, 2011: 18).

XX. yüzyılda yaşanan gelişmeler özellikle ekonomi alanında büyük değişimlere neden olmuştur. Sermayenin gidererek güçlendiği, şirketlerin holdinglere dönüştüğü bu dönemde medya da sermayenin bir parçası haline gelmiştir. Diğer bir açıdan ise basın yayın alanına giren holdingler ekonomik alanda olduğu gibi medya alanında da bütünleşme yoluna gitmektedir. Özellikle ana akım olarak adlandırılan medya kuruluşlarının belli başlı holdinglerin çatısı altında olması medyada çeşitliliğin azalmasına neden olmaktadır. Ayrıca yapılan araştırmalara göre herhangi bir ülkede kitle iletişim faaliyeti sürdüren kuruluşlarının sayıca çokluğu da çeşitlilik anlamına gelmemektedir. Kitle iletişim sahasına hakim olan belli başlı medya organları takip edilirlik bakımından önemli bir kısmı işgal etmektedir. Bu durum sayısal oranlar ile takip edilme, izlenme, okunma gibi verilerle karşılaştırıldığında aralarında bir ters orantı olduğu sonucunu götürmektedir.

Medya siyaset etkileşimi ise salt iktidarın sansür vasıtasıyla medyaya müdahale etmesi ile sınırlı değildir, aynı zamanda güçlü medya kuruluşlarının iktidar üzerinde haber aracılığıyla baskı oluşturması ile de ilgilidir. Holdinglerin medyanın yanı sıra üretim, ticaret, endüstri vb. birçok alanda faaliyet gösteren alt şirketlerden oluştuğu düşünüldüğünde, bu faaliyetlerini aksatmamak adına siyasetle dolayısıyla iktidarla iyi geçinmesi gerektiği ekonomi politik analizin işaret ettiği başlıca husustur. Sermaye grupları medya aracılığıyla iktidara yakın durmaya çalışırken aynı zamanda elinde bulundurduğu gücü iktidar üzerinde baskı unsuru olarak da kullanma eğilimindedir. Medya, siyasetle kurduğu ilişkileri ağırlıklı olarak haber aracılığıyla yürütmektedir.

İdeal bir iletişim ortamında medya haber aracılığıyla, halkın toplumda olan biten olaylarla ilgili doğru bir şekilde bilgilendirilmesi amacı taşır. Medya siyaset etkileşimi sonucunda haberin bağlamından koparılarak çarpıtıldığı, editoryal süreçte egemen söyleme uygun hale getirildiği hatta bazen hiç yayınlanmadığı iletişim araştırmacılarının üzerinde hem fikir olduğu bir gözlemdir.

Bu yaklaşımın en önemli temsilcilerinden biri olan Chomsky medyanın etkilerinden ziyade performansına odaklanarak geliştirdiği propaganda modelini "…hangi yollarla paranın ve gücün basılmaya uygun görülen haberleri süzgeçten geçirebildiğini, muhalefeti marjinalleştirdiğini, hükümetin ve hakim özel çıkar gruplarının mesajlarını halka iletebildiğini ortaya koymaya çalışır. Bunu yaparken belli başlı süzgeçler kullanır" şeklinde açıklar (Herman ve Chomsky, 2012: 72). Chomsky medyanın bağlı bulunduğu kuruluşun çıkarları doğrultusunda egemenlerin sözcülüğünü yaptığını vurgular. Chomsky propaganda modeline

göre Amerika'da birçok toplumsal olayın haberlerde ne şekilde yansıtıldığını ayrıntılarıyla inceleyerek belli bir geçerlilik kazandırmıştır (Erdoğan ve Alemdar 2002: 347).

Eleştirel ekonomi politik ise her hangi bir toplumda var olan güç ilişkileri ve bu ilişkilerin işleyişini anlamak adına önemlidir. Golding ve Murdock (2002: 53) eleştirel ekonomi politiği ana akım ekonomi biliminden farklı olduğunu söyler. "Bu farklılıkları dört ana başlık altında inceler. İlk olarak bütüncüldür, ikincisi tarihseldir. Üçüncüsü kapitalist teşebbüs ile devlet müdahalesi arasındaki dengeyi inceler. Dördüncüsü ve en önemlisi adalet, eşitlik ve kamu yararı gibi temel ahlaki sorunlarla ilgilenebilmek için verimlilik gibi teknik konuların ötesine gider".

Eleştirel ekonomi politiğin ekonomi biliminden temel farkı kültür endüstrilerine, mülkiyet ve üretim ilişkilerine odaklanmasıdır. Anaakım ekonomi bilimi, Marx'ta olduğu şekilde kapitalizmin egemen bireylerine odaklanırken, eleştirel ekonomi politik, anlam üretimi ve tüketiminin toplumsal ilişkilerdeki birbirinden farklı yapılar tarafından nasıl her düzeyde şekillendirildiğini ortaya koymakla uğraşır. Bunlar, haberin her düzeyde var olan ilişkilerden yapılandırıldığı tarzından, televizyon izleme alışkanlığının ev yaşantısını düzenleme ve aile içindeki iktidar ilişkilerine kadar uzanır (Golding ve Murdock, 2002: 53). Bu anlamda eleştirel ekonomi politiğin inceleme sahasının oldukça geniş alana yayıldığı ve bu alanların birbiri ile organik bir ilişkisi olmasa da belli amaçlar doğrultusunda birlikte hareket ettikleri söylenebilir. İletişim kanalı olarak medyada bütünleşme bu birliğin sağlanmasında önemli bir etkendir.

Eleştirel ekonomi politik yaklaşım, temelde iletişim süreci içerisinde yayın içeriklerinin medyanın sahiplik yapısı ile olan ilişkisine ve sahiplik yapısının pazarın kontrolündeki rolüne odaklanmaktadır. İletişimin tarihsel ekonomi politiği için dört tarihi sürecin incelenmesi gerekir: Medyanın gelişmesi, şirket menzilinin gelişmesi, metalaştırma, devlet ve hükümet müdahalesinin değişen rolü (Golding ve Murdock'tan akt. Adaklı, 2001: 152). Eleştirel ekonomi politik yaklaşımın öne sürdüğü bu temel kavrayış medyanın sadece ticari anlamda gelir elde etme amacı güden bir kuruluş olmadığına dikkat çekmektedir. Klasik ekonomi politiğin analizlerini ve ilgi alanını genişleterek pazar sistemlerinin bozukluklarına ve eşitsizliklerine işaret ederken çözüm önerileri getirir. Müdahalenin alacağı biçimler üzerinde anlaşmazlık olması durumunda, pazar sistemlerinin kusurlarının ancak devlet müdahalesi ile tarafından düzeltilebileceğini öne sürer (Golding ve Murdock, 2002: 59).

Büyük medya kuruluşları bütünleşme yoluyla pazara hakim olarak daha küçük gruplar üzerinde iktidar kurarlar. Bu durum medyada kültürel üretimin çeşitliliğini etkiler. Eleştirel ekonomi politiğin temel inceleme konularından biri de bu etkiyi saptamaktır. İletişim alanında

gazete, televizyon, dergi vs. gibi pek çok yayın organı bulunan kuruluşların yayın politikalarının benzer olması kaçınılmazdır. Herhangi bir ülkede yayın yapan birçok medya organı bulunmasına rağmen okur ve izlerkitlenin büyük çoğunluğu belli başlı medya organlarını tercih eder. Bu doğrultuda ana akım dışında alternatif medyanın nicel olarak çokluğu iletişim etkinliklerinin çeşitlendiği anlamına gelmez. Piyasaya hakim olan gruplar medya aracılığıyla üretilen kültürel üretime de hakimdirler. Golding ve Murdock, (aktaran Stevenson, 2008: 79) gazetecilik endüstrisindeki ekonomik kaynakların dağılımındaki eşitsizliğin ideolojik çeşitlilik üzerinde belirleyici rolü olduğunu savunurlar.

1.1.2. Batı Marksizm'inde İdeoloji ve Kitle İletişimi

Anderson (2011: 54) Batı Marksizm'inin doğuşunu I. Dünya Savaşı'nın sonu ve II. Dünya Savaşı'nın başlangıcı arasında yaşanan değişimlere dayandırır. Bu dönemlerde ekonomi başta olmak üzere dünyada kalıplaşmış birçok sistem hızlı bir dönüşüme girmiştir. Bu dönüşüm Marksizmi çıkmaza sokmuş ve Marx ve Engels'in teorilerinin yeniden ele alınması yönünde bir gereklilik doğurmuştur. Anderson, Batı Marksizminin: olgunluk dönemini iki dünya savaşı arasında geçiren Marksist düşünürlerin Marksizmi daha geniş bir çerçevede hem eleştirel hem de biçimsel olarak tekrar ele almaları ve yeniden yorumlamaları sonucunda ortaya çıktığını belirtir.

Batı Marksizm'i, Ortodoks Marksizm ya da diğer bir tabirle Geleneksel Marksizm'de ideoloji vb. kavramların salt ekonomik belirlenimcilik savıyla açıklanamayacağını öngörmüş ve Marksizm'e yeni bir boyut kazandırmıştır. Batı Marksizm'i geleneksel Marksistler tarafından bir yoldan çıkış olarak eleştirilmişse de ortaya çıkan bu yeni anlayış Marksizm'e karşı çıkan bir anlayış değil, Marksizm'in yeniden yorumlanması şeklinde değerlendirmektedir.

Marksist düşüncedeki ideoloji kavramının olumsuz olarak ele alınmasına karşın Lenin kavramı olumlamasa da ona "nötr" olarak yaklaşmıştır. Lenin, sınıf mücadelesinin keskinleşmesinde hareketle işçi sınıfı da dâhil tüm sınıfların ideolojisine değer vermiş ve ona bir konum atfetmiştir. Burjuva sınıfının karşısında işçi sınıfının da ideolojisinin olması ideolojinin olumlu yanı olarak görülmüştür. Bir fikir ideolojik olmasından değil, hizmet ettiği sınıfın çıkarına göre hareket etmesinden dolayı sorunlu görülmüştür. Lenin'e göre sosyalist ideoloji, burjuva ideolojisine karşı direnmeli ve kendi konumunu korumalıydı, aksi durumda burjuva ideolojisini güçlendirirdi. Lenin'in ideolojiye getirdiği bu yaklaşım ideolojinin olumsuzluğunu bir bakıma nötralize etmiştir. Lenin'e göre burjuva ideolojisine karşı alternatif bir ideoloji sosyalist entelijensiya tarafından geliştirebilirdi, çünkü burjuva ideolojisi o kadar

uzun zamandır hâkim ideolojiydi ki artık toplumu anlamanın doğal yolu olarak kabul görmekteydi. Lenin'in ideolojiye getirdiği bu yeni anlayış 1917 yılında Bolşeviklerin zaferi ile Marksistler tarafından kabul görmüştür (Mclellan, 2012: 27-28). Mclellan, Lenin'in ortaya koyduğu bu yeni anlayışın ideolojinin eleştirel analitik yönünü zayıflattığını düşünmektedir.

Marx'ın görüşlerini kısmen benimseyen, kısmen eleştirilerek geçersiz gören ama yine son kertede Marksist olarak değerlendiren düşünürlerin ortaya koyduğu fikirler Marksist gelenekten kopma olarak değerlendirilmiş ve bu yeni gelenek Batı Marksizmi olarak adlandırılmıştır. Antonio Gramsci, Louis Althusser; Frankfurt Okulu Düşünürleri ve İngiliz Kültürel Çalışmalar ekolü Batı Marksizminin ortaya çıkmasına önemli rol oynamışlardır.. Marx'ın üstyapıya yerleştirdiği kavramlara odaklanmışlardır. Bunlar; kültür, ideoloji, hegemonya kavramlarına yükledikleri değer ve değerler çerçevesinde kitle iletişiminin önemi bakımından ayrı başlıklar halinde incelenecektir.

1.1.2.1. Gramsci ve Althusser 'de İdeoloji Kavramı: Ortodoks Marksizm Üzerine Eleştiriler

Antonio Gramsci, Marx'ın koşullar olgunlaştığında proletarya devriminin kaçınılmaz olarak gerçekleşeceği görüşüne tamamen karşı çıkmasa da, Marx'ın devrimin gerçekleşmesi için öne sürdüğü koşulların yeterli düzeyde olmadığını söyler. Marx'ın ekonomik gerçekliğin en nihayetinde ideolojiden daha etkili olacağı görüşü XX. yüzyılda kapitalizmin içsel bir devrimle yıkılmayacağı görüşüne doğru evirilmiştir. Bunda Rusya'da yaşanan devrimin sonuçları ve Avrupa'ya yayılmamasının altında yatan nedenlerin etkisi vardır (Fiske, 2014: 300). Rusya'daki devrimin Avrupa'ya yayılmaması ya da devrimin gerçekleşmemesi, ideoloji kavramının, kültür ve siyasetle etkileşimi daha kapsamlı bir incelemeye tabi tutulmasını gerektiriyordu. Bu doğrultuda bireyin içinde yaşadığı dünyayı anlamlandırmasının önünde duran engellere odaklanan düşünürlerin ilk referansı yine Marksist literatür olmuştur. Bu geleneğin öncülerinden Lukacs (2014: 212), Marx'ın meta fetişizmi kavramı üzerine yoğunlaşmıştır. Lukacs, kapitalist sistemde emek veya işgücünün karşılığının meta olduğunu dolayısıyla da insanın emeğinin meta ile nesnelleştiğini söylemiştir. Buna göre, toplumsal dünyanın metalaşması bir şeyleşme süreci ile ilgilidir. Meta fetişizmi ve şeyleşmenin bir sonucu olarak, bireyler kapitalist sistemin bütünlüğünü ve onun kendileri üzerindeki etkilerini kavrayamazlar. Bunun sonucunda bireylerin toplumsal hayat hakkında kavrayışları parçalı ya da eksiktir. Birey emeğin karşılığı olan metalarla kuşatılarak daha çok metaya sahip olmak için kapitalist sisteme emeğini satar. Emeğin karşılığı olan metalarla kuşatılan dünyada birey toplumsal gerçekliğin farkına varamaz. Proletaryanın bu durumdan kurtulması için sınıf

kimliği ve politik eylemcilik duygusuna gereksinimi vardır. Bu ise sadece kapitalizmin ideolojik etkilerine ilişkin eleştirel kendini bilme ve dönüşlülük ile meydana gelir (Smith, 2007: 61).

Gramsci ideoloji kavramını değerini ele alırken yapılan en büyük hatanın kavramın hem belli bir yapının zaruri üstyapısına hem de belli bireylerin keyfi kuramlarına uyarlandığı olgusundan kaynaklandığını söyler: "İdeolojiye yüklenen alçaltıcı anlam kavramın teorik analizini dönüştürdü ve yanlış yola saptırdı. İdeoloji yapıdan kopuk olarak tanımlandı ve buna bağlı olarak yapıları değiştiren şeylerin ideolojiler değil, ideolojileri değiştiren şeylerin yapılar olduğu öne sürüldü. Belli siyasal çözümlemeler ideolojik yaftası yedi" (Gramsci, 2014: 36).

> Gramsci bu noktada ideolojiye yüklenen olumsuz anlamın ideolojinin değeri ve toplumsal etkisinin anlaşılmasında olumsuz bir etkisi olduğunu vurgulamıştır. Tarihsel anlamda organik ideolojiler yani belli bir yapı için zaruri olan ideolojiler ile keyfi, rasyonalist, iradi ideolojiler arasında fark görülmelidir. Tarihsel anlamda zaruri oldukları sürece ideolojilerin psikolojik bir geçerliliği vardır. Bu ideolojiler kitleleri örgütler, bireylerin hareket ettikleri konumlarından ve mücadelelerinden haberdar olduğu zemini kurarlar. Keyfi ideolojiler ise bireysel hareketlerden ve polemiklerden başka bir şey üretmezler (Gramsci, 2014: 36).

Bu bağlamda ideoloji kavramı sadece egemen sınıf için değil, altı sınıflar için de önemli bir yere sahiptir. Alt sınıfların örgütlenmesi, konumları ve mücadele alanlarını kavramalarında önemli bir etken olarak da düşünülmelidir. Gramsci, ideolojinin önemini sadece egemen sınıfın değil aynı zamanda alt sınıfın da kavraması gerektiğinin altını önemle çizmiştir. İdeoloji kavramını açıklarken aynı zamanda onun ne şekilde işlediğini ve yayıldığını belli örneklerle açıklamıştır.

Gramsci, yönetici sınıfın ideolojik yapısını organize ederken basının (medya) önemine vurgu yapmıştır. Bu doğrultuda basını, teorik veya ideolojik cepheyi koruyan, savunan ve geliştiren somut bir organizasyon olarak değerlendirmiştir. Burada basın derken basın yayın faaliyeti olan her türlü yayını işaret etmiş ve bu organizasyonun ulusal çapta yapıldığında devasa bir etki alanı olduğunun altını çizmiştir. Basının ideolojik yapının tek dinamik parçası olmadığını ama en dinamik parçası olduğunu söylerken diğer etkenleri de (kütüphaneler, okullar farklı oluşum ve gruplar, caddelerin mimarisi, isim ve şekli vb.) buna dahil etmiştir. Gramsci bu etkenler içerisinde kilisenin modern dünyada edindiği konuma ayrıca önem atfetmiştir (Gramsci, 2014: 66). Bahsi geçen tüm bu etkenler rızanın üretimi vasıtasıyla hegemonyanın kurulmasında da bir etken olarak görülmektedir.

Gramsci, hegemonya mücadelesi ve ideolojik etkinin tarihsellik bakımından önemine dikkat çekmiştir. Hegemonya ideolojiyi kapsar ancak ideolojiye indirgenemeyecek kadar geniş bir yapıya sahiptir. Hegemonya kavramının ideolojiye katkısı onu belli kavramsal çerçeveye oturtmasıdır. Dahası hegemonya, anlam olarak ideoloji kavramının işleyişinin

açıklanmasında önemli bir katkı sağlamıştır. Althusser, Gramsci'nin ideoloji üzerine ortaya koyduğu çerçeveyi geliştirmiş ve ideoloji kavramını daha kapsamlı bir çerçeveye oturtmuştur. Temelde Gramsci'nin ideolojiye yüklediği anlamlardan yola çıktığı için Althusser'in ideoloji tanımlamaları, Gramsci'nin bıraktığı miras olarak görülür.

Althusser, üzerine getirdiği yeni kavramlarla ideolojinin yeniden keşfini yapmış, tüm dünyada ideoloji sorunsalının yeniden okunmasına ve tartışılmasına yol açmıştır. Althusser'in ideoloji yaklaşımında Marx'ı eleştirmek gibi bir gayesi yoktur. Marx'ın yeniden ve başka mecralardan okunması gerektiğini savunmuştur. Althusser bunu Spinoza'dan yola çıkarak yapmış ve Marx'ı bir anlamda onun felsefi evreninden yeniden değerlendirmiştir. Bir başka mecra olarak, döneminde Marksist okumaların yönelimi yapısalcılığın etkisi altına girmiş ve yapısalcı düşünürlerin (Levis Strauss, Roland Barthes, Roman Jakobson) düşüncelerinden de etkilenmiştir (Çoban, 2011: 96).

Batı Marksizminin en önemli temsilcilerinden biri olan Althusser, Marx'ın üstyapıya ilişkin değerlendirmelerini yetersiz ve eksik bulmuştur. Marx'ın altyapı/üstyapı metaforunda altyapının üstyapıyı belirlediği fikrine karşı çıkmış fakat birbirlerine görece özerk oldukları savından hareket ederek bir üstyapı formu olan ideolojiye bir değer atfetmiştir (Althusser, 2014, s. 43). Üstyapının altyapıya görece özerk olması bir üstyapı kavramı olan ideolojinin altyapının belirlenimciliğinden görece bir belirlenimciliği olduğuna yönelik bir anlayışa olanak sağlamıştır. Eaglaton'a (2011: 40) göre Althusser "ideolojinin sadece gerçekliğin çarpıtılmış tasarımları ve ampirik olarak yanlış önermeler toplamından oluşmakta olduğu fikrine öldürücü bir darbe indirmiştir. İdeoloji bireylerin gerçek varoluş koşullarıyla kurdukları hayali ilişkidir. Bunun nedeni; egemen sınıfın halkı sömürebilmek adına hayal güçlerine egemen olarak zihinleri köleleştirmek için yarattıkları temsili bir dünya yaratmaktır" (Althusser, 2014: 112). Bu doğrultuda Althusser, ideolojinin bir tarihi olmadığını ve bireyleri özne olarak çağırdığını söyler. Ona göre ideoloji özneler için vardır ve özneler sayesinde işler. Bir çocuk daha doğmadan öznedir ve tarihi olmayan toplumsal süreç içerisinde oluşturulan ideolojinin içine doğar (Althusser, 2014: 128). Özne her daim özne olarak konumlandırılmaya çalışılır. Bu durum DBA ve DİA'lar vasıtasıyla gerçekleştirilir. Gramsci'nin bu vasıtalardan tikel olarak bahsetmiş ve üstyapının belirlenimcilik gücünü buradan aldığını vurgulamış olması Althusser'in Gramsci'nin tamamlayıcısı olarak değerlendirilmesine neden olmuştur.

Althusser'in ideolojiyi anlamlandırmasında DBA ve DİA kavramları önem arz etmektedir. DBA ve DİA'lar ideolojinin işleyişini sistemleştirerek onu daha anlaşılır bir hale getirmiştir. Devletin Baskı Aygıtları; hükümet, ordu, yönetim, polis, mahkeme, hapishane vb.

kurumlardır. Marksist devlet teorisinin de öne sürdüğü gibi, devlet toplum üzerine ayrıca bir baskı unsurudur.

Althusser, Marksist devlet teorisinden aldığı baskı unsuruna ideoloji unsurunu da ekler ve bunu Devletin İdeolojik Aygıtları şeklinde sistemleştirerek sunar ve bu aygıtların belli başlıklarda sınırlandırılamayacağını söyler. Althusser belirttiği ideolojik aygıtları başlıklar halinde incelemiş ve her birine önem atfetmiştir. Bunlar:

- Dinsel DİA: farklı kiliselerin oluşturduğu sistem (burada dinî yapılar ve kurumlar da söz konusudur ve her dinin öğretisi ve ibadethanelerine göre değişiklik gösterir.)
- Okul DİA'sı: gerek devlet gerekse özel okulların oluşturduğu sistem.
- Aile DİA'sı
- Hukuki DİA
- Siyasal DİA (değişik partileri de içeren sistem)
- Sendikal DİA
- Haberleşme DİA'sı (basın yayın, radyo, TV. vb.)
- Kültürel DİA (edebiyat, güzel sanatlar, spor vb. (Althusser, 2014: 50)

"DBA ve DİA'lar arasındaki ayrım nasıl işledikleri ile ilgili bir konudur. DBA adlandırıldığı gibi baskı unsuru olan şiddeti kullanarak işlerken DİA ideolojiyi kullanarak işler" (Althusser, 2014: 52). Althusser'e göre "hiçbir sınıf DİA'lar içinde ve üstünde hegemonyasını uygulamadan devlet iktidarını kalıcı" olarak elinde tutamaz". İktidar ayrıca baskı aygıtlarındaki gibi ideolojik aygıtları kontrol altında tutmakta zorlanır. Bunun nedeni egemen sınıfların DİA'lar üzerindeki etkisi değil bu ideolojik aşılamaya karşı bir direnişin var olmasıdır.

"Althusser'in görüşlerini benimseyen Poulantzas'a göre DİA'lar devletin şiddet dışında kendini maddileştirebilmesini ve yeniden üretebilmesini sağlar. Devlet siyasi hakimiyetini öncelikle baskı, güç ya da çıplak şiddet aracılığıyla kutsayıp yeniden üretemez, aynı zamanda şiddeti meşrulaştıran ve hakimiyet altına alınmış bazı sınıf ve fraksiyonların siyasi iktidar karşısındaki konsensüsünü örgütlemeye katkıda bulunan ideolojiye de doğrudan çağrıda bulunur. Egemen ideoloji böylece devlet aygıtlarında cisimleşir, bu aygıtların rolü aynı zamanda da bu ideolojiyi geliştirmek, aşılamak ve yeniden üretmektir; bu da toplumsal iş bölümünün, toplumsal sınıfların ve sınıf egemenliğinin oluşumu ve yeniden üretimi içinde önem taşıyan bir olgudur. Bu en başta devletin küresinde yer alan ve devletin ideolojik araçları olarak gösterilen bazı aygıtların üstlendiği roldür; bunlar biçimsel olarak devlete ait olabildikleri gibi, özel bir hukuki karaktere de sahip olabilirler. Egemen ideoloji şüphe yok ki meşru fiziksel şiddet uygulama işini üstlenmiş DBA'ların örgütlenmesine de müdahalede

bulunmaktadır". Poulantzas, DBA ve DİA arasındaki ayrımın keskin sınırlarla birbirinden ayrıldığının altını önemle çizmiştir. Bu noktada DİA'ların üzerine durulurken DBA'ların ihmal edildiğinin, bunun da devletin baskıcı gücünün toplumsal yaşam içerisindeki doğal görünümünden kaynaklandığının altını çizmiştir. Poulantzas, bu baskının söylemsel ifadelerle dolandırmadan direkt olarak örgütlenmiş fiziki biçimde bedenler üzerine uygulanan şiddet olduğunu vurgulamıştır (Poulantzas, 2006: 32).

Baskı aygıtları her koşulda devletin, dolayısıyla siyasi iktidarın kontrolü altındadır, buna karşılık ideolojik aygıtların kontrolü baskı aygıtlarında olduğu kadar kolay sağlanmayacaktır. Bu bağlamda ideolojik aygıtlar kategorisinde yer alan medyanın, teknolojinin sağladığı imkânlardan dolayı giderek çeşitlenmesi bakımından kontrolünün sağlanmasının zorlaştığı söylenebilir. Bunun yanı sıra giderek özelleşen ve sayıca çoğalan medya kuruluşları iktidarın medya üzerinde denetimini zorlaştırmaktadır. Bu nedenle iktidar, ana akım olarak tabir edilen medya kuruluşlarına odaklanarak bu kuruluşları kendi ideoloji eksenine çekmeye çalışmaktadır.

1.1.2.2. Frankfurt Okulu: Kültür Endüstrisi ve Kitle Toplumu

Adını 1920'li yıllarda kurulan Frankfurt Enstitüsü'nden alan Frankfurt Okulu bağımsız bir Marksist araştırma yapmak, Marx'ın düşüncelerini yeniden yorumlamak için Alman işadamı Felix Weil'in maddi katkılarıyla kurulmuştur. En önde gelen isimleri Max Horkheimer, Theodor Adorno, Leo Lewenthal, Herbert Marcuse zaman zaman da Walter Benjamin ve Jurgen Habermas'tır (Inglis, 2005: 221). Okulun ilk düşünürleri Hitler'in Almanya'da iktidara gelmesinden sonra baskı altında kalmış, bunun sonucunda 1933 yılında Amerika'ya gitmek zorunda kalmışlardır. Amerika'da çalışmalar devam ettirilmiş ve bu ekole yeni temsilciler katılmıştır[1].

Bottomore, Enstitünün Marx'ın kuramları yeniden yorumlanarak canlandırılması ihtiyacına karşılık kurulduğunu öne sürmüştür. Enstitü "ileri kapitalist toplumlara ilişkili olarak, Marksist kuramın farklı, ön belirleyici bir biçimde felsefi ve Hegelci yeniden yorumlamalarıyla diğer taraftan Sovyetler Birliği'ndeki devlet ve toplumun gelişmesinin artan

[1] Frankfurt Okulu'nun ilk temsilcilerinden Adorno ve Horkheimer, Aydınlanmanın Diyalektiği'nin önsözünde amaçlarını "aslında amacımız, insanlığın gerçekten insani bir duruma ulaşmak yerine neden yeni bir tür barbarlığa battığını anlamaktan fazlası değildi. Mevcut bilime fazlasıyla güvendiğimiz için konuyla ilgili güçlükleri hafife aldık. Modern bilimsel çalışmalarda gerçekleştirilen yeni buluşların kuramsal eğitimde artan bir yozlaşmaya mâl olduğunu görmüş olsak da, çalışmalarımızı özellikle uzmanlık alanlarına giren öğretilerin eleştirisi ya da sürdürülmesiyle sınırlayarak bilimsel çalışmaları izleyebileceğimize inandık. Çalışmalarımız sonucunda bir araya getirdiğimiz parçalar bu inancımızdan vazgeçmek zorunda olduğumuzu göstermektedir" şeklinde açıklamışlardır (Adorno ve Horkheimer, 2010, s. 10). Adorno ve Horkheimer kendilerini araştırmalarının sonucunda planlananın dışında bir mecrada ve süreçte bulmuşlardır. Bu süreç kültür endüstrisi, eleştirel kuram, kitle toplumu gibi teorilerin ortaya çıktığı dönemi kapsamaktadır.

eleştirel bir değerlendirmeyle belirlenen ve 'Batı Marksizm'i olarak bilinecek geniş bir düşünce hareketinin bir kısmını teşkil etmektedir" (Küçükcan, 2002: 258).

Marx'ı yeniden yorumlamak amacıyla yola çıkan okulun düşünürleri başta Marksizm'in mirasına sıkıca bağlı kalmışlardır. Marx'ın kültürel üstyapı olarak tanımladığı kavramları diğer her şeyi peşinden sürükleyen ekonomik altyapı temeli üzerine kurulmuş olan kültürel yaşamı incelemişlerdir. Kültürel üretim kavramı, kitleleri yatıştırmak ve kapitalizmin gerçek menfaatçilerinin çıkarları doğrultusunda karını maksimize etmeye devam edebilmek, kendilerini toplumun uygar tarafı olarak öne sürebilmek için kitleleri sessizleştirmek adına kültür ürünlerinin de endüstriyel üretim tarzında olduğu gibi üretilmesi anlamına gelmektedir. (Inglis, 2005: 222). Kültür endüstrisi endüstrinin tüm alanlarında kitleler tarafında tüketilmek üzere şekillendirilen ve büyük ölçüde bu tüketimin doğasını belirleyen ürünler az çok bir plana göre üretilir. Kültür endüstrisinin tüm dalları birbiri ile benzer veya en azından uyumludur, kendilerinin aralarında en küçük bir boşluk bırakmayacak şekilde düzenlerler (Adorno, 2005: 240). Bu tanım, Marx'ın "meta fetişizmi" ve Lukacs'ın "şeyleşme" kavramları ile de ilişkilidir.

Kellner'e (2005: 233) göre bir zamanlar güzellik ve hakikatin bir sığınağı olan kültür, bu kuramcılara göre hayatın daha fazla yönünü yapısallaştırmakta ve bu yönlere hakim olan araçsal ussallığın zaferinin bir sonucu olarak gördükleri ussallaşma, standartlaşma ve uyumluluğa boyun eğmektedir. Bunun sonucunda kültür, bir zamanlar bireyselliği beslemekteyken artık uyumluluğu özendirmektedir. Bu yönüyle birey sonunu hazırlayan, yönetilen toplumun bir parçası haline gelmiştir. Bu açıdan değerlendirildiğinde kültür kavramı eskiye göre anlam olarak bir değer kaybı yaşamıştır. Kültür artık bireyleri benzerleştirmek için kapitalizm tarafından bir emtia gibi üretilir, böylece hedefine aldığı birey gibi kültür kavramı da kendine yabancılaşmış ve özünden kopuş yaşamıştır.

Kültür endüstrisi, kitle iletişim araçlarında özellikle eğlence amaçlı yapımlarda kendini göstermektedir. İnsanlar boş zamanlarını kültür endüstrisi tarafından önüne koyulan fantezilerle değerlendirmektedir. Adorno ve Horkheimer bunu gerek modern ortamlarla gerekse iletişim araçları vasıtasıyla insanların birbirinden tecrit edilmesi olarak değerlendirir. İletişim aracılığıyla insanlar birbirinden tecrit edilir ve yine iletişim tarafından kültür endüstrisinin önüne koyduğu ürünlerle birbirlerine benzemeleri sağlanır (Adorno ve Horkheimer, 2010: 294). Aynı şekilde düşünen, aynı şeyleri giyen, benzer hayatlar yaşayan bireyler birbirlerinden tecrit edilmiş şekilde yaşarlar.

Zipes'e (2005: 230) göre Frankfurt Okulunun temsilcilerinden Marcuse'un öne sürdüğü teori Adorno ve Horkheimer'ınki kadar korkutucudur: Marcuse'a göre kültürün

siyasal ve toplumsal olarak eleştirel düşünceyi ve özerk karar almayı köreltmek için ayarlanmış bir teknoloji tarafından tümüyle doyurulmuş olduğunu vurgularken, bunun totaliteryan bir topluma yol açacağına işaret eder. Bu savdan hareketle kitle iletişim araçlarının sanatın özgürleştirici potansiyelini frenleme ve fantazyayı araçsallaştırma işlevi gördüğünü söyler.

Kültür endüstrisi kültürü bir meta gibi üretip, bireyleri birbirinden uzaklaştırırken onları aslında "aynılaştırarak" kitleler haline getirir. Böylece kapitalist düzen tek tek bireylerle uğraşmak zorunda kalmaz. Teknolojik gelişmelerle daha çok insana aynı anda hitap edebilme özelliği edinen medyanın kitle iletişim aracı olarak adlandırılması bundandır ve bireyleri kitle toplumuna dönüştürmekte de önemli bir etkiye sahip olduğu birçok akademisyen ve toplumbilimci tarafından kabul edilen bir görüştür. Thompson (2013: 253) kitle iletişimindeki kitle kavramını "medya endüstrileri tarafından üretilen mesajların genellikle görece geniş izlerkümeler tarafından elde edilebilir olmasından kaynaklanmaktadır" şeklinde izah etmiştir. Filmlerde ve televizyon programlarında yer alan şahsiyetler birbirleriyle etkileşime girmese de, dolayımlı bir kültüre katılımları dolayısıyla ortak bir deneyim ve ortak bir hafızayı paylaşan milyonlarca kişi için müşterek referans noktaları haline gelirler. Medya her zaman böyle bir rol oynamamıştır. Bu durum kitle iletişimin gelişmesi ve modern toplumların ortaya çıkışıyla ilgili tarihsel bir süreçtir.

Popüler kültür ise kitle kültürünün somutlaşmış şekillerinden biridir. Kitle kültüründe en popüler olan ürünleri ve tüketimleri anlatır. Sadece alınıp satılan metalarla sınırlı değil aynı zamanda siyasal, ekonomik yönetim alanında da popüler olanın sunulmasıdır. Popüler kültür kalıcılık ve süreklilik arar. Aynı zamanda sürekli bir değişimle sürekliliğini sağlayan tüketimin merkeze alındığı bir sistemdir (Erdoğan, 1999: 22).

1.1.2.3. Kültürel Çalışmalarda Kültür, İdeoloji ve Hegemonya Kavramı

Kültürel Çalışmalar Okulu İngiltere'nin Birmingham kentinde Kültürel Çalışmalar Merkezi'nde ortaya çıkmıştır. En önemli temsilcileri Richard Hoggart, Raymond Williams, E. P. Thompson ve Stuart Hall'dür. Okulu'nun kültür temelli teorilerinin önem kazanması daha sonraki dönemlerde bu alanda çalışmalar yapmaya yöneltmiştir. Bu yönelime etki eden faktörlerin başında toplumsal değişimlerde kültürün etkisi yer almıştır. Edebiyat eleştirişi üzerine çalışan R.Williams ve R. Hoggart Batı Marksizmi ile tanışmasıyla kültürel çalışmalara yönelmişlerdir (Selçuk ve Şeker, 2012: 35).

Raymond Williams, kültürün modern düşünce ve pratiğin büyük bir alanının odak noktasında olduğunu, kültürün geçirdiği değişim ve karmaşalarla yalnızca belirli konuları

değil, aynı zamanda gelişimi boyunca baş göstermiş çelişkileri de içerdiğini söyler. Kültürün biçimlenme süreci içerisinde ortaya çıkan birbirinden farklı yaşantı ve eğilimleri hem kaynaştırdığı hem de bulanıklaştırdığını, bu nedenle de kavramın yeterinde anlaşılmadan herhangi bir ciddi kültürel araştırma yapılamayacağını vurgular (Williams, 1990: 15). Williams, kültür araştırmalarında kültürün tarihsel gelişim sürecinin önemine ayrıca vurgu yapar.

Williams Marx'ın tarihsel materyalizm kavramının kültüre karşı yaklaşımını indirgemeci bulur. Bununla birlikte kültürün Marksist düşüncede maddi yaşamdan ayrı tutulmasına da karşı çıkar. Marksizmin kültürü değerlendirirken yanlışa düştüğünü, "özgül ve farklı yaşam biçimleri yaratan oluşturucu bir toplumsal süreç olarak ele alınmasını" ertelediğini söyler (Williams, 1990: 21). Williams'ın Marksizm ve Edebiyat adlı kitabında belirttiği üzere Marksist terminolojinin ideolojiye yüklediği anlam kaba ve indirgemecidir. İdeoloji kavramını incelerken belli başlı ön kabullerden sıyrılarak bağımsız bir şekilde incelenmesi gerektiğini, bu ön kabullerin de Marksist düşüncenin öne sürdüğü tanımlar olduğunu söyler. Williams bu noktada özellikle Ortodoks Marksistleri eleştirmiştir (Williams, 1990: 54). İdeolojinin kabullenilmiş olgulardan arındırılarak tekrar ele alınmasıyla hem kültüre hem de topluma etkisi bakımından daha anlaşılır sonuçlar elde edileceği fikri, kültürel çalışmaları geleneksel Marksistlerden ayırmıştır. Marksist düşüncenin ideolojiyi bir üst yapı kurumu olarak düşünceden ayrı tutmak, onu maddi toplumsal sürece ya da ikincil bir konuma yerleştirmek bir yanlışlar dizisidir. Düşünceler, kuramlar ve gerçek yaşamın üretimi arasındaki bağları anlamlandırma maddi toplumsal süreç içerisinde yer alır. İdeolojinin kabullenilmiş olgulardan bağımsız olarak incelendiği ve anlaşıldığı zaman, kültür ve dil incelemelerine de kabullenilmişin dışında farklı yollarla yaklaşılabilir (Williams, 1990: 60). Bu noktada Williams Marx 'tan ziyade Ortodoks Marksistlerin katı tutumunu eleştirmektedir.

Kültürel Çalışmaların en önemli temsilcilerinden olan Stuart Hall, kendisinden önce gelen birçok düşünürün çalışmalarından beslenerek ideoloji, hegemonya iktidar gibi kavramlar üzerinde yeni bir anlamlandırmaya varmaya çalışmıştır. R. Hoggart'ın davetiyle Birmingham Üniversitesi Çağdaş Kültürel Çalışmalar Merkezi'nde kültürel çalışmalara katılan Hall, iletişim araştırmalarında önemli bir yere sahip sahiptir. İdeoloji, hegemonya, iktidar ve medya arasındaki ilişkiler üzerine yoğunlaşmış, medyanın egemen ideolojinin sürdürülmesi ve hegemonyanın inşasında oynadığı role odaklanmıştır. Hall'ün iletişim araştırmalarındaki dikkat çekiciliği kendinden önce ideoloji, hegemonya, iktidar, kültür gibi kavramları medya terazisinde değerlendirmesinden gelmektedir. Hall, ideoloji, kültür gibi kavramların Marksist gelenekten bağımsızlaştırılarak değerlendirilmesi gerektiğini özellikle

vurgular. Kavramsal külliyatının altında birçok düşünürün fikirleri olsa da, onun çalışmalarında en büyük etkiyi Gramsci ve Althusser yapmıştır. Hall, Gramsci'nin kendi üzerindeki etkisine değinirken "Gramsci ve Biz" adlı makalesinde Hapishane Defterlerinin kendi politik anlayışını dönüştürdüğünü söyler. Ona göre Gramsci, akademik veya bilimsel kuramcı, bir teorisyen değildi, hayatı boyunca İtalyan siyaset sahnesinde bir entelektüel ve sosyalist devrimci olarak kaldı. Yazdıkları ve düşünceleri kendi toplumunun ve çağının dışında bir zamanda geliştirildi ve anlaşıldı. Marx'ı yorumlama biçimiyle Ortodoks Marksistlerden ayrıldı. Gramsci'ye göre Marx'ın teorisi toplumsal gelişmelere paralel ve yeni tarihsel koşullara göre sürekli olarak yenilenmeliydi, Marx ve Engels, tarihsel süreç boyunca ortaya çıkacak yeni anlayışların öne sürdükleri fikirleri genişletilebileceğini veya yeniden düzenleneceğini ön göremedi. (Hall, 1986: 6). Marx ve Engels'in bu tutumu kendilerinden sonra gelen Marksist düşünürleri bir anlamda domine etmiştir. Bu veriler ışığında, Ortodoks Marksizm'de Marx'a söz vermişçesine bir bağlılığın var olmasının altında bu nedenin yattığı söylenebilir. Hall bu noktada Gramsci'yi yorumlarken de Marx'ta[2] yapılan yanlışlara düşülmemesi gerektiğini özellikle vurgular (Hall, 2002: 227).

> Hall, ideoloji ve hegemonyanın toplumsal formasyondaki önemini Gramsci'nin düşüncelerinden yola çıkarak açıklar. Hegemonya yapıları ideoloji ile çalışır. Bunun anlamı şudur: Başat sınıf fraksiyonlarının lehine olan, sivil hayat ve devlet alanlarında kurumsallaştırılan gerçeklik tanımları bizatihi tabi sınıfların yaşanan gerçekliğini oluşturur hale gelmişlerdir. Bu yolla tüm toplumsal bloğun ideolojik birliğini koruyan ideoloji, bir toplumsal formasyondaki sıvayı sağlamış olur. Bunun işlemesinin nedeni, tabi sınıfların hayatlarının zihinsel içeriğinin başat sınıflar tarafından ayrıntılı olarak düzenlenebilmesi ve sınırlandırılabilmesi değil, başat sınıfların birbirleri ile rekabet halindeki gerçeklik tanımlarını kendi otlakları içerisinde çerçevelemeye çalışmaları ve bunda bir ölçüde başarılı olmalarıdır (Hall, 1994: 191).

Hegemonyanın sabit olmadığı ve sürekli yenilenmesi gerektiği hegemonya işleyişinin anlaşılmasında hayati bir rol oynar. Hegemonya yitirilmez bir şey değildir. Eğer değişen toplumsal koşullara göre yenilenmezse hegemonyada çatlaklar oluşur ve bu durumda hegemonya işleyişi zayıflar ve yerini rekabet halinde olduğu diğer egemene bırakır. İdeolojinin hegemonyanın sürdürülmesindeki hayati önemi de bu noktada ortaya çıkar.

İdeolojinin psikolojik ya da ahlaki bir kavram olarak değil epistemolojik bir fenomen olarak düşünülmesi, toplumsal formasyonda siyaset ve ideolojinin oynadığı rolü anlamak adına daha geniş bir perspektif sunar (Hall, 1994: 195). İdeolojinin bir düşünceler birliği veya sistemi değil, kendi içerisinde belirleyicilik özelliği taşıyan bir fenomen olarak

---

[2] Hall, Marx'ı yorumlarken ona eski ahit peygamberi gibi yaklaşıldığını bu durumun da Marx'ın uzun süre suiistimal edilmesine neden olduğunu söyler. Burada direkt olarak belirtmemiş olsa da Ortodoks Marksistleri eleştirmektedir.

değerlendirilmesi gerektiği Gramsci sonrası daha yüksek sesle söylenmeye başlanmış ve gelinen nokta itibari ile de belli bir geçerlilik kazanmıştır.

Kültürel çalışmalar ekolünde özellikle hegemonya, ideoloji, kültür kavramlarını derinlemesine incelemiş olan Hall, bu kavramların işleyişinde medyanın rolüne odaklanılmasının gerisinde medyanın, teknolojik gelişmelerle birlikte büyük bir değişim geçirmesinin yattığını işaret etmiştir. Kapitalizmin yükselişi ile ekonomide neo-liberalizmin getirdiği yeni uygulamalar sermayenin medyaya girişine neden olmuştur. Küresel veya bölgesel güce sahip olan büyük şirketlerin medya alanında yatırım yapmaları medyanın geçirdiği değişimde pay sahibi olmuştur. Hall tüm bunları göz önünde bulundurarak yapısalcı dil bilimin öne sürdüğü fikirlere de medya sahasında bir değer atfetmiştir. Bu noktada dilin yapısal özellikleri, söylem ve göstergelerin ideoloji aktarımında önemini vurgulamıştır. Hall, söylemin mücadele alanı içerisindeki önemini vurgularken anlamlandırma siyasetinin rolüne işaret etmiştir. Dil ve söylem aracılığıyla yürütülen mücadelenin anlamlandırma siyasetinin etkili icrasına bağımlı olabilirliğini öne sürmüş ve söylem aracılığıyla yürütülen mücadeleyi eklemleme ve ayırma süreci olarak değerlendirmiştir (Hall, 1994: 87).

İngiliz Kültürel Çalışmaları, kültürü daha önce alışılageldiğinden farklı bir düzeyde ele almaya çalışmıştır. Kültürü, Marksist tabirle bağımlı sınıfların yanında yer alarak yorumlamaya çalışmışlar ve kültür konusunda farkındalık yaratma amacı gütmüşlerdir. Kültürün yorumlanmasında temelde Marksist felsefeden beslenmiş olsalar da, Marx'ın fikirlerini yeniden yorumlarken eleştirel yaklaşmaları Ortodoks Marksistler tarafından dışlanmalarına neden olmuştur. Esasen toplumsal yapı, kültür, siyaset, ekonomi ve kitle iletişim vb. sistemlerin geçirdiği değişim Marksizm'i yeni koşullar çerçevesinde yorumlamaya mecbur kılmıştır.

1.1.2.4. Kültürel Çalışmalar: Medyanın Hegemonik ve İdeolojik Boyutu

Williams, ideolojinin Marksist teoride kullanıldığı biçimi, Marksist teorinin birliğini sağlayan kestirme bir yol olarak görmektedir. Marksist belirlenme teorisinde ne zaman bir boşluk oluşsa hemen ideolojiye başvurularak açıklanmaya çalışılır. Bu girişimlerin başlıca hatası "içinde bir dizi önemli etkinliğin dışa vurulduğu karmaşık toplumsal ilişkilerin yerine ideolojiyi koymasıdır" (aktaran Sholle, 1994: 231). Williams, burada sadece Marksistlerin ekonomik indirgemeciliğine değil, ideolojiyi küçümsemelerine de karşı çıkmaktadır. İdeolojinin teoride oluşan boşlukları doldurma amaçlı kullanımı ideolojinin toplumsal formasyonda oynadığı rolü anlamlandırmayı engeller.

Sholle'e (1994: 219) göre "Williams, ideoloji teorisini daha kapsamlı olan "duygu yapısı" ve "hegemonya" terimleri içine yerleştirerek yansıtma teorisinin ve bilim/ideoloji çiftinin tuzaklarından kurtarmaya çalışır. Eagleton Williams'ın "duygu yapısı" teriminin, gerçekte ideoloji terimini üçüncü tanımına, yani "anlam ve düşünce üretiminin genel sürecine" göndermede bulunduğuna işaret eder. Başat duygu yapısı, iletilerin kodlayıcı ve kodaçıcıların içinde yer aldığı tecrübe bağlamını tanımlar. Bu genel yapı medya metinlerinin üretilmesi ve alımlanması için bir gönderme noktası oluşturan yaşanan anlamlar ve değerler sistemidir." Williams sert bir şekilde eleştirdiği indirgemeciliğe düşmemek adına modelini titizlikle gözden geçirir.

İngiliz Kültürel Çalışmalarının en önemli temsilcilerinden Hall, Gramsci ve Althusser'in teorilerini kendinden ve kendi döneminde geliştirilen teorilerle birlikte ele alarak medyayı yorumlamıştır. Hall, Althusser'in kendisini "Marx'ın bütün bir toplumu oluşturan ilişkiler toplamını yalın değil, özünde karmaşık bir yapı olarak kavramsallaştırdığına" ikna ettiğini söyler. Althusser'in belirttiği gibi bu bütünlük içerisinde var olan farklı düzeyler (ekonomik, siyasal, ideolojik) arasındaki ilişki basit veya dolaysız olamaz. Toplumsal pratiğin içerisindeki farklı düzeylerdeki farklı türden toplumsal çelişkiler tek bir yönetici toplumsal ekonomik örgütlenme (geleneksel Marksist anlayışta üretim tarzı) ile açıklamak ne yararlı ne de Marx'ın toplumsal bütünlüğü nihai kavramlaştırma yoludur (Hall, 2005: 359). Bu yaklaşımıyla Hall, geleneksel Marksizm'in çıkmazlarına değinmiş ve bu çıkmazların eleştirel bir yeniden yorumlama yöntemiyle açığa kavuşturulacağını önemle vurgulamıştır.

Hall, Althusser'in "fikirlerin boşlukta basitçe yüzen şeyler olmadığını tam tersine maddi olarak var oldukları" önerisine katılır. Bu fikirler maddi pratiklerle eyleme dönüştürüldüğünde maddileşir. Pratikler somuttur, özgül mekân ve aygıtlarda ortaya çıkarlar (sınıflar, fabrikalar, ibadethaneler, okullar, aileler vb.) gibi. Bu somutluk ideolojilerin maddi varlık olarak algılanmasına olanak sağlar (Hall, 2005: 377). İdeolojiler pratiklerde maddileşmiş temsil sistemleri olarak düşünüldüğünde daha net bir biçimde anlaşılacaktır. İlk amacı ideolojik temsil üretmek olan pratiklerin kendine özgü bir yanı vardır. Bunlar diğer metaları anlamlı ve bilgili olarak üreten pratiklerden farklılardır. Örneğin medya çalışanları, bizzat ideolojik temsil alanını üretmekte, yeniden üretmekte ve dönüştürmektedir (Hall, 2005: 378).

Medyanın ideolojik rolü, kesinlikle onun biricik ve tek rolü değildir. Medyanın birçok alanda dönüştürücü ve yönlendirici etkisi vardır. Medyanın bu gücü, onun modern anlamda ortaya çıkışıyla beraber kültür, edebiyat, sanat, ekonomi, toplumsal yaşam vb. alanlarda yarattığı dönüşümlerden anlaşılabilir (Hall, 1994: 199). Medyanın özellikle XX. yüzyılda

geçirdiği değişimlerle, toplumsal yaşamı belirleyen her pratiği etkilemesi onun ideolojik temsil yönünü de pekiştirmiştir. Bu konuda Hall'ün değerlendirmesi değişen toplumsal düzen içerisinde medyanın rolünü ortaya koymaktadır.

> Yirminci yüzyıl ileri kapitalizminde medya nicel ve nitel olarak kültürel alanda tayin edici ve temel bir önderlik tesis etti. Kitle iletişim araçları ekonomik, teknik, toplumsal ve kültürel kaynaklar bazında ayakta kalabilmiş daha eski, daha geleneksel kültürel kanallardan nitel olarak daha büyük bir dilimi yönetimi altına almıştır. Çok daha önemli olanı, bütün bir devasa kamusal iletişim ve mübadele karmasından oluşan alanın bu tip toplumlardaki toplumsal bilginin üretimi ve tüketimi modern iletişim araçlarının dolayımına bağlı olma tarzıdır. Modern iletişim araçları kültürel ve ideolojik alanı tedricen kolonileştirmiştir. Toplumsal gruplar ve sınıflar üretici ilişkilerinde olmasa da toplumsal ilişkilerde giderek parçalanan ve kısımlar halinde farklılaşan hayatlar sürdürürken kitle iletişim araçları grupların ve sınıfların öbür gruplara dair bir hayat, anlam, pratik ve değer imgesi inşa etmelerinin temelini sağlamaktadır. Bunun yanı sıra tüm bu ayrı parçalardan toplumsal totelitenin tutarlı bir şekilde bir bütün olarak kavranabileceği imgeleri, temsilleri ve düşünceleri sağlamaktan giderek daha sorumlu hale gelmiştir. Modern medyanın birinci işlevi budur". İkinci işlevi ise toplum içerisinde çeşitli grup, sınıf, cemaat vb. birçok oluşumun ortaya çıkardığı çoğulluğu yansıtmak ve göstermektir; bu çoğulluk nesnelleştirilen hayat tarzlarının, ideolojilerinin vb. şeylerin sabit bir envanterini oluşturmaktır. Bu noktada medyanın seçmeci bir şekilde dolaşıma soktuğu toplumsal bilgi, değerlendirici sınırlandırmalar içerisinde tercih edilen anlamlar içinde tasnif edilerek düzenlenir. Medyanın üçüncü işlevi ise temsil ettiklerini ve sınıflandırdıklarını örgütlemek, düzenlemek ve bir araya getirerek birleştirmektir (Hall, 1994, 201).

Medya, karmaşık söylemlerde düzenlenmiş mesajların ve anlamların üretilmesi için toplumsal, ekonomik ve teknik olarak örgütlenmiş aygıtlardan oluşur. Sembolik mesajların üretimi, anlam üreten göstergeler sistemi olarak bilinen dilin aktarımından geçmeksizin gerçekleştirilemez. Herhangi bir olay kendi başına bir anlam iletemez, olayların anlaşılabilir şekilde düzenlenmesi gerekir. Bu anlaşılabilirlik süreci olayları -ister gerçek olsun isterse de kurmaca- sembolik biçimde ifade eden uygulamalardan oluşur. Bu, kodlama denilen süreçtir (Hall, 1994: 204).

Hall, (2003: 309) iletişim araştırmalarının gönderici-ileti-alıcı, düzeyine yoğunlaşmasına yönelik eleştiriyi haklı görmüş ve bunun iletişimin karmaşık yapısını anlamada yetersiz kalacağı görüşünü kabul etmiştir. Ona göre iletişim süreci bağlantılı ama ayrışık anların (üretim, dolaşım, dağıtım-tüketim, yeniden üretim) süreci içerisinde süre giden bir yapı olarak düşünülmelidir. Hall, iletişim araçlarında kodlanan iletilerin okuyucu kitle tarafından farklı biçimlerde okunabileceğini öne sürmüş ve bunu "baskın hegemonik okuma, müzakere edilmiş okuma ve muhalif okuma" şeklinde kategorize etmiştir.

Medya tarafından gönderilen iletiyi, okuyucu kodlandığı gönderge kodlarıyla kodaçımlarsa baskın-hegemonik okuma gerçekleşmiş olur. Bu kusursuz şeffaf iletişimin

ideal-tipik bir örneğidir. Bu okuma biçiminde okuyucu iletide anlatılanı tüm yönleriyle kendi görüşü gibi benimseyip kabul eder. Müzakere edilmiş okuma biçimi okuyucu iletide baskın bir biçimde verilmek istenen mesajın farkındadır. Okuyucu iletinin bazı yönlerini kabul ederken bazılarını reddeder bu anlamda müzakere edilmiş okuma biçimi karşıtlıkları içinde barındırır. Muhalif okuma biçimi ise kodlayıcı tarafından kodlanan iletinin kodaçıcı (okuyucu) tarafından çözümlenerek okunduğu biçimdir. Burada iletide anlatılana karşı muhalif bir tutum belirlenir. Bu noktada okuyucu iletideki kodların bütünlüğünü bozar ve anlatım yapısındaki iletileri yeniden birleştirerek anlamlandırır (Hall, 2003: 322-326).

Fiske, bütün kodların bir ortaklaşıma dayandığını söyler. Kodlamanın içerdiği birimler, bu birimlerin seçimin ve birleştirilmesini sağlayan kurallar, alıcıya açık olan anlamlar ve yerine getirdikleri toplumsal ve iletişimsel işlevler gibi temellerine ilişkin kullanıcılar arasında var olan bir anlaşma olduğunu öne sürer (Fiske, 2014: 170). Kodlayıcı tarafından kodlanan iletinin kodaçıcı tarafından anlaşılması için ortak kültürün olması gerektiğine işaret eder. Ona göre kültürün etkin, dinamik, canlı bir organizma olmasının nedeni, o kültüre ait üyelerin kültürel kodlarını etkin bir biçimde kullanmalarından kaynaklanmaktadır (Fiske, 2014: 177). Kültürel çalışmalar ile kullanımlar ve doyumlar yaklaşımının kaynaştığı alımlama analizi ise simgesel etkileşimden psikanalize kadar geniş bir çerçeveye sahiptir. Yöntem olarak Kültürel Çalışmalar ekolünün izinden giderek izleyicinin rolüne odaklanmaktadır ve Kültürel Çalışmalar’da olduğu gibi izleyiciyi daha aktif konuma yerleştirmektedir (Şeker ve Çavuş, 2011: 89).

Metnin içerisinde var olan düz anlam ve yan anlam içerisinde yan anlam içerisine yerleştirilen kodların okuyucu tarafından çözümlenebilmesi mümkündür. Bu nedenle kodlama ve kodaçım okuyucuyu daha etkin bir konuma yerleştirmesi bakımından iletişim sürecine olumlu yaklaşmaktadır. Belirli kurallar ve kodlarla düzenlenen medya çıktılarına yöneltilen ilgi, ideoloji kuramındaki gelişmelerle bağlantılı gitmektedir. Dilbilimsel çalışmalardan yola çıkan yapısalcı çalışmalar medya iletilerini yapılanmış bütünlükler olarak çözümlemektedir (Dursun, 2001: 64). Medyada dil ve söylem araştırmaları metinlerin yapısal özelliklerini ideolojik aktarım, rıza üretimi, hegemonyanın inşası gibi çeşitli konularla ilişkilendirilerek çözümlenmeye çalışılmaktadır.

1.1.3. Dil ve Söylem

Dil en genel tabiri ile bireyler arasında iletişimi sağlayan araçtır. Dilbilimciler, dil ile düşünce arasındaki ilişkiyi açıklarken dilin dünyayı yorumlamamızı belirlediği konusunda hem fikirdir. Algılama biçimlerinin belli tarzda olması, ait olunan toplumun dilsel

alışkanlıkları ve yorum seçimlerine yatkınlığı ile alakalıdır. Bu varsayım, dilsel görelilik yaklaşımını öne sürer. Bu doğrultuda, konuşulan dil algılama düzeyini, düşünme ve davranış biçimlerini etkiler. Bundan dolayı farklı dilleri konuşanlar dünyayı farklı biçimlerde deneyimler (Mutlu, 2012: 79). Dilde kullanılan sözcüklere yüklenen anlamlar (gerçek anlamı dışında) dilin kültürel yapısını oluşturur. Dil bir anlamlandırma pratiğidir ve toplumsalın dış dünya içinde kendini var edebilmesi ve anlamı dönüştürebilmesinin aracı olarak etkinlik gösterir. Dünyanın anlaşılması için dış dünyadaki nesnelerin anlamlandırılabilir kavramlara dönüştürülerek dilsel alana yerleşmesi ve bunların dilsel simgelerle ifade edilebilecek bir süreçten sonra dilde yeniden kurulup yaşam alanları yaratılması gerekir. Dış dünya dil ve anlamlandırma olmadan anlaşılabilir değildir. Dünya dilin dışında var olsa bile, dünyayı yalnızca söylemde temellük ederek anlamlı kılabiliriz (Hall'den aktaran Çoban. 2003: 249).

Dili bir yapı olarak ele alan yapısalcı dilbilimci Saussure, göstergebilimin de kurucusu olarak kabul edilir. Vardar, (Saussure, 1985: XII) Genel Dilbilim Dersleri'nin önsözünde Saussure'un dilbilim kuramının önemine dikkat çeker. Buna göre Saussure dilbilimi yöntemsel olarak oluşturmuş ve ona evrensel bir geçerlilik kazandıran bir tür bilgi kuramı yaratmıştır. Toplumsal yaşamı geniş bir bağıntılar ağı, çeşitli düzeylerde anlaşma, iletişimi sağlayan anlamlı birimlerin ya da göstergelerin kurduğu bir çevrim olarak değerlendirmiş, dili bu bütünlüğün içerisine yerleştirmiştir. Artık nerede anlamlı bir birim ya da gösterge varsa orada Saussure'nin dil bilim teorisi geçerli olacaktır. Çünkü dil iletişim araçları içerisinde en dizgelisi ve yetkinidir. Saussure'nin yapısalcı dilbilim kuramı gerçekten de iletişim başta olmak üzere birçok alanda etkili olmuştur. Gösterge, gösterilen ve gösteren göstergebilimin anahtar kavramlarıdır.

Herhangi bir kavramı karşılayan ses dizilişinin gösterenle bir bağı yoktur, tamamen başka bir dizilişle de aynı oranda gösterilebilir. Diller arasındaki farklılığın ve değişik dillerin varlığının bunu kanıtlamaktadır (Saussure, 1985: 73). Göstergenin nedensizliği, neden yalnızca toplumun bir dil dizgesi yaratabileceğinin anlaşılmasına olanak sağlar. Toplumsal anlamda değerlerin/anlamların yerleşebilmesi için toplum zorunludur. Değeri/anlamı yaratan sadece toplumsal kullanım ve genel onaydır. Birey tek başına hiçbir değer/anlam yerleştiremez (Saussure, 1985: 123). Saussure, göstergenin zihindeki anlamının herhangi bir toplumda ortak bir imge oluşturmasında toplumsallığı işaret eder. Bu durum kitlesel bilinç ile denk düşebilmektedir.

Göstergebilim üzerine çalışan Lêvi-Strauss ise çalışmalarında psikanaliz, yerbilimi gibi çeşitli bilim dallarından esinlenerek kültürü açıklamaya çalışmıştır. Ona göre yeryüzündeki dağlar, tepeler gibi çeşitli coğrafi oluşumların derin nedenleri olduğu gibi,

kültürel yapıların da altında yatan derin nedenler vardır (Simith, 2007: 140). Dil ile kültür arasındaki ilişkiyi açıklarken dilin kültürün bir koşulu olarak ele alınmasını gerektiğini ileri sürer ve bunu kültürün dil aracılığı ile edinildiğini söyleyerek açıklar. Bu noktada kültürün yapısı ile dilin yapısının benzerliğini bir koşul olarak da ayrıca belirtir. Strauss herhangi bir dilin yapısal özelliklerinin farklı dillerde benzeşmesini o dili konuşan toplumların akrabalık ilişkileri olabileceğini öne sürmüştür (Strauss, 2012: 107-122). Saussure'nin yapısalcı dilbilim anlayışını kültürel materyallere uygulaması eleştirilere neden olsa da yapısalcılığın farklı disiplinlerde de uygulanabilirliğine olanak sağladığı söylenebilir (Smith, 2007: 148).

Barthes, Lêvi-Strauss gibi yapısalcı dilbilim anlayışının öncülerindendir ve o da Saussure'un yapısalcı dilbilimin yöntemlerinden yararlanarak kültür ve toplumu açıklamaya çalışmıştır. Barthes, gösteren ve gösterilen kavramının bütün sembol sistemlerinde kullanılabileceğini söyler. Gösterenlerin, hâlihazırdaki gösterilenleri göstermesi basit bir şey değildir. (Smith, 2007: 150). Gösteren, göstergenin algıladığımız imgesidir, kâğıt üzerindeki işaretlerdir, havadaki seslerdir. Gösterilen, gösterenin göndermede bulunduğu zihinsel bir kavramdır. Bu zihinsel kavram aynı dili konuşan ve paylaşan aynı kültürün üyelerinin tümü için ortaktır (Fiske, 2014: 127). Herhangi bir dilde kullanılan bir sözcüğe farklı toplumlar, farklı anlamlandırmalar yükler bu nedenle gösterenin zihinde oluşturduğu imge toplumdan topluma farklılık gösterebilmektedir.

Barthes'in yapısalcı dilbilime düzanlam ve yananlam kavramlarını ele alış biçimiyle önemli bir katkı sağlamıştır. Düzanlam sözcüğün gerçek anlamını ifade derken, yananlam ve ima daha çok bir üst dil ile ilişkilidir (Selçuk ve Şeker, 2012: 30). Barthes'a göre yan anlamdaki en önemli etmen ilk düzeydeki gösterendir. İlk düzey göstereni yananlamın göstergesidir. Barthes, yananlam ve düzanlam arasındaki farkı fotoğrafçılıktan örnek vererek açıklar. Buna göre: düzanlam, objektifin doğrultulduğu nesnenin film üzerinde mekanik yeniden üretimidir. Yananlam ise bu sürecin insani boyutudur; çerçevenin (kadrajın) içerisine neyin dahil edileceği, odak noktası, ışık gibi değiştirilebilen bir çok paritenin seçimidir. Düzanlam neyin fotoğraflandığıdır; yananlam ise nasıl fotoğraflandığıdır (Fiske, 2014: 183). Barthes'in uygulama alanını daha geniş bir sahaya yaydığı göstergebilimin yapısalcı yaklaşımdan postyapısalcı bir anlayışa evrilmesine yol açmıştır. İdeolojinin medya içeriklerindeki işleyişinin gözlemlenebilmesinde göstergebilimin açtığı yol önemli bir yer işgal etmektedir. Gösterge sistemlerinden daha çok, bu sistemlerin üretimi üzerine odaklanan Barthes vd. daha çok anlam üretiminin çözümlenmesine odaklanmışlardır (Atabek ve Atabek, 2007:. 75). İngiliz Kültürel Çalışmaları da medyayı, toplumda egemen olan ideoloji ve değerleri yeniden üreten bir kurum olarak ele alırken referans aldığı kaynaklardan biri de yine

yapısalcı ve postyapısalcı yaklaşımlardır. Bunun yanı sıra Althusser'in ideolojinin işleyişini açıklamada kullandığı yöntemlerin yanı sıra Voloşinov ve Barthes gibi dilbilimcilerin öne sürdüğü kavramlardan yararlanarak medya çözümlemeleri yapmışlardır (Atabek ve Atabek, 2007: 79).

Söylem ise daha çok ideoloji kavramı ile birlikte değerlendirilmektedir. İdeolojinin ve söylemin birbiri ile birlikte ve bazen aynı şey olarak ele alınması ideolojilerin dil, dolayısıyla da söylem aracılığı ile yayıldığı görüşünden kaynaklanmaktadır. İdeolojilerin nasıl edinildiği, öğrenildiği ve değiştirildiği dil kullanımı ve söylemle ilişkilidir. Bir kişinin söylemi, özellikle bir grubun üyesi olarak konuştuğunda ideolojik temelli görüşlerinin ifadesidir. İdeoloji ilk olarak ailede, sosyal çevrede daha sonra okulda okutulan kitaplarla, medya içerikleri vs. araçlarla öğrenilmektedir. İdeolojinin söylemde kendini bulmasından dolayı söylem yapılandırılmaktadır. Bu nedenle bir öğretisi olan örgüt, siyasi parti vs. toplantılarında veya kitapçıklarda kullandığı dil ideolojilerini yeni üyelere öğretme, politik propaganda gibi amaçlar taşır. (Dijk, 2003: 18).

Saussure'un göstergelerin yapılarını analiz ederken ortaya çıkardığı yapısalcılığın en büyük mirası dilin bir yapı, bir sistem olduğunu öğretmesidir. Dil, dünyayı edilgen bir biçimde olduğu gibi yansıtmak yerine onu anlamlandırma işlevi görür (Wayne, 2013: 198). Birey toplumda olan biten olaylar ve gelişmelerle ilgili bilgi sahibi olma adına başvurduğu temel kaynakların başında ise medya gelir. Medya ise mesajların, göstergelerin üretilmesi için toplumsal, ekonomik ve teknik düzeylerde örgütlenmiş aygıtlardan oluşur.

> Medyada yer alan mesajlar da göstergeler sistemi olarak anlaşılan dilin aktarım sürecinden geçmeksizin aktarılamaz. Olaylar kendi başlarına bir anlamı olmadığı gibi, kendi başlarına da anlam iletemez. Olayların anlaşılabilir kılınması gerekir ve toplumsal anlaşılabilirlik süreci gerçek olayları (ister gerçeklikten alınmış, isterse kurmaca olsun) sembolik biçime tercüme eden pratiklerden oluşur. Bu kodlama denilen süreçtir. Kodlama, toplumda olan olaylara ve gelişmelere anlamlar yükleyen kodları seçme, olayları kendilerine anlam yükleyen göndergesel bir bağlama yerleştirmek demektir (Hall, 1994: 204).

Bu değerlendirme çerçevesinde medyada yer alan haber veya iletilerin belli başlı göstereni olan kodlar aracılığıyla aktarıldığı sonucuna varılır. İdeolojik aktarım ideolojinin repertuarından alınan gösterenlerle sağlanır ve ideoloji bilinçli olarak inşa edilen söylem aracılığıyla yayılır. İdeolojinin göstergeler aracılığı ile var olduğunu öne süren Voloşinov, (2001: 48-49) ideolojik bir ürünün kendi fiziksel gerçekliğinin dışında başka gerçekliği yansıttığını, saptırdığını; kendi dışında bir şeyleri temsil, tarif ya da ikame ettiğini dolayısıyla da bir gösterge olduğunu söyler. Göstergeler tikel, maddi şeylerdir; süreç içerisinde tikelliğinin ötesinde anlamlar kazanarak bir gösterge haline gelebilirler. Her gösterge ideolojik değerlendirme ölçütüne tabidir (doğru, yanlış, adil, iyi, kötü vb.). Gösterge olmaksızın

ideolojinin varlığından söz edilemez. İdeolojik olan her şey göstergesel değere sahiptir. Voloşinov ideolojinin göstergeler aracılığıyla işlediğini öne sürerken aynı zamanda yine düz anlam değil yan anlam taşıyan göstergeler olduğunu da ileri sürer. Bu doğrultuda haber üretim sürecinde göstergeler bilinçli bir şekilde kullanılarak söylemin inşa edildiği ve bu söylem aracılığı ile de ideolojik aktarımın sağlandığı sonucuna varılabilmektedir.

Söylem kuramları içerisinde Foucault'nun öne sürdüğü tezlerin post yapısalcı yaklaşım açısından önemli bir yeri vardır. Foucault'nun iktidara ilişkin yaklaşımı, toplumsal analizde söylemi merkezi bir konuma taşır (Durna ve Kubilay 2010: 52). "Söylem, hakikat, bilgi ve gücü düzenler. Bilgi söylemlerin içine kazınmıştır, söylemlerin dışında var olamaz. Foucault'ya göre söylemin üretimi, birikimi, dolaşımı ve işleyişi olmadan iktidar ilişkileri ne yerleştirilebilir, ne güçlendirilebilir ne de üretilebilir. Foucault, insan, ruh, birey, insan bilimleri gibi kavramların aslında iktidarın insan bedenini kuşatmak için geliştirdiği söylemin ürünü olduklarını düşünür ve söylemi, bilgi ve iktidar ilişkilerinin iç içe geçtiği bir öğe olarak tanımlar. Bunların yanı sıra iktidarın bilgiyi ortaya çıkardığı, bilginin de bu iktidarı genişletip güçlendirdiği bir çark olarak görür."(Canpolat, 2005: 106). Foucault'ya göre söylem dil aracılığıyla bilginin üretilmesidir. Dolayısıyla da dil aracılığıyla üretilen bilginin tüm sosyal ve politik formlarında güç sahibi olanların etkisi vardır. Gücü elinde bulunduran sosyal grup ya da kitle, o toplumdaki ırk, cinsi politika, din vs. konularında medyada ürettikleri mesajlarla kendi gücünü arttırabilir ve diğer sosyal grup ya da kitleleri etkisiz hale getirebilir (Arsan, 2004: 156-157).

1.1.3.1. İdeolojinin Aracı Olarak Haber Söylemi

Yapısalcı dilbilim çalışmalarının dili bir yapı olarak değerlendirmesi dil kuramında büyük etki uyandırmış ve birçok dilbilimci tarafından desteklenmiştir. Saussure'ün genel çerçevesini çizdiği bu yaklaşım daha sonra farklı alanlardan birçok bilim insanı tarafından geliştirilmiştir. Felsefe, sosyal bilim, psikoloji gibi alanlarda araştırma yapan bilim insanları yapısalcı dilbilimi disiplinlerarası bir sahaya taşımış ve çerçevesini oldukça genişletmişlerdir. İdeolojik aktarımda dil kullanımı özellikle Kültürel Çalışmalar ekolünün derinlemesine incelediği bir konu olmuştur. Kültürel Çalışmalar'ın özellikle "Hall" başta olmak üzere araştırma sahası kitlesel etki bakımından en güçlü kurumlardan biri olan medya olmuştur. Bu noktada Batı Marksizmi'nin temsilcilerinin öne sürdüğü (Althusser yapısalcılığı, Gramsci tarihsiciliği) kavramların etkisi altında kalan Kültürel Çalışmalar, ideolojiyi ve anlamın toplumsal boyutunu öne çıkarırken, ideolojinin dil içerisinden inşa edildiğini ancak dile denk olmadığını kavramışlardır. Dilin gerçekliği olduğu gibi yansıtan bir araç değil; tarih ve

toplumsal ilişkilerin temsilleriyle ilişkili maddi bir pratik olduğu görüşünün benimsenmeye başlamasıyla, dili kullanan bireyde bu maddi sürecin bir parçası olarak görülmeye başlanmıştır(Dursun, 2004: 48). Medya üzerine yoğunlaşan ve medya metinlerinin (özellikle haber) çözümlenmesine yönelik çalışmalar her ne kadar daha önce başladıysa da Kültürel Çalışmaları ekolüyle birlikte yöntem bakımından tutarlı hale gelmiştir.

Haber, toplumda yaşanan güncel olay ve gelişmelerle ilgili toplumu bilgilendirme amacı taşır. Gazeteciler tarafından derlenen haberler editöryal süreçten sonra yayına hazır hale gelir. Haberin söylemsel kurgusu da bu süreçte oluşturulur. Yayınlanacak haberde kullanılacak dil, başlıklar, sözcük seçimleri ve sentaks haberin kurgusunu oluştururken aynı zamanda söylemini de belirler. Haber söylemi çalışmaları ise haber metninde hakim toplumsal anlamların nasıl kurulduğuna, nasıl bilgi üretildiğine ve bu bilginin özne konumunu açığa çıkarmaya yönelik çalışmalardır (Dursun, 2004: 73). Haber üretim sürecinde haber metinlerinin söylemsel ve ideolojik çözümlemelerine yönelik çalışmalar söylem çözümlemesi yöntemleri aracılığıyla yapılmaktadır.

1.2. Devlet, Hegemonya ve İktidar İlişkisi

Devlet ve iktidar kavramları birbirine yakın kavramlar olarak düşünülür. Bu kavramlarının aynı şeyler olduğu düşüncesi siyasi iktidarın dolayısıyla hükümetin devlet aygıtlarını yönetiyor olmasından kaynaklanır. Devlet ve iktidarın her ikisinin de kendi öz varlığı mevcuttur. Demokratik siyaset anlayışında bu fark daha belirgin görünmekle birlikte, hegemonyanın bilinçli bir şekilde uygulandığı siyasi anlayışta aralarındaki fark muğlaklaşır. Devletin egemenlik yetkisi iktidar/hükümet tarafından kullanıldığı için devlet kavramı iktidarla birlikte düşünülür esasında bu egemenlik iktidarın devlet yetkisini kullanma biçiminden kaynaklanmaktadır. Siyasi iktidar devletin uygulama alanına hükmederken bu uygulamaları kendi ideolojik yaklaşımlarına göre yaptığında devlet ve iktidar kavramları birbiri ile aynı şeyler gibi görünür. Güçler ayrılığının yerleştiği bir siyaset ortamında devlet ve iktidar kavramlarının aynı şeyler olmadığı bu nedenle daha net anlaşılmaktadır.

1.2.1. Devlet ve İktidar

Devlet fikrinin ortaya çıkışı iktidarın kişisel olmaktan çıkıp kurumsallaşmaya geçişini belirler. Böylece insanlar artık bir şefe, bir derebeyine, bir hükümdara değil, onların fiziki varlıklarının üstünde ve ötesinde bir varlığa itaat edeceklerdir. İnsanlar, insana itaat etme durumunda kalmamak için devleti icat etmişlerdir. Devlet soyut bir kavram olarak düşünülse de bu soyutluğun arkasında bazı somut unsur ve olguların olduğu inkâr edilemez. Bunların en önemlisi iktidar olgusudur. İktidarı kullananlar, devletin kapsamında yaşayan tüm insanlar

için kararlar alırken, kurallar koyarken ve bunları gerektiğinde zora başvurarak uygularken her zaman devlet adına hareket ederler. Yine de devlet adına hareket eden yöneticilerle (iktidar) soyut bir varlık olarak devleti karıştırmamak gerekir (Kapani, 2001: 37). İktidarın devlet adına hareket etme, karar alma, yürütme gibi faaliyetleri devleti iktidarla aynı şeyler olarak düşünülmesinin temel nedenidir. Foucault (2005: 79), iktidar ve devlet arasındaki ilişkiyi açıklarken; devletin iktidarın uygulama biçimi ya da yerlerinden biri olduğunu vurgular. Bunun nedenini, bütün iktidar ilişkilerinin devletten türemesi değil; aksine iktidar ilişkilerinin giderek daha fazla devletleşmesi olarak açıklar. İktidar ilişkilerinin devlet kurumları altında geliştirildiğini, rasyonelleştirildiğini ve merkezileştirildiğini söyler. Bu anlamda devletin ve devlet kurumlarının uygulayıcısı olan iktidar, varlığını rasyonalize etmek ve uygulamalarının keyfi olmadığını vurgulamak adına kendini devletten ayrı bir mekanizma olarak konumlandırmadığı sonucuna ulaşılabilir. Bunun bir nedeni de iktidarın kendi varlığını sürdürebilmek adına yürüttüğü mücadelenin neticesi olarak görülebilir.

Kapani (2001: 45), alınan her siyasi kararın devlet damgasını taşıdığı ve onun otoritesine büründüğü için toplum içerisinde bir geçerlilik kazandığını söyler. Ancak bu noktada gözden kaçırılmaması gereken şey bu kararların arkasında devleti yönetenlerin siyasi tercihlerinin olduğu gerçeğidir. Devlet iktidarına sahip olmak ve devlet adına hareket edebilmek toplum üzerine egemen olmanın, onu kendi çıkarları doğrultusunda yönlendirebilmenin en önemli araçlarındandır. Bu nedenle devlet iktidarı egemen sınıflar içerisinde her zaman büyük bir önem taşır, doğrudan iktidar olmasa bile siyasi iktidar üzerinde egemenlik kurmaya çalışır. İktidar biçimleri arasında en üstünü olarak kabul edilen siyasi iktidar (devlet iktidarı) ele geçirilmeden tam anlamıyla egemen olunamayacağı yönündeki görüşte birçok araştırmacı hemfikirdir. Bu durum iktidarı bir mücadele alanı olarak ele alınmasını gerekli kılmaktadır. Bu nedenle siyasi iktidarı elinde bulunduranlar bir yandan devlet adına hareket ederken bir yandan da iktidar mücadelesinin en önemli aktörü haline gelmektedir.

İktidar kelimesi birçok alanda (siyasi, ekonomik, askeri vb.) kullanılan bir kavram olmasına rağmen zihinlerde ilk çağrışımı siyasi iktidara işaret etmektedir. En genel anlamıyla iktidar bir işi yapabilme yetki ve yeteneği olarak bilinir. Foucault, iktidar kavramını güç ilişkisi ile açıklarken sadece siyasi iktidarla sınırlandırmaz. Foucault'ya göre iktidar ilişkileri bir kadın ve bir erkek arasında, bilenle bilmeyen arasında, anne-baba ve çocuk arasında, ailede vb. birçok yerde vardır. Her toplumda binlerce iktidar ilişkisi sonucunda var olan güç ilişkileri mevcuttur. Bu küçük iktidar ilişkilerinin devlet iktidarının sürdürülmesi bakımından işlevselliği vardır. Toplum içerisindeki küçük iktidar ilişkilerinin varlığı, devletin iktidarını

uygulamasını kolaylaştırır. Foucault (2012: 176), buna "her bireyin etrafında, onun ebeveynlerine, işverenine, öğretmenine, bilene, kafasına herhangi bir fikri sokana, bağlayan tüm iktidar ilişkilerinin demeti yoksa devlet iktidarı olabilir mi, örneğin devlet askerlik görevini dayatabilir mi?" sorusuyla açıklık getirir. İktidarla küçük yaşlardan itibaren ailede, okulda, arkadaş çevresinde, toplumsal ilişkilerde ve daha birçok alanda karşılaşan bireyin, devlet iktidarı tarafından yönlendirilebilmesi kolaylaşır. Bu nedenle Foucault, iktidarın sadece devlet aygıtının öğesi olarak düşünülmemesi gerektiğinin altını çizer. İktidarın kökenlerinin uzun uzadıya araştırılması gereken esrarengiz bir şey olmadığını, iktidarın yalnızca bireyler arasındaki bir tür ilişki olduğunu söyler (2005: 55). Foucault, iktidarın yeri ve işleyişi bakımından yaptığı bu açıklama basit ve anlaşılır şekildedir, ancak iktidarın işleyişini basite indirgemek anlamına gelmez. Aksine iktidarın iki birey arasındaki ilişkiye kadar her yerde olması onun toplum içerisinde hâkimiyet gücünü gösterir.

"İktidar, bireyi kategorize ederek, bireyselliğiyle belirleyerek, kimliğine bağlayarak, ona hem kendisinin hem de başkalarının onda tanımak zorunda olduğu bir hakikat yasası dayatarak doğrudan gündelik yaşama müdahale eder. Bu bireyleri özne yapan bir iktidar biçimidir. Denetim ve bağımlılık yoluyla başkasına tabi olan ve vicdan veya özbilgi yoluyla kendi kimliğine bağlanan iki özne anlamı da boyun eğdiren ve tabi kılan iktidar biçimini çağrıştırır" (Foucault, 2005: 63). Modern devleti bireylerin üzerinde onları görmezden gelen gelişmiş bir şey olarak değil; tam tersine bireylerin tek bir koşulla dahil edilebileceği var olan bireyselliğe yeni biçimler verilerek ve bir dizi spesifik örüntülere tabi kılınması koşuluyla çok gelişkin bir yapı olarak elen alınmalıdır. Bu pastoral iktidarın bir biçimi olarak görülmelidir (Foucault, 2005: 63).

İktidarın birçok alanda olduğunu ve binlerce çeşidi olduğunu söyleyen Foucault iktidarın karşısında her zaman bir direnişin de var olduğunu belirtir. İktidarın yerini sadece devlette aramanın bir hata olduğunu belirtirken Marksist devrimci hareketlerin devrimin gerçekleştirilmesinde devlet iktidarını hedefine almasını SSCB örneği ile açıklar. Bilindiği üzere SSCB, tarih boyunca bilinen en kapsamlı sosyalist devrim hareketi sonucu oluşmuştur. Foucault, devrimin en nihayetinde başarısızlıkla sonuçlanmasının nedenlerinden birini de iktidar kavramının sadece devlette aranması olarak görür. Aynı deneyimin tekrar yaşanmaması için ilk yapılması gereken şey, iktidarın yerinin devlet aygıtı olmadığı, devlet aygıtlarının dışında, üstünde, yanında çok daha küçük düzeyde işlev gören iktidar mekanizmalarında değişiklik yapılmadığı sürece toplumda hiçbir şeyin değişmeyeceğinin kavranmasıdır.

Poulantzas’a göre Foucault’nun çözümlemeleri ile Marksizm arasında temel farklılıklar vardır. Marksizm'deki devrim anlayışının hedefinde devlet aygıtı vardır ve devrim mücadelesi de devletin dolayısıyla iktidarın kendisine karşı yapılmalıdır. Poulantzas, iktidarı birçok alana yaymanın devlet iktidarının gücünü hafife almaya yol açtığı için Foucault’yu eleştirmiştir. Bu durum Marksist devrim anlayışının en temel şartlarından sapmaya yol açabilmektedir. “Devlet ne egemen sınıfın elinde tutacağı bir iktidarın araçsal emanetçisidir, ne de bir yüz yüze karşılaşmada sınıflardan alıp götüreceği ölçüde iktidar niceliğine sahip bir öznedir. Devlet, egemen sınıfın ezilen sınıflarla ilişkisi içindeki stratejik örgütlenme yeridir. İktidarın icra edildiği bir yer ve merkez olmakla birlikte kendine has bir iktidara sahip değildir. Böylece devleti ilgilendiren ve onu hedef alan mücadeleler devletin dışında yer almazlar, onun çatısı altında kayıtlıdırlar” (Poulantzas, 2006: 164). Burada vurgulanan nokta devlet iktidarının hedef alındığı mücadelelerin yine devletin içerisinde yürütüldüğüdür. Bu mücadele, ister egemen bir sınıf tarafından iktidarı ele geçirme adına yapılsın, isterse sosyalizme geçiş için yapılsın her zaman iktidarın karşısında yer almak zorundadır. Mücadelenin devlet aygıtı dışında bir alanda yürütülmesi (iktidarın hegemonik yapısının ona sağladığı direnç bakımından) pek de mümkün görülmemektedir.

Toplumda birçok iktidar biçimi olduğu görüşü elbette yadsınamaz fakat siyasi iktidarın tüm iktidarlar üzerinde olduğu gerçeği siyaset ve toplum bilimcilerinin hem fikir olduğu bir gerçektir. Bu nedenle siyasi iktidara sahip olmadan veya siyasi iktidarı güdümü altına almadan tam anlamıyla bir iktidar sahibi olunamayacağı kabul edilir. Kapani’nin de söylediği gibi;

> Bir defa siyasi iktidar kapsam bakımından diğer iktidarlardan farklıdır, onlara göre çok daha geniş bir alanı kapsar. Belirli sosyal iktidarlar sadece belirli guruplar içerisinde geçerli olduğu halde, siyasi iktidar toplumun tümü üzerinde etkilidir. Gerçek anlamda siyasi iktidar tüm ülke sınırları içinde yaşayan bütün insanlar üzerinde bağlayıcı kararlar alma ve bu kararları yürütme yetkisine sahiptir. Siyasi iktidarla diğer iktidarlar arasında bir eşitlik ilkesi değil, hiyerarşik bir ilişki vardır. Siyasi iktidar iradesini diğerlerine kabul ettirme, onların davranışlarını kontrol etme ve son sözü söyleme yetkisini elinde tutar. Diğer sosyal iktidarlar kendi çevrelerinde iradelerine ve kararlarına uyulmasını sağlamak için çeşitli yöntemlerden yaralanırken siyasi iktidar gerektiğinde maddi kuvvet ve zor kullanma gücüne sahiptir. Yine de siyasi iktidarın sosyal iktidara karşı üstünlüğü demokratik rejimlerde mutlak değil nispi bir üstünlüktür (Kapani, 2001: 49).

Öte yandan salt maddi kuvvet ve zora dayalı bir siyasi iktidar varlığını idame etmede zorlanır. Bu nedenle iktidar toplumsal rızaya dayalı bir anlayışı benimsemek zorundadır. Zora ve baskıya dayalı bir anlayışı sürdürmesi daima var olan iktidar mücadelesinde siyasi iktidarının zayıflamasına ve sonucunda iktidarını kaybetmesine yol açabilmektedir. Siyasi

iktidar, varlığını sürdürebilmek adına toplumun rızasını almanın yanı sıra hegemonik üstünlüğü elinde tutmaya gayret gösterir.

1.2.2. Hegemonya

Hegemonya kavramı bir sistem içerisindeki bir elemanın diğerlerinden üstün, baskın olduğunu belirtir. Kavram birçok filozof ve siyaset bilimci tarafından ele alınmış ve tanımlanmış olmasına rağmen Antonio Gramsci ile anılmaktadır. Bunun ana nedeni Gramsci'nin hegemonya kavramına atfettiği değer ve toplumdaki işlevselliğini ayrıntılı olarak gözler önüne sermesidir. Hegemonya Gramsci ile birlikte bilindiğinden daha farklı bir anlam ve değer kazanmıştır. Hem siyasi iktidarın işleyişinin anlaşılmasında hem de Marksist devrimin gerçekleştirilebilmesi bakımından önem taşımaktadır. Hegemonya kavramı Gramsci ile anılmasının nedeni onun kavrama getirdiği anlayıştır.

1.2.3. Antonio Gramsci ve Hegemonya

Gramsci'nin üniversite yıllarında başlayan aktif yaşamı, aktif siyasetin içerisine girmesine kadar uzanan bir dönemi kapsar. Hiçbir zaman fikirlerinden ödün vermeyen Gramsci fikirlerini hayata geçirmek için yoğun çabalar göstermiş, aktif olarak hem siyaset hem de örgütleyici faaliyetlerde bulunmuştur. Yaşamının önemli bir bölümünü hapishanede geçiren Gramsci, bu süre içerisinde aktif siyasi yaşamına devam edemese de fikirlerini yazarak aktarmaya devam etmiştir. Bugün araştırmalara kaynak olan fikirlerinin birçoğu hapishanede yazdığı yazılardan oluşmaktadır. Siyaset biliminde daha önce birçok yorumu yapılan "hegemonya" kavramını Gramsci yeni baştan dizayn etmiştir. Hapishane Defterleri olarak bilinen bu çalışmaları sadece siyaset bilimcilerine değil, Marksizm, eleştirel teori, kültür araştırmaları, postmodernizm, çokkültürcülük, milliyetçilik, kolonyalizm, post-kolonyalizm, yeni toplumsal hareketler, katılımcı demokrasi ve küreselleşme gibi birçok alanda çalışmalar yapan araştırmacılara kaynak olmuştur (Ives, 2011: 15). Sosyalist bir şahsiyet olan Gramsci, birçok sıkıntılar çekmesine rağmen hiçbir zaman savunduklarından vazgeçmemiş ve fikri düzeyde kalmamıştır.

Buttigieg, Hapishane Defterlerinin önsözünde (Gramsci, 2011: 10) "Gramsci'nin hapishanede yazdığı otuz iki defterin yirmi dokuzu siyasi, kültürel, felsefi, tarihsel, edebi ve diğer konuları kapsayan geniş bir alanda düşüncelerinin ve araştırmalarının sonucudur. Defterler metinsel bir labirentin her türlü çetrefilliğine ve bulanıklığına sahiptir." der. Esasında Hapishane Defterlerini inceleyen birçok araştırmacının hem fikir olduğu bir durumdur. Fakat hiç kimse defterlerin bu karmaşık yapısından dolayı Gramsci'yi suçlamaz.

Defterlerde siyaset, kültür, hegemonya, ideoloji vb. birçok konunun olması onun bilgi dünyasının zenginliğinin bir kanıtı olarak kabul edilir. Hegemonya, bu düşünsel zenginliğin en önemli çıktılarından biridir ve bu nedenle kavrama yapılacak her atıf Gramsci'nin hegemonyaya yüklediği değer çerçevesinden ele alınma zorunluluğu taşımaktadır.

Hegemonya Gramsci'den çok önce kullanılan bir terimdir. Yunanca "lider" anlamına gelen "hegemon" sözünden türetilen hegemonya, geleneksel olarak, otorite, liderlik, tahakküm kavramlarının birleşimine gönderme yapar. Hegemon, bir devletin başkenti ya da bir imparatorluktaki hakim ülkeden ziyade, bir ittifakın liderini tanımlar. Bu anlamda hegemonya kültürel üstünlük ve liderlik unsurları ile birlikte askeri üstünlük unsurunu da içermektedir. Fakat hegemonya kaynağı doğrudan açık zorlama tehdidi değildir (Ives, 2011, s. 106).

Poulantzas'a (2010: 109) göre ise Gramsci'nin hegemonya kavramını ele alış biçimi Plehanov'un açık bir şekilde kullandığı şekle yakındır ve Gramsci, kavramı Plehanov'da olduğu çerçeveden yola çıkarak geliştirmiştir. Plehanov, insan kontrolünün dışındaki iktisadi yasaların gelecekteki toplumsal ve siyasi gelişmeleri belirlediğini savunan ekonomik belirlenimciliğe karşı hegemonya kavramını geliştirmiştir. Rusya'da zayıf bir sınıf olan proletaryanın, zayıf burjuvazi ile değil otokratik bir aristokrasi ile karşı karşıya kalması durumunda, bir sınıf hegemonyasına ihtiyaç duyduğunu yazmıştır (Ives, 2011: 106). Plehanov yazdığı bu metinlerde siyasi iktidar için muğlak bir şekilde dominasyon/baskınlık terimini kullanmıştır (Anderson, 1988: 30). Plehanov, hegemonyayı işçi sınıfının örgütlenmesinde ve proletarya devriminde önemli bir yere koymuş ve hegemonyayı bu çerçevede ele almıştır. Lenin de hegemonyayı bu bağlamda kullanmayı tercih etmiştir ve bunda fikirlerini eyleme dönüştürecek birliği sağlama amacı yatmaktadır. Lenin, "Marksizm açısından sınıf, hegemonya fikrini reddettiği veya takdir edemediği sürece henüz sınıf değil, lonca veya muhtelif loncaların toplamıdır... Loncalar ancak hegemonya fikrinin bilincine varıp eylemleriyle uyguladıkları takdirde sınıf olur"(aktaran Anderson, 1988: 34) şeklindeki açıklamasından hegemonya kavramına atfettiği rol açıkça anlaşılmaktadır.

Gramsci'nin hegemonya kavramını ele alırken Plehanov ve Lenin'den etkilendiği düşünülse de Gramsci'de hegemonya kavramı çok daha geniş kapsamlıdır. Gramsci hegemonyayı sadece proletaryanın örgütlenmesi ve devrimini gerçekleştirmesi bakımından ele almamış, aynı zamanda siyasi iktidarın hegemonyasını nasıl gerçekleştirdiğine de önem atfetmiştir. Gramsci için hegemonya, egemen sınıfın iktidarını nasıl koruduğunun anahtarıdır ve bunun nasıl çalıştığının iyi bilinmesi proletaryanın iktidarı için önemlidir. Gramsci, bunu şu şekilde açıklar;

> Devlet sadece hükümet aygıtı değil, aynı zamanda hegemonyanın ya da sivil toplumun özel aygıtı anlamına gelmektedir. Olaylarla ilişkilendirilerek ortaya konan gayri müdahaleci devlet eleştirisinin, sağın diktatörce ideolojik akımının yanı sıra yetkili personelin güçlendirilmesine de hizmet ettiği açıktır. İktidar mücadelesinde manevra savaşından mevzi savaşına geçildiğinde geniş halk kitleleri ciddi fedakârlıklara sürüklenir. Bundan dolayı emsalsiz bir hegemonya konsantrasyonu ve buna bağlı olarak muhaliflere karşı saldırganların saflarına çok daha açık bir şekilde müdahale eden bir hükümet gerektirir. Tüm bunlar; siyasal-tarihsel durumun zirve noktasına eriştiğini gösterir, zira siyasette mevzi savaşı bir kez kazanıldığında bunun kesin belirleyici bir tarafı vardır. Başka bir deyişle, siyasette manevra savaşı, kazanılmakta olan mevziler belirleyici olmadığı ve hegemonya kaynaklarıyla devlet tümüyle harekete geçirilmediği sürece devam eder. Siyasette kuşatma, görüntüler nasıl olursa olsun karşılıklıdır, yasa koyucunun iktidarın tüm kaynaklarının seferber etme sorumluluğu, onun düşman algısını da gözler önüne serer (Gramsci, 2012: 250).

Gramsci bu pasajda hegemonyanın iktidar alanındaki önemine vurgu yapmaktadır. İktidar olan yani siyasi olarak devlete egemen olan gücün kontrol altında olan baskı aygıtlarını, iktidar mücadelesinde müdahale aygıtı olarak kullandığının altını çizer. Yine siyasi egemenliği ele geçiren tarafın da, devletin tüm aygıtlarına hâkim olmadan tam anlamıyla egemen olamayacağını belirtir.

> Bir sınıf hem yöneten hem de egemen sınıf olduğunda egemendir. Bu sınıf müttefik sınıfları yönetir, muhalif sınıflara egemen olur. Dolayısıyla bir sınıf iktidara gelmeden de yöneten olabilir olmalıdır da; böylece iktidarda olduğunda egemen olur fakat yöneten olmaya da devam eder. Siyasi önderlik, egemenliğin bir yönü haline gelir, düşman sınıfların elitleri de egemen sınıfların bünyesine dâhil edilmeleri sonucunda başsız kalır ve böylece iktidarsız kılınırlar. Hükümet gücünün ele geçirilmesinde önce dahi bir siyasal hegemonya mevcut olabilir ve olmalıdır da; siyasal önderliği ya da hegemonyayı hayata geçirmek için de, tek başına hükümetten kaynaklanan iktidara ve maddi güce güvenilmemelidir (Gramsci, 2011: 171).

Gramsci, bu pasajda iktidarın ele geçirilmesinden önce bir hegemonyanın oluşturulması fikrine vurgu yapmaktadır. Bu mevzi savaşı ile ilişkilidir, iktidar mücadelesinde ele geçirilen her mevzi mücadeleyi kolaylaştırır. Fakat tüm mevziler dahil edilmediği sürece mücadele devam ettirilmelidir. Hegemonya içerisinde eğitimi, ekonomi, medya vs. kapsamlı bir alanı kontrol etmeyle kazanılabilir. Bu kontrol sürecinde hegemonyanın sürekliliği için de hegemonik araçlar her daim devrede olmak zorundadır. Stevenson, Gramsci'den yola çıkarak hegemonyayı egemen sınıfın toplumsal gruplar üzerinde hakimiyetini sürdürebilmesi için ekonomik, politik ve kültürel ittifaklar kurduğu bir mücadele alanı olarak tanımlar. Burada amaç, kamusal ilgi ve kavrayışın dengesini kendi tarafına kaydırmak ve karşı tarafı aşamalı olarak yalıtmaktır (2008: 37). Bu mücadele alanı içerisinde yer alan birçok aygıt içerisinde medya özellikle kamusal ilgi ve kavrayışı kendi tarafına kaydırma yönünde önemli bir rol üstlenir. Haber aracılığıyla halk toplumda olan bitenden haberdar edilirken aynı zamanda bir yönlendirmeye de maruz kalır. Ayrıca medya sadece haber aracılığıyla değil tüm çıktılarıyla

toplum üzerinde bir ortak kavrayış oluşturmaya çalışır. Hegemonyanın rıza üretimi vasıtasıyla sürdürülmesi için medyanın her çıktısına hem görsel hem işitsel öğeler özenle yerleştirilir. Bu öğelerin asli amacı çoğu zaman izler veya okur kitle tarafından anlaşılmaz.

Hegemonyanın sürdürülmesi birçok aygıtın sistemli ve bilinçli bir şekilde belli amaçlar doğrultusunda kullanılmasını gerektirir. Bu anlamda hegemonyanın kazanılması ve sürdürülmesi için ciddi bir çaba sarf edilmesi gerektiği söylenebilir. Özellikle çağımızda medyanın daha interaktif bir biçim kazanması ile daha yoğun bir çaba sarf edilmektedir. Medya kuruluşları sahiplik yapısı, ideolojik yakınlığı, iktidara olan mesafesi çerçevesinde daha yoğun bir şekilde ideolojik olagelmektedir. Başka bir deyişle hegemonya mücadelesi zorlaştıkça medya içerikleri de daha ideolojik hale gelmektedir. Siyasi iktidarın hegemonyasını sürdürebilme adına medyayı yönlendirdiği genel geçerli bir olguyken yine medya aracılığıyla hegemonyada çatlaklar oluşturulmaya çalışıldığı da bilinen bir gerçektir. Sonuçta hegemonyanın sürdürülmesi sürekli olarak yenilenen de değişen tarihsel koşullara uygun hareket edebilme ve bu koşullara göre kendini yenilemeye bağlıdır. Hegemonya tepeden inme bir değer ve düşünceler dayatılması süreci değildir. Hegemonik bir konumu korumak ve sürdürmek için egemen sınıfın değişen koşullara uyması, gerektiğinde kendi dışında gelen düşünce ve değerleri bünyesine katması ve onları kendi amaçları doğrultusunda yönlendirmesi gerekmektedir (Wayne, 2013: 221).

1.2.4. İktidar Mücadelesinde Hegemonya Kavramı

Marx'a (2013: 78) göre egemenliği eline geçiren sınıf aynı şekilde kendi çıkarları doğrultusunda kendi düşüncelerine evrensellik biçimi vermek için onları mantıklı ve geçerli düşünceler olarak sunar. Devrimci sınıfı bu nedenle egemen sınıftan ayrı tutar. Ona göre devrimci sınıf kendini bir sınıf olarak değil toplumun tüm temsilcisi olarak görür. Devrim belli bir sınıf tarafından yapılmışsa eski koşullar değişmiş olsa da yine bir sınıfın hâkimiyeti olacağı için Marksist idealde olmayacaktır. Buna, Fransız burjuvazisinin aristokrasinin egemenliğini devirdiği dönem, proletaryaya aristokrasinin hâkim olduğu dönemden daha fazla imkan sağlasa da yine bir egemen sınıf olarak belirmesini örnek verir. Egemenliği eline geçiren yeni sınıf egemenliğini bir öncekine göre daha geniş bir tabana yayar. Egemen olan sınıf ile egemen olmayanlar arasındaki karşıtlık hem derinlemesine hem de keskinliğine büyümekten başka bir şey olmadığı bu durum yeni egemen sınıfa karşı daha geniş çaplı, kesin ve köklü bir mücadele gerektirir. Bu devrimci sınıfın tüm toplumun temsilcisi olduğu ve devrimin devrimci sınıf tarafından yapılmadığı müddetçe yeni bir egemen sınıfın ortaya çıkacağı anlamına gelmektedir. Bu doğrultuda yeni egemen sınıf devrim yapabilme iradesini

gösterdiği için devrime karşı tecrübelidir, bu nedenle bu sınıfa karşı devrim mücadelesi daha kararlı ve keskin olmak zorundadır.

Marx'ın devrimin işçi sınıfları tarafından gerçekleştirilmediği sürece ideal olmayacağını, iktidarı devirmek suretiyle ele geçiren sınıfın yine egemen sınıf psikolojisiyle hareket edeceğini, işçi sınıfının bu yeni sınıfla mücadelesinin daha çetin olacağını belirttiği görüşü, yeni sınıfın devrimle geldiği için devrime karşı tecrübeli olmasından kaynaklanmaktadır. Marx, sosyalist devrimin eninde sonunda hayata geçirileceğine ve proletaryanın iktidarının gerçekleşeceğine olan inancına her zaman sadık kalmıştır. Ona göre kapitalizm iç çelişkileriyle nihayetinde çökecek ve devrim gerçekleşecektir. Batı Marksizm'inin temsilcileri, Marx'ın devrime olan sarsılmaz inancının devrimin karşısında duran direncin anlaşılmasında bir engel olduğunu öne sürmüşler ve devrimin gerçekleşmemesine neden olan karşı direnç faktörlerinin derinlemesine incelenmesi gerektiğini vurgulamışlardır. Gramsci, devrimin önünde duran bu direnci hegemonya ile açıklar. Gramsci'nin hegemonya kavramı daha önce olduğundan çok daha kapsamlıdır ve birçok direnç faktörünü içerisinde barındırır. Lenin ve Plehanov'un sosyalist iktidarın gerçekleşmesinde önem verdiği hegemonya kavramını Gramsci, bu düşünürlerden devralmış fakat onlardan çok daha geniş bir perspektifte değerlendirmiştir. Gramsci'yi hegemonya kavramı ile özdeşleştiren de budur (Anderson, 2011: 80).

Gramsci (2013: 279), iktidarın ele geçirilmesindeki güçlükleri yine siyasi iktidarın hegemonyası ile ilişkilendirir. Gramsci'nin Marksizmde eleştirdiği temel nosyonlar burada ortaya çıkar. Marx, proletaryanın egemen sınıf tarafından kendi çıkarları doğrultusunda yönlendirildiğini kavradığında devrimin gerçekleşeceği yönündeki görüşü Gramsci'de bir kırılma noktasıdır. Marx'ın çerçevesini çizdiği bu kavrayış İtalya'da büyük ölçüde oluşmasına rağmen neden devrim gerçekleşmemiştir? Hapishane Defterlerinde parçalar halinde açıklanmaya çalışılan sorunun cevabını şöyle vermektedir: Gramsci, bunu egemen sınıfın ya da devletin sadece baskı unsurunu kullanmadığını, baskı unsuruna rıza, ikna gibi kavramları da dahil ettiğini söyleyerek açıklar. Bu aynı zamanda iktidarın sürdürülmesi için de en önemli etkenlerden biridir. İktidarının dayanağını yalnızca devletin baskı araçlarıyla sağlamaya çalışan bir sınıf, toplum üzerine egemenliğini uzun süre sürdürmeyi başaramaz. Bu yalnızca baskın grubun ya da sınıfın halkın bilincinde kültürel ve ahlaki inançlara telkin edebilen bir sosyopolitik düzen inşa edebildiğinde mümkün hale gelir. Egemen sınıf, halka belirli bir toplumsal bilinç, kültürel ve ahlaki kavrayış aşılamak, belli bir dünya görüşü edindirmek için entelektüel ve ahlaki liderliği üstlenmek zorundadır. Böylece devlet baskıcı doğasını, ahlaki ve evrensel olarak kavranan bir niteliğe dönüştürerek etik bir rıza elde eder. Bu bağlamda

devletin dayanağı saf güç olamaz; rıza ve iknanın meşrulaştırıcı yönü, baskı ve şiddete aracılık etmelidir.

Gramsci'nin hegemonya kavramına getirdiği bu anlayış Althusser için bir çıkış noktası olmuştur. DİA'lar iktidarın doğallaştığı ikna ve rıza sürecinde merkez konumdadır. Gramsci, egemen sınıf iktidarının işleyişini ve sürdürülmesini hegemonya ile açıklarken Althusser, ideoloji ile açıklar. Gramsci, Hapishane Defterlerinde Althusser'in devletin ideolojik aygıtları olarak kategorize ettiği kavramların (eğitim, aile, medya, kilise vb.), rızanın imalatındaki önemine ayrı ayrı değinmiştir.

Poulantzas ise (2004: 88)"iktidar bloğunun egemen sınıfın diğer üyeleri üzerinde ayrı bir egemenlik empoze etmesi ölçüsünde, onlar üzerine hegemonyasını kurup onları kendi koruyuculuğu altında birleştirdiğinde düzenli bir şekilde işleyeceğini söyler. Bu noktada iktidar bloğunun iktidarı eşit bir şekilde paylaşan eşit önemde sınıf ve fraksiyonlardan oluşmadığını söyler. Böyle bir eşit paylaşım söz konusu olması durumunda hegemonya krizine neden olur" der. Hegemonyanın paylaşılamayacağı hususuna değinen Poulantzas, iktidarların çeşitli olabileceğini ama son kertede hegemonya aygıtının tek merkezden kontrol edilmediği sürece direncinin düşük olacağını vurgular. Bu iktidarın doğası ile de ilgili bir durumdur. Devlet veya herhangi bir kurum içerisinde iktidarın paylaşılması hegemonik aygıtların kontrolünde krizlere neden olabilmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM
GÜLEN CEMAATİ VE YAYIN ORGANLARI

İslam toplumlarında dinî grupların varlığı 1200'lü tarihlere kadar dayanmaktadır. İslami metin ve kaynakların dili ve yorumlanmasındaki farklılıkların yanı sıra toplumsal yaşamdaki sosyo-psikolojik farklılıklar İslam dini içerisinde farklı anlayışlar doğmasına neden olmuştur. Bu farklılıkların ortaya çıkardığı yapıların başında mezhepler gelmiş, mezheplerin içerisindeki farklı yaşam anlayışları da dini grupların oluşmasına neden olmuştur. Bu gruplaşmaların başında ilk olarak tarikatlar gelmektedir. İslam toplumlarında tarikat olgusu sadece dini faaliyetleri kapsamı ile ilgilenmemiş bunun yanı sıra toplumsal hayatı da etkilemiş ve yaşam pratiklerini şekillendirmede etkili olmuştur (Yanmış ve Aktaş 2015: 1). Temelde dini gruplar olarak adlandırılan tarikat veya cemaatlerin İslam dininin ritüellerini ifa etme biçimleri birbirine yakın olsa da gruplaşma psikolojisi ile oluşan aidiyetlik duygusu bireylerde diğer grupları öteki olarak konumlandırmaya yol açmaktadır. Bunun yanı sıra her inanç temelde aidiyetlik duygusu uyandırdığından bu grupların üyeleri de diğer gruplara karşı öteki olarak yaklaşmaktadır. Her inanç biçiminin kendini en ideal olan olarak sunduğu gerçeği, dini gruplar içerisinde de söz konusudur. Bu nedenle her hangi bir dini gruba dahil olan bireylerde bu duygu grup içerisindeki ritüeller ile canlı tutulmaya çalışılır. Bundan dolayı dini gruplar arasında geçirgenlik sık rastlanılan bir durum değildir.

Türkiye'de tarikat ve cemaatlerin toplumsal yaşamdaki varlığı belirtildiği gibi oldukça eskilere dayanmaktadır. Cumhuriyet'in ilk kurulduğu yıllarda siyasetin dışında tutulmaya çalışılsa da tarikat ve cemaatler bu alanı her zaman zorlamışlardır. Siyasi partilerin en bilinen amacı olan iktidara sahip olma, aldığı veya alacağı oya bağlı olduğundan siyasi partiler de cemaatlerle ilişki içerisinde olmuşlardır. Bu durumun bilinen örneklerinden biri de Demokrat Parti'nin 1954 ve 1957 genel seçimlerinde Nurcuların desteğini almasıdır. (Zürcher, 2015: 340). Cumhuriyet'in ilk kurulduğu yıllardan itibaren bu tarihlere kadar mümkün olduğunca siyasetin dışında tutulmaya çalışılan dini grupların siyasete doğrudan olmasa da dahil olması dini gruplara özgüven getirmiştir. Bu tarihten sonra Türkiye'de iki askeri müdahale olmuş ve dini gruplar baskılanmaya çalışılmış olmasına rağmen özellikle 1980'li yıllardan sonra oluşan ortam ile giderek daha görünür hale gelmişlerdir. Gülen cemaati de tam olarak bu dönemlerde yapılanmaya başlamıştır. Gülen cemaati köken itibari ile Nurculuk hareketinden geliyor olsa da Fethullah Gülen'in karizmasının etkisiyle bağımsız bir cemaat halini almıştır. Siyasal İslam'ın Türk siyaset tarihinde yer edinmesi ile Gülen cemaatini ilk yılları birbirine denk gelmektedir. Gülen cemaatinin genişleyen tabanı, özellikle 1990'lı yıllardan itibaren siyasetçilerin ilgisini çekmeye başlamış ve birçok parti cemaati yanına çekmek için çaba sarf etmiştir (Zürcher, 2015: 419). 90'lı yıllardan

2000'li yıllara kadar Türkiye birçok kez siyasi krizle karşılaşırken Fethullah Gülen, bu dönemde cemaatini yaşanan krizlerden korumak için çaba sarf etmiş ve hiçbir otorite ile münakaşaya girmemeye özen göstermiştir. 2002 yılında iktidara gelen AK Parti'nin muhafazakar gelenekten geliyor olması dini grupların rahat hareket edebileceği bir ortamın oluşmasına yol açmıştır. Türkiye'de yaşanan ekonomik ve siyasi krizlerin ardından güçlü bir destekle iktidara gelen AK Parti, bizzat genel başkanı tarafından "değiştim" sözcüğü ile içerisinden çıktığı geleneği bir anlamda reddetmiştir. Bu reddedişte en önemli etkenin İslamcı geleneğin toplum üzerinde algılanış biçimi ile ilgili olduğu söylenebilir. AK Parti, İslamcı geleneği ilk yıllarında reddetmiş olsa da ilerleyen yıllarda teşkilat yapısının oturması ve parti olarak giderek güç kazanmasıyla İslamcı geleneği devam ettirmiş ve ettirmektedir. AK Parti, yeni bir parti olarak içerisinden çıktığı geleneği reddetse de İslami gelenekten geliyor olmasından dolayı İslamcı hareketlerle yakın ilişkiler içerisinde olmuştur. Bu İslami gruplar içerisinde Gülen cemaati, AK Parti iktidarı boyunca en göze çarpan İslami grup olarak bilinmektedir. Gülen cemaatinin Türkiye'deki diğer İslami gruplara nazaran medya, siyaset, bürokrasi kurumları gibi alanlarda etkin bir güce ve geniş bir tabana sahip olması AK Parti'nin cemaat ile ittifaka girmesinde en önemli etken olarak görülebilir. Bu ittifakın ilerleyen zamanlarda karşılıklı çıkar çerçevesinde oluşturulduğu sürecin geldiği noktadan anlaşılabilmektedir.

2.1. Gülen Cemaati

Kelime anlamı olarak topluluk anlamına gelen "cemaat" Türkçeye Arapçadan geçmiştir. Topluluk anlamının dışında dinî çağrışım içermesinin nedeni özellikle dinî hayatta cemaat kavramının öneminden gelmektedir. İslam, Hristiyanlık, Yahudilik vb. dinlerde topluca yapılan ibadetin önemi cemaat kavramına dinî bir anlayış yüklemiştir. Cemaat, nicelik bakımından fazla olma anlamından ziyade belli amaçlar ve fikirler etrafında toplanan bireyleri ifade eder. Dinî anlamda cemaat birlikte ibadet yapmak amacıyla bir araya gelen bireylerin oluşturduğu topluluktur. İslam dini ibadetin topluca yapılmasını telkin eder ve bu anlamda cemaate önem atfeder. Başlıca amacı ibadet etmek için bir araya gelmek olan cemaatin unsuru bireyler zamanla birliktelikler oluşturmuşlardır. İbadetin dışında belli fikirler çerçevesinde kolektif hareket etme amacı ile bu birliktelikleri kurmuşlardır. İslam dininde dinî bilgi sahibi, eren, hoca, âlim vb. kavramların önemi cemaatlerin içerisinde bir liderin olmasına olanak tanır. "Dinden doğan grupların yapı, kuruluş ve gelişmeleri; evrensel dinlerin yapı kuruluş ve gelişmelerine benzer. Dinden doğan gruplar küçük, yüz yüze gruplar olarak kurulur. Başlangıçta grubu oluşturan ve bir arada tutan, grup kurucusunun ya da liderinin karizmasıdır" (Weber'den aktaran Yakut, 2014: 17). Bu anlamda bu grupların birlikteliğini sağlayan en önemli etken grup liderinin veya cemaat önderinin dinî konularda derin bilgi

sahibi olması ve dini yorumlama biçiminin dinî grup (cemaat) mensupları tarafından kabul görmesidir. İslam dininin kutsal kitabı Kuran-ı Kerim'de kesin hükümlerin varlığının yanı sıra yorumlanmaya açık yapısı bu duruma olanak sağlamıştır. Bu dinî cemaatler arasında temel ibadetlerin dışında toplumsal yaşam farklılıkların bir nedeni de olarak görülebilir. Bu duruma verilebilecek en bariz örneklerden biri dinî cemaatlerin giyim kuşam şekillerinin farklılığıdır.

Türkiye'de dinî anlamda birçok cemaat ve tarikat vardır. Bunların kaynağının İslamiyet olmasına rağmen birbirleri arasında geçirgenlik neredeyse söz konusu değildir. İslam dinindeki temel ibadet biçimlerini hemen hemen aynı şekilde ifa ediyor olmalarına rağmen, toplumsal anlamda birbirlerinden farklılıklar gösterirler. Bu da cemaatlerin dinî faaliyetler dışındaki toplumsal faaliyetlerinin yanı sıra örgütlenme amacının sınırları ile ilgilidir. Türkiye'de dinî grup anlamında cemaat denilince akla gelen ilk örneklerden biri Gülen Cemaati'dir. Bilinen diğer büyük dinî gruplar cemaat dışında tarikat gibi adlarla anılmaktayken Gülen Cemaat'i hiçbir zaman tarikat olarak adlandırılmamıştır. Bunun "tarikat" kavramının zihinlerde oluşturduğu olumsuz (radikal İslam) çağrışımdan kaynaklandığı söylenebilir. Gülen Cemaati'nin önderi Fethullah Gülen'in retoriği radikal İslam retoriğinin dışındadır. Türkiye'de mensubu olmayan bireyler tarafından cemaat olarak adlandırılmasına rağmen mensupları ve önderleri tarafından daha farklı adlarla anılırlar. Bu tavır Gülen Cemaati'nin retoriğinin bir unsurudur ve kendilerini "hizmet" veya "hareket" olarak adlandırırlar. Fethullah Gülen bunu şöyle açıklar:

> "…eskilerin tabiriyle bir şey zatında ne ise ona göre isimlendirilmelidir; böyle bakınca ben hareket denilmesini daha uygun görüyorum. Belki cemiyet, cemaat ve sivil toplum kuruluşu gibi şeyler de denilebilir fakat cemiyet hukuka göre tüzüğü, nizamı olan şeylere deniliyor; cemaat, birisi tarafından ortaya atılmış, belli bir düşüncenin etrafında bir araya gelenlere deniliyor. Cemaat denilmesinde de bir mahzur görmüyorum. Bazıları sivil toplum kuruluşu dediler; Türkiye dışında bu hareketi araştıranlar da aynı kanaate vardılar, ama bana göre o çerçeveye de oturmuyor. Türk toplumunda yaygın olarak benimsenmiş, gerekli görülen, fayda mülahaza eden şeyler etrafında bir araya geliniyor, lazım olan aksiyon, faaliyetler ortaya konuluyor. Mesela eğitim faaliyetlerinin dünyanın geleceği için önemli olduğuna inanan birçok insan bir araya geliyor, omuz veriyorlar. Bu yönüyle, geniş bir kültür faaliyeti denilebilecek bu hadiseye Nurettin Topçu'dan mülhem olarak hareket demeyi daha uygun buluyorum" (Gündem, 2005: 120).

2.1.1. Gülen Cemaati Tarihçesi

1938 yılında Erzurum'da doğan Fethullah Gülen ilkokul eğitimini ve daha sonraki medrese eğitimini burada almıştır. Said Nursi'nin 1960 yılında ölmesinden sonra Nur Cemaati yeni bir önder benimsememiş, talebeleri Yeni Asya Grubunu kurarak bu çatı altında faaliyet

göstermişlerdir. Said Nursi'nin talebelerinden olan Fethullah Gülen de Yeni Asya grubunun ilk temsilcilerindendir. Vaiz olarak Türkiye'nin çeşitli bölgelerinde çalışmıştır. 1970'li yılların başlarında vaiz olarak görev yaptığı İzmir'in Bornova semtinde verdiği vaazlarıyla ünlenmeye başlamıştır. O dönemlerde gür sesiyle, büyük bir coşkuyla verdiği vaazlar büyük kalabalıklar tarafından dinlenmiş hatta bu vaazlar kaset haline getirilerek daha geniş kitlelere ulaşmasına neden olmuştur. Zamanla çevresi genişleyen Fethullah Gülen, bazı işadamlarının da kendisine geniş destek vermesinden cesaret alarak 1970'li yılların ortasında Yeni Asya grubundan ayrılmıştır (Çakır, 1990: 103). Bu tarihten sonra Fethullah Gülen ekonomi, siyaset, medya gibi birçok alanda hatırı sayılan isimlerle birlikte hareket etmeye başlamıştır. Dönemin konjonktürüne göre siyasi partilerle temas halinde olmuş ama asla aktif olarak siyasete dâhil olmamıştır. Cemaatin ilk dönemi olarak adlandırılan bu dönemde özellikle iç yapılanmaya özen gösterilmiştir. Siyasal İslam üzerine araştırmalar yapan Ruşen Çakır'a (1990: 103) göre cemaatin ilk dönemlerinde siyasetten daha önemli işleri vardı. Kendi grup varlığını oluşturmak, pekiştirmek, güçlendirmek. Bu amaçla çevresinde vakıflar kurdurmuş, dergiler çıkarttırmış, daha sonra cemaatin en önemli insan kaynağını oluşturan öğrenim çağındaki gençlere yönelik özel dershaneler açtırmıştır. Bütün bu süreç içerisinde verdiği vaazlar, yazdığı yazılar ve bizzat iştirak ettiği gençlere yönelik derslerle örgütlenme için büyük enerji harcamıştır. Bir vaiz olan Gülen'in hitabet gücü oldukça iyidir ve bu özelliği ona her dönem pozitif etki sağlamıştır. Kendisinin hareket olarak tanımladığı cemaatin yapılanması için bilfiil çaba göstermiştir.

Gülen Cemaati'nin Türkiye'de dershane eğitiminin ilk örneklerini oluşturan eğitim kurumlarını oluşturması, bu kurumlarda eğitim alan ortaokul ve lise çağlarındaki gençlerin, ileriki yıllarda devlet kurumlarında çeşitli pozisyonlara gelecek kişiler olması cemaatin yapılanmasında önemli bir etken olarak görülmektedir. Formel eğitimin yanı sıra dinî, ahlaki, toplumsal yaşam hakkında da eğitimin verildiği bu kurumlarda yetişen gençler "altın nesil" ideali çerçevesinde yetiştirilmektedir. Fethullah Gülen'in iyi bir hatip olmasının yanı sıra kelime seçimlerinde çok özenli olduğu bu örnekte daha iyi anlaşılabilir. Altın nesil, hizmet hareketi, adanmışlık ruhu, himmet vb. birçok kelime özenle seçilmiştir. Söylemlerinde kullandığı kelimeler genellikle dinî öğeler barındırmasının yanı sıra İslamiyet'te önemli olgulara işaret eder. Cemaati: hizmet hareketi, ışık evlerini: İbn-i Erkam'ın evi [3], yurtdışına eğitim amacıyla gidenlerin yanı sıra ve kendisinin Amerika'ya gitmesini: "hicret" olarak adlandırır (Yavuz ve Elposito 2003: 32). Bu kavramlara örnek verilecek birçok adlandırma

---

[3] İbn-i Erkam, Hz. Muhammed'in Medine hicretinden sonra kendisine ait bir ev yapılana kadar evinde kaldığı sahabedir. Bu evde ibadetler, toplantılar, sohbetler yapılmıştır.

vardır ve bu kavramlar İslami düşüncede hem düşünsel hem de tarihsel anlamda bir değere sahiptir.

Cemaatin yapılanmaya özen gösterdiği ilk yıllarda özellikle eğitim alanında önemli atılımlar gerçekleştirilmiştir. 1980'li yılların başına kadar iç yapılanmaya odaklanan cemaatin belli başlı bir tabanı oluşmuş dershaneler veya eğitim kamplarında eğitim gören öğrenciler yükseköğretim düzeyine erişmişlerdir. Gülen Cemaati'nin devlet içerisinde yapılandığı iddiaları bu dönemlerde dillendirilmeye başlamıştır. Cemaatin okullarında yetişen daha sonra Polis Akademisi, mülkiye, askeri okullar, hukuk fakülteleri gibi okullarda eğitimini tamamlayıp mesleğe başlayanların Fethullah Gülen'le hiyerarşik bir düzen içerisinde görüştükleri ve cemaatin çıkarları doğrultusunda hareket ettikleri bu iddialar arasındadır (Yanardağ, 2006: 118). Fethullah Gülen'in 28 Şubat sürecinde yayınlanan kasetleri de bu iddiaları destekler nitelikte söylemler barındırmaktadır.

Cemaatin ikinci dönemi olarak adlandırılan dönemde ekonomik ve toplumsal örgütlenmeye özen gösterilmiştir. Bu dönemde medya, STK, ekonomi gibi alanlarda örgütlenen cemaat, her zaman en büyük önemi eğitim faaliyetlerine ayırmıştır. Cemaat,1980 askeri ihtilalinde bir süre görünürlüğünü yitirmiş sıkıyönetim dönemi olarak bilinen bu dönemde bir nevi inzivaya çekilmiştir. Fethullah Gülen hakkında ihtilal sonrası irticai faaliyet kapsamında tutuklama kararı çıkarılmış bu nedenle bir süre kaçak olarak yaşamıştır. 1983 sonrasında siyasette ve ekonomide değişen ortamla Gülen, 90'lı yılların sonlarına kadar devam eden yeni bir süreci başlatmıştır.

1980'li yılların başlarında Türkiye birçok değişimlere tanık olmuştur. 70'li yılların sonlarında başlayan iç karışıklıklar sonucunda 1980 yılında ihtilal olmuş, ülkenin her bir köşesinde sıkıyönetim koşulları hâkim olmuştur. İhtilal sonrası kurulan hükümet büyük değişimlere neden olacak (24 Ocak kararları olarak bilinen) kararlar almış ve ekonomide büyük bir dönüşüm geçirmiştir. Ekonomide özel teşebbüsün teşvik edildiği bu dönem ekonominin yanı sıra diğer birçok alanda domino etkisi yaparak değişimlerin önünü açmıştır. Gülen Cemaati, bu dönemde oluşan havayı iyi kavramış ve eğitim faaliyetleri dışında birçok alanda örgütlenmeye gitmiştir. Gülen Cemaati ve Fethullah Gülen, dönemin Başbakanı Turgut Özal'la yakın ilişkiler içerisinde olması da bu dönüşüme zemin hazırlamıştır. Gülen Cemaati sosyal, eğitim, medya ve ekonomi alanlarında da içyapısal bir dönüşüme gitmiştir. Gülen Cemaati medya ve pazar ekonomisinin öneminin her zaman farkında olmuştur. Bu doğrultuda çeşitli yayın kuruluşlarının (gazete, TV, radyo, dergi vb.) yanı sıra toplumsal ve kültürel kurumlar oluşturulmuştur. İlk yayın organı olan Sızıntı dergisi ile sesini duyurmaya çalışan Gülen Cemaati, medyanın gücünün hissedildiği bu dönemde basın-yayın alanında da

sahasını genişletmek istemiş ve bu doğrultuda yatırımlara yönelmiştir. Sevim Erken, F. Gülen'in 1991 yılında kaydedilen bir sohbetinde kitle iletişime verdiği önemi "bu millet çok mübarektir. Radyo, televizyon, sesli-sözlü, yazılı haber organlarıyla bu milletin aleyhine entrikalar işleniyor. Böyle zamanda ittifaka ihtiyaç vardır. Millet, sıkılmış bir yumruk haline gelmelidir" sözleriyle örnekler (Erken, 1995: 105). Basının medyaya dönüştüğü bu dönemde medyanın halka haber verme dışında kamuoyu oluşturma gücü hissedilir hale gelmiştir. Gülen cemaati gibi belli bir disiplin içerisinde hareket eden bir grubun bu alanda yatırım yapması kaçınılmaz bir sonuçtur. Cemaatin ülke çapında bilinirliğinin yanı sıra halk nezdinde sempati kazanması da yine bu medya organları ile sağlanmıştır. Cemaatin medya organlarının hedefi yeni iletişim ortamında oluşan salt kar odaklı düşünceden farklı olarak daha çok kamuoyunu bilinçlendirme ve biçimlendirme yönünde bir amaca hizmet etmektir. Bu yayın organlarının başında Zaman gazetesi, Samanyolu TV ve Burç FM gelir (Yavuz ve Elposito, 2003: 36).

Gülen Cemaati medyanın yanı sıra finans, vakıf, dernek vb. alanda da kendi kuruluşlarını oluşturmuştur. Belli bir ideal çerçevesinde biraradalığın sürekli vurgulandığı bir grup olarak Gülen Cemaati'nin toplumsal hizmetleri sürekli olarak ön plana çıkarılmıştır. Buna rağmen cemaatin kontrolü altında olduğu bilinen birçok kurum ve kuruluşun yapısı şeffaf bir niteliğe sahip değildir. Bu kurumların bazıları vakıflar üzerine, bazıları cemaate yakın isimler üzerine kayıtlıdır. Gülen cemaati kurumsal olarak resmi bir yapıya sahip olması için organizasyon şemasının açıkça belirgin ve bilinir olması, yönetim kadrosuna sahip olması ve bir tüzüğe sahip olması gerekirken böyle olmadığı görülmektedir. Şeffaflık konusunda eleştirilere Fethullah Gülen *"birilerinin onu yanlış değerlendirip hakkında su-i zanna kapılarak günaha girmesine sebep olmama adına bir zorunluluk olarak"* cevap vermiştir (Şener, 2012: 11). Fethullah Gülen kendisinin de her hangi bir mal varlığı olmadığını ve yoksul bir insan olduğunu her zaman beyan etmektedir. Cemaate ait olduğu bilinen hiçbir kurum ve kuruluşla herhangi bir sahiplik ilişkisinin olmadığını belirtirken kendinin giydiği kıyafet ve çamaşırları haricinde herhangi bir mülkünün olmadığını, kendisine ait olan kitapları da vakfettiğini söylemektedir (Çalışlar, 1999: 66).

Gülen Cemaati'nin ikinci dönemi ilk dönemine nazaran çok daha geniş bir kitleye ulaşmıştır. Gülen Cemaati, hedeflerini sadece kendi cemaati için değil tüm toplum için olduğunun altını her zaman çizmiştir. "Biz ne yapıyorsak hepsini milletimiz adına yapıyoruz, hepsi devletimiz içindir. Devlet bize gelse dese ki, siviliyle, askeriyle 'Siz şimdilik elinizi çekin bu işten, biz bu işe vaziyet ediyoruz.' Biz baş göz üstüne der elimizi eteğimizi çekeriz o işten." (Ergil, 2010: 205). Gülen devlet ve otorite konularında her beyanatında itaatin altını çizmiş, hareketinin kendi idealleri dışında başka bir amacı olmadığını sürekli olarak

vurgulamıştır. 1990'lı yılların ortalarından başlayıp giderek artan İslami hareketlere karşı olumsuz tutumlardan zarar görmemek adına Gülen her zaman itaati, hoşgörüyü, topluma hizmet idealini vurgulamıştır. 28 Şubat olarak bilinen dönemde aksi bir tavır sergilememesine ve itaatkâr tutumuna rağmen dinî cemaat ve tarikatlara olan olumsuz kanaatten nasibini almıştır. O dönem 28 Şubat destekçilerini eleştirmemiş, aksine her beyanatında olanları destekler nitelikte açıklamalar yapmıştır. Bu söylemlerin en bilinenleri şunlardır:

- Birileri haksız yere laikliğe ve demokrasiye hücum ediyor.
- Bugün Türkiye'yi idare edemeyenler, "*Bu işi beceremedik, yüzümüze gözümüze bulaştırdık"* demeliler.
- Askerler, bazı sivil kesimlerden daha demokrat.
- Asker bu kararlarıyla yanlış da yapsa sevap almıştır (http://www.timeturk.com/tr)

Fethullah Gülen 28 Şubat dönemine kadar cemaatin geliştirilmesinde gayret göstermiş ve o dönemdeki ortamın cemaate zarar vermemesi için çaba sarf etmiştir. O dönemde kendisi yazılarında, demeçlerinde, kitaplarında, bağlı bulunan basın organlarının yayınlarında bu minvalde bir tutum belirlemiş olsalar da geçmişteki söylemlerinden dolayı samimi bulunmamıştır. İslamiyet üzerine kurulan bir söylem, bağlı bulunan her kuruluşta din temelli bir anlayış zaten bu zamana kadar ortada ve açıktır. Bu durum, Gülen'in olumsuz ortamdan etkilenmemek adına yaptığı bir söylem değişimi olarak görülmüştür. Tüm çabalarına rağmen o dönem daha önce kendisinin sohbetleri esnasında çekilmiş ve devlet içerisinde yapılandığı iddialarını destekleyecek nitelikte olan sözlerinin olduğu kasetler televizyonlarda yayınlanınca üzerine söyleyecek bir şey kalmamıştır. Montaj, iftira gibi açıklamalarla durum düzeltmeye çalışılsa da bu pek işe yaramamış oluşan baskılar sonucunda tutuklanma ve cezaevine konulma riskine karşı 1999 yılının Mart ayında sağlık sorunlarını gerekçe göstererek Amerika'ya gitmiştir. Halen Amerika'da yaşayan Gülen bu gidişi "hicret"[4] olarak değerlendirmektedir.

Gülen Amerika'ya gidişinden sonra kendisine ve cemaate mümkün olduğunca siyasetten uzak bir çizgi belirlemiştir. Ülke içerisinde eğitim, ekonomik, yayıncılık ve sosyal faaliyetlerine devam eden cemaat, 57. dönem Ecevit Hükümeti ile karşılıklı olarak iyi ilişkiler içerisinde olmuştur. Gülen'in Ecevit ile bizzat görüştüğü bilinir. Ecevit yurtdışındaki Türk

[4] Hicret, Hz. Muhammed'in Mekke'den Medine'ye göç etmesiyle başlamıştır. Bu nedenle hicret denince öncelikle dinî sebeplerle bir yerden başka bir yere göç etmek akla gelmektedir. Mekke'de İslam dini yayılmaya ve taraftarları artmaya başlayınca, müşrikler rahatsız olmuşlardı. Onlar, geleceklerini güvence altına almak için Müslümanlara karşı siyasi, ekonomik ve şiddet yönünden caydırıcı bir politika izlemeye başlamışlardır. Oluşan baskılar sonucunda Hz. Muhammed doğup büyüdüğü şehir olan Mekke'den Medine'ye gitmesine "hicret" denilmektedir (http://www.diyanet.gov.tr/tr).

okullarını gezmiş ve her defasında bunlardan gururla söz etmiştir. Gülen ise Ecevit için her zaman övgü dolu sözler kullanmıştır. Hatta bir beyanında "iki kişinin cenazesine katılmak isterdim: biri Ecevit, diğeri Aydın abi (Aydın Bolak) ama gidemedim" (Mercan, 2008: 191). Cemaatin, Ecevit ile ilişkilerinin iyi olması 28 Şubat sonrası cemaat üzerindeki olumsuz havanın faaliyetlerine olumsuz yansımamasına neden olmuştur. Gülen'in Amerika'ya gittiği 1999 yılından AK Parti'nin iktidara geldiği 2002 yılına kadar cemaat temkinli hareket ederek faaliyetlerini sürdürmüştür.

Cemaatin üçüncü dönemine denk gelen 2002 sonrası İslami eğilimi yüksek olan Ak Parti iktidarı cemaate daha rahat hareket etmelerini sağlayan bir ortam oluşturmuştur. Cemaat ve AK Parti arasında, AK Parti'nin ikinci iktidar dönemi olan 2007 sonrası karşılıklı ilişkiler sağlamlaştırılmıştır. 2007 sonrası AK Parti içerisinden bir isim olan Abdullah Gül'ün Cumhurbaşkanı olmasının bunda etkisi vardır. 2007 yılında başlayan Ergenekon davasında iki taraf birlikte hareket etmiş ve bir ittifak oluşturmuşlardır. Daha önce aktif olarak mümkün olduğunca aktif siyasetten uzak kalmaya çalışan cemaat bu dönemden sonra AK Parti içerisinde cemaatle organik bağı olan vekillerle bir anlamda aktif siyasetin içerisine girmiştir. AK Parti'den bazı isimlerin de (bunların içerisinde partide üst düzey yönetici olanlar da vardır) bu dönem Amerika'nın Pennsylvania eyaletinde yaşayan Gülen'i ziyaret ettikleri bilinmektedir. Cemaatin bu dönemlerde devlet içerisinde etkili olduğu bilinen bir gerçektir bu her iki tarafın beyanatlarında sıklıkla vurgulanmıştır.

2002 yılındaki genel seçimlerden sonra iki taraf arasında söylemsel düzeyde ayrılıklar göze çarpmaya başlamıştır. Cemaatin devletin içerisinde kurumsallaştığı iddiası zaman zaman daha az bahse konu olsa da güncelliğini hiçbir zaman yitirmemiştir. AK Parti ile ilişkilerde çatlakların oluşması ile bu iddialar yine gündemi meşgul etmeye başlamıştır. 7 Şubat MİT krizi ve 17-25 Aralık soruşturmaları ile iki taraf arasındaki ilişkiler tamamen kopmuş ve hala devam eden karşılıklı mücadele dönemi başlamıştır. Cemaatin yapılanma sürecinin üç dönemde ayrılması akademik, siyasi birçok kişi tarafından kabul edilir. Hala devam eden bu karşılıklı mücadele dönemi cemaat yapılanmasının dördüncü dönemi olarak adlandırılması kuvvetli ihtimaldir.

2.1.2. Gülen Cemaati'nin Yapısı

Gülen Cemaati yapısal olarak incelendiğinde resmi olarak belirlenen ve bilinen bir organizasyon yapısına sahip olmadığı görülmektedir. Cemaate yakınlığı ile bilinen eğitim, medya, finans, kültürel, sosyal alanda büyük ölçekli kuruluşların varlığı bilinmesine rağmen bu kuruluşların sahiplik yapıları incelendiğinde resmi olarak Gülen Cemaati ile herhangi bir

bağ kurmanın yanı sıra bu kurumlar arasında bir ilişkinin varlığını da tespit etmek de güçtür. Ayrıca oldukça geniş bir tabana yayılma ve birçok alanda faaliyet göstermesine rağmen kamuoyunda Fethullah Gülen isminden sonra ikinci bir ismin bilinirliği yoktur. Cemaatin örgütlenmeye başladığı ilk yıllardan itibaren çok sıkıntılı dönemlerden geçmesine rağmen günümüze kadar güçlenerek gelmesi lider odaklı yapısından kaynaklandığı söylenebilir. Tek bir liderin varlığı cemaati bir arada tutan en önemli etkenlerden biridir ve fikir ayrılıklarının önüne geçer. Ayrıca dinî cemaatlerde liderlere yüklenen insanüstü değer, onun sorgulanmasını engelleyerek liderlik kurumunu pekiştirir. Elbette bu kadar büyük bir organizasyonun tek kişi tarafından idare edilemeyeceği açıktır. Bu durum, Gülen cemaatinin ne kadar sistemli bir yönetim yapısına sahip olduğunun en önemli delili olarak gösterilebilir.

Gülen Cemaati'nin hiyerarşik bir yapısı olduğunu öne süren Şener (2012: 116), cemaatin yukarıdan aşağıya bir düzen içerisinde yönetildiğini ve ast-üst ilişkisinin bulunduğunu öne sürer. Şener'in yanı sıra istihbarat raporlarında ve çeşitli çalışmalarda bu şekilde iddialar vardır. Bu hiyerarşik yapı Fethullah Gülen tarafından reddedilmekte, cemaat içerisindeki çalışma düzeni bir yardımlaşma olarak tanımlanmaktadır. Gülen, "Hizmetin sırrını çözemeyenler, hayallerinde kurdukları proletarya diktatörlüğüne varmanın veya devlet çarkını ele geçirmenin yolunun mutlaka şematik örgütlenmede görenler, sadece teşvikçisi olduğum hizmetlerde de mutlaka bir örgüt görmek istiyor ve bu türden semalar uyduruyorlar. Herkesi kendiler gibi zannetme gafletine düşenler, her şeye kendi ruh adeselerinden veya aynalarından bakıyorlar. İddia edildiği türde bir teşkilattan ve imamların varlığından hiç haberim yok. Ülke insanımızın inancından, tarihinden, karakterinden ve sağlam temellere dayalı aile terbiyesinden gelen karşılıklı saygı ve sevgiyi, bunlardan habersiz olanların hiyerarşi ve disiplin olarak algılaması da, ancak böylesi algılayanların problemidir." şeklinde bir açıklamayla cemaatin hiyerarşik bir yapıda örgütlendiği iddialarını reddetmektedir (Webb, 1998: 113). Ne var ki her büyük organizasyon sistemli bir şekilde hareket etmek için, muhakkak ki sistemli yönetim biçimine ihtiyaç duymakta olduğu bilinen bir gerçektir. Gülen, bu durumu yardımlaşma şeklinde açıklasa da böyle geniş bir tabana sahip olan cemaatte sistematik bir örgütlenmenin varlığı bu ihtiyaçtan dolayı reddedilemez. Gülen Cemaati'nin kendilerinin de ifade ettiği gibi hiçbir art niyet taşımadan tamamen topluma hizmet odaklı bir anlayışa sahip olduğu düşünülse bile, sistemli bir şekilde işleyen büyük bir teşkilat olmasından dolayı bir hiyerarşik yapıya sahip olduğu gerçeğine rahatlıkla ulaşılabilir. Gülen'in böyle bir açıklama yapmasındaki kasıt eğer bu iddiaları kabul ederse, arkasından diğer iddiaların da (devlet kurumlarına yerleşerek devleti ele geçirme) geleceğine yönelik kaygısı olabilir.

Cemaatin üst yapılanması ayrıca devlet kurumlarında görevli emniyet, TSK, yargı gibi alanlardaki cemaat mensubu üst düzey görevlilerle temas halindedir. Bunların birbirleri ile olan ilişkileri mesleki alan düzeyindedir. Yani avukat hakim veya savcılarla, doktor doktorla, mühendis mühendisle, esnaf ticari faaliyetler yapan esnaf veya patronlarla ilişki içerisindedir. Aradaki ilişkiler üst düzey imamlar tarafından sağlanır. Kurulan bu sistem sayesinde birçok cemaat mensubunun Fethullah Gülen'le resmi bir ilişkisinin tespit edilebilmesi imkânsızdır (Yanardağ, 2006: 43).

Cemaat tarafından devlet kurumlarında bir amaç adına kadrolaşma olduğu iddiaları reddedilmiş olmasına rağmen bu faaliyetler Emniyet, Jandarma Genel Komutanlığı (JGK), Genelkurmay'ın istihbarat ekipleri tarafından devamlı olarak izlenmiştir. Jandarma istihbarat raporlarında Gülen'in stratejisi başlıklar halinde sunulmuştur.

Senem (2011: 103) tarafından çeşitli dönemlerde JGK tarafından tutulan raporların derlendiği kitapta raporlarda geçen cümleler aynen aktarılmış ve cemaatin hedefini; Fethullah Gülen, İslamcı ideolojik bir yaklaşımla, bulunduğu legal durumu muhafaza ederek sahip olduğu etkin mali güçle;

1) Bünyesinde bulunan vakıf, okul ve dershaneleri kullanarak eğitilmiş gençlerden oluşan bir taban oluşturmak.

2) Devletin bütün kadrolarında, bütün bürokraside, MEB'de ve Emniyet Teşkilatı'nda kadrolaşmak.

3) Yurtdışında, Türkiye'de kurulacak siyasal İslam'a uluslararası alanda sempatiyle bakacak bir gençlik oluşturmak" şeklinde sıralanmıştır

JGK, Gülen'in ve nihai bir amacı olduğu ve stratejisini bu amaca göre kurduğunu rapor etmiştir. Buna rapora göre Gülen Cemaati'nin amaçları şöyledir:

1) Fethullah Gülen ilk etapta devlete karşı savaş vererek hedeflerine ilerlemenin yıpratıcı olduğunu teşhis etmiş, bu nedenle kurulu sistemi yıkmaktansa bu sisteme yani devlet modeline göre uygun bir örgütlenme ile devlete alternatif bir sistem kurmayı hedeflemiştir.

2) Bu nedenlere tüm devlet organ ve kurumlarında, yerel yönetimde ve sivil sektörde örgütlenmeyi amaçlamıştır.

3) İleride devlet yönetimini kontrol altına alabilmek maksadıyla, kısa vadede tüm kadrolara mensuplarının getirilmesi veya bu kadroları işgal edenlerin kendilerine bağlanmasını hedeflemektedir. Uzun vadede ise, tam bir kontrol sağlayabilmek amacıyla eğitim sektöründe yoğun bir faaliyet göstererek teşkilatlanma ve kadrolaşmayı yaygınlaştırmayı hedeflemektedir.

4) Ilımlı, modern ve Türkçü bir imajla siyasi partiler içerisinde hatta Atatürkçü ve laik kesim içinde de destekçilerini arttırma düşüncesindedir.

5) Böylelikle TBMM'de yandaşlarının mutlak çoğunluğu elde etmesini sağlarken, arzuladığı siyasi yönetim şekline geçişi hedeflemektedir.

6) Gülen Cemaati, politikacıları, bürokratları, sanayi ve ticaret sektöründe her seviyeden iş adamlarını cemaate kazandırma gayreti içerisindedir (Senem, 2011: 124).

Raporun devamında Gülen'in nihai hedefinin şeriat devleti kurmak olduğu belirtilmiştir. Yukarıda JGK raporlarında bahsedilen strateji ve amaçlar Emniyet İstihbarat ve Genelkurmay Raporlarında da hemen hemen benzer şekildedir[*].

Gülen Cemaati, bu veriler doğrultusunda değerlendirilecek olursa oldukça sistematik bir teşkilat yapıya sahip olduğu sonucuna varılabilmektedir. Yukarıdan aşağıya denetim mekanizmasının olduğu ve bu mekanizmanın yine yukarıdan belirlenen kişiler tarafından işletildiği anlaşılabilmektedir. Cemaat'in hiyerarşik yapısının kilit noktalarındaki isimler sadece eğitim faaliyetleri ile değil sorumlu oldukları bölgenin cemaatle ilgili tüm faaliyetleri ile ilgilenir. Gülen Cemaati'ne ait eğitim kurumlarında eğitim alan öğrenciler mezun olduktan sonra cemaatle ilişkilerinin kesilmemesi için cemaat tarafından yönlendirilir ve takibi yapılır. Bu öğrencilere hiyerarşik düzen içerisinde cemaate yakınlığına bağlı olarak sorumluluklar verilir. Örneğin; dershanelerde eğitim alan öğrencilere üniversiteye yerleştikten sonra ev abisi/ablası, yurt abisi/ablası gibi sorumluluklar verilerek birlik ve beraberliğin devamı sağlanır. Cemaat bünyesine dâhil olmuş bir bireyin cemaatle ilişkisinin hiçbir zaman kesilmemesi için gayret gösterilir. Öğrencilik hayatı bitip meslek hayatına atılan cemaate mensup öğrenciler ayrılmak için çaba sarf etmediği sürece cemaatle ilişkisi hiçbir zaman kesilmez. Devlet kurumlarında memur olarak çalışan cemaat mensubu kişiler de bunlara dâhildir. Gülen Cemaati'nin devlet kurumlarında kadrolaştığı iddiası bu nedene dayanır. Öğrencilik dönemlerinde cemaate ait dershanelerde, okullarda eğitim alıp cemaate ait evlerde, yurtlarda kalan, daha sonra polis, profesyonel asker, bürokrat, hâkim, savcı gibi mesleki anlamda çeşitli dallarda meslek sahibi olmuş bu kişilerin cemaatin çıkarlarını öncelediği ve cemaatin amaçları doğrultusunda hareket ettikleri çeşitli kurumlarca rapor edilmiştir. Örneğin, Wikileaks belgelerinde geçen bir olay: Emniyet Teşkilatı'nda çalışan üst düzey görevliler resmi pozisyonlarını kullanarak Amerikan Konsolosluğu'ndan Gülen'in greencard müracaatı için yardım istemiştir. FBI'nin Gülen hakkında "temizdir" raporu çıkarmasını istemişlerdir (Doğan ve Rodrik, 2014: 229).

---

[*] Bkz. Genelkurmay Raporlarında Fethullah Gülen, Haz. Senem N., Kaynak Yayınları, İstanbul, s. 203-274, 2011.
Emniyet İstihbaratının Fethullah Raporları, Haz. Senem N. 2011. Kaynak Yayınları, İstanbul, 2011.

Gülen Cemaati'nin devlet içerisinde kadrolaşarak siyasi sistemde belirleyici olmak istediğini öne sürenlerden biri de N. Hablemitoğlu'dur. Gülen'in konuşmalarından derlenen kasetleri, Gülen'in yazdığı veya Gülen için yazılan kitapları inceleyen Hablemitoğlu ilgili kaynaklarda geçen cümleleri analiz etmiştir. Bu analizlerin sonucunda elde ettiği sonuçların yanı sıra daha önce yazılan kaynakları da inceleyerek bu sonuca varmıştır. Hablemitoğlu, (2015: 201) Gülen Cemaati'nin Emniyet başta olmak üzere birçok kritik kurumda söz sahibi olduğunu, bu durumun önüne geçilmezse ilerleyen yıllarda problemlere yol açacağının altını önemle çizmiştir. Gülen Cemaati'nin beyanının aksine cemaatte hiyerarşinin hatta yatay ve dikey örgütlenmenin varlığının bulunduğunu söylemiştir. Bu bağlamda yapılanmanın faaliyet düzeyinde "şeffaf" ancak "hedef" düzeyinde ise gizlilik esasına dayandığını belirtmiştir. Gülen Cemaati'nin devlet içerisinde kadrolaştığı, özellikle Emniyet Teşkilatı'nda çok ciddi bir yapılanması olduğu cemaatle ilgili birçok raporda vurgulanmaktadır. Hatta Emniyet Teşkilatı içerisinde kritik kurumların (İstihbarat, KOM, Personel Dairesi, Eğitim Dairesi vb.) özellikle cemaat tarafından kontrol edilmeye çalışıldığı bu raporlarda geçmektedir. Buna göre, TSK, yargı, üst düzey bürokrasi kurumları da aynı şekilde kadrolaşmaya çalışılan kurumların arasındadır.

Gülen Cemaati içerisinde düzenli bir hiyerarşik yapı, bu yapılar arasında sıkı ve güvenilir iletişimin olması onun sağlam bir teşkilat yapısına sahip olduğunu gösterir niteliktedir. Mensupların birbirine ve Gülen'e olan bağlılığı samimiyet ve sadakat üzerinedir. Biz duygusu, hakim bir duygu olarak cemaati bir arada tutan en önemli etkenlerden biridir. Cemaat içerisinde Gülen'in sohbetlerinin sürekli olarak dinlenmesi, kitaplarının okunması, yazılarının takip edilmesinin yanı sıra kendisine yakın medya organlarının yayın içerikleri de biz duygusunun sürekliliğini sağlayan en önemli etkendir.

Gülen Cemaati'nin eğitim faaliyetlerinin dünyada eşine az rastlanacak şekilde tüm dünyaya yayılmış olması ve bu faaliyetleri yürüten kişilerin cemaate gönülden bağlılığı cemaatin toplum nezdinde olumlu bir imaj edinmesinde etkilidir. Bu nedenle eğitim faaliyetleri Gülen Cemaati'nin her zaman vitrininde olmuştur. Özellikle 2000'li yıllarda dünyaya yayılan okullarda okuyan öğrencilerin performans sergilediği Türkçe Olimpiyatları üzerine büyük hassasiyet gösterilmiştir. Türkçe şarkıların söylendiği, geleneksel Türk folklorik danslarının yapıldığı gösteriler son yıllarda hemen hemen tüm ülke geneline yayılmıştır. Amaç, dünyaya yayılan okullarda Türkçe eğitimin verildiği, Türk folklorunun dünyaya tanıtıldığı, dolayısıyla cemaatin ne kadar önemli bir misyon üstlendiğini topluma göstermektir. Oysaki bu okullarda Türkçe, eğitim dili değil; seçmeli veya ikinci dildir (Ergil, 2010: 324). Gülen Cemaati'nin hemen hemen tüm dünyaya yayılan eğitim faaliyetlerinin

başarısında cemaate gönülden bağlı kişilerin ülke veya bölge ayırt etmeden dünyanın birçok yerine gitmesi, bunu bir vazifeden ziyade bir hizmet addetmesi en önemli etkendir.

Gülen Cemaati'nin yapısında eğitim, cemaatin ilk yıllarından günümüze kadar en önem verilen faaliyettir. Bu nedenle eğitim alanında şeffaf bir şekilde organize olunmuştur.

2.2. İktidarı Süresince AK Parti ve Gülen Cemaati İlişkileri

AK Parti'nin 2002 yılındaki genel seçimleri yüksek bir oy oranı alarak kazanması sonucunda, Türkiye'de uzun yıllar sonra bir siyasi parti tek başına iktidar olmuştur. Büyük bir siyasi güç elde eden AK Parti halkın yanı sıra ekonomi, medya, STK, iş dünyası gibi birçok çevreden destek alarak bunu başarmıştır. Organize olarak faaliyet gösterdiği dönemlerin başından beri iktidara yakın durmaya gayret gösteren Gülen Cemaati, AK Parti ile de ilk dönemlerde ilişkilerini sağlamlaştırmaya özen göstermiştir. 2007 yılındaki Cumhurbaşkanlığı ve genel seçimlerden daha da güçlü çıkan AK Parti siyasetin her alanına hâkimiyeti ele geçirmiştir. Cemaatle AK Parti'nin birlikte hareket ettiği dönem olarak bilinen dönem aktif olarak bu tarihten sonra başlamıştır. Ergenekon ve Balyoz davaları bu birlikteliğin çimentosu olmuştur. Türkiye'de yaşanan askeri darbeler tecrübesi büyük bir halk kitlesini arkasına alan AK Parti için neredeyse tek tehdit olarak görülmekteydi. Bu nedenle o dönem ortaya atılan Balyoz darbe planı gibi iddialarla Ergenekon süreci başlamıştır. Bu dönemde cemaat medyası bu davalar üzerine odaklanmış ve sürekli olarak propagandasını yapmıştır. Bu süreçten sonra cemaat toplumda iyice görülür ve herkesçe bilinen bir hale gelmiştir. Türkçe olimpiyatları, Abant toplantıları, cemaate yakınlığı olan STK'ların organizasyonları bu noktada önemli rol oynamıştır.

2007 sonrasında oluşan birliktelik 2011 seçimlerine yansımış, cemaatin vitrin isimlerinin AK Parti içerisinde vekil olarak seçilmesi ile cemaat AK Parti içerisinde aktif olarak da varlığını hissettirmeye başlamıştır. Cemaat ve AK Parti arasındaki ilişkilerin karşılıklı ve ortak çıkarlar çerçevesinde sürdürülmesi ittifakın aynı zamanda kaygan bir zemin üzerinde yürütüldüğünün göstergesidir. İki tarafın arasında ittifaka rağmen güven sorunu yaşanmıştır. Bu, bizzat Başbakanlığı döneminde Erdoğan'ın ve kurmaylarının, Gülen'e açık bir şekilde dön çağrısı yapmalarına rağmen Türkiye'de henüz buna müsait bir ortamın oluşmadığının cemaat tarafından beyan edilmesinden anlaşılabilir. Gülen Amerika'daki hayatı için gurbet, sürgün, hicret, vatan hasreti kelimelerini sıklıkla kullanmasına rağmen bu davetlere hep olumsuz cevap vermesi taraflar arasında güvensizlik olduğunun göstergesidir. AK Parti ile cemaat arasındaki ilişkiyi belirleyen şey çıkar ve hedef birliği olduğu gibi aradaki

ilişkilerin bozulması da çıkar çatışması ve hedef farklılaşmasından kaynaklanabileceği o dönem bazı çevrelerce dillendirilmiştir (Yanardağ, 2006: 214).

Cemaatin devlet içerisinde kadrolaştığı üzerine kitaplar yazan Nedim Şener ve Ahmet Şık'ın, Hanefi Avcı gibi isimlerin yanı sıra TSK'nın en üst düzeyinde Genel Kurmay Başkanlığı yapmış olan İlker Başbuğ'un çeşitli iddialarla hapse atılması AK Parti'de rahatsızlık yaratmış ve dava sürecinde ilk defa iki taraf tarafından yapılan açıklamalarda farklılaşmalar olmuştur (Çakır, 2012, http://www.rusencakir.com). Bu açıklamalar, ayrışmaların yaşandığı ilk dönemlerdir. Daha sonra dönem dönem taraflar arasında sorunları çözmeye yönelik girişimler olsa da 7 Şubat MİT krizi, Erdoğan'ın dershaneler ve Ergenekon sanıkları hakkındaki çıkışları ile ilişkiler tamamen kopmuştur. Bu tarihten sonra iki taraf arasında açık bir mücadele başlamıştır siyasal İslam üzerine çalışmalar yapan gazeteci Ruşen Çakır bu mücadelenin iktidar mücadelesi olduğunu söyler. Bu mücadelede hükümet devleti yönetmekten aldığı güç ile devlet aygıtlarını kullanarak, cemaat ise medya organları başta olmak üzere tüm güç aygıtlarını kullanarak yürütülmektedir.

2.2.1. 7 Şubat MİT Krizi'nin İlişkilere Yansıması

7 Şubat 2012 tarihinde özel yetkili savcı Sadrettin Sarıkaya, KCK soruşturmaları kapsamında MİT Müsteşarı Hakan Fidan ile eski Müsteşar Emre Taner ve Yardımcısı Afet Güneş, İstanbul Özel Yetkili Savcılığı tarafından şüpheli sıfatıyla ifadeye çağırmıştır. Savcının MİT yetkililerine çağırmasının nedeni Oslo'da PKK ile yapılan görüşmeler olarak gösterilmiştir. Hakan Fidan ve diğer MİT görevlileri bu çağrıya uymayarak ifade vermeye gitmemiş akabinde Devlet İstihbarat Hizmetleri ve Milli İstihbarat Teşkilatı Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunla MİT Müsteşarı ve MİT mensuplarının yargılanmasına bir takım yeni düzenlemeler getirilmiştir. Yine bu süreç sonrasında KCK soruşturması dosyası savcı Sadrettin Sarıkaya'dan alınmıştır. Hükümetin ivedi hamleleri ile soruşturma krize dönüşmeden çözülmüş olmasına rağmen bu durum yeni bir krizin başlangıcının ilk tetikleyicisi olarak addedilmektedir. Bu süreç sonrasında Gülen Cemaati ile cemaat ve AK Parti arasında söylem düzeyinde hissedilen ayrışma netlik kazanmaya başlamıştır. Başbakan Erdoğan'ın "sır küpüm[5]" dediği Hakan Fidan'a şüpheli sıfatıyla yaklaşılması taraflar arasındaki mücadeleye görünürlük kazandırmıştır. Bu tarihten sonra bir süre karşılıklı olarak söylemsel düzeyde bir mücadele yürütülmüştür. İki taraf da uzlaşmanın sağlanamayacağı konusunda kanaate ulaştıktan sonra bu söylemler sertleşerek devam etmiştir. Hükümetin

[5]İlgili haber kaynakları: http://www.trtturk.com/haber/erdogan-hakan-fidan-benim-sir-kupum-1856.html
http://www.cnnturk.com/video/guncel/2012/04/12/hakan.fidan.benim.sir.kupum/42766.589580/index.html

birinci ağızdan (Başbakan Tayyip Erdoğan) dershanelerin kapatılması yönelik beyanatı[6] bunun ilk ciddi göstergesidir. Cemaatin en önemli insan kaynağı olan dershanelerin kapatılması Cemaat tarafından daha sonra gelecek başka yaptırımların da işaretçisi olarak algılanmıştır. Kriz, 17-25 Aralık 2013 sürecinde yaşananlara nazaran daha bürokratik düzeyde kalmış, toplum tarafından taraflar arasındaki mücadele o dönem hissedilmemiştir. 7 Şubat Mit krizinin en önemli neticesi AK Parti ve Gülen Cemaati'nin arasındaki ittifakın sarsılmış olmasıdır. Bu tarihten sonra her iki taraf bir mücadele başlatmıştır.

2.2.2. 17-25 Aralık Süreci

Daha önce söylemsel düzeyde hissedilen Gülen Cemaati ve AK Parti arasındaki uyuşmazlıklar 7 Şubat MİT krizi ile belirgin hale gelmiştir. Hükümetin dershaneler çıkışı, cemaat medyasında hükümete yönelik eleştirilerin artması ile iyice hissedilmeye başlamıştır. Bu tarihlerde bazı yazar ve kesimler tarafından iki taraf arasında yeniden ittifakın sağlanacağı ve ortak idealler çerçevesinde yeniden birlikteliğin oluşacağı söylense de 17 Aralık günü yaşananlarla bağlar tamamen koparılmıştır.

17 Aralık 2013 günü bir dizi ihbar sonucu Cumhuriyet Savcısı Celal Kara, 61. Hükümetin kabine üyesi dört bakan, üç bakan çocuğu, aralarında iş adamları, bürokratlar, banka müdürü ve çeşitli kamu görevlileri hakkında yolsuzluk yaptıkları iddiası ile soruşturma başlatmıştır. Soruşturma, bu kişiler hakkında "rüşvet, görevi kötüye kullanma, ihaleye fesat karıştırma ve kaçakçılık suçlarını işledikleri iddiası ile açılmıştır. İlerleyen günlerde soruşturma dosyası ile ilgili bilgiler medyada yer almıştır. Hükümet tarafından bu süre içerisinde önlemler alınmaya çalışılırken 25 Aralık soruşturması başlamıştır. Savcı Muammer Akkaş, yolsuzluk ve rüşvet iddiasıyla başlattığı soruşturma kapsamında Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın oğlu Necmettin Bilal Erdoğan'ı şüpheli sıfatıyla ifadeye çağırmak üzere bir belge hazırlamış ancak Emniyet Müdürlüğü tarafından gözaltı ve arama talimatı, gerekçe ve delillerinin yetersizliği nedeniyle geri çevrilmiştir (http://www.internethaber.com).

17 ve 25 Aralık sürecinde yaşananlar, 2007'deki e-muhtıradan sonra sıkı bir ittifaka giden cemaat ve AK Parti'nin tamamen ayrışması ve karşılıklı mücadelenin başlamasına yol açmıştır. Bu süreçte özellikle sosyal medyada olmak üzere medyada hükümeti zor duruma düşürecek birçok kaset yayınlamıştır. Ruşen Çakır'ın 6 Mart 2014'de Vatan Gazetesindeki köşe yazısında bu kasetlerden "17 Aralık süreciyle birlikte başta lideri olmak üzere iktidar partisinin, onunla yakın duran kişilerin en büyük kâbusu dün 'kamu yararı' bahanesiyle meşrulaştırdıkları yasa dışı kayıtlar oldu. Anlaşıldığı kadarıyla 'birileri' yıllar boyunca siyasi

[6] https://www.youtube.com/watch?v=bxN15O9CU24

iktidarı kayda almış. Üstelik bunu, onunla dost ve müttefik görünerek yapmış. Şimdi de belli ve görüldüğü kadarıyla zekice bir stratejiyle, içinden ayıklamalar yapıp bu kayıtların dolaşıma sokulması yoluyla Türkiye'nin siyasi hayatı yeniden dizayn edilmek isteniyor." şeklinde bahsetmiştir. Yayınlanan kasetlerin menşei, kim tarafından dolaşıma sokulduğu açığa çıkarılamadığı için bunları cemaate mâl eden görüşler iddia düzeyinde kalmıştır. Ancak hükümet ve cemaat arasında başlayan mücadelelerden önceki dönemlerde kayda alınıp, sonraki dönemlerde ortaya çıkarılması cemaat tarafından dolaşıma sokulduğu iddialarını güçlendirmektedir.

17- 25 Aralık soruşturmalarını yürüten savcıların Ergenekon soruşturmasına da bakan savcılar olması, yolsuzluk soruşturmalarının cemaat tarafından hükümeti yıpratmak adına yapıldığı AK Parti'nin karşı tezi olmuştur. Soruşturmalar kapsamında ortaya atılan yolsuzluk iddiaları hükümet tarafından soruşturmayı yürüten yargı ve emniyet mensuplarının görev yerleri ve alanlarının değiştirilmesi ile bertaraf edilemeye çalışılmıştır. Bu süreç içerisinde Ergenekon, Balyoz gibi 2007 yılında başlatılan soruşturmalar kapsamında tutuklu olarak yargılanan birçok isim serbest bırakılmıştır. AK Parti hükümeti, bu süreçte karşı hamlelerini devleti yönetmenin verdiği güçle sağlamaya çalışmıştır. Bu hamlelerin uygulanma şekli, yolsuzluk soruşturmalarının ivedilikle üzerinin kapatılması gibi faktörler süreç içerisinde AK Parti hükümetini zor durumda bırakan etkenlerdendir.

17-25 Aralık sürecinde başlayan süreç en geniş biçimde cemaate yakın medya organlarında yer almıştır. Hükümete yakınlığı ile bilinen medya organları ise bu süreçte hükümetin sözcüsü gibi hareket etmiştir. Her iki tarafın kaynaklarında aynı haber tamamen farklı biçimde gösterilmiştir. Bir dönem sıkı ittifak içinde olan iki taraf arasındaki mücadele, bir iktidar mücadelesi olarak görülebilir. Cemaat ve AK Parti arasındaki mücadelenin bir iktidar mücadelesi olduğunun en önemli kanıtı; mücadelenin bir tarafı olan AK Parti'nin hâlihazırdaki iktidar olmasıdır. Cemaat tarafından iktidar olmak gibi bir hedeflerinin olmadığı her zaman beyan edilse de söylem ve eylemlerin arasındaki uyuşmazlık beyanları doğrular nitelikte kesin kanıtlar içermemektedir. Üstelik cemaatin etkisinin hissedilmeye başlandığı yıllardan beri nihai hedeflerinin devleti ele geçirme olduğu iddiası da bu kanaatin oluşmasında önemlidir. Ruşen Çakır'ın 1990 yılında yayınladığı Ayet ve Slogan adlı kitapta bundan, "Fethullahçılar, öğrenim çağındaki gençleri temel alan tebliğ çalışmaları sonucunda bugüne kadar nice "babayiğit" yetiştirmiş durumda. Kadrolarını devletin hizmetine koşmayı yeğleyen (en azından şimdilik) bu cemaat aynı zamanda çok geniş mali olanaklara da sahip. İleride bir gün, kendine güveni geldiğinde, cemaatin siyasi iktidara talip olmak isteyebileceği "teorik" olarak varsayılabilir." şeklinde bahsetmiştir (Çakır, 1990: 109). AK Parti Hükümeti

uzun yıllardır dillendirilen Gülen Cemaati'nin devlet içerisinde kadrolaşarak devlete paralel bir devlet oluşturduğunu ve nihai hedeflerinin iktidara sahip olmak olduğu görüşünü yaşanan bu süreçten sonra devlet ve hükümet nezdinde deklare etmiştir. Bu tarihlerden sonra da AK Parti tarafından Gülen Cemaatinden bahsedilirken "paralel devlet, Pensilvanya" gibi terimlerle kullanılmaktadır. Bu isimlendirmeler bu süreçte yürütülen karşı politikanın başlığı gibi kullanılmakla beraber AK Parti'nin retoriğinin bir parçası haline gelmiştir. Bu retoriğin unsurları hem cemaat hem de AK Parti'ye muhalif kesimler tarafından yolsuzlukların üzerini örttüğü ya da değersizleştirdiği iddiası ile eleştirilmiştir. Bu noktada yolsuzluk iddiaları ile suçlanan bakanların Yüce Divan'a gönderilmemesi, dava sürecinde yargı kadrolarında değişiklikler yapılması, süreç devam ederken bir takım yasal düzenlemelerin yapılması gibi birçok nedenden dolayı yapılan eleştirilerin haklılık payı olduğu yadsınamaz bir gerçektir.

17-25 Aralık soruşturmaları ile ilgili olarak Cemaatin ve Fethullah Gülen'in tutumu ise herhangi bir ilgisinin olmadığı yönündedir. İddiaların yoğun olduğu dönemde Gülen'in avukatı Orhan Erdemli yazılı bir açıklama yapmıştır.

> Soruşturmalar nedeniyle birtakım haber ve yazılarda; müvekkilim Fethullah Gülen'e ağır ithamlar yöneltilmesi büyük bir haksızlıktır. Toplumda müvekkilim aleyhinde bir algı oluşturmaya çalışan hukuka aykırı yayınlar son derece esef vericidir. Bu tür söylemler, yargı sürecini olumsuz etkilemeyi ve kamuoyunun dikkatini soruşturmadan ve suçlamaların muhtevasından uzaklaştırmayı hedeflemektedir.
> Müvekkilim hakkında ortaya atılan iddialar kesinlikle asılsız ve mesnetsizdir. Muhterem Fethullah Gülen'in bu soruşturmalar ve bunları yürüten kamu görevlileriyle en küçük bir ilgi ve bilgisi bulunmamaktadır.
> Açıkça belirtmek isteriz ki; "hükümete savaş açma", "operasyon başlatma", "kirli oyunlar oynama", "tuzak kurma", "köşeye sıkıştırma" … gibi iddialar tamamen kötü niyetli ve hayal mahsulü isnatlardan ibarettir. Kamuoyuna saygılarımızla arz ederiz. (Yılmaz, 2014: 345).

Açıklamadan anlaşıldığı gibi Fethullah Gülen ve Cemaatin soruşturmalarla bir ilgisi olmadığı vurgulanırken soruşturmalara yapılacak bir müdahalenin de yargı sürecini olumsuz etkileyeceği vurgulanmıştır. Bu doğrultuda Gülen'in soruşturma ile ilgisi olmadığının vurgulanmıştır. 17-25 Aralık 2013 tarihinde başlayan süreç hala devam etmekte olan bir süreçtir. Çalışmanın içeriği sürecin seyri değil süreç içerisinde cemaate yakınlığı ile bilinen Zaman gazetesinin söylemsel tavrıdır.

2.3. Gülen Cemaati'ne Yakınlığıyla Bilinen Yayın Organları

Türkiye'de 1980'li yıllarda başlayan ekonomide liberal politikalar sonucunda basın büyük bir değişim geçirmiş ve medyaya dönüşmüştür. Medyanın, ekonomi politik ilişkilerdeki yönlendirici ve belirleyici gücü bu dönemden sonra kendini daha iyi hissettirmiştir. Gülen Cemaati, çok yönlü faaliyetleri içerisinde önemli yer teşkil eden

medyaya bu yıllarda ağırlık vermiş, gazete, dergi gibi yayıncılık faaliyetlerinin yanı sıra daha sonra radyo ve televizyonculuk alanında da önemli yatırımlara önem vermiştir.

2.3.1. Feza Gazetecilik A.Ş.

Feza Gazetecilik A.Ş., Türkiye'de ve birçok ülkede gazete, dergi ve basım evleri bulunan bir şirket. Yönetim kurulu başkanlığını Ali Akbulut yapmaktadır. Feza Gazetecilik'in bünyesinde ulusal ve uluslararası yayın yapan haber gazeteleri, dergi, radyo, televizyon, yayınevi ve haber ajansı bulunmaktadır. Bunlar:

- Zaman Gazetesi
- Meydan Gazetesi
- Today's Zaman
- Cihan Haber Ajansı
- Aksiyon Dergisi
- Zaman Kitap
- Cihan Medya Dağıtım
- Irmak TV
- Radyo Cihan
- Zaman Amerika
- Zaman Azerbaycan
- Zaman Avusturya
- Zaman Avrupa
- Zaman Bulgaristan
- Zaman Kazakistan
- Zaman Romanya
- Zaman Türkmenistan

2.3.2. Samanyolu Yayın Grubu

Samanyolu Yayın Grubu Bünyesinde televizyon, radyo kanalları mevcuttur. Eğlence, kültür, haber, çocuk kanalları ile faaliyetlerini sürdürmektedir.

TV Kanalları:

- Samanyolu TV
- Samanyolu Amerika
- Samanyolu Avrupa
- Ebru TV

- Mehtap TV
- Samanyolu Haber
- Yumurcak TV
- Dünya TV
- MC TV
- Samanyolu Afrika
- Tuna Shopping TV

Radyo Kanalları:

- Burç FM
- Samanyolu Haber Radyo
- Radyo Mehtap

Web Siteleri:

- http://www.kure.tv/
- samanyoluhaber.com
- stv.com.tr

2.3.3. Kaynak Kültür Yayın Grubu

"1979 yılında Sızıntı Dergisi ile dergicilik hayatına, 1987 yılında ise Nil A.Ş (Eski TÖV yayınları) olarak yayıncılığa başlamıştır. Kaynak Kültür Yayın Grubu genel anlamda dinî, ilmî, edebî, fikrî, kültürel ve sesli yayıncılık alanlarında faaliyet göstermektedir.

Kaynak Kültür Yayın Grubu, Işık Yayıncılık Tic. A.Ş. ye bağlıdır. Kaynak Kültür Yayın Grubu, 7 dildeki yayınevleriyle faaliyette bulunmaktadır. Bünyesindeki yayınevleri, edebiyattan dinî ilimlere, çocuk yayıncılığından, yabancı eser tercümesine ve periyodik yayınlara kadar, geniş bir yelpazede eserler ortaya koymaktadır.

Kaynak Kültür Yayın Grubu bünyesinde Nil Production ismiyle bir de prodüksiyon firması bulundurmaktadır. Fethullah Gülen'in vaazları, sohbetleri, konferanslarının yanı sıra belgeseller, filmler, eğitim ve kültürel gelişim amaçlı yayınlar, özgün müzik gibi farklı kategorilerde kaset, CD, VCD, DVD, videokaseti, MP3 player formatlarında sesli ve görüntülü yapımlara yapmaktadır." (https://tr.wikipedia.org)

Kaynak Kültür Yayın Grubu, alt yayınevleri:

- Işık Yayınları
- Nil Yayınları
- Şahdamar Yayınları
- Kaynak Yayınları

- Yitik Hazine Yayınları
- Define Yayınları
- Muştu Yayınları
- Kuşak Yayınları'nı bünyesinde barındırmaktadır.

Ayrıca yabancı yayınlar alanında da Kaynak Publishing Group adıyla:

- Tughra Boks
- Blue Dome Press (İngilizce)
- Editions Dunil (Fransızca)
- Fontâne Verlag (Almanca)
- Editorial la Fuente (İspanyolca)
- Novı Svet (Rusça)
- Daral Nil (Arapça) 6 ana dildeki yayınevleriyle faaliyette bulunmaktadır (http://www.kulturyayinlari.com/kurumsal/index).

Dergiler:

- Gonca Dergisi
- Sızıntı Dergisi
- Yağmur Dergisi
- Yeni Ümit Dergisi

Kaynak Kültür Yayınları dergi, kitap, Web siteleri gibi birçok alanda faaliyetler göstermektedir. Ayrıca her dergi ve yayınevinin kendisine ait Web sitesi vardır.

2.3.4. WEB Siteleri

Gülen Cemaati medya alanına önem vermekle ve yatırım yapmakla kalmamış bu alanda yeni teknolojilerin de takipçisi olmuştur. Medyayı etkin bir şekilde kullanan Cemaat İnternet üzerinden erişimin sağlandığı Web sitelerini de etkin biçimde kullanmaktadır. Tüm bunların yanı sıra sosyal medyanın da etkin biçimde kullanıldığı bilinmektedir. Cemaate yakınlığı ile bilinen birçok gazeteci, emniyet mensubu veya sıradan kimseler dahi sosyal medyayı aktif biçimde kullanmaktadır. Cemaate yakınlığı ile bilinen her yayın organının, sivil toplum kuruluşlarının, eğitim kurumlarının web siteleri vardır. Gülen'in sohbetlerinin ve açıklamalarının yayınlandığı http://www.herkul.org/ ve http://tr.fgulen.com/, Gülen Cemaati'nin en önem verdiği web sayfalarının başında gelir. Bunun yanı sıra Türkiye'deki "sivil toplum hareketleri" içinde ön yargıyla karşılanması nedeniyle daha şeffaf olma adına http://www.hizmetesorulanlar.org/, adlı web sitesi vardır. Herkesin soru sorabileceği şekilde dizayn edilen web sitesinde ayrıca belli başlı iddiaların cevapları yayınlanmaktadır.

2.4. Zaman Gazetesi

Zaman gazetesi 3 Kasım 1986'da yayın hayatına başlamıştır. Gazetenin yayınlanmaya başladığı dönem 12 Eylül askeri darbesinin ardından gelen Turgut Özal iktidarının pekiştiği ve Türkiye'nin piyasa ekonomisine geçerek dünyaya "açıldığı" bir döneme denk gelmektedir. Bu dönem aynı zamanda Türkiye'nin yaşadığı siyasi ve ekonomik değişim medyada da kendini gösterdiği dönem olarak bilinir.

Bir dönemin en çok satan gazetelerinden biri olan Tercüman, yavaş yavaş etkinliğini kaybetmeye başlamış ve okur kitlesi yeni arayışlara girmiştir. Bu dönemde kurulan Zaman gazetesi bu okur kitlesini hedef almış ve yayımladığı yalan haber dosyaları ile kamuoyunda ses getirerek ciddi tirajlara ulaşmıştır. Gazetenin okuyucu kitlesinin artması ile merkezin Ankara'dan İstanbul'a taşınmasına karar verilmiştir. (Arıoğlu, 2008:160). 1987 İstanbul'a taşınma sürecinde gazete el değiştirerek kurucu kadrodan bazı isimlerle yollarını ayırmıştır. Gazete bu dönemden sonra zaten üzerinde etkisi olan Fettullah Gülen Cemaati'nin etkili yayın organlarından biri haline gelmiştir. Resmi anlamda Gülen Cemaati ile bağı bulunmamaktadır. Gazetenin künyesinde imtiyaz sahibi Ali Akbulut'tur. Gazetenin Genel Yayın Yönetmenliğini 2001 yılından 2015 yılına kadar yürüten ve gazete ile bir anlamda özdeşleşen Ekrem Dumanlı, 5 Ekim 2015 tarihinde basın özgürlüğü ve medya üzerindeki baskıları gerekçe göstererek görevinden istifa etmiştir. Dumanlı'dan sonra Genel Yayın Yönetmenliğine getirilen Ahmet Bilici halen bu görevi sürdürmektedir (http://www.rotahaber.com).

Abonmanlık sisteminin uygulandığı Zaman gazetesi uzun yıllardır Türkiye'de en yüksek tiraja sahip olma unvanını elinde bulundurmaktadır[7]. Bayi satışları değerlendirmeye alındığında ise sıralamanın değiştiği bilinse de okur sayısı satış oranları üzerinden değerlendirildiği için Türkiye'nin en çok okunan gazetesi olma unvanını da elinde bulundurmaktadır.

Zaman gazetesi kurulduğu günden itibaren basın yayın alanındaki teknolojik gelişmelere uyum sağlamış bu bağlamda Türkiye'de internet yayıncılığını başlatan ilk gazete olarak öne çıkmıştır. Gazete ayrıca dünyanın gazete tasarımı alanındaki prestijli ödüllerinden SND (Society for News Design) ödüllerini birçok defa almıştır.

2.4.1. Zaman Gazetesi Yayın Politikalarında Gülen Cemaati'nin Etkisi

Gazetenin Genel Yayın Yönetmeni Ekrem Dumanlı Temmuz 2006 yılında Hürriyet Gazetesi'nden Ayşe Arman'a verdiği röportajda Fethullah Gülen'in Zaman gazetesi ile alakası nedir? sorusu üzerine " Düşünce adamı olarak hemen hemen bütün düşüncelerini

[7] http://gazetetirajlari.com/ web sitesinden geçmişe dönük olarak da gazetelerin tirajlarına ulaşılabilmektedir

destekliyoruz. Beğeniyoruz, takdir ediyoruz, kişisel olarak da seviyoruz. Sahiplerimizle dostturlar, arkadaştırlar" diyerek Gülen cemaatinin gazeteyle bağı olmadığını vurgulamıştır. Röportajın devamında aynı sözü yine tekrarlamış ve gazetenin cemaat gazetesi olmadığını vurgulamıştır.

Zaman gazetesinin bir dönem genel müdürlüğünü yapan Nurettin Veren ise Dumanlı'nın tam aksine gazetede her şeyin Fethullah Gülen'in talimatıyla yapıldığını "Bu sistem, kitabına öyle bir uydurulmuş ki, Gülen'in tabiri ile elini sallasa kimse hiçbir şeye dokunamaz. Yani görünmez adam görünmez sistem. Ama her şey Fethullah Gülen'in birebir talimatına göre yapılır. Ne kadara kadar mesela? Zaman gazetesinin sayfalarının manşetine kadar, bunların hepsi Amerika'ya her gün fakslanır sayfa onaylandıktan sonra baskıya girer. 7 yıl ben noter belgeli görev yaptım orada. Tüm ayrıntıya kadar her şey onun denetiminde" ifadeleri ile izah etmiştir (Arıoğlu, 2008: 166).

Medyada neredeyse her basın kuruluşunun bir yayın politikası vardır ve bu yayın politikaları ilgili basın kuruluşunun ideolojik görüşü çerçevesinde şekillenmektedir. Zaman gazetesi her ne kadar resmi olarak cemaatle organik bir bağının olmadığını iddia etse de bunun böyle olmadığı yayın politikaları ve söylemi incelendiğinde görülebilmektedir. Fethullah Gülen veya Gülen cemaati ile ilgili haberlerin söyleminde kullanılan retorik cemaatle aynıdır. Gazetede Gülen ile ilgili haberlerde isminin önüne "muhterem" "hocaefendi" sıfatları eklenerek aktarılmakta, Gülen cemaati için de "hizmet" "hizmet hareketi" gibi sıfatlar kullanılmaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
UYGULAMA HAKKINDA GENEL ÇERÇEVE

3.1. Eleştirel Söylem Çözümlemesi

Eleştirel söylem çözümlemesi (ESÇ), söylemsel pratikler, olaylar ve metinler ile daha geniş toplumsal ve kültürel yapılar, ilişkiler ve süreçler arasındaki açık ya da örtük nedensellik ve belirlenme ilişkilerini sistematik olarak araştırır. Bu tür pratiklerin, olayların ve metinlerin nasıl ortaya çıktığını, iktidar ilişikleri ile iktidar mücadeleleri tarafından ideolojik olarak nasıl şekillendiğini; söylem ve toplum arasındaki iktidar ilişkilerinin bizatihi kendisinin iktidar ve hegemonyayı koruyan bir faktör olarak nasıl işlediğini ortaya koymaya yönelir. Bu yönüyle ESÇ, dil kullanımında ortaya çıkan örtük ya da açık egemenlik, ayrımcılık, iktidar ve denetim ilişkilerini çözümlemeye yönelen bir araştırma programı olarak nitelendirilebilir." (Fairclough ve Wodak'tan aktaran Durna ve Kubilay, 2010: 59).

ESÇ, kuramsal bağlamda kendinden önce gelen ideoloji, kültür, hegemonya, iktidar vb. alanlar üzerinde çalışan düşünürlerin görüşlerinden beslenmektedir. Althusser'in ideoloji, Gramsci'nin hegemonya kavramsallaştırması, Foucault'nun söylem teorisi, Hall'ün kodlama ve kodaçım ESÇ'nin beslendiği alanların başında gelmektedir. "ESÇ yaklaşımlarının en önemli ortak özelliği eleştirelliktir. ESÇ söylem olarak dilin kavramsallaştırılmasını merkez aldığı ve daha açık olarak eleştirel dil çözümlemesini toplumsal bilimlerde konumlandırdığı için 'eleştirel dilbilim' üzerine kurulmuştur." (Fairclough, 2003: 189). Fairclough, Chouliaraki ile birlikte bir şema geliştirmiş ve söylem çözümlemesinin bu şema çerçevesinde yapılmasını önermiştir. Fairclough'un yöntemi sadece ESÇ'ye ait olmayıp, genel olarak sosyal araştırmalarla ilgilidir (Elpeze Ergeç, 2010: 16).

Çalışmada kullanılacak eleştirel söylem analizi yöntemi Teun A. van Dijk'in yöntemidir. Dijk, söylemi sosyo-bilişsel yaklaşımla ele alır. İdeolojilerin yeniden üretiminde söylemin rolüne odaklanan Dijk, bu doğrultuda medya metinlerini çözümleme adına kapsamlı bir model geliştirmiştir. Dijk'in eleştirel söylem çözümleme modelinin temel sorunsalı ideolojidir. Söylem içerisinde ideolojinin kendini gösterme yollarını inceler. Söylemin karmaşıklığı ve ideolojinin pek çok farklı şekillerde ifade edilmesinden dolayı söylem çözümlemesinde ideolojik yapıların tespiti için "buldurucu" (heuristic) önerir. İdeoloji, doğası gereği bireysel değil kitleseldir ve grubun içsel işlerliğini sağlar. Grup üyelerinin üyelik ölçütleri, grup etkinlikleri, amaçlar, kurallar, diğerleri ile ilişkiler, kaynaklar vb. grup üyelerinin kendilerini tanımladıkları ve sınıflandırdıkları temel bilgiyi sunan, bir çeşit temel grup benlik şeması olarak temsil edilir. Biz kimiz? Kimler bizden? Kimler kabul edilebilir? Ne yapıyor ne planlıyoruz? Bizden ne bekleniyor? Niçin yapıyoruz? Ne elde etmek istiyoruz? Sınırlarımız neler? Toplumdaki durumuz nedir? Başkalarından farklı nelere sahibiz ya da

değiliz? Bunlar grup kimliğini ideolojilerle bağlantılandıran türden sorulardır. Bu soruların çoğu da "biz ve onlar" karşıtlığı ile ilgilidir (Van Dijk, 2003: 55-56). Medyada yer alan haber veya anlatılarda biz ve onlar karşıtlığı ideolojinin ilk buldurucusudur. "Biz" her zaman olumlanırken, "onlar" olumsuz olarak sunulur. Dijk, yöntemini sosyo-bilişsel yaklaşımla ortaya koymuş ve inceleme sahasını medya metinleri üzerinden gerçekleştirmiştir. Bu nedenle geliştirdiği model medya araştırmalarında sıklıkla kullanılmaktadır.

> Van Dijk, medyanın ideolojileri yeniden üretmedeki rolünü kapsamlı olarak ele alır. Örneğin, haber sunmanın ideolojisi sadece haber bülteninin tarzı ve içeriği ile ilgili değildir, aynı zamanda haber toplama, kaynaklarla ilgilenme, diğer gazetecilerle ve haberde rolü olan kimselerle etkileşim ve gazetecilerin profesyonel etkinliklerinin düzenlenmesini de telkin eder. Gazetecilerin hem profesyonel hem de diğer toplumsal ideolojileri, temel olarak kimin/neyin araştırılacağını, gözleneceğini, dinleneceğini, kiminle görüşme yapılacağını ya da kimden söz edileceğini düzenler. Tüm bu nedenlerden dolayı günlük haberlerin yayınlandığı gazete, TV, radyo vb. bir yığın medya aracının kendisi de ideolojik olabilmektedir.(Van Dijk, 2003: 47).

Haber çözümlemelerinin akademik çevrelerde yoğun ilgi görmesinin nedenlerinden biri haberin hayatın bir parçası olmasından kaynaklanmaktadır. Dijk, bireyin dünya hakkında sosyal ve politik bilgilerini haber aracılığı ile edindiği ve yine dünya görüşünün de haber bültenleri aracılığı ile şekillendiğini söyler. Günlük konuşma dışında, haberlerden daha sık ve birçok kişi tarafından karşılaşılan başka bir söylemsel pratiğin olmadığının belki de olmadığını öne sürer. Bu nedenle haber çözümlemelerinde kullanılan söylem yapılarının ayrıntılı ve titiz incelenmesi gerektiğinin altını çizer (Van Dijk, 2007: 167).Bu noktada metin anlambiliminin önemine dikkat çeker.

Metin anlambilimi sözcükler, tümceler, paragraflar ya da söylemler için yorumlama kurallarını formüle eder. Anlamı betimlemede kullanılan kavramlardan biri de bir tümcenin kabaca kavramsal anlam yapısının tanımlanmasına olanak sağlayan "önerme" kavramıdır. Metin anlambilimi: yerel ve global uyum, imalar, ,üstyapılar: haber şeması, stil ve retorik, sosyal algı ve sosyokültürel bağlamlar çerçevesinde değerlendirilmektedir. **Yerel uyum:** birbirini izleyen önermelerin nasıl bir araya getirildiği ile ilgilidir. Yerel uyumun bu tür koşullarından biri önermelerin zaman, durum, neden-sonuç bakımından ilişkili olan olgulara göndermede bulunmasıdır. Haber metinlerindeki önermeler genellikle birbiri ile ilişkilidir ve genelden ayrıntıya doğru giden metinlerde anlamsal ilişki söz konusudur. Metinde birbiri ardına gelen metinlerin yerel uyumunun yanı sıra bütünsel bir anlam uyumunun olması ise global uyumdur**. Global uyum** metindeki tema ya da konu olarak tanımlanabilir. Metnin makro düzeylerinde özetlenerek konu genel olarak aktarılmaktadır. **İmalar:** metin anlambiliminin en güçlü kavramlarından biridir. Sözcükler, yan tümceler vs. ancak ardalan bilgisi temelinde çıkarsanabilecek kavramlar ya da önermeler ima edilebilir. Söylem ve

iletişimin bu özelliği önemli ideolojik boyutlara sahiptir. Söylenmeyenin (ima edilen) çözümlenmesi, bazen metinde söylenenin çözümlenmesinden daha açıklayıcı olabilmektedir. **Üstyapılar: Haber Şeması:** metin konuları metnin konusunun ne olduğunu belirleyen soyut bir şema ile organize edilmiştir. Üstyapı olarak adlandırılan bu şemalar hiyerarşik düzendedir. Metine ‘ilgi yapısı’ özelliğini veren şey yukarıdan aşağı stratejik bir düzen içerisinde olmasıdır. Bu düzen genel olarak en önemli enformasyondan başlayarak devam etmektedir. **Stil ve Retorik:** stil farklı sözcükler veya farklı sentaktik yapıları kullanarak aşağı yukarı aynı şeyi söyleme yolarının alternatifleri arasından yapılan seçimin metindeki sonucudur. Bu stilistik seçimler kaçınılmaz olarak sosyal ve ideolojik imalar taşımaktadır. Bu alternatifler arasında muhabirin ya da haber metnine müdahalede bulunan editörün yaptığı seçimler habere konu olan olaylar hakkındaki görüşlerinin işaretidir. **Sosyal Algı ve Kültürel Bağlamlar:** haber metinlerinin çözümlenmesi sadece metin yapıları ile sınırlı değildir. Anlamların metinle ilişkisini çözümleyebilmek için algısal, sosyal, siyasal ve kültürel bir çözümleme gerekir. Metnin zihinde oluşturduğu bilgi temsili model olarak adlandırılır. Model dilin kullanıcısının metnin anlattığı olaydan ne anladığını temsil eder. Modeller ve sosyal algılar metin ve bağlam arasında bir arayüz gibidir (Van Dijk, 2007: 167-175).

Van Dijk’ın söylem çözümleme modeli iki ana bölümden oluşur: Makro ve mikro yapı. Makro yapı çözümlemesinde başlıklar, haber girişleri, ana olay, haber kaynakları, ardalan ve bağlam bilgisi, olay taraflarının olayları değerlendirmesi gibi unsurlar yer almaktadır. Haber metninin iskeletini temsil eden en genel bilgiler başlık, spot ve özette yer almaktadır. Dijk’e göre okuyucuların en iyi hatırladıkları bilgiler de yine bu kategoride yer almaktadır (Ülkü, 2004: 375). Haber başlık ve spotunda özetleme yapıldığından haber; enformasyon eksiltimi, genelleştirme, kurgulama gibi temaslara açık hale gelmektedir. Mikro yapı çözümlemesinde ise sentaktik çözümleme, bölgesel uyum, sözcük seçimleri ve retorik çözümlemeleri yapılmaktadır. Sentaktik çözümlemede cümlelerin kullanım yapılarına bakılmaktadır. Aktif (etken)-pasif (edilgen), uzun-kısa, basit veya bileşik yapıyla kurulan cümleler haberin ideolojik boyutunu ortaya koymaktadır. Bölgesel uyumda artarda gelen cümlelerin birbirleri ile olan ilişkisi incelenmektedir. Sözcük seçimleri ise ideolojilerin ifade alanıdır ve bu bakımdan büyük önem taşır. Aynı olay içerisinde aynı kişinin, farklı haber kaynaklarında tamamen farklı biçimde aktarılması sözcük seçimleri ile ilgilidir. Dijk, bunu terörist-özgürlük savaşçısı örneği ile açıklar. Retorik ise inandırıcı ve ikna edici öğelerin kullanılmasıdır. Haber metnine ilave olarak görgü tanıklarından yapılan alıntılar, haber fotoğrafları, grafik, rakam ve sayısal veriler haberin inandırıcılığını arttırmaktadır (Özer, 2011: 84). Retorikte kullanılan en önemli görsel içeriklerden olan fotoğraf dahi belli başlı

seçimlerle sunulmaktadır. Olayın fotoğraflanma şekli, kadraja neyin alınıp neyin alınmayacağı, çekim anı gibi teknik konular retorikle ilgilidir. Haber fotoğrafı metnin söylemi ile örtüşür ve inandırıcılığa yöneliktir.

3.2. Zaman Gazetesi Haberlerinin Söylem Çözümlemesi

Bu çalışmanın temel amacı: Gülen Cemaati'nin AK Parti ile olan ilişkilerinin cemaate yakınlığı ile bilinen Zaman gazetesinin söylemine nasıl yansıdığını incelemektir. Söz konusu tarafların ilişkileri AK Parti'nin iktidara geldiği 2002 yılından 2012 yılına iyi denilebilecek düzeydeyken, 2012 yılında ayrışmalar başlamış, 2013 yılına gelindiğinde ise taraflar arasındaki iyi ilişkiler bozulmaya başlamıştır. 7 Şubat 2013 MİT krizi ile başlayan süreçte dönem dönem tarafların açıklamaları ile yumuşama ortamı olmuşsa da 17-25 Aralık süreci olarak bilinen dönemde ilişkiler çatışmaya dönüşmüştür. Bu dönemler arasındaki söylem değişimini saptamak adına her iki dönem karşılaştırılacaktır. Öncesi ve sonrasıyla uzun bir döneme yayıldığı için incelemeye alınan haberler söylem değişimini saptamak adına önemli tarihlerden seçilerek analiz edilecektir. İncelenen haberler sayıca fazla olduğundan ayrı başlıklar halinde değerlendirilmeye alınacaktır. İlgili haberler Zaman gazetesinin birinci sayfası ile WEB sayfasından alınmıştır.

3.2.1. 12 Eylül 2010 Referandumu

2010 yılı içerisinde Anayasanın 26 maddesinde birtakım değişiklikleri içeren anayasa değişikliği paketi, Türkiye büyük Millet Meclisi'nde oylanmış ve 336 oyla kabul edilerek Cumhurbaşkanlığı'nın onayına sunulmuştur. Cumhurbaşkanı tarafından onaylanan paket halkoylamasında sunulması için Başbakanlığa gönderilmiştir. Paket, 12 Eylül 2010 tarihinde yapılan halkoylamasında kabul edilmiş ve değişiklikler yürürlüğe girmiştir. Bu maddeler ağırlıklı olarak eşitlik, pozitif ayrımcılık, parti kapatmalarına sınırlama gibi maddeler içerirken yargının yapısı ile ilgili birtakım önemli maddeler içermekteydi. Gülen Cemaati daha önce yapılan seçimlerde AK Parti'yi örtülü bir dil kullanarak desteklemesine rağmen halkoylaması sürecinde açıktan destek vermekten çekinmemiştir. Hatta Fethullah Gülen halkoylaması için bir açıklamasında "İmkân olsa da mezardakileri bile kaldırarak referanduma 'evet' oyu kullandırmak lazım. Ben zannediyorum kalkarlar da." diyerek desteğini açıkça göstermiştir.

11 Eylül 2011 tarihinde Zaman gazetesi halkoylamasını haberleştirirken *"Artık ayağa kalkma zamanı"* manşetini kullanmıştır (EK 1). Haber 12 Ocak 1980 tarihinde İzzet Ünver Lisesi'nde yapılan gözaltında yere yatırılan öğrencilerin fotoğrafı ile birlikte yayımlamıştır (EK 55, Fotoğraf 1). 12 Eylül 1980 döneminin kötü şartlarına gönderme yapılarak

halkoylaması *"ayağa kalkmak"* eğretilemesi ile sunulmuştur. Haberin görselinde yerde yatan öğrenciler manşetteki söylemi pekiştirmektedir. Haberin devamında *"Türkiye 12 Eylül 1980'de demokratik düzeni silah zoruyla yıkanların yazdığı darbe anayasasında değişiklik yapmak için yarın sandık başına gidiyor. Aradan geçen 30 yılın ardından şimdi 'bir yıl önce planlamıştık. Ama şartların olgunlaşmasını bekledik.' Diyenlerle yüzleşme zamanı. Halk referandum sayesinde 12 Ocak 1980'de Bakırköy'deki bir lisenin bahçesinde olduğu gibi kendini yere yatıranlardan bunun hesabını soracak." "Silah zoruyla demokratik düzeni yıkanların yazdığı anayasa*" ile mevcut anayasanın antidemokratik olduğu ve değişmesinin demokrasinin gereği olduğu vurgulanmak istenmiştir. Halkoylaması "yüzleşme zamanı, hesap sorma" gibi deyimlerle eğretilenmiştir. Fotoğrafın altında küçük çerçevelerle sunulan iki fotoğrafta da yine 12 Eylül döneminde çekilen fotoğraflar yer almaktadır. Bu fotoğrafların altında ise "*yarın yapılacak tarihi referandumla Türkiye'ye bu manzarayı layık görenlerden hesap sormanın yolu açılacak"*. Burada da *"hesap sormak"* deyimi kullanılarak aynı söylem yeniden üretilmiştir. Ayrıca halkoylaması "tarihi" sıfatı ile nitelendirilerek yüceltme yoluna gidilmiştir. Alt başlıkta ise İngiltere'nin önde gelen gazetelerinden Guardian gazetesinden "Hayır, ekonomiyi sarsabilir" alıntısı yapılmıştır. Buna göre halkoylamasından "hayır" çıkması durumunda ekonominin sarsılabileceği vurgulanmıştır. Paketin içeriği dikkate alındığında ekonomik parametreleri doğrudan etkileyecek her hangi bir maddenin olmadığı bilinmektedir. Bilindiği üzere her seçim dönemlerinde ekonominin sarsılacağı endişesi seçmen tercihlerinde etkili olabilmektedir. Bu nedenle iktidarı elinde bulunduran partiler tarafından seçim dönemlerinde istikrar vurgusu özellikle ekonomi üzerinden yapılmaktadır.

12 Eylül 2010 tarihinde yayımlanan haberin manşeti "Darbeciler o gün halkın onurunu yere serdi" şeklindedir (EK 2). Burada yine bir gün öncesinde verilen haberden bahsedilmektedir. Haberde 12 Eylül döneminde yaşananlara yer verilmiş ve 12 Eylül *"acı ve gözyaşının yıl dönümü"* olarak tanımlanmıştır. O dönem İzzet Ünver Lisesi'nin öğrencilerinden Müge Öner'in açıklamalarına yer verilmiştir. Açıklamada "bu fotoğraf zulüm yıllarının özeti, vahşetin belgesidir gibi sözlere yer verilmiştir. Haberin alt metninde 12 Eylül darbesinin bilançosuna yer verilmiştir. Mevcut anayasanın darbe anayasası olduğu tekrar tekrar vurgulanmış ve anayasa bu yönüyle ön plana çıkarılarak olumsuzlanmıştır. 12 Eylülde yaşananları zulüm olarak tanımlamak o dönem iktidar sahibi olanları zalim olarak tanımlamak anlamına gelebilmektedir. Haberde açıkça ifade edilmese de dolaylı bir şekilde mevcut anayasayı zalimlerin hazırladığı anayasa olarak işaret etmektedir. Çerçeve içine alınmış *"Türkiye geleceğini oyluyor, son söz milletin" başlığı* ile verilen haberin devamında referandum sürecine değinilmiş ve süreçle ilgili ardalan bilgisi verilmiştir.

13 Eylül 2010 tarihli gazetede halkoylamasından “evet” çıkmasını “Demokrasinin zaferi” manşeti ile yayımlanmıştır (EK 3). Bir haber metninin en çok okunan ve akılda kalan kısmı da yine haberin iskeletini oluşturan başlık, spot ve giriş kısımlarıdır. Bu nedenle enformasyon eksiltimi, genelleştirme, kurgulama gibi söylemi açık hale getiren metin düzenlemeleri en sıklıkla başlıklar, spot, giriş gibi metinlerde kullanılır. Burada gazetenin seçim sonuçlarına yönelik tavrı açıkça görülmektedir. Halkoylamasının sonuçları *“zafer”* sözcüğü ile betimlenerek hayır oyları görmezden gelinmiş ve dolayısıyla enformasyon eksiltimine gidilmiştir. Haberin devamı *“Türkiye, 12 Eylül darbesinin 30 yıldönümünde tarihi bir karar verdi; darbe anayasasını değiştirip daha özgür ve daha demokratik bir dönemin kapısını açtı. Halkın yüzde 58’i sivil anayasanın ilk adımına ‘evet’ derken, katılım oranı yüzde 77’yi geçti. Artık Türkiye’de yüksek yargının yapısı ve seçim sistemi değişti. YAŞ ve HSYK kararlarına mahkeme yolu açıldı. Engellilerden kadınlara, çocuklardan memurlara kadar toplum kesimlerinin temel hak ve özgürlükleri teminat altına alındı.”* şeklindedir. Dijk’in söylem analizi modelinde belirttiği gibi bir haberde söylenmeyenler de söylenenler kadar önem taşır ilkesi burada kendini göstermektedir. Seçim öncesinde değişiklik paketinde yer alan yargının yapısı ile ilgili değişikliklere çok fazla yer verilmezken seçim sonuçlarından sonra haberin ilk metninde yer verilmiştir. Halkoylaması öncesinde ağırlıklı olarak pozitif ayrımcılık içeren maddelere değinilirken, sonrasında kritik maddeler olarak tabir edilen maddelere değinilmiştir. Alt başlıkta çerçeve içine alınan haberde ise Başbakan’ın açıklamalarına yer verilmiş ve konuşmanın içerisinden “*Okyanus ötesinden destek verenlere teşekkür ederim”* kısmı haberin başlığına taşınmıştır. Haber metninde yine bu teşekküre yer verilmiş *“buradan okyanus ötesine mesajlar verildiğine göre bizimde bir mesajımız olması gerekir… Gelin hep birlikte yeni bir anayasa çağrısı yapalım”* sözleri tırnak içerisine alınarak aktarılmıştır. AK Parti ve Gülen Cemaati ilişkilerinin iyi olduğu bu dönemde karışlıklı mesajlar göze çarpmaktadır. Bu konuşma sadece teşekkür değil aynı zamanda üstü kapalı bir davet de içermektedir. Bu davetin muhatabının Amerika’da yaşayan Fethullah Gülen olduğu anlaşılmaktadır. Bu dönemde ilişkilerin iyi olduğu gazetenin söyleminin yanı sıra bu tarz karşılıklı açıklamalardan da açıkça anlaşılmaktadır.

14 Eylül 2010 tarihli gazetede halkoylamasından “evet” çıkmasını “Türkiye yeni döneme girdi şimdi ileri demokrasi zamanı” manşeti ile yayımlanmıştır (EK 4). Haberin devamı “reformlara yüzde 58 ‘evet’ diyerek tercihini demokrasi ve özgürlüklerden yana kullanan Türk halkı, siyasilere ‘sivil anayasa’ mesajı verdi” şeklindedir. Haber metni daha fazla demokrasi, sivilleşme, özgürlüklerin genişlemesi gibi kavramlara kurgulanmıştır. Gazetenin internet sayfasında da seçim sonrası yapılan açıklamalara yer verilmiş, sonuçların

hem ekonomik hem de demokrasi açısından önemine vurgu yapılmıştır. Tüm bu süreç sivilleşme vurgusu üzerine konumlandırılmıştır.

Halkoylaması sürecinde Zaman gazetesinin söylemi incelendiğinde halkoylamasından "evet" sonucu çıkması için çaba sarf edildiği anlaşılmaktadır. Bu süreçte halkoylamasına "hayır" diyen kesimin haberleri olumsuz bir dille aktarılmıştır. Sürecin öncesinde ve sonrasında ana muhalefet lideri Kemal Kılıçdaroğlu'nun halkoylamasında oy kullanamaması üzerine sıklıkla durulmuştur. "*Dün son 'hayır' mitingini İstanbul'da gerçekleştiren Kılıçdaroğlu'nun burada oy kullanamayacağının anlaşılması üzerine milletvekili olarak oy kullanabileceği düşüncesiyle Ankara'ya geldiği, ancak burada da seçmen kaydı çıkmadığı için şu ana kadar oy kullanmayı başaramadığı belirtildi. YSK ile bu konuda yoğun bir görüşme trafiği içine giren CHP yönetiminin, referandumda hayır cephesinin başını çeken CHP lideri Kılıçdaroğlu'nun oy kullanamayacak olmasından ötürü gergin olduğu öne sürüldü*. Kemal Kılıçdaroğlu'nun adres değişikliği nedeniyle oy kullanamaması " oy kullanmayı başaramadı" sözcüğüyle aktarılmış ve bunun bir başarısızlık olduğu vurgulanmak istenmiştir. Zaman gazetesinin internet sayfasından alıntılanan bu haberin daha önceki görüntülerinden alınan fotoğrafına bakıldığında Kemal Kılıçdaroğlu'nun ifadesi yüz bu söylemi pekiştirmektedir (EK 56, Fotoğraf 2). Ayrıca Kılıçdaroğlu'lun oy kullanamaması seçim öncesinde ve sürekli gündemde tutulmuş ve kendisinin bile oy kullanamayacağı bir seçimde "hayır" demesi ve seçim sandığında "hayır" çıkması için çaba sarf etmesi lakaytça bir davranış gibi yansıtılmaya çalışılmıştır.

Halkoylamasında "evet" çıkmasını destekleyen açıklamaların sıklıkla yer bulmasına rağmen, "hayır" çıkmasını destekleyen kesimlerin açıklamalarına pek yer verilmemiş ya da olumsuz ve eleştirel bir dille aktarılmıştır. Bu süreçte gazetede yayımlanan haberlerde "evet" yanlısı bir tutumun sergilendiği; "evet" sonucunu destekleyen kurum veya kişilerin görüşlerine ağırlık verilmesinin yanı sıra "hayır" sonucunu destekleyenlerin görüşlerine kısıtlı yer verilmesinden anlaşılabilmektedir. Ayrıca halkoylamasından "evet" çıkması sonucunda Anayasa'da değişecek maddelerin olumlu yönleri vurgulanarak "evet" sonucunu meşrulaştırma yoluna gidilmiştir.

3.2.2. 12 Haziran 2011 Genel Seçimleri

12 Haziran 2011 yılında Türkiye'de genel seçimler yapılmış ve AK Parti iktidarını devam ettirecek yeterlilikte (%49.83) oy almıştır[8]. Gülen Cemaati ve AK Parti arasındaki ilişkilerin iyi olduğu dönemde bu durum Zaman gazetesinin söyleminde kendini hissettirmektedir. 9 Haziran 2011 Perşembe gününde yayımlanan gazetede ana başlık *"Dünyaca ünlü Amerikan kuruluşu PEW araştırdı: 2011 Türkiye'si 2002 ile kıyaslanamaz, halk gidişattan memnun"* şeklindedir (EK 7). Haber araştırma sonucunda elde edilen verilerle devam etmiş ve olumlu bir dille aktarılmıştır. 2002 yılından sonra halkın Türkiye'nin genel gidişatından memnun olanların oranının arttığı belirtilmiştir. Burada dikkat çekilmek istenen nokta 2002 yılı sonrasında AK Parti iktidarının başarılı olduğu vurgusudur. Haberde "seçim öncesinde" halkın memnuniyetine de vurgu yapılmış ve genel gidişatın olumlu olduğu aktarılmıştır. Haber metninde dış politika başta olmak üzere Başbakan Erdoğan'ın olumlu not aldığı aktarılmıştır. Yine araştırmadan yurtdışında Erdoğan'a olan güven sayısal verilerle gösterilmiştir. Burada dikkat çeken Batı Şeria, Mısır, Ürdün, Lübnan gibi yerlerde güven düzeyi yüksekken, İsrail, Fransa, Almanya Gibi ülkelerde güvensizlik oranının yüksek olmasıdır. Müslüman ülkelerde güven oranı yüksekken, Avrupa'nın önde gelen ülkelerinde düşük çıkmış ve bu durum araştırmanın sonuçları arasından seçilerek habere konu edilmiştir. Söylem analizinde önemli olan "biz ve onlar" söylemi metnin bu bölümünde kendini göstermektedir. Burada Müslüman olanların yani 'biz' olanların Erdoğan'a güvendiği, 'onlar' yani Avrupalıların güvenmediği ön plana çıkarılarak Erdoğan'ın nasıl bir politikacı olduğu çıkarımına yönlendirme olduğu görülmektedir. Bu haberin alt kısmında Avrupa Dış İlişkiler Konseyi'nin raporuna yer verilmiş ve *"Türkiye artık AB'yi bekleyen yoksul ülke değil"* başlığı kullanılmıştır. Haberde ekonomik büyüme ve istikrara vurgu yapılmış, hükümetin istikrarlı bir yönetim sergilemesinin ülke çıkarları doğrultusunda hareket etmesine yol açtığı belirtilmiştir. Bunun yanı sıra London School of Economics raporu "Türkiye'nin Ortadoğu'nun geleceğinde önemli rol oynayacağı vurgulandı" şeklinde haberleştirilmiştir.

11 Haziran 2011 tarihli gazete parti liderlerinin seçim çalışmalarına yer vermiştir. Gazetenin internet sayfasında CHP lideri Kemal Kılıçdaroğlu'nun Antalya mitingi *"Kendisinin bile gözden çıkardığı Antalya'da umut tazelemeye çalıştı"* başlığı ile verilmiştir. Haber metninde, Kılıçdaroğlu'nun daha önce yaptığı bir açıklamada oy oranlarının düştüğü tek ilin Antalya olmasını buradaki yerel yönetimin başarısızlığı ile ilişkilendirmesi tekrar hatırlatılmıştır. Kılıçdaroğlu'nun mitingi Erdoğan'ın mitingi ile karşılaştırılmış ve *"Erdoğan'ın çok gerisinde kaldı"* şeklinde değerlendirilmiştir. Türkiye geneli ile

[8] https://tr.wikipedia.org/wiki/2011_T%C3%BCrkiye_genel_se%C3%A7imleri

karşılaştırıldığında CHP'nin oy potansiyelinin yüksek olduğu bir il olan Antalya için "*artık farklı rüzgârlar esmeye başladı"* gibi bir ifadeye yer verilmiş ve devamında CHP'nin oy oranının gerilediği vurgulanmıştır. Aynı gün yayınlanan bir başka haberde ise İzmir'deki çevre kirliliğinden bahsedilmekte ve yerel yönetimin bu konuda başarısız olduğuna dikkat çekilmektedir. Bir gün sonraki haberde bu konuyla ilgili olarak İzmir Belediye Başkanı Aziz Kocaoğlu ve İzmir milletvekilinin tartışması gazetenin ana sayfasında taşınmıştır. Haber *"İzmir CHP'de pis koku kavgası"* başlığı ile aktarılmıştır (EK 8). Burada İzmir körfezindeki kirliliğin yaydığı koku üzerine İzmir Belediye Başkanı ile CHP milletvekili arasında bir tartışma yaşanmış ve bu tartışma direkt olarak CHP ile ilişkilendirilerek aktarılmıştır. Diğer bir haberde ise CHP'nin yönetiminde olan Selçuk Belediye meclisinin sinekle mücadele halktan vergi toplanacak yönündeki kararı eleştirel bir dille aktarılmıştır. AK Parti mitinglerinin haber dili ile karşılaştırıldığında yorumsal ifadelere yer verilmiştir. AK Parti mitingleri veya Erdoğan'ın açıklamaları haberleştirilirken genel olarak direkt aktarım yapılmış veya olumlu ifadeler kullanılarak aktarılmıştır. Gazetenin AK Parti'ye yakın olan tutumu sadece AK Parti ile ilgili haberlerin olumlu ifade edilmesiyle değil muhalefet ile ilgili haberlerinin olumsuz bir dille aktarılmasından anlaşılabilmektedir.

12 Haziran 2011 seçim gününde yayınlanan haberin başlığı "*Demokrasinin bayramı"* şeklindedir (EK 9). Seçimle ilgili bilgilerin verildiği haberde alınan önlemler ve oy kullanımı ve sayımında kullanılacak yöntemlerden bahsedilmiştir. Burada seçimde kullanılan ekipmanların iyileştirildiğinden bahisle seçimin şeffaf, güvenilir bir şekilde yapılacağı vurgulanmaktadır. Yayın yasaklarının olmasından dolayı 12 Haziran seçimlerle ilgili haberlerde genel olarak teknik konulardan bahsedilmiştir.

13 Haziran 2011 günü seçim sonuçları *"Yüzde 50 oyla iktidara güçlü destek"* başlığı ile aktarılmıştır (EK 10). Haberin spotunda *"Millet, son sözü söyledi. AK Parti'ye üçüncü kez destek vererek, istikrarın devam etmesini istedi"* kısmı renkli baskı ile daha görünür hale getirilerek ön plana çıkarılmıştır. Spotun devamında *"Seçmenlerin yarısının oyunu alan iktidar partisi, 2007'deki yüzde 47'lik rekorunu kırdı. En yakın rakibi CHP'yi ikiye katlarken, girdiği üç seçimde oylarını artırarak tek başına iktidara gele ilk parti oldu. Ancak illerin milletvekili sayılarının değişmesi hükümetin Meclis gücünü zayıflattı."* Seçim sonuçları olumlu iktidara güçlü destek, rekor gibi ifadelerle olumlanmıştır. Seçim sonuçlarını değerlendiren açıklamalara yer verilmiş yine olumlu ifadeler ön plana çıkarılmıştır. Erdoğan'ın seçimlerden sonra klasikleşen balkon konuşmasından sivil anayasanın yapılmasına yönelik kısım alıntılanmış ve *"Millet uzlaşmayla yeni anayasa istedi"* başlığı ile aktarılmıştır. Anayasanın yeniden düzenlenerek sivilleştirilmesi gerektiğine vurgu yapılmıştır.

Zaman, 14 Haziran 2011 tarihli gazetede ise *“Halk icraata oy veriyor”* başlığı ile verilen haberin devamında AK Parti’nin Türkiye genelinde oyunu arttırdığı bunun da yapılan icraatların bir sonucu olduğu vurgulanmıştır (EK 11). Başka bir başlık altında verilen “*Dünya AK Parti’nin zaferini konuşuyor”* başlığı ile aktarılan haberde seçim sonuçları ile ilgili dünya basınında yer alan olumlu haberler aktarılmıştır. Bu haberde de alınan sonuç “*zafer”* sözcüğü ile nitelenmiştir. Kitle iletişim araçlarında iç veya dış basından alıntı yapılacaksa bu genel olarak gazetenin kendi ideolojik duruşuna ve söylemine yakın haberlerden yapılmaktadır. Gazetede dış basından alıntılanarak yayımlanan haberlerde de bu durum açıkça görülmektedir. Dış basında yer alan haberlerden olumlu içeriğe sahip olanlar tercih edilmiş ve seçim sonuçlarının dış ülkelerde de olumlu karşılandığına yönelik bir söylem inşa edilmiştir.

2011 genel seçimleri sürecinde Zaman gazetesi, AK Parti ile ilgili yayımlanan haberlerde olumlu bir söylem benimsemiştir. Bu süreçte yapılan eleştiri içerikli haberlere çok fazla yer vermemiş verdiyse de haber metninin son kısımlarına yerleştirerek değersizleştirmiştir. Tüm bunların yanı sıra muhalefet ile ilgili haberler de ise akredite kaynakların kullanılmasının yanı sıra yorumsal ifadelere yer verilmiş ve örtük bir dille eleştirilmiştir. Özellikle CHP’nin yerel yönetimlerinde yaşanan olumsuz gelişmeler atlanmamış zaman zaman ilk sayfa haberi olarak aktarılmıştır. Bu durum, gazetenin seçim sürecinde AK Parti’yi desteklediğinin bir göstergesi olmasının yanı sıra muhalefet taraflarında yaşanan olumsuz gelişmelerin atlanmadan gündeme alınması yine aynı anlama gelmektedir.

3.2.3. 28 Aralık 2011 Uludere (Roboski) Olayı

28 Aralık 2011 tarihinde Türk Hava Kuvvetleri tarafından Irak sınırları içerisinden Türkiye sınırına doğru gelen bir grup F-16 savaş uçaklarıyla bombalanmış bunun sonucunda daha sonra kaçakçı olduğu anlaşılan 34 Türkiye vatandaşı hayatını kaybetmiştir. TSK, kaçakçıların kullandığı yolun PKK mensupları tarafından kullanılan bir güzergâh olduğunu ve sınıra yaklaşan grubun da terörist olduğu istihbaratına dayanarak vurulduğunu belirtmiştir.

30 Aralık 2011 tarihinde Zaman gazetesi olayı *“Ölümcül İstihbarat”* manşeti ile vermiştir (EK 12). Haberin spotunda *“F-16’lar Kuzey Irak’ın Sinat-Haftanin bölgesinde terörist zannettikleri mazot kaçakçılarını vurdu. Genelkurmay, operasyon ‘sivil yerleşimin bulunmadığı’ bölgede yapıldığını açıkladı. İddialara göre, 35 vatandaşımızın öldüğü olaya PKK elebaşlarının toplandığına ilişkin ‘yanıltıcı’ istihbarat yol açtı”* şeklindedir. Haberin gövde metninde olayla ilgili spotta verilen bilgiler genişletilerek aktarılmıştır. Haber metninin sonunda yer alan *“yıllardır işsizlik sebebiyle yetkililerin kaçakçılık yapmalarına göz yumduğu köylülerin 50 kişilik gruplar halinde dolaşmadığına dikkat çekiliyor. Olay, PKK’nın yanı sıra*

BDP tarafından anında propaganda aracı yapıldı. Örgütün yayın organları halkı sokağa çağırdı" ifadeleri dikkat çekmektedir. Burada kullanılan ifadelerde kaçakçıların 50 kişilik gruplar halinde dolaşmadığı vurgulanarak yapılan hata gerekçelendirilmiştir. Ayrıca PKK ve BDP'nin olayı "anında" bir propaganda aracına çevirdiği belirtilerek altında başka nedenler yatabileceğine gönderme yapılmıştır. Bu durum aynı çerçeve içerisinde verilen bir başka haberde daha iyi anlaşılmaktadır. Olay hakkında Zaman gazetesi Diyarbakır Bölge Temsilcisi Aziz İstegün'ün yaptığı yorum haber *"PKK, Köylüleri yem mi yaptı"* başlığı ile verilmiştir. Bu haberde ilk olarak istihbarat hatasında vurgu yapılmış fakat PKK'nın da işin içinde olabileceğine yönelik çıkarımlara yer verilmiştir. Gazetenin birinci sayfasında yer alan kısmında sadece ikinci kısma değinilmiştir. *"Tüyler ürperten iddia"* girişi ile başlayan metinde PKK'nın o bölgeden daha önce katırlarla gelerek defalarca karakollara saldırdığı belirtilerek kaçakçıların PKK tarafından toplu olarak sınıra gönderilmiş olabileceği ihtimaline değinilmiştir. Kaçakçıların genelde 4-5 kişilik gruplardan oluştuğunun üzerinde yeniden durularak bunun kuvvetli bir ihtimal olduğu algısı oluşturulmak istenmiştir. Yorum haberin devamında yine bölgeden daha önce defalarca PKK'lı teröristlerin geldiği ve karakollara saldırılarda bulunduğu daha önce yaşanan saldırılardan örnekler verilerek belirtilmiştir. Haberin sonunda olayın tüm iç yüzüyle ortaya çıkarılmasının terör örgütünün bu olayı istismar etmesine göz yumulmaması bakımından önemine dikkat çekilmiştir.

31.12. 2011 tarihinde Uludere olayı ile ilgili manşetten verilen haberde olayla ilgili soruşturma başlatıldığı bilgisi verilmiş, olayın savcılığın delillere ulaşması durumunda aydınlığa kavuşacağı vurgulanmıştır (EK 13). Haberin devamında yine kaçakçılık yapan köylülerin şimdiye kadar 3-5'er kişilik gruplar halinde geçtikleri yerden neden 40-50 kişilik gruplar halinde geçmeye çalıştıklarına ilişkin soru işaretlerinin netlik kazanmadığı vurgulanmıştır. Burada yine bir önceki günde olduğu gibi yine olayın çok boyutlu olabileceğine gönderme yapılmıştır. Gazetenin ilk sayfasında yer alan diğer iki haberde ise dönemin Cumhurbaşkanı Abdullah Gül ve Başbakanı Tayyip Erdoğan'ın açıklamaları yorumsuz olarak aktarılmıştır.

01.01.2012 tarihinde yayımlanan gazetede taziye çadırına giden Uludere Kaymakamı Naif Yavuz'un saldırıya uğramasının konu edildiği haber ana sayfadan verilmiştir. *"Provokasyona gelmeyelim, Bu acı hepimizin"* manşeti ile verilen haberde Kemal Burkay, Ümit Fırat, Alihan Özhan'ın konu ile alakalı yorumlarına yer verilmiştir (EK 14). Açıklamalar genel olarak Kürt halkının soğukkanlı davranarak provokasyona gelememesine yönelik beyanatlardan oluşmaktadır. Her üç ismin yanında Kürt kimliğine sahip oldukları parantez içinde ek bilgi olarak verilmiştir. Olayın provokasyon amaçlı kullanılmasına yönelik

hükümetin kaygıları gazetenin söyleminde de kendini hissettirmektedir. Yine aynı günkü gazetede yayınlanan başka bir haberde Fethullah Gülen'in olayla ilgi açıklamalarına yer verilmiş ve herhangi bir yorum katılmaksızın direkt aktarım yoluna gidilmiştir. Haberin manşeti açıklamadan alınan *"Kan üzerine saltanat kurmak isteyenler var" şeklindedir.* Açıklamanın *"Hocaefendi, terörle topyekûn mücadele edildiği bu dönemde bu ahengi baltalamak isteyen odakların, Ortasu Köyü'nün vatanperver halkının acısını bile istismar ettiğine dikkat çekti."* kısmı birinci sayfada yayımlanmıştır. Açıklamada yer alan *"Yetkili makamların olayın örtbas edilmemesi için verdiği teminat ve hadisenin yargıya intikali teselli edicidir."* kısmında "yetkili makam" olarak işaret edilen hükümetin gerekli adımları attığının altı çizilmektedir. Bu durum, Gülen'in ve dolayısıyla Zaman gazetesinin hükümetin yanında yer aldığının bir göstergesi olarak yorumlanabilir. Uludere olayının olduğu dönemde Zaman gazetesinde yapılan haberlerde TSK, MİT gibi kurumların ve bu kurumlarda çalışan şahısların ihmal veya hatası olabileceği yönünde haberler yer alırken aynı tutum en yetkili makam olan hükümete veya hükümet üyelerine karşı gösterilmemiştir. Olayla ilgili haberlerin içeriğinde hükümetle ilgili olarak sadece hükümet tarafından yapılan açıklamalara yer verilmiş ve yorumsuz olarak aktarılmıştır.

28.12.2013 Uludere olayının ikinci yıldönümünde yayımlanan *"Uludere'de hüzünlü anma, Uludere acısına kalbi dayanmadı"* şeklindeki haberlerde Uludere'de yapılan anmaya yer verilmiş ve bu anma sırasında olayda hayatını kaybedenlerin birçoğunun bulunduğu Encü ailesinden Miran Encü'nün kalp krizi geçirerek vefat ettiği belirtilmiştir. Uludere olayında hayatını kaybedenlerin ailelerinin verdiği hukuk mücadelesine değinilmiştir. "*Demirtaş: Uludere'de 'vurun' emrini Başbakan verdi"* başlığı ile verilen haberde BDP Eşbaşkanı Selahattin Demirtaş'ın açıklamalarına ver verilmiştir. Olayın yaşandığı dönemde bu tarz açıklamaları provokasyon olarak niteleyen Zaman gazetesi, bu haberde aynı tavrı göstermemiş hatta açıklamanın içerisinden sorumlunun direkt olarak Başbakanı olduğunu beyan eden cümleyi manşete taşıyarak ön plana çıkarmıştır. Gazete Uludere olayının üçüncü yıldönümü olan 28.12.2014 tarihinde yine olayla ilgili Selahattin Demirtaş'ın açıklamalarını birinci sayfaya taşımıştır. Aynı şekilde açıklamanın içerisinden seçilen *"Uludere dosyasını vicdanlarda nasıl kapatacaksınız?"* cümlesi haberin manşeti olarak verilmiştir.

28 Aralık 2015 tarihinde yayımlanan gazetede Uludere olayına geniş yer ayrılmıştır. *"Ağlamaktan gözlerimden yaş gelmiyor artık"* manşeti ile verilen haberde olayda hayatını kaybeden vatandaşların aileleriyle röportajlar yapılmış ve yaşanan acı birinci ağızdan aktarılarak dramatize edilmiştir (EK 52). Olayın dramatik boyutuna daha önce fazla yer ayırmayan gazete 2013 sonrası daha çok bu yönüne ağırlık vermiştir. Yine aynı gün verilen

başka bir haberde ise Mazlum-Der tarafından yapılan açıklamada yer alan *"34 insan, bilinçli bir şekilde katledildi"* cümlesi başlık olarak kullanılmıştır. Haberin devamı Mazlum-Der tarafından yapılan açıklama ile devam etmektedir. Gazete tarafından haber kaynağı olarak Mazlum-Der'in tercih edilmesi dikkat çekicidir. Haber kaynağı seçimi söylem analizinde önemli başlıklardan biri olması hasebiyle bunun bilinçli bir tercih olduğu sonucuna varılabilmektedir. Olayın yaşandığı dönemde Uludere olayının yaşandığı 28.12.2011 tarihi AK Parti ile Gülen Cemaati arasındaki ilişkilerin iyi olduğu bir dönem olmasından dolayı bu dönemde verilen haberlerde olay kaza, ihmal, hata gibi sözcüklerle değerlendirilmiştir. O dönem olayla ilgili eleştirel açıklamalar "provokasyon" olarak nitelendirilmiştir. İlişkilerin tamamen bozulduğu ve iki taraflı bir mücadelenin yaşandığı 2013 yılından sonra olayla ilgili yayımlanan haberlerde olayın yaşandığı dönem açıklamaları "provokasyon" olarak nitelendirilen kurum veya şahısların açıklamaları direkt olarak aktarılmıştır. Açıklamanın herhangi bir yorum katılmaksızın aktarılması tutumu daha önce hükümet tarafından yapılan açıklamalarda kullanılırken bu tarihten sonra hükümeti eleştiren tarafların açıklamalarında kendini göstermektedir. Bu durum basın yayın kuruluşlarının sahiplik yapısının yayın içeriklerine ve söylemine ne şekilde yansıdığının açık bir göstergesidir. Zaman gazetesinin ideolojik yakınlığının olduğu Gülen Cemaati'nin hükümetle olan ilişkilerinin bozulması sonucunda gazetenin söyleminde ciddi bir değişim gözlemlenmektedir.

3.2.4. 7 Şubat MİT Krizi

7 Şubat MİT krizi uzun yıllar AK Parti hükümeti ile Gülen Cemaati arasındaki iyi ilişkilerin kötüleşemeye başladığı dönemin başlangıcı olarak görülmektedir. Zaman Gazetesi 08.02.1012 tarihinde olayla ilgili olarak *"MİT müsteşarları Fidan ve Taner ifadeye çağrıldı iddiası"* başlığı ile yayımladığı haberin devamı müsteşarların yanın sıra müsteşar yardımcısı Afet Güneş'in de KCK operasyonları kapsamında şüpheli sıfatıyla ifadeye çağrıldığı ileri sürüldü şeklindedir (EK 15). Bu haberde dikkat çeken şey "*iddia edildi, ileri sürüldü"* gibi ifadelerle olayın henüz doğrulanmadığı üzerine bir kurgulama yapılmasıdır. Bir gün sonra yayımlanan gazetede ise olay MİT'in eski ve yeni müsteşarı, KCK'dan ifadeye çağrıldı şeklinde haberleştirilmiştir (EK 16). Haberin devamında KCK soruşturmaları kapsamında elde edilen deliller ve bazı MİT mensuplarının ifadeleri doğrultusunda böyle bir kararın etkili olduğu vurgulanmıştır. Haberde müsteşarların ifadeye çağrılmalarına neden olan suç niteliği taşıyan hususlar "iddia ediliyor, ileri sürülüyor" gibi ifadelerle aktarılmıştır. Makro yapı çözümlemesinde haber kaynağı önemli bir unsurdur. Burada kaynak göstermeksizin kullanılan bu ifadelerle yan anlamsal düzeyde bir yönlendirme yapıldığı anlaşılmaktadır.

Gazetede alt başlıktan verilen diğer bir haberde ise o dönem MİT krizine yönelik hükümetin karşı hamlesi olarak değerlendirilen görevden almalara yer verilmiştir. *"KCK'yı çökerten iki şube müdürü görevden alındı"* başlığı ile verilen haberde şube müdürlerinin Ergenekon, Balyoz, KCK ve Devrimci Karargah gibi kritik operasyonlarda etkin rol aldıkları belirtilmiştir. Haberde görevden almalara karşı direkt olarak eleştirel bir tutum sergilenmese de görevden alınan müdürlerin başarılarına vurgu yapılarak uygulamanın yanlış olduğuna yönelik bir tutum söz konusudur. Bunun yanı sıra görevden alınan müdürlerin "KCK'yı çökerten müdürler" olarak vurgulanmasıyla MİT krizinin de KCK ile bağlantılı olmasından dolayı iki olayın arasında bağ olduğu izlenimi verilmek istenmiştir. 10 Şubat 2012 tarihinde *"MİT'e ağır suçlamalar"* başlığı iler verilen haberde savcılığın MİT yetkililerinin ifadeye çağrılma nedenleri gerçekçi bir çerçevede kurgulanarak aktarılmış ve suçlamaların doğu olabileceği yönünde yan anlamsal düzeyde bir söylem kullanılmıştır (EK 17).

11 Şubat 2012 tarihinde *"dört MİT yöneticisine yakalama emri"* manşeti ile verilen haberde ifadeye çağrılan yöneticiler hakkında savcılığa gelmedikleri için yakalama kararı çıkarıldığı belirtilmiştir (EK 18). Haberin devamında olayla ilgili gelişmelere yer verilmiştir. Aynı günkü gazetede *"Tek maddelik MİT kanunu jet hızıyla mecliste"* başlıklı haberde ise "*AK Parti, MİT mensuplarının hangi suçu işlerlerse işlesin sadece Başbakan'ın izniyle soruşturulabileceğine dair kanun teklifini Meclis'e verdi"*[9] şeklindedir. Gazetenin manşetinde verilen haberle aynı çerçeve içerisine alınması ve "jet hızıyla" sözcüğü kullanılarak aktarılması, değişikliğin soruşturma ile ilgili olduğuna yönelik bir anlam içermektedir. Bunun yanı sıra kanun teklifinde *"ağır ceza mahkemelerinin görev alanına giren suçlar"* şeklinde ifade edilen kısım *"hangi suçu işlerlerse işlesin"* şeklinde tahrif edilerek verilmiştir.

12 Şubat 2012 tarihli gazetede MİT soruşturmasını yürüten savcı Sadrettin Sarıkaya'nın görevden alınması *"SAVCI GÖREVDEN ALINDI"* manşeti aktarılmıştır (EK 19). Haber metninde ise görevden alma için *"dosyadan el çektirildi"* şeklinde bir ifade kullanılmıştır. Aynı çerçevede akredite kaynak olarak hukukçuların değerlendirmelerine yer verilmiş bu değerlendirmeler içerisinden *"herkes hesap verebilir olmalı, Yargıya müdahale algısı doğuruyor, Hukuki gerekçesi anlatılmalı"* cümleleri başlık olarak seçilmiştir. Bu

---

[9] **MADDE 1-** 1/11/1983 tarihli ve 2937 sayılı Devlet İstihbarat Hizmetleri ve Milli İstihbarat Teşkilatı Kanununun 26'ncı maddesi başlığıyla birlikte aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

"Soruşturma izni

MADDE 26- MİT mensuplarının veya belirli bir görevi ifa etmek üzere kamu görevlileri arasından Başbakan tarafından görevlendirilenlerin; görevlerini yerine getirirken, görevin niteliğinden doğan veya görevin ifası sırasında işledikleri iddia olunan suçlardan dolayı ya da 5271 sayılı Kanunun 250 nci maddesinin birinci fıkrasına göre kurulan ağır ceza mahkemelerinin görev alanına giren suçları işledikleri iddiasıyla haklarında soruşturma yapılması Başbakanın iznine bağlıdır." (https://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k6278.html)

değerlendirmelerde genel olarak gelişmelerin kaygı verici olduğuna yönelik bir tutum söz konusudur. Haberin akredite kaynaklara dayandırılması, haberde ideolojik yönelimlerden uzaklaşılmış izlenimi yaratmaktadır. Genelde konuyla ilgili uzman kişilerden veya olayla ilgili yetkililerin açıklamalarından yararlanıldığı için gazetenin olayla ilgili tutumu gizlenir (İlic, 2014: 114). Haberde, herhangi bir olayla ilgili konuyla ilgili uzman kişilerin değerlendirmelerine sıklıkla yer vermekteyken bu genellikle kendi söylemine pekiştiren değerlendirmeler arasından seçilerek yapılmaktadır. Bu noktada gazetenin tutumu akredite kaynağın seçiminden anlaşılabilmektedir.

Kayıtlara 7 Şubat MİT krizi olarak geçen bu olay, Gülen Cemaati ve AK Parti arasında bu tarihe kadar bir süredir devam eden iyi ilişkilerin bozulmaya başladığı dönemin başlangıcı olarak kabul edilmektedir. Zaman gazetesinde bu tarihten önce yayımlanan haberlerle karşılaştırıldığında bu durum kendini hissettirmektedir. Zira daha önce herhangi bir olayla ilgili yapılan haberlerde iktidarın söylemine yakın hatta paralel bir dil kullanılmış ve akredite kaynaklar da bu doğrultuda seçilmiştir. Zaman gazetesinin 7 Şubat MİT krizinde takındığı tavır bir süredir tartışılan dershaneler konusunun yeniden gündeme gelmesine neden olmuştur. Bu olaydan sonra 24 Mart 2012 tarihinde Başbakan Erdoğan Seul'deki Nükleer Güvenlik Zirvesi'ne giderken uçakta gazetecilere yaptığı açıklamada dershanelerin eğitim sistemindeki birtakım düzenlemeler yapılmasından sonra kapanacağını belirtmiştir (http://www.haberturk.com/gundem/haber/727711-universite-sinavi-kalkiyor-dershaneler-kapanacak).

25 Mart 2012 tarihinde yayımlanan Zaman gazetesi Başbakan'ın açıklamalarına yer vermiş ve açıklamada yer alan *"komisyon kuruyoruz, darbelerle ilgili gerçekler ortaya çıkacak"* kısmı manşete taşınmıştır (EK 20). Üst başlıkta önemli mesajlar olarak verilen haberin spotunda açıklamalar 28 Şubat, Eğitim, Suriye başlıkları altında verilmiştir. Eğitim başlığında 4-4-4 sisteminden, özel okullardan bahsedilirken dershanelerle ilgili açıklamaya değinilmemiştir. Haber metninde eğitim konusu yine aynı hiyerarşiye göre aktarılmış, dershanelerle ilgili olan kısım ise en sonda *"dershanelerin ya liseye döneceğini ya da kapanacağını anlattı"* şeklinde verilmiştir. Söylem analizinde önemli bir değerlendirme ölçütü olan haberin önem sırasına göre aktarılması bu haberde açıkça görülmektedir. Dijk'ın da söylediği gibi haber metninin iskeletini oluşturan başlık, spot, giriş ve özet okuyucuların en iyi hatırladıkları kategori olduğundan haberin önemli kısımları burada verilmektedir. Aynı gün yayınlanan birçok gazete (Hürriyet, Sabah, Habertürk vs.) dershaneler ile ilgili olan kısmı manşete taşırken Zaman gazetesi bu kısmı metninin en sonuna yerleştirerek önemsizleştirme yoluna gitmiştir (EK 21, 22, 23).

29 Mart 2012 tarihinde Başbakan konuyla ilgili dershanelerin özel okula dönüşeceğine yönelik yaptığı açıklamaya ver verilmiştir. Açıklama yine haber metninin sonuna yerleştirilmiş ve "*Başbakan dershaneler kapatılacak şeklindeki sözlerine açıklık getirdi. Üniversite giriş sınavlarını kaldıracakları için dershanelilerin de kalkmasını arzu ettiklerini belirtti*" şeklinde haberleştirilmiştir. Gülen Cemaati'nin yapısında önemli yer teşkil eden dershanelerin kapatılması yine cemaatin en önemli insan kaynağı olan kanalın kapatılması anlamına gelmektedir. Bu nedenle dershanelerin kapatılması, Gülen Cemaati ve AK Parti arasındaki ilişkilerin düzeyine göre dönem dönem AK Parti tarafından bir tehdit unsuru olarak gündeme getirilmiştir. Dershanelerin kapatılmasına yönelik ilk önemli açıklama 7 Şubat MİT krizi sonrasında yapılması bunun en bariz göstergesi olarak değerlendirilebilir.

Gülen Cemaati ve AK Parti ilişkilerinde 7 Şubat MİT krizinden sonra başlayan süreç 17-25 Aralık sürecine kadar inişli çıkışlı bir seyir göstermiştir. Zaman gazetesi de bu sürecin söylemine uygun bir düzlemde Gülen Cemaati'nin konumuna göre hareket etmiştir. Örneğin: bu zaman diliminde yaşanan Gezi parkı olaylarında zaman zaman örtük bir dille eleştirel tavır takınmıştır.

3.2.5. Gezi Parkı Olayları

2013 yılının Mayıs ayında İstanbul'un en önemli bölgelerinden Taksim'de yol genişletme çalışmaları kapsamında sökülen ağaçlara tepki olarak başlayan Gezi Parkı eylemleri, daha sonra İstanbul başta olmak üzere tüm Türkiye'de büyük protestolara neden olan süreci tetiklemiştir. Ağaçların sökülmesini protesto etmek amaçlı başlayan eylemlerin çapı büyüdükçe protestoların nedenleri ve hedefleri de çeşitlenmiştir. Eylemlerin ülke çapına yayılması ile birlikte ana hedef iktidarda onuncu yılını dolduran AK Parti iktidarı olmuştur. İktidarı süresince birçok toplumsal hareketin eleştiri odağı olan AK Parti, Gezi Parkı eylemlerinde ciddi protestolara maruz kalmış ve iktidarını zorlayıcı bir dönem geçirmiştir. Gezi Parkı nedenleri, olayları ve sonuçlarıyla başlı başına bir araştırma konusudur. Bu konu çalışma kapsamının dışında kaldığından Zaman gazetesinin eylemlere yönelik tutumu dikkate alınmıştır.

Zaman gazetesinde, Gezi Parkı protestolarının yoğunlaştığı 1 Haziran 2013 tarihinde *"gerilim Taksim'i aştı"* başlığı ile verilen haberde protestoların polisin müdahalesi sonucunda büyüdüğünü ve Taksim'in savaş alanına döndüğü belirtilmiştir (EK 24). Akredite kaynaklardan yapılan açıklamalarla devam eden haber metninde protestoların yeşil alanların korunmasına yönelik yapıldığı ve İstanbul'un yeşil alana ihtiyacı olduğu vurgulanmıştır. Yapılan protestolar bir nedensellik içerisinde kurgulanarak aktarılmıştır. Bu tutum AK

Parti'nin tutumuyla örtüşmediğinden örtük bir şekilde karşıt söylemin kurulduğu anlaşılmaktadır. Olayların büyümesinde polisin sert müdahalesinin neden olduğu *"polisin sert müdahalesiyle ortalık savaş alanına döndü"* şeklinde belirtilmiştir. Gaz bombası, biber gazı ve tazyikli su ile yapılan müdahaleden çevre esnafı ve turistlerinde etkilendiğinin üzerinde durularak müdahalenin sert olduğu örneklendirilerek gösterilmek istenmiştir. Aynı çerçevede yer alan başka bir haberde İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı Kadir Topbaş'ın açıklamalarına yer verilmiştir. Bu haber çerçevenin altında yer alırken ana sayfada açıklamanın küçük bir kısmına değinilmiştir. Haberin ana metni iç sayfadan verilmiş, Topbaş'ın açıklamaları direkt olarak aktarılmıştır. Bu açıklamada olaylara neden olan ağaçların kesilmesinin yol genişletme çalışmaları için yapıldığı belirtilmiştir. Kesilen ağaçların yerine tekrar ağaç dikileceği vurgulanmıştır.

2 Haziran 2013 tarihli gazete Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'ün açıklamalarına yer vermiş ve *"eylemcilere sükunet, hükümete 'kaygılara kulak ver' çağrısı* manşeti kullanılmıştır (EK 25). Cumhurbaşkanı'nın açıklamaları "sağduyulu" olarak nitelendirilmiştir. Haber metninde olayların büyümesi sonucu Cumhurbaşkanı'nın devreye girdiği ve halkı herkesi sağduyuya davet ettiği belirtilmiştir. Ana sayfada yer alan başka bir haberde Bülent Arınç'ın açıklamalarından alınan *"biber gazı sıkmak yerine insanlar ikna edilmeli"* başlıklı haberin ana metninde olaylarla ilgili özeleştiri yapılmıştır. Gazete hükümetin olaylarla ilgili temel argümanı olan "provokasyon" kelimesinden kaçınmıştır. Örtük bir dil kullanılmasının yanı sıra olaylarla ilgi yapılan açıklamalarda eleştirel yaklaşımlara ağırlık vermiştir. Yine aynı günkü gazetede Mümtazer Türköne'nin yazdığı köşe yazısı da bu durumu destekler niteliktedir. "Kötü yönetişim" başlığının kullanıldığı yazıda protestolara değinilmiş ve haklı gerekçeler gösterilerek nedenselleştirilmiştir. Yazının sonunda 2014 yılında yapılacak seçimlere değinilmiş ve AK Parti'nin kötü yönetişim göstererek büyük zayiat aldığı vurgulanmıştır.

7 Haziran 2013 tarihli gazete üst başlıkta Fethullah Gülen'in Gezi Parkı protestoları ile ilgili yaptığı açıklamalara yer vermiştir. *"Gezi parkı olayları ile ilgili önemli tespitler"* başlıklı haberde doğrudan aktarım yapılmıştır (EK 26). Gülen, protestoların haklı gerekçelerine değinmiş ve doğru değerlendirilmelerin yapılmamasından dolayı olayların büyüdüğünün altını çizmiştir. Olaylar karşısında takınılan sert tavrın doğru olmadığını vurgulayan Gülen, doğrudan bir isim kullanmamış, eleştirilerini birinci çoğul eki kullanılarak yapmayı tercih etmiştir. Açıklamada bizimde ihmallerimiz olabilir, bu nesli ihmal etmemeliydik tarzında ifadeler kullanmıştır. İlk bakışta kendi grubuna yönelik bir eleştiri olarak değerlendirilse de bu eleştirinin altında yatan başka bir anlam bu gençlerin,

kendilerinden olmayan ihmal edilen nesiller olarak tanımlanmasıdır. “Bizim ihmal ettiğimiz nesil” diyerek kendi camiasını eleştirirken aynı zamanda kendi tabiri ile “altın nesli” yüceltme de söz konusudur. Aynı gazetede yayımlanan *“piyasalarda ‘Gezi’ sarsıntısı devam ediyor”* başlıklı haberde Tayyip Erdoğan’ın Afrika gezisi dönüşünde yaptığı açıklamalara değinilmiş ve açıklamaların piyasaları olumsuz etkilediği vurgulanmıştır. Haberde uzman görüşlerine yer verilmiş ve Başbakan’ın beklenen ılımlı mesajları vermemesi ve projeye yönelik tutumunu değiştirmemesinden dolayı borsada satışların hızlandığına, doların yükseldiğine değinilmiştir. Haberde Erdoğan’ın kullandığı üslubun sert olduğuna yönelik bir söylem inşa edilmiştir. Üst başlıkta yer alan Gülen’in açıklamaları ile Erdoğan’ın açıklamaları arasında karşıt söylem olduğu görülmektedir.

Zaman gazetesi Gezi Parkı ile ilgili haberleri aktarırken ölçülü bir söylem inşa etmiş zaman zaman protestocuların yaptığı taşkınlıklara zaman zaman da polis müdahalelerinin orantısız olduğuna değinmiştir. Bu süreçte hükümetten yapılan ılımlı açıklamalar ön plana çıkarılmış, sert açıklamaların olayların büyümesinde neden olacağına yönelik bir söylem oluşturmuştur. Gülen’in açıklamaları da bu tavrı destekler niteliktedir. Bu doğrultuda o dönem Gül veya Arınç’ın vs. aksine sert açıklamalar yapan Tayyip Erdoğan örtük bir şekilde eleştirilmiştir. Gezi parkı olaylarında da provokasyonların olduğuna yönelik haberler yapılmışsa da hakim söylem her iki tarafında hatalı olduklarına yöneliktir. Bu durum Zaman gazetesinin, AK Parti’nin eylemlerine daha önceden olduğu gibi koşulsuz desteğinin olmadığının göstergesidir.

Zaman gazetesinin ve Gülen Cemaati’ne yakın kişilerin yorumları daha sonra cemaatin Gezi Parkı olaylarında rolü olduğuna yönelik iddialarının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bunun neticesinde cemaate yakın kurumlardan Gazeteciler ve Yazarlar Vakfı’nı bir açıklama yapmış ve bu açıklama 14 Ağustos 2013 tarihinde gazetenin ana sayfasından aktarılmıştır (EK 27). *“Bu iftira ve suçlamaları hiçbir vicdan kabul etmez”* manşeti ile aktarılan haberin spotu *“Gazeteciler ve Yazarlar Vakfı, Hizmet Hareketi’ne yönelik bilhassa sosyal medyada artan karalama kampanyalarına karşı 11 maddelik açıklama yaptı. ‘Gezi Parkı eylemlerinin arkasında Hizmet Hareketi var. İktidara ortak olmak istiyorlar. Çözüm sürecine karşılar.’ gibi mesnetsiz iddialara tek tek cevap verdi.”* şeklindedir. Haberin ana metninde iddialara tek tek cevap verilmiştir. Daha sonra 17-25 Aralık sürecinde yaşananlar da yine Zaman Gazetesinin “mesnetsiz” olarak ifade ettiği bu iddialar üzerinden devam ettirilmiştir. AK Parti ve Gülen Cemaati arasındaki ilişkilerin bozulmaya başladığı bu dönem her iki tarafın kullandığı söylemlerde kendini hissettirmektedir. Aynı gazetede yer alan başka bir haberde Milli Eğitim Bakanı’nı Nabi Avcı’nın, dershanelerin dönüştürüleceğine yönelik

açıklamaları bu durumu destekler niteliktedir. Bilindiği üzere hükümet dershaneler konusunu Gülen Cemaati'ne karşı ilişkilerin konumuna göre gündeme getirmektedir.

Dershanelerin kapatılması yönünde ilk girişim 2013 yılının Kasım ayında yapılmış, bu yönde hazırlanan kanun taslağı meclisin gündemine getirilmek üzere yayınlanmıştır. Zaman gazetesi 14 Kasım 2013 tarihinde *"eğitime büyük darbe"* manşeti ile duyurduğu bu taslak metni yayınlamıştır (EK 28). Haber metninde dershanelerin kapatılması eğitime darbe olarak nitelendirilmiş ve oldubittiye getirilerek yasalaştırılacağı belirtilmiştir. Gazete, 2013 Kasım ayı boyunca dershanelerin kapatılmaması gerektiğini eğitimde fırsat eşitliğine yol açtığı, eğitim sistemindeki eksiklikleri kapattığı gibi ana başlıklarla nedenselleştirerek gündemde tutmuştur.

Zaman gazetesinin 7 Şubat MİT krizi ile başlayan dönemden sonraki değişen söylemi Gezi Parkı olaylarında yeni bir ivme edinmiştir. Olumsuz ve eleştirel tavrın örtük düzeyde olduğu bu dönem AK Parti ve Gülen Cemaati arasındaki ilişkilerin durumuna göre değişim göstermiştir. AK Parti, iktidar olmaktan aldığı güçle Gülen Cemaati'nin en önemli insan kaynağı olarak nitelendirilen dershanelerin kapatılmasını cemaate karşı bir tehdit unsuru olarak dönem dönem gündeme getirmesi de bunun bir örneğidir. Bu dönemde iki taraf arasında ne yaşandığı, özellikle 2007 yılından sonra oluşan ittifak ortamının neden bozulduğuna yönelik pek çok iddia gündeme getirilse de nedenleri somut olarak netleştirilememiştir.

3.2.6. 17-25 Aralık 2013 Süreci

16 Aralık 2013 tarihinde Gülen Cemaati'ne yakınlığı ile bilinen AK Parti Milletvekili Hakan Şükür, dershaneler ile ilgili gelişmeler ve Gülen Cemaati'ne yönelik ithamları gerekçe göstererek partisinden istifa etmiştir. Zaman gazetesi 17 Aralık 2013 tarihinde bu istifayı *"manifesto gibi bir açıklamayla AK Parti'den istifa etti"* şeklinde aktarmıştır (EK 29). *"Üzgünüm ayrılıyorum"* manşeti ile verilen haberde Şükür'ün yazılı olarak yaptığı açıklamalara yer verilmiştir. Haberde yapılanların haksız olduğuna, gerek Başbakan gerekse parti yönetiminin son zamanlarda yaşananlara karşı tavrının buna neden olduğu belirtilmiştir. Haberin devamında Şükür'ün haklı olduğuna yönelik bir söylem inşa edilmiştir. Bu istifanın yankıları sürerken 17 Aralık soruşturmaları gündeme düşmüş ve iki taraf için yeni bir süreç başlamıştır.

18 Aralık 2013 tarihinde yayımlanan gazete soruşturmaları *"Türkiye'yi sarsan rüşvet ve yolsuzluk ve operasyonu"* manşeti ile aktarmıştır (EK 30). Haberin spotu *"İstanbul Cumhuriyet Başsavcılığı'nın talimatıyla dün İstanbul ve Ankara'da düzenlenen eşzamanlı*

operasyonda gözaltına alınan isimler arasında işadamları, bürokratlar ve bakan çocukları da bulunuyor. Şüphelilerin, rüşvet, kara para aklama ve imar yolsuzluğu gibi suçlara karıştığı iddia ediliyor." şeklindedir. Haberde kamuoyunun yakından tanıdığı isimlerin gözaltına alınırken çekilen fotoğrafları yer almaktadır. Ana sayfada yer alan *"Bahçeli: Ucu kime dokunursa dokunsun sonuna kadar gidilmeli, Kılıçdaroğlu: İnşallah savcıların başına bir şey gelmez, bakan 1,5 milyon dolar rüşvet alırken görüntülendi' iddiası, İran'dan 87 milyar Euro kara para transfer edildi iddiası"* başlıklı haberler "iddia edildi, öne sürüldü" şeklinde belirtilmişse de soruşturmalara neden olan konuların doğru olabileceğine yönelik bir söylem inşa edilmiştir. Zaman gazetesi Genel Yayın Yönetmeni Yardımcısı Mehmet Kamış'ın soruşturmaları değerlendirdiği *"Türkiye muz cumhuriyeti değildir"* başlıklı haber bu söylemi pekiştirmektedir. Kamış, yazısında olayın sansasyonel tarafının ön plana çıkarılarak kriminal tarafının atlanıldığına dikkat çekmektedir. Olayın büyüklüğüne işaret ederek hükümete kadar uzanıyorsa net ve inkar edilemeyecek belgelerle yapıldığına dikkat çekmiştir. Yazının sonunda olayın üzerine gidilmemesi durumunu yargının suç işlemesi anlamına geleceğini vurgulamıştır.

19 Aralık 2013 tarihli gazetede *"Ayakkabı kutularında 4,5 milyon dolar, evde yedi çelik kasa"* manşetiyle aktarılan haberin spotunda *gündeme bomba gibi düşen rüşvet ve yolsuzluk operasyonunda şoke eden deliller ele geçirildi* (EK 31). *Halk Bankası Genel Müdürü S.A.'nın evinde ayakkabı kutularına ve kütüphane bölmelerine saklanmış 4,5 milyon dolar bulundu. İçişleri Bakanı Güler'in oğlu B. Güler'in evinde ise 7 adet şifreli kasa, yüklü miktarda para ve yatak odasından para sayma makinası çıktı.* Haberde görüldüğü üzere bir gün önceki tutum değişmiş etken ifadeler kullanılmıştır. Haberde kullanılan fotoğraflarda soruşturma kapsamında yapılan aramalarda ele geçirilen deliller yayımlanmıştır. Manşetin yanında yer alan "Zaman'dan" başlığı ile verilen açıklamada hadisenin çok kritik olduğu, görülmemiş büyüklükte yolsuzluk, rüşvet ve kara para aklama soruşturmalarının sulandırılmaması gerektiği, iddiaların tüyle ürpertici olduğu vurgulanmıştır. Açıklamada soruşturmaların ardında Cemaat var… algısı oluşturulmaya çalışıldığı bunun mesnetsiz bir iddia olduğu ve belirtilmiş bunun büyük fotoğrafı örtme çabası olduğu vurgulanmıştır. Olayla hiç ilgisi olmayan insanlar zan altında bırakmanın hedef şaşırtmak olduğunu ve bunun ülkeye zarar verdiği vurgulanmıştır. Açıklama, "bu sürecin hukukun üstünlüğüne olan inancı pekiştirecek şekilde yürütülmesi ve soruşturulması herkesin beklentisidir" denilerek sonlandırılmıştır. Gülen Cemaati'ne yapılan suçlamalara Zaman gazetesinin cevap vermesi, gazetenin cemaatin yayın organlarından olmasının bir göstergesidir. Gazetenin devam eden günlerdeki söylemi de aynı şekildedir.

22 Aralık 2013 tarihli gazetede soruşturma sonucunda gözaltına alınan isimlerin tutuklamasını, haber metninde rüşvet ve örgüt kurma suçlamasıyla tutuklandılar şeklinde aktarırken, manşette *"Rüşvet ve örgütten tutuklandılar"* şeklinde aktararak enformasyon eksiltimine gidilmiştir (EK 33). Haber manşetlerinin metne nazaran daha etkili ve akılda kalıcı olduğu savından hareket edilirse gazetenin olaylara karşı tavrı daha belirgin bir şekilde anlaşılmaktadır. Aynı gazetede yer alan başka bir haberde ise hükümetin soruşturmaları başlatan görevlilerin yerlerini değiştirerek soruşturmalara yeni isimler ataması eleştirilmektedir. *"Yargıya yürütme müdahalesi"* başlıklı haberde, adli kolluk yönetmeliğinin Anayasa'ya aykırı şekilde değiştirildiği vurgulanmaktadır. Görevden almaların cadı avına dönüştüğü, hukuka, Anayasa'ya, yasalara, kuvvetler ayrılığı ve yargının bağımsızlığı ilkelerine aykırı olduğu belirtilmektedir. Zaman gazetesinin daha önce yapılan Anayasa ve kanun değişikliklerine karşı böylesine bir tutumu olmadığı incelenen daha önceki haberlerden görülmektedir. Gazetede üst başlıktan yayımlanan haber ise Fethullah Gülen'in "mülane" olarak nitelendirilen konuşmasından aktarılmıştır. Gülen, bu konuşmasında hükümetin soruşturmalara karşı hamle olarak yaptığı görevden değiştirmeleri yorumlamış ve konuşmasının bir kısmında hiddetli sözler kullanmıştır. *"Kim haksızsa mutlaka cezasını bulacak*" başlıklı haberde açıklamanın bazı kısımları aktarılmıştır. Fethullah Gülen'in yoğun eleştiri aldığı bu açıklamasına karşı savunmacı bir söylem inşa edilmiştir.

Gazete sürecin ilk günlerinde ağırlıklı olarak isimler üzerinden eleştirel bir dil kullanmayı tercih etmiş AK Parti'ye yönelik direkt olarak suçlayıcı bir tutuma gitmemiştir. Aynı süreç içerisinde dış ülkelerde yaşanan bazı haberler atlanmadan haberleştirilmiştir. Örneğin: 21 Aralık 2013'de*"İspanya'da polis, iktidar partisine baskın yaptı. İspanya başbakanı soruşturmaya destek verdi. Mahkemelerin kararına mutlak saygı duyduğunu belirtti* (EK 32)*."* 22 Aralık 2013'de *"Yunan Başbakan eski bakanı gözaltına alan polisleri tebrik etti. 'Herkesin kanun önünde eşittir, yapmaları gerekeni uygulayan polislere bravo* (EK 33)*"* Zaman gazetesi, bu haberleri birinci sayfadan aktarırken hukukun üstünlüğü ve eşitlik kavramlarına sıklıkla başvurmuştur. Burada kullanılan söylem olağan ve olması gereken nitelikte olmasına rağmen haberlerin dikkat çeken tarafı yurtdışında yaşanan bu tarz gelişmelerin daha önce olduğunun aksine atlanmadan birinci sayfadan aktarılmasıdır. Gazetenin hükümete karşı bir süredir devam eden örtük eleştirel söylemi bu süreçten sonra tamamen karşıt söylem halini almıştır. Daha önce toplumda yaşanan ve hükümeti zor durumda bırakan olaylar karşısında hükümetin söylemine yakın bir söylem kullanan gazete bu tavrını tamamen terk etmiştir.

17 Aralık 2013 tarihinde başlayan sürecin etkileri devam ederken 25 Aralık 2013 tarihinde savcı Muammer Akkaş tarafından yeni bir fezleke oluşturulmuş ve bu kapsamda 32 kişi hakkında gözaltı kararı alınmıştır. Bu kişiler arasında Başbakan'ın oğlu N. Bilal Erdoğan da bulunmaktadır. 17 Aralık yolsuzluk soruşturmalarının ikinci dalgası olarak bilinen bu süreçte, hükümet tarafından yapılan ivedi hamlelerle savcı Muammer Akkaş başta olmak üzere emniyet teşkilatında görev değişiklikleri yapılmıştır. Sonuç olarak soruşturma kapsamında gözaltına alınma kararı çıkarılan isimler ifade vermeye gitmemiş ve daha sonra dosya hakkında takipsizlik kararı çıkmıştır. Gazete 27 Aralık tarihinde savcı Muammer Akkaş'ın beyanlarına yer vermiş ve bu beyanın içerisinden *"soruşturma yapmam engellendi"* kısmını manşete taşımıştır (EK 34). Haber metninde 1,5 yıl önce başlatılan karapara aklama, rüşvet, yolsuzluk ve ihaleye fesat karıştırma soruşturmasının Savcı Muammer Akkaş'tan alındığı belirtilmiştir. Haberin devamında gözaltı kararı çıkarılan isimlerin gözaltına alınmasının emniyet tarafından uygulanmadığı aktarılırken birinci sayfada yer alan haberde Bilal Erdoğan ismi geçmemektedir. Akkaş'ın açıklamalarından derlenen haberde bu durumda amirlerin suç işlediği, şüphelilerin önlem almasına, kaçmalarına ve delil karartmalarına olanak sağladığı vurgulanmıştır. Haberde soruşturmaya neden olan suçlamaların doğru olduğuna yönelik bir söylem inşa edilmiştir. Gazete bu süreç boyunca akredite haber kaynaklarından elde edilen açıklamaları sıklıkla kullanırken kendi söylemine yakın olan açıklamalara ağırlık vermiştir. Bunun yanı sıra AK Parti hükümeti tarafından "paralel devlet, soruşturmaların ardında cemaat var vs." gibi karşı argümanların asılsız olduğuna yönelik bir söylem oluşturulmuştur. Bu doğrultuda bu iddiaların asılsız olduğuna yönelik yapılan açıklamalar kişi veya kurum ayırt etmeksizin dikkate alınarak haberleştirilmiştir.

Gülen Cemaati ve AK Parti arasındaki iyi ilişkiler 17-25 Aralık 2013 sürecinde tamamen bitmiştir. Bu tarihten sonra karşılıklı olarak karşılıklı mücadele başlamıştır. Hala devam etmekte olan bu süreçte, AK Parti iktidar olmanın verdiği güç ile devlet mekanizmalarını kullanırken (DİA, DBA), Gülen Cemaati kendine yakın medya, STK, gibi aygıtları kullanmaktadır. Bu dönem sonrası karşılıklı söylemler giderek sertleşmiş ve 30 Mart 2014 yerel seçimlerinin yaklaşması ile daha karmaşık bir hal almıştır.

3.2.7. 30 Mart Yerel Seçimleri

25 Mart 2014 tarihinde gazetede yayımlanan *"savcılık, çalınan seçim mühürleri için soruşturma başlattı"* başlıklı haberde seçim öncesi İstanbul'un Esenyurt ilçesinde 30 tane seçim mührünün çalındığı belirtilmiştir (EK 35). İlçe seçim kurulunun soruları yanıtlamaktan kaçındığı, CHP, MHP, DSP ve HDP'nin Yüksek Seçim Kurulu'na şikâyet dilekçesi verdiği

vurgulanmıştır. Haberin ana metninde kıyasıya seçim süreci yaşanan Esenyurt'un, AK Parti'nin kalelerinden biri olduğu ayrıca çalınan mühürlerin Türkiye genelinde kullanılabileceğine dikkat çekilmiştir. Haberde Esenyurt ilçesinin, AK Partinin kalelerinden biri şeklinde vurgulanmasının yanı sıra, olayın sır gibi saklandığının altının çizilmesi ile çalınan mühürlerle AK Parti'nin ilişkisi olabileceği yönünde bir söylem üretilmiştir. Zaman gazetesi 2010 referandumu ve 2011 genel seçimlerinde seçim güvenliğine yönelik pozitif bir tutum benimserken, 2014 yerel seçimlerinde tamamen zıt bir tutum benimseyerek seçimlerde yapılabilecek usulsüzlüklere dikkat çekmektedir.

28 Mart 2014 tarihli gazetede Dışişleri Bakanlığı'nda yapılan üst düzey bir toplantıda konuşulanların internet ortamında sızdırılması ana sayfadan birinci haber olarak aktarılmış ve ilk sayfada önemli ölçüde yer ayrılmıştır[10]. *"Dinleyen de sızdıran da savaş mizanseni yapan da hesap versin"* manşeti ile verilen haberde *"bu bir ulusal güvenlik skandalıdır"* üst başlığı kullanılmıştır (EK 36). Haberin ana metninde internet ortamına düşen ses kaydı hakkında bilgiler aktarıldıktan sonra devletin en gizli toplantısının dinlenebiliyor olmasının bir ulusal güvenli meselesi olduğu vurgulanmıştır. Mevzunun 'devlet ciddiyeti' ile bağdaştırılmasının mümkün olmadığı belirtilmiştir. Burada devlet ciddiyeti tırnak içerisine alınarak öne plana çıkarılmıştır. *"Meselenin temelden ve bilimsel bir şekilde araştırılmadan, gerçekler hukuken ortaya çıkarılmadan kimsenin veya hiçbir kitlenin hedef gösterilmesi kabul edilemez"* şeklinde bir ifade ile kullanılarak iktidarın sızdırma ile ilgili Gülen Cemaati'ni hedef göstermesinin yanlış olduğuna dikkat çekilmiştir. *"Türkiye çok zor bir dönemden geçiyor"* ifadesi ile başlayan metinde iktidarın meseleyi ortaya çıkarmak yerine hedef gösterme yoluyla çarpıttığı vurgulanmıştır. Zaman gazetesi bu olayı ulusal güvenlik zafiyeti, devlet ciddiyeti, iktidarın karşı hamleleri olarak internet kullanımını yasaklaması ve cemaati hedef göstermesi gibi başlıklar altında çok boyutlu olarak ele almıştır. Seçimlerden üç gün önce yaşanan bu hadise haberleştirilirken iktidarı her bakımdan suçlayıcı bir söylem kullanılmıştır. Bir önceki 2011 seçimleri ile karşılaştırıldığında söylemin tamamen değiştiği rahatlıkla gözlemlenebilmektedir.

29 Mart 2014 tarihinde *"Dinlenilmesi zafiyet, konuşulanlar vahim"* manşeti ile verilen haberde emekli büyükelçilerin konuya yönelik değerlendirmeleri yer almaktadır(EK 37). Haber metninde büyükelçilerin değerlendirmelerinden yola çıkılarak iktidarın acemice davranarak devleti zaafa uğrattığı vurgulanmıştır. AK Parti, seçim öncesinde yaşanan bu

---

[10] 27 Mart 2014 tarihinde YouTube'a **'secim gudumu'** isimli bir hesapla yüklenen ses kaydında Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu, MİT Müsteşarı Hakan Fidan, Dışişleri Bakanlığı Müsteşarı Ferdidun Sinirlioğlu ve Genelkurmay 2. Başkanı Orgeneral Yaşar Güler'e ait olduğu öne sürülen konuşmalar yer almaktadır. Gerek konuşmanın içeriğinde yer alanlar konular gerekse Dışişleri Bakanlığı gibi önemli bir makamın dinlenilmesi o dönem büyük etki uyandırmıştır.

hadiseyi Gülen Cemaati ile ilişkilendirmesinden dolayı, gazetede Gülen'in avukatı tarafından yapılan ve bu durumu yalanlayan açıklamalara yer verilmiştir. Akredite kaynaklardan aktarılan haberde mümkün olduğunca yapılan açıklamalar kullanılmıştır. Bu şekilde gazete tarafından, haberin kendi ideoloji ve fikirlerinin ürünü olmadığı vurgulamak istenmiştir. Bunun yanı sıra böyle önemli bir hadise üzerinden seçim öncesi AK Parti hükümeti zafiyet içerisinde olduğu öne çıkarılmıştır. Seçimlere bir gün kala ilk sayfada seçimlerle ilgili tek haber seçimlerin güvenliği üzerinedir. *"Seçimlerde oy sahtekârlığına 10 yıl hapis"* başlıklı haberde yerel seçimlerde sandıkta hile yapılabileceğine yönelik iddialar olduğu belirtilmiş ve Yargıtay Ceza Kurulu'nun hile yapma niyetinde olanlara gözdağı niteliğinde bir karar aldığı vurgulanmıştır.

30 Mart 2014 seçim günü yayımlanan gazetede *"özgürlükler kazansın"* manşeti kullanılan haberin spotunda yer alan ifadeler dikkat çekicidir (EK 38). Yerel seçim: Türkiye, demokrasi tarihinin en kritik seçimlerinden biri olarak tanımlanmış ve genel seçim havasında olduğu belirtilmiştir. Spotta yolsuzluk operasyonları, ses kayıtları, sosyal medya yasakları tekrar hatırlatılarak ön plana çıkarılmıştır. Spotta kullanılan bu ifadeler haber metninde tekrar belirtilmiş ve bu akışa ek olarak 'savaş senaryoları' da eklenmiştir. Gazete, haber metninde *"muhalefet partileri bu seçimde iddialı olduğu, Başbakan'ın kutuplaştırıcı üslubunun gerginliğe yol açtığı"* vurgulanarak AK Parti karşıtı söylemini sürdürmüştür.

31 Mart 2014 tarihli gazete seçim sonuçlarını *"büyükşehirlerde nefes nefese"* manşeti ile aktarmıştır (EK 39). Üst başlıkta partilerin aldığı oy oranları yer almaktayken burada dikkat çeken AK Parti yerine AKP'nin kullanılmasıdır. Bilindiği üzere Tayyip Erdoğan bir açıklamasında bu konu üzerine hassasiyetini belirtmiş ve partinin kısa adının AKP değil AK Parti olduğunu söylemiştir (http://www.milliyet.com.tr/). Erdoğan'ın bu açıklamasından sonra AKP mi ve AK Parti mi tartışmaları olmuş ve muhalif kesimler AKP'yi kullanmayı tercih etmişlerdir. Zaman gazetesinin tercihinin de AKP olması, bu anlamda muhalefet safını tercih ettiğinin bir göstergesidir. Bu haberin metninde gerginlik içerisinde girilen seçimleri AK Parti'nin birinci olarak tamamladığı belirtilmiştir. Seçimle ilgili sayısal verilerin aktarıldığı haber metninde önce CHP'nin kazandığı iller daha sonra MHP'nin kazandığı iller belirtilmiş, AK Parti'nin kazandığı iller ise parti üzerinden değil adayların üzerinden aktarılmıştır. *"35 ilde elektrik kesildi, oylar mum ışığında sayıldı"* başlıklı başka bir haberde ise seçimlerin daha önce yaşanmamış bir skandala sahne olduğu vurgulanmıştır. Oyların sayılması sırasında yaşanan kesintilerin yanı sıra, önceden mühürlenmiş oy pusulaları ile seçime hile karıştırıldığı vurgulanmıştır. 2010 referandumu ve 2011 seçimlerinde de benzer hadiseler yaşanmış olmasına rağmen o dönem Zaman gazetesinde bu tarz hadiseler "iddia" olarak tanımlanmıştır.

Zaman gazetesi, bu haberler aracılığıyla seçim öncesinde iktidara karşı yıpratıcı bir dil kullanmasına rağmen AK Parti'nin bir önceki yerel seçimlere nazaran oyunu yüzde dört oranında artırmış olmasını, bu hadiselere ilişkilendirmeye yönelik bir tutum söz konusudur. 1 Nisan 2014 tarihinde yine aynı tutum devam ettirilmiş ve seçimlerde yaşanan şaibeler öne çıkarılmıştır. Gazetenin ilk sayfasında seçim sonuçları ile ilgili muhalefet partileri başkanlarının yaptığı açıklamalara yer verilirken AK Parti tarafından yapılan açıklamalara yer verilmemiştir. Bu durum gazetenin ve dolayısıyla gazetenin ideolojik tabanının seçim sonuçlarından memnun olmadığının bir göstergesidir. *"En uzun seçim gecesi"* başlıklı haberde seçimlerde yaşanan şaibeler yüzünden oy sayımlarının önceki seçimlere nazaran bir gün sonrasına sarktığı belirtilmesi de yine bu duruma verilecek bir örnektir (EK 40).

3.2.8. 14 Ağustos 2014 Cumhurbaşkanlığı Seçimleri

14 Ağustos 2014 tarihinde Türkiye'de Cumhurbaşkanlığı seçimleri ilk defa halkoylamasına sunulmuş ve seçim sonucunda R. Tayyip Erdoğan Türkiye Cumhuriyeti 12. Cumhurbaşkanı seçilmiştir. Zaman gazetesi 30 Mart yerel seçimlerinde olduğu gibi Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde de AK Parti karşıtı söylemini sürdürmüştür. 16 Haziran 2014 tarihinde CHP ve MHP bu seçimlerde ortak hareket etme kararı almış ve bunun sonucunda Prof. Dr. Ekmeleddin İhsanoğlu'nu aday göstermiştir. 17 Haziran tarihli gazetede *"muhalefetin köşk adayı Ekmeleddin İhsanoğlu"* başlıklı haberde, İhsanoğlu ile ilgili kişisel bilgiler aktarılmış ve adaylığının Türkiye'de son günlerde yaşanan gerilimli ortamı yumuşatacağı, toplumsal kutuplaşmayı önleyeceği ve herkesi kucaklayacağı yönünde bir söylemle adaylığı desteklenmiştir (EK 41). Gazetenin muhabirlerinden Servet Yanatma'nın portre haberinde Ekmeleddin İhsanoğlu tanıtılmıştır. Portre haberde, İhsanoğlu için kullanılan uzlaşmacı, entelektüel, bilim insanı, rasyonel, gerçekçi, bölgesel dinamikleri dikkate alan, ılımlı, sağduyulu, nazik, yapıcı, Osmanlı beyefendisi; farklı kimliklere, inançlara ve yaşam tarzlarına saygılı, vefalı gibi sıfatlar gazetenin yaklaşımını ortaya koymaktadır. Kullanılan bu sıfatların her biri nedensellik çerçevesine oturtularak aktarılmıştır. Haber bir adayı tanıtmaktan çok ön plana çıkarma kaygısı taşıdığından, gazetenin İhsanoğlu'nu desteklediği sonucuna varılabilmektedir. Gazetenin önemli yazarlarından Mümtazer Türköne, İhsanoğlu'nun adaylığını değerlendirdiği açıklamasında, İŞİD'in bölgedeki tehlikesine dikkat çekmiş ve İhsanoğlu'nun bu duruma bir panzehir gibi geleceğini ifade etmiştir. Bölgede yaşanan savaşları bitirebilecek bir donanıma sahip bir ismi aday gösterdiklerinden dolayı da CHP ve MHP'nin tebrik edilmesi gerektiğinin altını *"daha parlak ve sağlam bir isim bulunamazdı"* diyerek çizmiştir. Yazıda ayrıca İhsanoğlu'nun, Türkiye'nin son dönemlerde

yaşadığı gerilimlere de değinerek kutuplaşmaları, kemikleşmeleri önleyecek, 76 milyonu temsil edebilecek bir isim olduğunu hatırlatarak hem bölge hem Türkiye için *"ilaç gibi"* olduğunu belirtmiştir. Zaman gazetesinin cumhurbaşkanlığı seçimleri süresince İhsanoğlu'nu destekleyen bir tutum içerisinde olacağı bu haberden de anlaşılmaktadır. Esasen Zaman gazetesinin durduğu yer İhsanoğlu'nun yanı olmaktan ziyade AK Parti'nin ve Erdoğan'ın karşısı olarak nitelendirilebilir. Bu durum, 30 Mart yerel seçimlerinden oylarını bir önceki yerel seçimlere nazaran artırarak çıkan AK Parti'nin iktidarını pekiştirmesi sonucunda Gülen Cemaati'ne karşı aldığı tavırla da ilgilidir. Seçim sonuçları hükümeti cesaretlendirmiş ve tüm devlet birimlerini harekete geçirerek cemaati zor duruma düşürecek politikalar güdülmesine neden olmuştur. Cumhurbaşkanlığı seçimlerini de AK Parti'nin kazanacak olması Gülen Cemaati'ni varsayımın ötesinde zor bir duruma düşüreceği ortadayken gazetenin, AK Parti karşıtı söylem benimsemiş olması gazetenin bu tutumun en açık nedeni olarak gösterilebilir. Bunun yanı sıra taraflar arasında yaşanan mücadelede R. Tayyip Erdoğan'ın, cemaate karşı tavrında oldukça sert bir üslup kullanması da diğer bir etken olarak öne sürülebilir.

1 Temmuz 2014 tarihinde R. Tayyip Erdoğan da Cumhurbaşkanlığı adaylığını açıklamış ve böylece seçim süreci başlamıştır. 2 Temmuz 2014 tarihli gazete *"Köşk yarışı başladı"* başlıklı haberde Demirtaş ve İhsanoğlu'nun ardından Erdoğan'ın adaylığını açıklaması sürpriz olmadı şeklinde aktarılmıştır (EK 42). Erdoğan'ın açıklamalarında Gülen Cemaati'ni suçlayan ifadeler "iftira" olarak nitelendirilmiştir. Haberde Erdoğan'ın seçim sürecinde Başbakanlık görevinden istifa etmemesini eleştiren açıklamalara yer verilmiş ve bu eleştirileri destekleyen bir söylem kullanılmıştır.

Zaman gazetesi 17 Aralık sürecinden sonra Türkiye'de yaşanan olayları haberleştirirken olayların olumsuz taraflarını siyasetin geldiği nokta ile ilişkilendirmiş ve bu olumsuzlukların sorumlusu olarak AK Parti'yi işaret eden bir dil kullanmıştır. Seçim sürecinde bu tutum kendini daha belirgin bir şekilde göstermektedir. 04 Temmuz 2014 tarihli gazetede yer alan *"suç patlaması yaşanıyor"* başlıklı haberde son aylarda kadın cinayetlerinin arttığı, kapkaç ve hırsızlığın tavan yaptığı, mafyanın tekrar şehirlere döndüğü sayısal verilerle aktarılmıştır. Haberin spotunda *"sosyologlar, siyasetteki şiddet dili ve toplumsal gerilimin bireylerin kimyasını bozduğunu belirtiyor. Uzmanlar ise güvenlik bürokrasisindeki zafiyete dikkat çekiyor"* ifadesi yer almaktadır. Haberde uzman görüşlerinin yer aldığı bölümde *"17 Aralık'tan sonra emniyetteki operasyonlar, kurumsal hafızayı bitirdi. Yeni personel yetersiz… Toplumda cinnet yaşanıyor, siyasilerin toplumsal söylemleri de bunda etkili oluyor"* ifadeleri kullanılmıştır. Haberde anlaşıldığı üzere toplumda yaşanan bu olaylarda siyasi mekanizmanın (dolaylı olarak hükümeti işaret ederek) büyük rolü olduğu ve devlet kurumlarında yaşanan

görev değişikliklerinin güvenlik bürokrasisinde açıklara neden olduğu belirtilmiştir. 05 Ağustos 2014 tarihli gazetede Suriye'de yaşanan savaşta 50 bin Türkmen'in hayatını kaybettiği, 2 milyonun ise evinden olduğu belirtilmiştir. Haber metninde *"AKP dış politikası sebebiyle de hasım unsurlarca hedef seçilen Türkmenler…"* ifadeleri kullanılmış ve AK Parti'nin bu durumun sorumlularından biri olduğunun altı çizilmiştir.

5 Ağustos 2014 tarihli gazetede yayımlanan diğer bir haberde Fethullah Gülen'in bir önceki gün yaptığı sohbete yer verilmiştir. Birinci sayfanın üst başlığında konuşmadan alınan *"kim paralelse, sülükse, haram yemişse Allah belasını versin"* kullanılmıştır (EK 43). Cumhurbaşkanlığı seçimlerinin birkaç gün öncesinde yapılan "İmtihan ve hakta sebat" başlıklı sohbetin başında ***"****Her hâlimizde, her tavrımızda, her davranışımızda, iman-ı ekmel, ihsân-ı ekmel, ihlas-ı ekmel, rıza-yı ekmel, yakin-i ekmel demeli, hayatımızı bu atkılar arasında bir dantela gibi düzgün işlemeye bakmalıyız"* ifadeleri seçim sürecinde cemaat tabanını İhsanoğlu'nu desteklemeye sevk ettiği şeklinde yorumlanmıştır. Fethullah Gülen, hiçbir seçim sürecinde doğrudan bir ifadeyle tabanına şuna oy verin gibi bir söylem kullanmamış isteğini bu tarz dolaylı ifadelerle aktarmayı tercih etmiştir. Sohbette kullanılan bu ifadelerden de Gülen'in cemaat tabanına doğrudan cumhurbaşkanlığı seçimlerinde Ekmeleddin İhsanoğlu'na oy verin dediği sonucuna kesin olarak varılamaz. Zaten Gülen de 7 Ağustos tarihinde yaptığı açıklamada bu yorumların bir çarpıtma olduğunu ifade etmiştir. Fakat seçimlerden birkaç gün önce yapılan bu sohbette kelime seçimleri, sohbetin hemen başında söylenerek öncelikli hale getirilmesi ve özellikle seçimlere yakın bir tarihte söylenmesi yapılan yorumlarda haklılık payı olabileceği sonucuna götürmektedir.

Zaman gazetesi 10 Ağustos 2014 (seçim günü) tarihinde *"demokrasi ve hukuk yolu açılsın, huzur geri gelsin"* manşetini kullanmıştır (EK 44). Haberde toplumun çeşitli kesimlerinden isimlerin ortak temennisinin bu yönde olduğu belirtilmiştir. Haberde siyasetçiden yazarlara, aydınlardan işadamlarına, sanatçılardan sporculara birçok ismin olduğu kolaj fotoğraf kullanılmıştır. Haberde hakim söylem Türkiye'nin demokrasi kazanımlarının sürdürülmesi, toplumda kutuplaşmalara yol açan dilin terk edilmesi yönündedir. Gazetede daha önce yapılan haberlerde Başbakan'ın kutuplaştırıcı bir üslup kullandığı yönündeki haberler dikkate alınacak olursa, bu haberin Başbakan'ı işaret ettiği söylenebilir.

11 Ağustos 2014 tarihinde yayımlanan gazete seçim sonuçlarını *"12. Cumhurbaşkanı Erdoğan"* manşeti ile aktarmıştır (EK 45). Haberin spotunda seçime katılımın az olmasına değinilmiş ve bu durumun Erdoğan'ın aldığı oyları %51,6'ya çıkardığı belirtilmiştir. Bir önceki yerel seçimlerde partilerin aldığı oylara göre böyle bir değerlendirme yapılmıştır.

Gazete seçim sonuçlarından daha çok Erdoğan'ın aldığı oyların çokluğuyla ilgilenmiş ve sonuçlarda sandığa gitmeyen seçmenlerin etkisi olduğu yönünde bir söylem inşa etmiştir. Sandığa gitmeyen seçmenlerin tercihlerinin bu sonuca neden olduğu bir varsayım olmasın rağmen Zaman gazetesi *"oylarını yükseltti, yukarıya çıkardı"* şeklinde kesin ifadeler kullanmıştır. Tüm bunlar gazetenin seçim sonuçlarından memnun olmadığının bir göstergesi olarak değerlendirilebilir. Erdoğan'ın seçim sonuçlarının kesinleşmesi üzerine yaptığı konuşmada Gülen Cemaati'ni hedefe alan açıklamalar yapması da bu tutumun bir nedeni olarak gösterilebilir. Nitekim aynı gazetede Erdoğan'ın açıklamalarının yer aldığı haberde "bizi sevmeyen de kazandı" diyerek toplumsal uzlaşma çağrısı yaptığı belirtilmiş ancak 'paralel' söylemini sürdürdüğü vurgulanmıştır. Gazetenin Genel Yayın Yönetmeni Ekrem Dumanlı'nın seçim sonuçlarını değerlendirdiği "Kazansan bile kaybedersin" başlıklı yazısında Erdoğan'ın üslubunu "ayrıştırıcı ve korkunç" olarak nitelendirmiş, baskılar ve gerginliklerin olduğu ortamda oluşan kutuplaşma ile sandığın kazanıldığını vurgulamıştır. Sonuç olarak da bu şekilde kazanmanın eğer aynı şekilde devam edilirse bir kaybediş olacağının altını çizmiştir.

Zaman gazetesi devam eden günlerde seçimler ilgili katılımın düşük olduğuna, Cumhurbaşkanı seçilen kişinin Başbakanlık görevinin fiilen sürdürmesinin hukuken uygun olmadığına yönelik haberleri dikkate almıştır. 14 Ağustos 2014 tarihinde birinci sayfadan aktarılan, İçişleri Bakanlığı'nın "Paralel Devlet Yapılanması" adlı raporuyla ilgili haberde *"Emniyet'in hazırladığı istihbarat değil, iftira raporu"* başlığı kullanılmıştır (EK 46). Gülen Cemaati'nin devlet içerisinde nasıl yapılandığına yönelik şematik olarak hazırlanan rapor için daha önce benzer iddialarla yargılanıp beraatla sonuçlanan iddiaların tekrarı olduğu belirtilmiştir. Başbakanlık'taki böcek operasyonu, üst düzey yetkililerin kriptolu telefonlarının dinlenmesi, Dışişleri Bakanlığı'nda yapılan toplantının kaydedilerek internet ortamında yayınlanması "Camia'ya yıkıldı" şeklinde aktarılmıştır. "yıkıldı" sözcüğü ile olayların suç niteliği taşıdığı kabul edilirken, camianın olanlarla bir ilgisinin olmadığı vurgulanmak istenmiştir. Haberde Camia'ya yakın medya organlarında yolsuzluk iddialarının yer almasının Camia'yı hedef haline getirdiği yine aynı vurguyu desteklemektedir. Aynı gazetede yer alan Veysel Ayhan'ın yorum haberinde *"…ellerinde ne bir belge ne bir suç var, sarılmışlar 28 Şubat iddialarına. Aydınlık dergisinin eski nüshalarından biraz toplamışlar. Biraz da Hocaefendi'nin Yargıtay'da oybirliğiyle beraat ettiği suçlamaları içeren Nuh Mete Yüksel'in iddianamelerinden derlemişler. Son olarak da satın alınmış bir iki itirafçının ifadeleri eklenmiş. Olmuş size istihbarat raporu."* ifadeleri kullanılarak aynı söylem yeniden üretilmiştir. Raporda cemaatin devlet içerisinde kadrolaştığına yönelik ifade veren kişilerin

satın alınmış kimseler olarak vurgulanması dikkat çekicidir. Bu şekilde raporda geçen tüm iddiaların düzmece olduğuna yönelik bir söylem inşa edilmiştir. Haberin devamında Emniyet teşkilatındaki görev değişiklikleri ve tayinlerde daha önce ulusalcı olarak nitelendirilen kesimler tarafından yapılan fişlemelerin baz alındığı *"…ancak İşçi Partili Levent Kırca'nın hazırlayabileceği bir istihbarat raporu ortaya çıkmış. Aslında böyle komik bir devlet düzeninde Levent Kırca'dan başka Emniyet İstihbarat'ın başına yakışacak kimse de yok!"* ifadeleriyle gerçeklik payının olmayacağı vurgulanmak istenmiştir. Yine yanı haberde "*8 ayda 20 bin polis müdürü ve savcı gerekçe gösterilmeden hukuk tanımaz bakanın deyimiyle 'ya Hizan'a veya Fizan'a' sürüldü. Yerlerine kimler geldi bilmiyoruz. Kaçanla kovalayan, duayenle komedyen, iş bilenle bilmeyen birbirine karıştı.* Gülen Cemaati ve Gülen Cemaati'ne yakın yayın organları, raporda belirtildiği üzere cemaatin devlet içerisinde kadrolaşma gibi bir durumun söz konusu olmadığını kesin bir dille yalanlarken görev yeri ve yetki alanları değiştirilen Emniyet mensuplarına yönelik savunmacı bir tutum takınmıştır. "…y*erlerine kimler geldi bilmiyoruz, iş bilenle bilmeyen birbirine karıştı"* ifadeleri ile bu tutum kendini belirgin bir şekilde hissettirmektedir.

3.2.9. 04 Mart 2016 Zaman Gazetesine Kayyum Atanması

30 Mart yerel seçimleri ve Cumhurbaşkanlığı seçimlerinden istediği sonucu alan AK Parti'nin, özelikle Cumhurbaşkanlığı seçimlerini kazanması yeni bir süreç başlatmıştır. Gülen cemaatine yönelik basın-yayın organları, eğitim ve finans vb. kuruluşlarına karşı devleti yönetmekten aldığı güçle tasfiye operasyonları başlatmıştır. Bu doğrultuda Zaman gazetesi Genel Yayın Müdürü Ekrem Dumanlı, Samanyolu Yayın Grubu Başkanı Hidayet Karaca ve bu yayın gruplarında çalışan bazı isimler 14 Aralık 2014 günü örgütlü suçlar kapsamında ifadeye çağrılmıştır. 17 Aralık 2014 günü Zaman gazetesinin *"aydınlar, Avrupa Birliği ve dünya medyasından çağrı"* üst başlığı kullanılan haberin manşeti *"gazetecileri serbest bırakın"* şeklindedir (EK 47). Haberin devamında *"medyayı susturma operasyonuna tepkiler artarak devam ediyor. Aralarında birçok meslek grubundan isimlerin olduğu 63 aydın operasyona tepki amaçlı kampanya başlattı. Avrupa Birliği ve uluslararası medya ve insan hakları kuruluşlarından çağrı yapıldı… Türkiye'de muhalif seslere uygulanan baskıyı kınıyoruz. Gözaltına alınan gazeteciler derhal serbest bırakılmalı."* ifadeleri yer almıştır. Aynı gazetenin üst başlığında *"yolsuzluğu örtmek için hukuku katlettiler"* manşeti ile aktarılan haberde *"Cumhuriyet tarihinin en büyük yolsuzluk ve rüşvet operasyonları üzerinden bir yıl geçmesine rağmen şüpheliler hesabını vermedi.* Aynı çerçeve içerisinde 17 Aralık soruşturmalarının yıl dönümü olmasından dolayı *"17 Aralık'ı unutturmayacağız"*

başlığında zaman.com.tr adresinde yayınlanan konu ile ilgili interaktif belgesele yönlendirme yapılmıştır. Gülen cemaatini yakın yayın kuruluşlarına yapılan operasyonların 17 Aralık soruşturmalarının yıl dönümüne denk gelmesi siyasi bir manevra olarak değerlendirilebilir. Zaman gazetesinde yer alan haberlerde iki olay arasında doğrudan bir ilişki kurulmasa da dolaylı olarak kendilerine yapılan operasyonların 17 Aralık sürecinde yaşananların üzerinin kapatılması ile ilgili olduğu vurgulanmıştır.

19 Aralık 2014 tarihli gazetede *"işte suç aleti: 2 makale, 1 haber"* manşeti ile aktarılan haberin spotunda *"Zaman Genel Yayın Müdürü Ekrem Dumanlı 'ya yönelik bütün suç unsurunun gazetede yayımlanan Hocaefendi'nin sohbetiyle ilgili bir haber ve Ahmed Şahin ile Hüseyin Gülerce'nin kaleme aldığı köşe yazılarından oluştuğu öğrenildi. Dumanlı, rutin gazetecilik faaliyetlerinin suç olarak kabul edilmesini 'saçmalık' olarak değerlendirdi"* ifadelerine yer verilmiştir (EK 48). Soruşturma kapsamında Dumanlı'ya yöneltilen sorular içerisinden seçilip gazetede maddeler halinde değerlendirilenler manşette kullanılan ifadelerle örtüşmesi metinde global uyumu göstermektedir. Zaman gazetesi bu olayı öğür basının susturulması, özgür basına darbe gibi ifadelerle aktarırken, Zaman logosunun yanında özgür basın susturulamaz logosu kullanılmıştır. 20 Aralık 2014 tarihli gazetede Dumanlı'nın serbest bırakıldıktan sonra yaptığı açıklamadan seçilen *"aynen iade ediyorum"* sözleri manşette kullanılmıştır (EK 49). Haberin üst başlığında *"Dumanlı gazetecilikten 'terör örgütü' çıkaranlara cevap verdi"* ifadeleri yer almıştır. Haberde hakim söylem gazetecilik faaliyetlerinin suç kapsamına alınmasında keyfi hareket edildiğidir. Aynı soruşturma kapsamında ifadeye çağrılan isimlerden Hidayet Karaca'nın tutuklanmasında da benzer söylem kullanılmıştır. Üst başlıkta verilen haberde "senaryodan tutuklama" başlığı kullanılmış ve Samanyolu televizyonunda yayınlanan bir dizide geçen diyaloglar ve yasadışı dinlemeler sonucunda elde edilen ses kayıtları delil gösterilerek Karaca'nın örgüt yöneticiliği suçlamasıyla tutuklandığı belirtilmiştir.

22 Aralık 2014 günü yayımlanan haberde Zaman gazetesi ve Samanyolu Yayın Grubuna yapılan operasyonlar manşete taşınmıştır. *"karar dökülüyor"* manşetli haberin üst başlığında *"medyaya darbe soruşturması skandallarla dolu"* ifadeleri yer almıştır (EK 50). Haber metninde soruşturma kapsamında suçlamaya neden olan iddialar tek tek açıklanarak çürütülmeye çalışılmıştır. Yargının olmayan kanunlarla hukuksuz işlemler yaptığını, 17 Aralık soruşturmasında delil sayılmayan ses kayıtlarının yasadışı yöntemlerle edinilmesine rağmen delil kabul edildiğini, yine davaya bakan yargı mensuplarının iktidarın 17 Aralık sonrası yargıda yaptığı görev değişiklikleri sonucunda yeni gelen yargı mensupları oldukları belirtilmiştir. Bu süreçte yaşanan gelişmelerin Türkiye'nin uluslararası camiada itibarını

zedelediği üzerine durulmuştur. Fethullah Gülen hakkında açılan davada kırmızı bültenle arama emri çıkarılması aynı şekilde değerlendirilmiştir. 22 Aralık 2014 tarihli gazetenin üst başlığında kullanılan *" kırmızı bülten, rezaleti dünyaya duyuracak"* ifadeleri bunun bir örneğidir. Haberde Gülen'in daha önce yargılanıp beraat ettiği ve bu kararı yargının en üst kurulu olan Yargıtay'ın onayladığı belirtilmiş yine aynı davadan yargılanmasının bir hukuk rezaleti olduğu yönünde haberleştirilmiştir. Bu haberde referans alınan eski Yargıtay Savcısı Ahmet Gündel'in değerlendirmelerinin bazı kısımları (başlık da dahil olmak üzere) tırnak içine alınmadan doğrudan aktarılmıştır.

27 Aralık 2014 tarihli gazetede *"Erdoğan, yargıya talimat verdi, anayasal suç işledi: başka alınan da olacak"* (EK 51). Haber metninde iki makale bir haber nedeniyle gözaltına alınan Zaman gazetesi Genel Yayın Müdürü Ekrem Dumanlı'nın serbest kalması üzerine savcının yaptığı itiraz değerlendirme sürecindeyken Erdoğan'ın açıklamasının yargıya müdahale olduğu yönünde bir söylem inşa edilmiştir. Siyasilerin yargıya yansıyan konularda beyanda bulunmasının yargıya müdahale etmek olduğu ve hukuksuzluğa yol açacağının altı çizilmiştir. Bu süreçte yargı bağımsızlığı, basın özgürlüğü gibi konular sıklıkla Zaman gazetesinde haberlerin ana teması olmuştur. Gazetenin üzerinde sıklıkla durduğu bu konular tartışmaya açılacak konular değildir. Bu konular basının ve yargının olağan düzeni içerisinde var olması elzem ilk temel kuralların başında gelmektedir.

Zaman gazetesinin basın özgürlüğü hakkında 2011 yılında Oda TV soruşturması haberlerinde ise bu tarihte eleştirdiği kavramların tam tersine hareket etmiş olması dikkate değer bir konudur. 6 Mart 2011 tarihli gazetede *"bu mu gazetecilik"* manşeti ile verilen haberde, Oda TV operasyonunda ele geçirilen belgelerde yer alan maddelerin gazetecilik esaslarına aykırı olduğu belirtilmiş, gazetecilik faaliyeti değil toplumu kışkırtma üzerine planlı şekilde haberler yapıldığı ifade edilmiştir. Haberin fotoğrafında ana sayfada ismi geçememesine rağmen Oda TV Genel Yayın Yönetmeni Soner Yalçın'ın gözaltına alındığı anın fotoğrafı kullanılmıştır. Aynı gazetenin üst manşetinde Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'ün açıklamalarından alınan *"umarım, hiçbir gazeteci mesleğini başka amaç için kullanmaz"* ifadeleri yer almıştır. Haberin devamında açıklamanın devamına yer verilmiş ve Gül'ün, Ergenekon davası ile ilişkilendirilen Oda TV operasyonunda ortaya çıkan belgelerin ülkenin takdir gören imajının gölgelemesi konusunda kaygılı olduğunun altı çizilmiştir. Ekrem Dumanlı'nın konuyla ilgili yorumu ise *"unutmamak gerekiyor ki; bu ülkede hemen her mesele kutuplaşma vesilesi sayılıyor ve herkes madalyonun sadece bir yüzüne bakarak bir kısık gerçekleri yok ediyor. Gazeteciliğin sınırları, gerçeği aramaktaki dürüstlüğü, bu mesleği yapanların omuzlarına sorumluluk yüklüyor…"* şeklindeki benzer ifadelerle devam

etmektedir. Abdullah Gül ve Ekrem Dumanlı'nın aynı haber içerinde yer alan değerlendirmeler farklı gibi görünse de aynı sonuca ulaşmaktadır.

9 Mart 2014 günü gazeteci Ahmet Şık ve Nedim Şener'in tutuklamaları "yalan rüzgarları" manşeti ile haberleştirilmiştir (EK 6). Spotta dikkat çekici beş madde altı kırmızı oklarla işaret edilerek aktarılmıştır. Bunlar: ***Ahmet Şık:*** *için 'Darbe günlüklerini ortaya çıkaran gazeteci' dediler. Alper görmüş, haberi kendisinin yazdığını açıkladı.* ***Oda TV, '****MİT müsteşarının kardeşi cemaat mensubu' diye yazdı. MİT yalanladı: Müsteşarın o isimde bir kardeşi yok.* ***Nedim Şener:*** *Soner Yalçın'ı tanımadığını söyledi. Ama 'gözlerinden öpüyorum' diyecek kadar samimi olduğu tespit edildi.* ***Ahmet Şık:*** *hazırladığı kitabın Oda TV'ye nasıl gittiğini bilmediğini söyledi. Ancak 'kitap üç aylık taslak' sözü dinlemeye takıldı.* ***Soner Yalçın:*** *suç unsuru dosyalar için 'virüslü e-postalar ile yükledirler' dedi. Fakat bilgileri kendisinin kaydettiği ortaya çıktı."* Yalan rüzgârları şeklinde iddialı bir manşet ile verilen haberde manşete dayanak olarak maddeler halinde sunulanların retorik olarak manşetle ilişkisi vardır ancak bu maddelerin ehemmiyet arz eden bir yanının olmadığı da açıktır. Özellikle N. Şener ile ilgili olarak tanımadığı ama gözlerinden öpüyorum diyecek kadar samimi olduğu tespit edildi, Şık'ın kitabı ile ilgili bölümlerin ne kadar haber değeri taşıdığı tartışılır. Haberin fotoğrafında gözaltına alınan Nedim Şener ve Ahmet Şık'ın fotoğrafları yer almaktadır. Haberde söylenenler kadar söylenmeyenlerin de önemli olduğu söylem analizinde kullanılan bir yöntemdir. Nedim Şener ve Ahmet Şık gözaltına alınırken söyledikleri "Hrant için, adalet için, dokunan yanar" ifadelerine ana sayfada yer verilmemiştir. Ayrıca haber girişinde ve metninde bahsedilen Ahmet Şık'ın kitabının içeriğinden veya adından da söz edilmemiştir. Gazetenin üst başlığında Başbakan Tayyip Erdoğan'ın açıklamalarına yer verilmiş ve *"hiçbiri gazetecilikten tutuklanmadı"* başlık olarak kullanılmıştır. Haberin devamında göz altına alınan ve tutuklu bulunan gazeteciler için Erdoğan'ın söylediği *"...şu an tutuklu bulunan gazetecilerin hiçbiri gazetecilik faaliyetlerinden dolayı cezaevinde değil., ...yargı bağımsızlığına vurgu yapan Batılıların, konu Türkiye olunca anlama zorluğu çekmesini yadırgıyoruz. O ülkelerde basın kuruluşları çetelerin tetikçiliğini yapmıyor, darbelere çanak tutmuyor. Basın özgürlüğünden istifade edip psikolojik harekatlar yürütmüyor."* ifadelere yer verilmiştir. Erdoğan'ın 2014 Zaman ve Samanyolu grubuna yapılan operasyonlarında da buna benzer ifadeler kullanmış ve Zaman gazetesi tarafından bu tutumu eleştirilmiş fakat 2011 yılına gidildiğinde aynı tutuma karşı destekleyici bir tutum sergilediği gözlemlenmiştir. Basın özgürlüğü, yargı bağımsızlığı gibi konularda hassasiyetle davranılması gerekirken her iki tarafında bu hassasiyeti göstermediği açıktır.

7 Mart 2011 tarihli gazetede *"açıklanamayacak deliller var"* manşeti ile yayımlanan haberin spotunda, soruşturmayı yürüten Savcı Zekeriya Öz'ün açıklamalarında alıntılar yapılmıştır(EK 5). Tırnak içerisine alınmadan yapılan bu alıntıda, gözaltına alınan gazetecilerin hiçbirinin görevleri, yazdıkları, yazacakları yazılar ve kitaplar ve ileri sürdükleri görüşlerle alakalı olmadığı, deliller hakkında bilgi sahibi olmadan yargıyı suçlayan ve tehdit eden değerlendirmeler yaptıklarının dikkat çekici olduğu belirtilmiştir. Haberin spotunda dikkat çeken bir ayrıntı da masumiyet karinesine gönderme yapılmış ve *"...en az bu değerlendirmeleri yapanlar kadar gözetmekteyiz. Ancak, hiçbir kişi veya zümreye ayrıcalık tanınmaz"* şeklinde bir ifade kullanılmıştır. Burada dikkat çeken "ancak" sözcüğünün kullanımıdır. Bir cümlenin anlatımından sonra ancak, ama, lakin, fakat vb. sözcüklerin kullanımı bu cümlede yer alan görüşe katılamadığının bir göstergesi olarak kabul edilmektedir. Haber metninde manşette kullanılan açıklanamayacak delillere tekrar değinilmiş fakat deliller hakkında herhangi bir bilgi verilmemiştir.

Gülen cemaati ve AK Parti arasındaki ilişkilerin bozulmasından sonra başlayan süreçte özellikle 2014 Cumhurbaşkanlığı seçimlerin Tayyip Erdoğan'ın kazanması ile AK Parti, cemaate karşı olan tavrını tekrar gözden geçirmiş, Gülen cemaatine yakınlığı ile bilinen kurumlar üzerinde devlet aygıtları yoluyla uygulanan baskı daha çetin bir hal almıştır. Bunlara örnek olarak birçok kurum gösterilebilir fakat medyaya uygulanan baskı genel olarak medya organlarının yapısından dolayı daha görünür hale gelmiştir. Zaman gazetesi hükümet eliyle kendilerine baskı uygulanmasına basın özgürlüğü kavramını dayanak göstermiş ve konu ile ilgili haberleri bu doğrultuda kurgulamıştır. Bu süreçte hukukçuların, gazetecilerin, siyasilerin, uluslararası kurum veya örgütlerin basın özgürlüğü konusundaki görüşleri haberleştirmiştir. Gazetenin bu tavrı daha önceki yıllarda tutuklanan gazetecilerin haberleri ile karşılaştırıldığında tezatlık içermektedir. Kendi yayın organlarının faaliyetlerinden dolayı baskı gördükleri vurgulanırken, incelenen 2011 yılındaki haberlerde daha önce gözaltına alınan veya tutuklanan gazetecilerle ilgili gazetecilik faaliyetinden değil mesleği kötüye kullandıklarından dolayı yargılandıkları yönünde bir söylem inşa edilmiştir.

Zaman gazetesi 17-25 Aralık sürecinden sonra başlayan AK Parti'ye karşı muhalif tavrını 04 Mart 2016 tarihinde hükümetin gazeteye kayyum atadığı döneme kadar sürdürmüştür. İstanbul Sulh Ceza Hakimliği, Zaman gazetesinin bünyesinde bulunduğu Feza Gazetecilik A.Ş'ye şirketin yayın organlarını paralel devlet yapılanmasının faaliyetleri kapsamında ve örgüt faaliyetlerine destek olacak şekilde kullandığı yönünde kuvvetli deliller olması gerekçesiyle kayyum atamıştır. Zaman gazetesi ekibinin hazırladığı 05 Mart 2016 tarihli son gazete hükümetin uygulamalarına tepki olarak siyah sayfaya basılmıştır. Tamamı

siyah birinci sayfanın ortasında *"Anayasa askıda"* manşeti kullanılmıştır (EK 53). Anayasanın 30. Maddesinde yer alan *"kanuna uygun şekilde basın işletmesi olarak kurulan basımevi ve eklentileri ile basın araçları, suç aleti olduğu gerekçesiyle zapt ve müsadere edilemez veya işletilmekten alıkonamaz"* maddeye yer verilmiştir. Haber metninde gazeteye kayyum atanması tarihin en kara günlerinden biri yaşandı şeklinde aktarılmıştır. Türkiye'nin en yüksek tirajlı gazetesine hukuk dışı uygulamalarla el konulduğu, Anayasal güvence altındaki düşünce özgürlüğü, düşünceleri basın yoluyla açıklama ve halkın haber alma hakkınınım gasp edildiği yönünde ifadelerine yer verilmiştir. Zaman gazetesine kayyum atandıktan sonraki gün olan 06 Mart 2016 tarihli gazetede ise Tayyip Erdoğan'ın Dünya kadınlar Günü dolayısıyla vereceği resepsiyona, üçüncü köprünün son tabliyesinin yerleştirilmesi ile büyük bölümünün tamamlandığına, Davutoğlu'nun İran ziyaretine ve bu ziyaretin oldukça olumlu geçmesi gibi konulara değinilmiştir. Bu durum, medyada sahiplik yapısının yayın içeriklerine etkisine en açık örnektir (EK 54).

Zaman gazetesine kayyum atanması AK Parti hükümetinin Gülen cemaati ile hesaplaşma sürecinin bir sonucu olarak değerlendirilmektedir. Bu değerlendirme, Zaman gazetesine kayyum atandıktan sonra değişen idari ve personel yapısı, Türkiye'de internet gazeteciliğine geçen ilk gazete olarak sahip olduğu geniş internet arşivinin tamamen silinmesi gibi örneklerle güçlenmektedir. Gazetede daha önce yayınlanan haberler içeriği gözetilmeden arşivin tamamı silinmiştir. Bu durum çalışmada bahsi geçen karşılıklı mücadele sürecinin olumsuzluklarına örnek olarak gösterilebilir. Bu durum, Zaman gazetesinin devlet kütüphanelerinde var olan arşivlerinin aynı muameleye tabi tutulması kaygısını oraya çıkarmıştır. İçeriği ne olursa olsun Türk Basın Tarihinde önemli bir yeri olan Zaman gazetesinin arşivlerinin hassasiyet gösterilerek korunması gerekmektedir.

Haber analizleri soncunda genel bir değerlendirme olarak: 2007 Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde Abdullah Gül'ün Cumhurbaşkanı seçilmesiyle, AK Parti kadroları siyasi anlamda tüm makamlara hakim olmuş böylece iktidarını pekiştirmiştir. Bu döneme kadar Gülen cemaati ve AK Parti arasında zaten var olan ilişkiler bu dönemden sonra daha görünür hale gelmiştir. Bu dönemde, siyasi makamlar üzerinde hakimiyetini sağlayan ve toplumun büyük kesiminde destek bulan AK Parti hükümeti için tek tehdit Türkiye tarihinde örnekleri olan askeri müdahale olarak görülmektedir. 2007 yılında Genel Kurmay Başkanlığı tarafından internet aracılığı ile yapılan açıklama bir muhtıra şeklinde değerlendirilmiş ve AK Parti'nin kaygılarını daha da derinleştirmiştir. Bu açıklamanın ardından AK Parti iktidarı için neredeyse tek tehdit olarak görünen askeri müdahale ihtimali yeni bir sürecin başlamasına yol açmıştır. AK Parti'nin içerisinden çıktığı geleneği reddetmesi, teşkilat yapılanmalarının yeni

olması ve dolayısıyla bürokrasinin içerisinde etkinliğinin zayıf olması gibi nedenlerden dolayı, AK Parti'nin bu süreçte Gülen cemaati kadrolarından yararlandığı tezlerini öne çıkarmıştır. Sivilleşme vurgusu üzerine başlatılan süreçte açılan davalarla var olan ilişki bir ittifaka dönüşmüştür. Cemaatin yargı aşamasında ne kadar etkin olduğunu pozitif olarak ortaya koymak güç olmakla birlikte, Gülen cemaatine yakınlığı ile bilinen basın yayın organlarının bu sürece yaklaşımı göz önüne alındığında yargılamaya karşı tutumu anlaşılabilmektedir. Bu çalışmada, belli süreçte yaşanan olaylar sonucunda söylem değişimi ele alındığından bu konulara değinilmemiş fakat artalan bilgisi olarak değerlendirme kısmına alınmıştır.

2007 Cumhurbaşkanlığı seçimlerinden sonra başlayan süreçte, Gülen cemaati ve AK Parti arasında karşılıklı ilişkiler herhangi bir problem olmaksızın sürdürülmüştür. Yargılamaların belli bir aşamaya gelmesi ile birlikte sivilleşme vurgusu öne çıkarılmış ve sivilleşmenin ancak anayasa değişikliği ile mümkün olduğu vurgulanmıştır. Bir süre üzerine müzakereler yürütülen anayasa değişiklik paketi, 12 Eylül 2010 yılında halkoylamasına sunularak kabul edilmiş ve resmi gazetede yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Pozitif ayrımcılık gibi maddelerin yanı sıra yargının yapısı ile ilgili bir takım düzenlemeler içeren anayasa değişikliği paketine Gülen cemaati tam destek vermiştir. Çalışmada örneklem olarak ele alınan haberlerde görüleceği üzere halkoylaması öncesinde eşitlik, pozitif ayrımcılık gibi maddelere değinilirken; halkoylaması sonucunda asıl önemli olan yargının yapısı ile ilgili maddeler dikkate alınmıştır. Bu süreçten sonra yüksek yargıda değişimler yaşanmış ve Zaman gazetesi bu değişimleri hep olumlu olarak aktarmıştır.

Gülen cemaati ve AK Parti arasındaki ilişkileri ittifaka dönüştüren bu süreç sonucunda Gülen cemaati AK Parti içerisinde de etkili hale gelmeye başlamıştır. Bu durumun en açık göstergesi, 2011 genel seçimlerinde Gülen cemaatine yakınlığı ile bilinen milli futbolcu Hakan Şükür'ün İstanbul'dan milletvekili seçilerek TBMM'ye girmesi gösterilebilir. Aynı seçimlerde AK Parti'den milletvekili seçilen Gülen cemaatine yakın isimler olduğu bilinmekteyken Hakan Şükür, vitrin şahsiyeti olmasından dolayı öne plana çıkmıştır. Bu durum, 17-25 Aralık süreci başlamadan kısa süre önce AK Parti'den istifa eden ilk kişi olmasından da anlaşılabilmektedir.

2011 genel seçimlerinde Hakan Şükür gibi cemaate yakın isimlerin AK Parti'den aday olması iki taraf arasındaki ilişkilerin iyi olduğunun bir göstergesi olarak yorumlanmıştır. Zaman gazetesi bu seçimlerde AK Parti'ye karşı olumlu bir söylem kullanmış, yayımlanan haberlerde 2002 öncesinde göre Türkiye'nin iyi durumda olduğunu, Başbakan Erdoğan'ın başarılı bir profil çizdiğini öne çıkarmıştır. AK Parti'yi destekleyen tutumun yanı sıra

muhalefet partilerine karşı eleştirel bir tavırla yaklaşılmıştır. Dış basında yer alan haberler de bu doğrultuda seçilmiştir. Yine bu seçimlerde AK Parti'nin başarısı ekonomik veriler üzerinden somutlaştırılarak aktarılma yoluna gidilmiştir. AK Parti'nin seçimlerden güçlenerek çıkması " demokrasi zaferi, halk icraata oy veriyor" şeklinde olumlu ifadelerle aktarılmıştır. Gülen cemaati ve AK Parti arasında görünürde herhangi bir problemin olmadığı bu dönemlerde Zaman gazetesi de AK Parti ile ilgili haberlerde olumlu bir söylem inşa etmiştir.

2011 yılında seçimlerden sonra yaşanan önemli olaylardan biri olan Uludere olayında yaşanan zafiyet nedeniyle AK Parti yoğun eleştirilere maruz kalmıştır. Zaman gazetesi bu olayı aktarırken hata, yanlış istihbarat gibi sözcüklerle tanımlamıştır. Zaman gazetesinde yayımlanan haberlerde bu olay değerlendirilirken bölgede yapılan kaçakçılık faaliyetlerinde, sayıca bu kadar insanın aynı anda hareket etmediği, bölgeden daha önce gelen terörist grupları olduğu, gibi ifadelerle olay farklı tartışma mecralara çekilmeye çalışılmıştır. Yine aynı dönemde BDP ve PKK'nın olayı provokasyon aracı olarak kullandığına dikkat çekilmiştir. Olayda ihmal olabileceği yönünde yapılan bir haberde ise MİT veya TSK mensuplarının şahsi hata veya ihmalleri olabileceği belirtilmiştir. Zaman gazetesinin olayın yaşandığı dönemde hükümete karşı olan tavrı olaya yaklaşımından anlaşılabilmektedir. Muhalefet, basın yayın organları STK'ların vs. bu olayda yoğun eleştirilerine maruz kalan hükümet, Zaman gazetesinde sorumlu olarak yansıtılmamış hatta olayın sorumluları farklı yerlerde aranmıştır. Bu tarz olaylarda hata ve ihmaller şahsi veya kurumsal olsa da cevap makamı hükümettir. Gazeteci tarafından toplumda yaşanan olayların nesnel bir yaklaşımla ele alınması gerekliliği ihlal edilmiştir. Yetkili makamların olayla ilgili gerekli adımları attığı belirtilirken hükümet tarafından yapılan açıklamalar direkt olarak aktarılmıştır. Hükümet ile ilişkilerin iyi olduğu bu dönemle, ilişkilerin bozulduğu dönem arasında aynı olayın haberleştirilmesindeki farklılık dikkat çekicidir. 2013 yılından sonra Zaman gazetesi olayı ele alırken artık sorumlunun hükümet olduğuna işaret etmektedir. Olayın olduğu dönem açıklamaları provokasyon olarak nitelendirilen Selahattin Demirtaş'ın, bu tarihten sonra yaptığı değerlendirmeler gazetenin birinci sayfasından direkt olarak aktarılmıştır. Demirtaş'ın, Başbakan'ın olayın ilk sorumlusu olduğu, olayda hata değil kasıt olduğu yönündeki açıklamalar da aynı şekilde direkt olarak aktarılmıştır. Zaman gazetesinin Uludere olayına yaklaşımında olayın vahametinden çok haberleştirilmesine dikkat edilmiş ve haber ideolojik aktarımın aracı olarak kullanılmıştır.

2012 yılında Gülen cemaati ve AK Parti arasındaki ilişkilerin bozulmaya başladığı yönünde bir takım değerlendirmeler olmasına rağmen somut olarak bunun ilk hissedildiği dönem 7 Şubat MİT krizi olarak bilinmektedir. Gazetenin bu olayla ilgili haberleri daha önce yaşanan ve hükümeti zor durumda bırakan olaylarla karşılaştırıldığında anlaşılmaktadır.

Örneğin: Uludere olayında gazetenin nesnel bir tutum sergilemediği incelenen haberlerden de anlaşılırken, 7 Şubat MİT krizinin ilk günlerinde mesafeli bir yaklaşım sergilenmiştir. Olayın devamında Emniyet Teşkilatı'nda hükümet tarafından yapılan bir takım görev değişiklikleri ile gazete olaya karşı bir tutum geliştirdiği gözlemlenmiştir. Görev değişiklikleri ile ilgili hükümete karşı direkt olarak eleştirel bir söylem oluşturulmasa da görevden alınan isimlerin başarılarına dikkat çekilerek bu durumun yanlış olduğu vurgulanmaya çalışılmıştır. Bu olayın akabinde Başbakan Tayyip Erdoğan'ın dershanelerin dönüşümü ile ilgili yaptığı açıklamalar, taraflar arasında görüş ayrılığı olduğu ve ilişkilerin bozulduğu yönünde yorumlanmıştır. Bu tarihten sonra Gülen cemaatine yakınlığı ile bilinen basın yayın organlarının hükümete karşı tutumunda değişim gözlenmiştir. Gezi Parkı olayları ile ilgili haberlerde olaylar yine provokasyon gibi sözcüklerle nitelendirilse de hükümetin de hataları olduğuna yönelik bir söylem inşa edilmiştir.

7 Şubat MİT krizi ile başlayan dönemde hükümet zaman zaman dershanelerin kapatılması ya da dönüştürülmesi gündeme getirirken, Gülen cemaati de toplumsal olaylarda AK Parti'yi zaman zaman eleştiren söylemler kullanmıştır. 17-25 Aralık süreci olarak bilinen süreçte ise taraflar arasında bir süredir kaygan bir zeminde sürdürülen ilişkiler tamamen bitmiştir. Zaman gazetesi olayın ilk gününde soruşturmaların boyutuna odaklanırken daha sonraki günlerde gerçekliğine yönelik bir söylem inşa etmiştir. Bu süreçte haber kaynakları, ilgili kişilerin ve siyasilerin açıklamaları, dış basında yer alan haberler vs. gazetenin söylemini destekleyen örneklerden seçilmiştir. Bu durum Hall'ün, medyanın bilgiyi belli değerlendirici sınırlar içerisinden seçerek dolaşıma soktuğu ve tercih edilen anlamlar sunmak üzere tasnif ettiği savını doğrular niteliktedir. Gülen cemaati ve AK Parti arasındaki ilişkilerin tamamen koptuğu bu dönemden sonra söylemler karşılıklı olarak sertleşmiştir. Bu durum Zaman gazetesinde yayımlanan haberlerin söyleminden anlaşılmaktadır. Gazete bu süreçten sonra AK Parti'ye karşı kullandığı muhalif söylemi sürdürmüş, AK Parti ise devleti yönetmekten aldığı güç ile devlet aygıtlarını kullanarak bürokraside Gülen cemaatine karşı hala devam etmekte olan tasfiye sürecini başlatmıştır.

Çalışmada, 17-25 Aralık sürecinden sonra yapılan 30 Mart 2014 yerel seçimleri ve 14 Ağustos 2014 Cumhurbaşkanlığı seçim dönemleri incelenmiş ve Zaman gazetesinin söylemini tamamen değiştirdiği gözlemlenmiştir. 2011 seçimlerinde AK Parti'nin başarılı bir yönetim sergilediği, seçimlerin şeffaf ve adil olduğuna yönelik haberler yayımlanırken, 2014 yılında tam tersine başarısız yönetime, seçimlerde hile olduğuna, Başbakan'ın her zaman eleştiri alan sert üslubuna dikkat çekilmiştir. Zaman gazetesinde, Cumhurbaşkanlığı seçim süreci boyunca Recep Tayyip Erdoğan'a karşıt söylem kullanılmasının yanı sıra, en güçlü

rakibi Ekmeleddin İhsanoğlu'nu destekleyen bir söylemin kullanıldığı da incelenen haberlerden anlaşılmaktadır. Gazetede yayımlanan haberlerin tümünde İhsanoğlu'nu öven ve olumlu yönlerini ön plana çıkaran haberler ve değerlendirmeler yer almıştır. Cumhurbaşkanlığı seçimlerini Tayyip Erdoğan'ın kazanmasıyla hükümetin iktidarı iyiden iyiye pekişmiş ve bu tarihten sonra Gülen cemaatine karşı yaptırımlar daha sert bir hal almıştır. Bu doğrultuda yargı yoluyla Gülen cemaatine yakınlığı ile bilinen medya organlarına baskılar uygulanmaya başlanmış bunun neticesinde bu yayın organlarından bazı isimler gözaltına alınmış bazıları ise tutuklanmıştır. Bu sürecin ilerleyen zamanlarında ise çeşitli nedenler gösterilerek Zaman gazetesine kayyum atama yoluyla hükümet tarafından müdahale edilmiştir. Kayyum atandıktan bir gün sonra ve daha sonrasında ise gazetenin, AK Parti'nin yayın organı haline geldiği gözlemlenmiştir.

Zaman gazetesi, hükümetin devlet aygıtları aracılığıyla gazeteye baskı uyguladığı süreçte fikir ve ifade özgürlüğü, basın özgürlüğü gibi kavramları gerekçe göstererek gazetecilik faaliyetlerinin yargıya konu olduğu yönünde bir söylem inşa etmiştir. Gazetecilik faaliyetlerinin, fikir ve düşünce özgürlüğünün anayasal güvence altında olmasını delil göstererek bu süreçte söylemini buna göre yeniden inşa etmiştir. Gazetenin, 2011 yılında Oda TV soruşturmaları kapmasında gözaltına alınan veya tutuklanan gazeteciler hakkında aynı hassasiyeti göstermediği incelenen haberlerden anlaşılmıştır. 2011 yılında tutuklanan gazeteciler için gazetecilik faaliyetlerinden değil gazeteciliği mesleğini kullanarak başka amaçlar gerçekleştirmek istedikleri yönündeki söylem hakim söylem olarak kullanılmıştır.

Kitle iletişim araçları sahiplik yapısının iktidarla olan ilişkisine göre söylemi şekillendirdiği ve değiştirdiği, toplumda yaşanan olayları habere dönüştürürken kendi ideolojik yaklaşımına göre yeniden ürettiği, haber üretim sürecinde habere konu olan olgu veya olayın gerçekliğinden çok iktidar mücadelesi içerisinde bağlamından koparılarak bir araç gibi kullanıldığı varsayımları incelenen haberler sonucunda büyük ölçüde doğrulanmıştır. Zaman gazetesinin salt ekonomik çıkar gözeten bir gazete olmadığı, Gülen cemaatinin ilişkilerine göre yayın anlayışı belirlediği yine aynı değerlendirmeler sonucunda anlaşılmıştır. Eleştirel ekonomi politik savının öne sürdüğü şekilde medya kuruluşları incelenirken toplumda var olan güç ilişkilerinin işleyişini kavramanın önemi çalışmanın vardığı sonuç bakımından anlaşılmaktadır.

SONUÇ

Marksist teori çerçevesinde değerlendirilen ideoloji, medya, hegemonya, eleştirel ekonomi politik yaklaşımlarından yola çıkarak medya içeriklerinin incelendiği bu çalışmada iktidar mücadelesi içerisinde gazetelerin söylem değişimi Zaman gazetesi örneği üzerinden incelenmiştir. Üç bölümden oluşan bu çalışmanın birinci bölümünde araştırmanın dayanağı olan Marksist teori, eleştirel ekonomi politik, ideoloji, hegemonya, kitle toplumu, dil ve söylem, devlet ve iktidar kavramlarına değinilmiştir.

Marx ve Engels'in ortaya koyduğu Marksist teori çerçevesinde ideolojiye ekonomik altyapının belirlediği bir üstyapı unsuru olarak yaklaşılmıştır. Marx, ideolojiyi egemen sınıfların çıkarları doğrultusunda toplumsal gerçekliğin altüst edildiği bilinç şekli olan "yanlış bilinç" olarak tanımlamıştır. Ortodoks Marksist teori Marx'ın görüşlerine sadık kalarak toplumsal araştırmalarda ekonomik belirleyicilik ilkesinin geçerliliğini ve ideolojinin "yanlış bilinç" olduğunu ortaya koymaya çalışmışlardır. Batı Marksizmi olarak adlandırılan Marksist teori ise Marx'ın ortaya koyduğu fikirlerden yola çıkarak toplumsal araştırmalarda yeni bir paradigma arayışına girmişlerdir. Bunun temel nedeni sosyalist iktidarın Marx'ın öngördüğü şekilde ve zaman diliminde gerçekleşmemesidir. Bu doğrultuda egemen sınıfın iktidarını koruyan faktörlerin ne olduğunu ve nasıl işlediğini ortaya çıkarmak adına Marksist teoriye yeni bir çerçeve oluşturmaya çalışılmıştır.

Lenin ve Plehanov, Marx'ın olumsuz anlam yüklediği ideolojiye nötr bir kavram olarak yaklaşmışlar hatta sosyalist iktidarın gerçekleşmesi için ideolojiye gereksinim olduğunu öne sürmüşlerdir. Lenin ve Plehanov'un çalışmalarından yararlanarak kapsamlı bir teori geliştiren A. Gramsci, Batı Marksizminin en önemli temsilerindendir. Gramsci'nin ortaya koyduğu ve hala birçok kesim tarafından kabul gören hegemonya kavramı, Ortodoks Marksizmin açmazlarında bir çıkış noktası olarak görülmektedir. Batı Marksizminin ortaya çıkmasına neden olan faktör de Marx'ın öngördüğü şekilde devrimin gerçekleşmemesidir. Batı Marksizmi temsilcileri Marksist teoriyi temel almışlar fakat devrimin nasıl gerçekleşeceğinden çok devrimin gerçekleşmesinin önünde duran direnç faktörlerine odaklanmışlardır. Gramsci'nin hegemonya kavramı tam olarak bu direnç faktörlerinin ne olduğu ve nasıl işlediğini çerçeveleyen bir kavram olarak değerlendirilir. Hegemonya, Gramsci'nin öncesinde de bilinen bir kavram olmasına rağmen Gramsci'nin ona yüklediği anlam ve önem hegemonya kavramının Gramsci ile özdeşleştirilmesine neden olmuştur. Egemen sınıfın sadece baskı yoluyla iktidarını korumadığını aynı zamanda rıza ve ikna unsurları ile de egemenliğini koruduğunu öne süren Gramsci, medyayı rıza ve ikna unsuru

kategorisine koymuş ve ona bir değer atfetmiştir. Althusser'in Gramsci'nin tamamlayıcısı olarak görülmesinin nedeni ise Gramsci'nin ortaya koyduğu hegemonya kavramından yola çıkarak bir ideoloji tanımlaması yapmasıdır. Althusser, Gramsci'de baskı ve rıza unsuru olarak değerlendirilen faktörleri devletin baskı aygıtları ve devletin ideolojik aygıtları olarak kategorize etmiş ve bu faktörlerin her birine ayrı ayrı bir değer atfetmiştir. Althusser'in DBA ve DİA olarak sınıflandırdığı kavramlar hegemonya kavramını daha anlaşılır hale getirmiştir.

Çalışmanın birinci bölümünde Frankfurt Okulu'nun ortaya koyduğu kavramların medya çalışmaları bakımından önemine ve alana olan katkısına değinilmiştir. Bunlar arasından kitle kültürü, kültür endüstrisi, eleştirel teori kavramlarının medya araştırmalarına katkısı, okulun daha sonra gelen araştırmacılar için yol gösterici olması bakımından önemli bir yeri olduğu anlaşılmaktadır. Frankfurt Okulu temsilcilerinin her biri tek tek incelendiğinde disiplinlerarası çalışmalar yapan entelektüel isimler olduğu bilinmekte ve böylece sosyal bilimlerde disiplinlerarası çalışmanın önemi de daha iyi anlaşılmaktadır. Bu doğrultuda, farklı disiplinlerin bakış açılarından yapılan değerlendirmelerle toplumsal yaşamı yorumlamanın, kavramsal olarak daha geçerli sonuçlara ulaştıracağı sonucuna varılabilir. Frankfurt Okulu'ndan sonra gelen İngiliz Kültürel Çalışmaları da Batı Marksizminin önemli temsil alanlarından biri olarak kabul edilir. Kültürel Çalışmalar ekolü, Batı Marksizminin temsilcilerinin ortaya koyduklarından yola çıkılarak medyayı toplumsal etkisi bakımından daha geniş bir perspektifte ele alınmıştır. Marx'ın ideolojiye verdiği değer ciddi eleştirilen konulardan biri olmuş ideolojinin yeniden daha kapsamlı bir şekilde incelenmesi gerektiği sonucuna varılmıştır. Hall'ün, merkezin başına geçmesi ile birlikte medya çalışmalarına ağırlık verilmesi Kültürel Çalışmalar'ın medya araştırmalarında önemli bir yer edinmesine yol açmıştır. Hall, Gramsci ve Althusser'in ortaya koyduğu kavramların işleyişini derinlemesine incelemiş ve bu incelemeler doğrultusunda medyanın rolünü ortaya koymaya çalışmıştır. Bu kavramların yanı sıra teknolojik gelişmeler ve neo-liberalizm etkisine işaret ederek medya incelemelerini yapmıştır. Hall'ün iletişim araştırmalarında ön plana çıkmasının temel belirleyeni farklı alanlarda (hegemonya, ideoloji, dil ve söylem, neo-liberalizm, sermaye…) yapılan araştırmaları medya değerlendirmelerinde ele almasıdır. Medya araştırmalarını çok yönlü ve disiplinlerarası bir yaklaşımla ele alarak medyanın kültürel, hegemonik, ideolojik rolünü ortaya koymaya çalışması Hall'ü alanında önemli referans haline getirmiştir. Kendisinin geliştirdiği kodlama ve kodaçım kavramı ile okuyucu, dinleyici veya izleyiciye de bir değer atfeder. Baskın, müzakereci ve muhalif okuma biçimleri ile okuyucu medya metinlerinde kodlanan söylemleri farklı düzeylerde anlamlandırabilmektedir. Özellikle muhalif okuma biçiminde okuyucu metinde kodlanan söylemi deşifre eder ve anlam

bütünlüğünü bozarak yeniden inşa eder. Dil ve söylem aracılığı ile medya çıktıları ideolojik aktarımın bir aracı haline gelirken kodaçım denilen süreçte bu deşifre edilebilmektedir. Fakat kodaçım sürecinde okuyucu tercihleri genel olarak baskın okumaya yönelik olduğundan muhalif okuma biçiminin daha entelektüel düzeyde kaldığı, dolayısıyla da ideoloji hakkında genel kavrayışın sınırlandığı söylenebilir.

Çalışmanın birinci bölümünün sonunda medyanın iktidar mücadelesinde bir araç olarak kullanıldığı savından yola çıkarak devlet, iktidar, hegemonya ve iktidar ve hegemonya ilişkisi ayrı başlıklar altında incelenmiştir. İktidar kavramını güç ilişkileri ile açıklayan Foucault, iktidarı sadece devlete egemen olmakla sınırlandırmaz, onun aile, eğitim, iş hayatı, fikir sahibi kimselerin bireylere empoze ettiği fikirlerde kısacası her alanda aranması gerektiğini söyler. İktidar kavramına bu şekilde yaklaşılmadığı sürece anlaşılamayacağını ve iktidarın varlığını sürdüreceğini işaret eder. Foucault'nun iktidar kavramsallaştırması Poulantzas tarafından devlet iktidarının gücünü hafife aldığından dolayı eleştirilmiş, Marksist devlet anlayışından sapma olarak değerlendirilmiştir. Buna göre, devlet iktidarını hedef alan mücadeleler devlet içerisinde yürütülmediği takdirde başarısızlıkla sonuçlanacaktır. Poulantzas, Foucault'nun ortaya koyduğu iktidar kavramsallaştırmasını kabul etmiş fakat devlet iktidarına verdiği önemi yetersiz bulduğu için eleştirmiştir.

Devlet ve iktidar kavramlarının birbirinde farklı kavramlar oldukları fakat iktidara (siyasi iktidar) sahip olan grupların devlet mekanizmalarını kullanabilmesi devlet ile iktidarın aynı kavram olarak algılanmasına yol açmaktadır. Siyasi iktidara sahip olanlar demokratik sistemler neticesinde değişebilir olması iktidarı bir mücadele alanı haline getirmektedir. Bu noktada iktidarı ele geçirmek isteyen sınıflar veya iktidarını muhafaza etmek isteyen sınıflar için olsun hegemonya anahtar kavramdır. İktidara sahip olanların iktidarını sürdürülebilmek için hegemonyayı koşullara göre sürekli olarak yenilediğini bunu da eğitim, dini kurumlar, medya gibi rıza üretim araçları ile gerçekleştirdiği gerçeği iktidarı ele geçirmek isteyen sınıflar için de geçerlidir.

Kuramsal çerçevenin son bölümünde değinilen devlet iktidar ve hegemonya kavramları, hegemonyanın iktidar mücadelesinde anahtar kavramlardan biri olduğu sonucuna ulaştırmaktadır. İktidar hegemonyasını sağlayabildiği sürece devamlılığını sağlayabilir, aksi bir durumda yine hegemonik üstünlüğü elde edecek başka bir sınıf tarafından yerinden edilir. Bu bağlamda Marksizm'in sorduğu soru egemenliği ele geçiren yeni sınıfın ne/kim olduğudur. Buna göre, bir mücadele alanı olan iktidar, proletarya tarafından ele geçirilmediği sürece sadece iktidarın değişimi veya başka bir egemen sınıfın iktidarı olarak görülür. Bunun yanı

sıra bu yeni sınıf, bir devrim tecrübesi geçirmesinden dolayı iktidarını daha güçlü kılacağı anlaşılabilmektedir.

Çalışmanın ikinci bölümünde Türkiye'de İslami hareketlerin yapısına, siyasetle olan ilişkilerine değinilmiştir. Türkiye'deki İslami hareketlerin en bilinen örneklerinden olan Gülen cemaatinin tarihsel gelişimi, kurumsal yapısı, siyasetle olan ilişkileri incelenmiştir. Bu incelemeler sonucunda Gülen cemaatinin eğitim, finans, iş dünyası, medya, STK gibi birçok alanda faaliyetler yürüten kurumlara direkt veya dolaylı ilişkiler içerisinde olduğu sonucuna varılmıştır. Kurulduğu ilk yıllardan itibaren eğitim alanında dershaneler başta olmak üzere orta ve yükseköğretim düzeyinde eğitim kurumlarına sahip olan Gülen cemaati eğitime her zaman öncelik vermiştir. Dini bir cemaat olarak insan kaynağına da en çok bu kurumlar sayesinde ulaşmıştır. 90'lı yıllardan itibaren de toplumda görünen bir cemaat halini almıştır. Yine aynı yıllarda yaşanan toplumsal değişimler ve teknolojik gelişmelerin medya alanını dönüştürmesi sermaye gruplarının yanı sıra ideolojik tabanlı gruplarında bu alana yönelmesine neden olmuş, bunun sonucunda Gülen cemaati de medya alanında yatırımlara yönelmiştir. Sızıntı dergisi ile medya alanında faaliyet göstermeye başlayan cemaat daha sonra Zaman gazetesi, Samanyolu TV gibi birçok medya kurumunda etkili hale gelmiştir. Çalışmada örneklem olarak ele alınan Zaman gazetesinin Gülen cemaatinin yayın organı olarak tanınmasına rağmen resmiyette cemaatle herhangi bir ilişkisi bulunmamaktadır. Aynı durum diğer medya hatta genel olarak cemaate ait olduğu bilinen kurumlar için de geçerlidir. Bu durum Gülen cemaatine yakınlığı ile bilinen kurumların yapısal şemasını çıkarmayı güçleştirmektedir.

Gülen cemaati, kurumsal olarak şeffaf bir yapıya sahip olmadığından birtakım eleştirilere maruz kalmıştır. Bunların başında cemaatin devlet içerisinde örgütlendiği savı gelmektedir. Eleştirilerin en temel dayanağı cemaatin eğitim kurumlarında eğitim alan kişilerin devlet kurumlarında önemli yerlere gelmesidir. Bu iddiaların temel argümanı Gülen cemaatine gönül bağı olan bu kişilerin devlet kurumlarına kasten yerleştirilerek cemaatin önce devlet içerisinde güçleneceği daha sonra ise iktidara talip olacağı yönündedir. 28 Şubat sürecinde Gülen'in bir sohbeti esnasında çekilen görüntülü ses kaydı da bu argümanları güçlendirmiş ve Fethullah Gülen baskılar sonucunda Amerika'ya yerleşmiştir. Gülen'in Amerika'ya yerleşmesinden sonra cemaatinin faaliyetleri devam etmiş, 2002 yılında AK Parti'nin iktidara gelmesiyle oluşan ortamdan istifade ederek faaliyet alanını daha da genişletmiştir.

Faaliyet alanını genişletmesi ve toplumda giderek daha görünür bir hal alması ile cemaate hakkında örgütlü yapıya sahip ve nihai hedefi olduğu iddiaları (özellikle emniyet,

yargı, TSK gibi baskı aygıtlarında örgütlendiği) aynı doğrultuda artmaya devam etmiştir. Gülen cemaati en önemli kurumları olan eğitim başta olmak üzere medya, dini faaliyetler, finans, STK gibi alanlarda örgütlenmesi bu kurumları ideolojik aygıt gibi kullanabileceği sonucunu da doğurmaktadır. Althusser'in DİA olarak ifade ettiği ideolojik aygıtların hemen hepsinde Gülen cemaatinin faaliyet gösteren organları olduğu incelenen kurumlar doğrultusunda görülmektedir. Althusser'in DİA'ların işleyişinde anlatmak istediği bu olmamasına rağmen, ideolojik aygıtların devletle sınırlı olmayacağı egemen sınıfların da ideolojik aygıtları olabileceği hegemonya perspektifinden değerlendirildiğinde anlaşılabilir. Bunların yanı sıra Gülen cemaatinin devlet içerisinde iddia edilen düzeylerde örgütlendiği savları dikkate alınacak olursa ideolojik aygıtlara sahip olduğu olgusu baskı aygıtları için de geçerlidir.

İkinci bölümün sonlarında Gülen cemaati ve AK Parti ilişkilerine değinilmiştir. AK Parti'ni iktidara geldiği ilk yıllar karşılıklı güvenin inşa edildiği bir dönem olarak görülebilir. Bu dönem içerisinde tarafların karşılıklı olarak birbirlerine karşı olumsuz bir tutumları söz konusu olmamıştır. AK Parti'nin ilerleyen yıllarda girdiği seçimlerden güçlenerek çıkması iki tarafın arasında gayri resmi düzeyde bir ittifakın oluşmasına yol açmıştır. AK Parti'nin içinden çıktığı geleneği kısmen de olsa reddederek iktidara gelmesi, yeni bir parti olması ve anahtar kavram olarak değişim sözcüğünü vurgulaması gibi etkenler bürokraside etkin bir tabanı olmadığı sonucuna götürmektedir. AK Parti'nin bu açığı kapatmak adına Gülen cemaatinin yetişmiş kadrolarından yararlanmak, Gülen cemaatinin ise birçok alana yayılan faaliyetlerini daha rahat sürdürülebilmek adına, tarafların karşılıklı ittifaka gittikleri kabul görmektedir. Özellikle 2007 genel ve Cumhurbaşkanlığı seçimlerinden sonra bu ittifak güçlenmiştir. 2011 yılındaki seçimlere gelindiğinde ise AK Parti'nin içerisinde Gülen cemaatinin vitrin isimleri milletvekili olarak yer almıştır. Gülen cemaati ve AK Parti arasındaki ilişkiler hiyerarşik olarak incelendiğinde güven tesisi, ittifak, organik ilişki şeklinde ilerlediği görülmektedir.

Taraflar arasındaki ilişkilerin organik bir hal aldığı 2011 döneminde AK Parti içerisinde cemaatten isimlerin yer alması, cemaatten AK Parti'ye doğru geçirgenliğin olduğunun bir göstergesidir. Bu doğrultuda Gülen cemaatinin doğrudan olmasa da AK Parti vasıtasıyla dolaylı olarak siyasete dahil olduğu söylenebilir. 2012 yılına gelindiğinde ise Başbakan Erdoğan'ın dershanelerle ilgili yaptığı açıklamalar, AK Parti'nin bu durumdan rahatsız olduğuna yönelik iddiaları gündeme getirmiştir. 7 Şubat MİT krizi ve ardından yaşananlar sonucunda taraflar arasında anlaşmazlık olduğu iddiaları geçerlilik kazanmaya başlamıştır. Güven tesisi, ittifak, organik ilişki şeklinde ilerleyen ilişkiler yerini sorgulamaya

bırakmıştır. Bu dönemde karşılıklı güvensizliğin varlığı söylem düzeyinde kendini hissettirmektedir. Zaman gazetesinde 2012 yılı sonrasında yayımlanan haberlerde daha önceki dönemlere nazaran AK Parti'ye yönelik eleştirel haberler kısmen de olsa yer almaya başlamıştır. Bu duruma gazetenin 2013 yılında yaşanan Gezi Parkı olaylarına yaklaşımı örnek gösterilebilir. 17-25 Aralık sürecinde ise bu durum yerini çatışma ortamına bırakmıştır. Bir süredir eleştirel söylemler üreten taraflar artık birbirlerine karşıt hale gelmişlerdir. AK Parti ve Gülen cemaati arasındaki ilişkilerin bozulmasına neyin sebep olduğunun somut bir delili bulunmamaktadır. Ancak tarihsel süreç içerisinde değerlendirildiğinde karşılıklı çıkar sağlamaya yönelik kurulan ilişkilerin yine aynı nedenden dolayı bozulduğu sonucuna varılabilmektedir. Bunun yanı sıra Gülen cemaatinin devlet içerisinde söz sahibi olabilecek bir boyut kazanması ile iktidarda daha fazla söz sahibi olmak istemesi de başka bir neden olarak gösterilebilir. İki taraf arasında iktidarın paylaşımından kaynaklanan çatışma, bu çatışma ortamında kullanılan araçlarla birlikte değerlendirildiğinde iktidar mücadelesinin yaşandığının bir göstergesi olarak değerlendirilebilir. AK Parti'nin de bu süreçte Gülen cemaatini pasifize etmek adına başvurduğu yöntemler de bir yönüyle iktidarı korumaya yönelik olduğundan yaşanan süreç bir iktidar mücadelesi olarak tanımlanabilmektedir.

Çalışmada örneklem olarak ele alınan Zaman gazetesinin Gülen cemaatine olan yakınlığı göz önüne alınarak cemaatin iktidarla olan ilişkilerinin Zaman gazetesine ne şekilde yansıdığı incelenmiştir. Belirli bir zaman aralığında Zaman gazetesinde yayımlanan önemli haberler incelenmiş ve gazetenin sahiplik yapısının söyleminde belirleyici bir etken olduğu sonucuna varılmıştır. Bu doğrultuda çalışmanın 1. varsayımı "Zaman gazetesinin haber söyleminin, sahiplik yapısının iktidarla olan ilişkilerine göre şekillenmekte ve değişmekte olduğu" varsayımı sınanmış ve büyük ölçüde doğrulanmıştır. Çalışmanın 2. varsayımı olan "Kitle iletişim araçları toplumda yaşanan olayları habere dönüştürürken, kendi ideolojik yaklaşımına göre yeniden ürettiği ve 3. varsayımı haber üretim sürecinde habere konu olan olgu veya olayın gerçekliğinden ziyade iktidar mücadelesi içerisinde bağlamından koparılarak bir araç gibi kullanıldığı" haber analizleri bölümünde incelenen haberlerle doğrulanmıştır.

Sonuç olarak bu çalışmanın amacı doğrultusunda medya kuruluşlarında sahiplik yapısının içeriğe ve söyleme etkisi, ilişkilerin düzeyindeki farklılaşmaya paralel söylemin de değiştiği; ideoloji, hegemonya ve eleştirel ekonomi politik kavramları referans alınarak ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda ideoloji ve hegemonya kavramsallaştırması üzerine Althusser ve Gramsci'nin ortaya koyduğu modeller içinde yaşadığımız zaman dilimine uzak kalsa da hala geçerliliğini koruduğu anlaşılmaktadır. Çalışmada örneklem olarak alınan Zaman gazetesinin söylemi sahiplik yapısının iktidarla ilişkilerine göre değiştiği

gözlemlenmiş ve değişime neden olan faktörler nedensellik çerçevesinde açıklanmaya çalışılmıştır. Habere konu olan olay vasıtasıyla bir gerçeklik inşa edilmeye çalışılması haberin gerçeklik değerinin azalmasına ve gazetecilik mesleğinin güvenilirliğinin sorgulanmasına neden olmaktadır. İktidarın, kendi amaç ve çıkarları doğrultusunda doğrudan veya dolaylı olarak haber içeriklerine müdahale etmesi gazetecilik ilkelerine ne kadar aykırı ise medya kuruluşlarının da haberi bağlamından kopararak ideolojik aktarımın bir aracı olarak kullanması bu ilkelere aynı derecede aykırı olduğu anlaşılmaktadır.

KAYNAKÇA

Adaklı G., (2001), "Yayıncılık Alanında Mülkiyet ve Kontrol" Medya Politikaları, der. Kejanlıoğlu B, Çelenk S., Adaklı G, 145-203, İmge Kitabevi, Ankara.

Adorno T.," (2005), Kültür Endüstrisini Yeniden Düşünmek", Kitle İletişim Kuramları, der ve çev. Mutlu E., 240-249, Ütopya Yayınevi, Ankara.

Adorno T., Horkheimer M., (2010), Aydınlanmanın Diyalektiği, çev. Karadoğan E. Ö. ve Ülner N., Kabalcı Yayınevi, İstanbul.

Althusser L., (2014), İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları, çev. Tümertekin A., İthaki Yayınları, İstanbul.

Anderson P., (1988), Gramsci Hegemonya, Doğu-/Batı Sorunu ve Strateji çev. Günersel T, Alan Yayıncılık, İstanbul.

Anderson P., (2011), Batı Marksizmi Üzerine Düşünceler, çev. Aksoy B., Birikim Yayınları, İstanbul.

Arsan D. E., (2004), "Medya-Güç İlişkileri Ekseninde Merve Kavakçı Haberlerinin İki Fraklı Sunumu" Haber Hakikat ve İktidar İlişkisi, der. Dursun Ç., 151-182, Elips Kitap, Ankara.

Atabek G., Atabek Ü. (2007), Medya Metinlerini Çözümlemek. İçerik, Göstergebilim ve Söylem Çözümleme Yöntemleri, Siyasal Kitabevi, Ankara.

Canpolat N., (2005), "Foucault" Kadife Karanlık, der. Rigel N., Batuş G., Yücedoğan G., Çoban B., 75-138, Su Yayınevi, İstanbul.

Çalışlar O., (1999), Medya Aynasında Fethullah Gülen Kozadan Kelebeğe, der. Armağan M., Ünal E., 64-70, Gazeteciler ve Yazarlar Vakfı Yayınları, İstanbul.

Çakır R., (1990), Ayet ve Slogan, Metis Yayınları, İstanbul.

Çoban B., (2011), "Louis Althusser" Kadife Karanlık 2, der. Batuş G., Alver F., Arık B., Çoban B., Çığ Ü., 89- 116, Su Yayınevi, İstanbul.

Çoban B., (2003), "Söylem, İdeoloji ve Eylem: İktidar ve Muhalefet Arasındaki Mücadeleyi Çözümleme Denemesi" Söylem ve İdeoloji, der. Çoban B., Özarslan Z., 245-298, Su Yayınları, İstanbul.

Çoban S., (2013), Hegemonya Aracı ve İdeolojik Aygıt Olarak Medya, Parşömen Yayıncılık, İstanbul.

Devran Y., (2010), Haber Söylem İdeoloji, Başlık Yayın Grubu, İstanbul.

Durna T., Kubilay Ç., (2010), "Söylem Kuramları ve Eleştirel Söylem Çözümlemeleri", Medyadan Söylemler, der. Durna T., 47-81, Libra Kitap ve Yayıncılık, İstanbul.

Dursun Ç., (2001), TV Haberlerinde İdeoloji, İmge Kitabevi, Ankara.

Dursun Ç., (2004), "Haberde Gerçekliğin İnşası Ne Demektir" Haber Hakikat ve İktidar İlişkisi, Der. Dursun Ç., 37-65, Elips Kitap, Ankara.

Eagleton T., (2011), İdeoloji, çev. Özcan M., Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

Erdoğan İ., (1999), "Popüler Kültür: Kültür Alanında Egemenlik ve Mücadele" Popüler Kültür ve İktidar, der, Güngör N., Vadi Yayınları, Ankara.

Erdoğan İ., Alemdar K., (2002), Öteki Kuram, Erk Yayınları, Ankara.

Ergil D., (2010), 100 Soruda Fethullah Gülen ve Hareketi, Timaş Yayınları, İstanbul.

Fairclough N, Graham P., (2003), "Eleştirel Söylem Çözümlemecisi Olarak Marx: Eleştirel Yöntemin Yaratılışı ve Küresel Sermayenin Eleştirisi ile Bağlantısı" Söylem ve İdeoloji, der ve çev, Çoban B., Özarslan Z., 185-244, Su Yayınları, İstanbul.

Fiori G., (1989), Bir Devrimcinin Yaşamı: Antonio Gramsci, çev. Emiroğlu K., Verso Yayıncılık, Ankara.

Fiske J., (2014), İletişim Çalışmalarına Giriş, Çev. İrvan S., Pharmakon Yayınevi, Ankara.

Foucault M., (2005), Özne ve İktidar, Çev. Akınhay O., Ergüden I., Ayrıntı Yayınları, İstanbul,

Freeden M., (2011), İdeoloji, Çev. Gür H., Dost Kitabevi, Ankara.

Golding P., Murdock G., (2014), Kültür, "İletişim ve Ekonomi Politik", Medya, Kültür Siyaset, Der. İrvan S., 49-75, Pharmakon Yayınevi, Ankara.

Gramsci A., (2011), Hapishane Defterleri 1. Ed. Cilt, Buttigieg J. A., çev. Baysal B., Kalkedon Yayınları, İstanbul.

Gramsci A., (2012), Hapishane Defterleri 2. Ed. Cilt, Buttigieg, Cilt, çev. Baysal B., Kalkedon Yayınları, İstanbul. (2012),

Gramsci A., (2012), Hapishane Defterleri 1. Ed. Cilt, Buttigieg J. A., çev. Baysal B., Kalkedon Yayınları, İstanbul.

Gramsci A., (2014), Hapishane Defterleri 4. Cilt, Ed. Cilt, Buttigieg, çev. Baysal B., Kalkedon Yayınları, İstanbul.

Gündem M., (2005), Fethullah Gülen'le 11 Gün, Alfa Yayıncılık, İstanbul.

Hablemitoğlu N., (2015), Köstebek, Pozitif Yayınları, İstanbul.

Hall S., (1986), Gramsci's Relevance for the Study of Race and Etnicity, Journal of Communication Inquiry, 10. 5-27.

Hall S., (1994), "Kültür, Medya ve İdeolojik Etki", Medya, İktidar, İdeoloji, der. ve çev. Mehmet Küçük, 169-209, Ütopya Yayınevi, Ankara.

Hall S., (2002), “Gramsci and Us”, Antonio Gramsci Critical Assessments Of Leading Political Philosophers, Edited By James Martin, 227- Routledge, London.

Hall S., (2003), “Kodlama ve Kodaçım”, Söylem ve İdeoloji, çev Çoban B., Der. Çoban B., Özarslan Z., 309-326, Su Yayınevi, İstanbul.

Hall S., (2005), “Anlamlandırma, Temsil, İdeoloji: Althusser Ve Post-Yapısalcı Yaklaşımlar”, Kitle İletişim Kuramları, der ve çev. Mutlu E., 359-394, Ütopya Yayınevi, Ankara.

Hardt, H. (1994), “Eleştirelin Geri Dönüşü ve Radikal Muhalefetin Meydan Okuyuşu: Eleştirel Teori, Kültürel Çalışmalar ve Amerikan Kitle İletişimi Araştırması”, Medya, İktidar, İdeoloji, der. ve çev. Küçük M., 1- 55, Ütopya Yayınevi, Ankara.

Herman E., S., Chomsky N., (2012), Rızanın İmalatı, çev. Abadoğlu E., bgst Yayınları, İstanbul.

Inglis F., (2005), “Frankfurt Okulu”, Kitle İletişim Kuramları, der ve çev. Mutlu E., 221-226, Ütopya Yayınevi, Ankara.

Ives P., (2011), Gramsci’de Dil ve Hegemonya, çev. Ekici E., Kalkedon Yayıncılık, İstanbul.

Kapani M., (2001), Politika Bilimine Giriş, Bilgi Yayınevi, Ankara.

Kaya R., (2009), İktidar Yumağı, İmge Kitabevi, Ankara.

Kellner D., (2005), Kültür Endüstrileri, der ve çev. Mutlu E., 233-239, Ütopya Yayınevi, Ankara.

Mclellan D., (2012), İdeoloji, çev. Yıldırım B., İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

Mardin Ş., (2013), İdeoloji, İletişim Yayınları, İstanbul.

Özer Ö., (2011), Haber Söylem İdeoloji, Literatürk, Konya.

Poulantzas N., (2004), Faşizm ve Diktatörlük, çev. İnsel A., Yay. Haz. Belge M., İletişim Yayınları, İstanbul.

Poulantzas N., (2006), Devlet, İktidar, Sosyalizm, çev. Ilgaz T., Epos Yayınları, Ankara.

Martin J., (2010), Poulantzas Kitabı Seçme Yazılar, çev. Güzelsarı S., Sarı A., Dipnot Yayınları, Ankara.

Mutlu E., (2012), İletişim Sözlüğü, Sofos Yayıncılık, Ankara.

Saussure, (1985), Genel Dilbilim Dersleri, Der. Bally C., Sechehaye A., çev, Vardar B., Birey ve Toplum Yayınları, Ankara.

Senem N (2011), Jandarma Genel Komutanlığı Raporlarında Fethullah Gülen, Kaynak Yayınları, İstanbul,

Shoemaker P., Reese D. S., (2014), “İdeolojinin Medya İçeriği Üzerindeki Etkisi”, Medya Kültür Siyaset, Der. İrvan S., 97-132, Pharmakon Yayınevi, Ankara.

Sholle D. S., (1994), "Eleştirel Çalışmalar: İdeoloji Teorisinden İktidar / Bilgiye", Medya, İktidar, İdeoloji, Der. ve çev. Küçük M., 211-249, Ütopya Yayınevi, Ankara.

Selçuk A., Şeker M., (2012), Danıştay Saldırısı Haberlerinde Söylem ve İdeoloji, Nobel Yayıncılık, Ankara.

Şener N., (2012), Ergenekon Belgelerinde Fethullah Gülen ve Cemaat, Destek Yayınevi, İstanbul.

Stevenson N., (2008), Medya Kültürleri, çev. Orhan G., Aksoy B. E., Ütopya Yayınevi, Ankara.

Thompson J. B., (2013), İdeoloji ve Modern Kültür Kitle İletişimi Çağında Eleştirel Toplum Kuramı, Çev. Çetin İ., Dipnot Yayınları, Ankara.

Ülkü G., (2004), "Söylem Çözümlemesinde Yöntem Sorunu ve Van Dijk Yöntemi" Haber Hakikat ve İktidar İlişkisi, Der. Dursun Ç., 371-389, Elips Kitap, Ankara.

vanDijk T. A., (2003), "Söylem ve İdeoloji Çok Alanlı Bir Yaklaşım" Söylem ve İdeoloji, Der. Çoban B., Özarslan Z., Çev. Ateş N., 13-110, Su Yayınları, İstanbul.

vanDijk T. A., (2007) "Bir Söylem Olarak Haberin Disiplinlerarası Çözümlenmesi" Medya Metinlerini Çözümlemek, Der. Atabek Ü., Atabek G. Ş., çev. Atabek Ü., 164-181, Siyasal Kitabevi, Ankara.

Voloşinov V. N., (2001), Marksizm ve Dil Felsefesi, çev. Küçük M., Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

Williams R., (1990), Marksizm ve Edebiyat, çev. Tarım E., Adam Yayınları, İstanbul.

Yanardağ M., (2006), Fethullah Gülen Hareketinin Perde Arkası Türkiye Nasıl Kuşatıldı?, Siyah Beyaz Yayınları, İstanbul.

Yavuz H., Elposito J., (2003), Turkish Islam and The Secular State: The Gülen Movement, Syracuse University Press, New York.

Wayne M., (2013), Marksizm ve Medya Araştırmaları, çev. Cezar B., Yordam Kitap, İstanbul.

Zipes J., (2005), "Frankfurt Okulu ve Kültür Eleştirisi" Der ve çev. Mutlu E., 227-232, Ütopya Yayınevi, Ankara.

Zürcher E. J., (2015), Modernleşen Türkiye'nin Tarihi, çev. Saner Y., İletişim Yayınları, İstanbul.

Tezler

Arıoğlu S., (2008), İslamcı Basının En Çok Satan Gazetesi: Zaman Örneği, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Demirbilek H., (2011), Avrupa Birliği'nde Medya Yoğunlaşması Teori ve Uygulama, Uzmanlık Tezi, T.C. Radyo ve Televizyon Üst Kurulu, Ankara.

Erken S., (1995), Toplumsal Değimeler Karşısında Tavır Belirlemede Dinî Gruplar, On Dokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Yakut İ., (2014), Mensuplarının Bakış Açısıyla Gülen Cemaati (Polatlı Örneği) Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı, Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi.

Süreli Yayınlar

Küçükcan U., Frankfurt Okulu ve Kitle Kültürü Çalışmaları, Kurgu Dergisi, S. 19, 2002: 257-269

Webb L. E., (1998), İftiranın Değişmeyen Mantığı: Çamur At İzi Kalsın, çev. Olgun Ö., Feza Gazetecilik A.Ş., İstanbul.

Bildiri ve Makaleler

İlic D. T., (2014, Eylül) Türkiye'deki Anaakım Televizyon Kanallarında Editoryal Bağımsızlık-Profesyonellik İdeolojisi İlişkisi, 4, 100-122. http://egifder.gumushane.edu.tr/article/view/5000063703 (erişim tarihi: 11.03.2016)

İşliyen M., (2014) "Kodlama-Kodaçımı Bağlamında AK Parti 30 Mart 2014 Yerel Seçim Reklamlarının İzleyiciler Üzerindeki Etkilerine Yönelik Alımlama Analizi: Nevşehir Örneği" http://www.iletisimvediplomasi.com/wp-content/uploads/2014/06/4.pdf, (erişim tarihi: 01.11.2015).

Ruhi M. E., (2005) Platon'un Devletin Kökenine İlişkin Görüşü ve Yansımaları, Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, http://www.erzincan.edu.tr/birim/HukukDergi/ (erişim tarihi: 23.06.2015).

Şeker T., Çavuş S., (2011) "Behzat Ç. Bir Ankara Polisiyesi" Dizisinin Alımlama Analizi, http://globalmediajournaltr.yeditepe.edu.tr/makaleler/GMJ_3._sayi_Guz_2011/PDF/Seker_Cavus.pdf, (erişim tarihi: 05.01.2015).

Yanmış M., Aktaş A, (2015) Diyarbakır Sultan Şeyhmusé Ezzuli Dergâhı Örneğinde Tarikatların Toplumsal İşlevleri, http://www.dicle.edu.tr/NewsDetail.aspx?id=eedd229b-d2bf-439e-87d4-f2c92de80984 (erişim tarihi: 05.05.2016).

İnternet Kaynakları

Arman A., (2006)“Belki de bizi en çok askerler okuyor”, Ekrem Dumanlı ile Röportaj http://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/4720647.asp?yazarid=12&gid=61 (erişim tarihi: 05. 09. 2015)

Çakır R., (2012) “Erdoğan-Gülen İlişkisi Dün Bugün Yarın-3: 'Yeni Tür İktidar Savaşları'nın İlk Çarpıcı Örneği” http://www.gazetevatan.com/ (erişim tarihi: 17.09.2015

Çakır R. “Yasa dışı dinlemeler: ‘Yanlış ama evet’ yanlışı ”http://www.gazetevatan.com/ (erişim tarihi: 17.08.2015

Dershaneler 2013 - 2014 te kapanıyor https://www.youtube.com/watch?v=bxN15O9CU24 (erişim tarihi: 22.11.2015).

Erdoğan: Hakan Fidan Benim Sır Küpüm http://www.trtturk.com/haber/erdogan-hakan-fidan-benim-sir-kupum-1856.html (erişim tarihi: 22.11.2015).

Fethullah Gülen https://tr.wikipedia.org/wiki/Fethullah_G%C3%BClen. (erişim tarihi: 17.09. 2015).

"Hakan Fidan benim sır küpüm" http://www.cnnturk.com/video/guncel/2012/04/12/hakan.fidan.benim.sir.kupum/42766.589580/index.html (erişim tarihi: 22.11.2015.

Hicret: Sabır, Rahmet ve Huzurdur (http://www.diyanet.gov.tr/tr/icerik/hicret-sabir-rahmet-ve-huzurdur/6372) (erişim tarihi: 12.09.2015).

İşliyen M., (2014) “Kodlama-Kodaçımı Bağlamında AK Parti 30 Mart 2014 Yerel Seçim Reklamlarının İzleyiciler Üzerindeki Etkilerine Yönelik Alımlama Analizi: Nevşehir Örneği” http://www.iletisimvediplomasi.com/wp-content/uploads/2014/06/4.pdf, (erişim tarihi: 01.11.2015).

Ruhi M. E., (2005) Platon’un Devletin Kökenine İlişkin Görüşü ve Yansımaları, Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, http://www.erzincan.edu.tr/birim/HukukDergi/ (erişim tarihi: 23.06.2015).

Şeker T., Çavuş S., (2011) “Behzat Ç. Bir Ankara Polisiyesi” Dizisinin Alımlama Analizi, http://globalmediajournaltr.yeditepe.edu.tr/makaleler/GMJ_3._sayi_Guz_2011/PDF/Seker_Cavus.pdf

Zaman Gazetesi'nin yeni Genel Yayın önetmeni: Abdülhamit Bilici http://www.rotahaber.com/medya/zaman-gazetesi-nin-yeni-genel-yayin-yonetmeni-abdulhamit-bilici-h559430.html (erişim tarihi: 22.10.2015.

17 Aralık'ın mimarı polis müdürü ilk kez konuştu! http://www.internethaber.com/17-aralikin-mimari-polis-muduru-ilk-kez-konustu-686546h.htm, (erişim tarihi: 18.10.2015).

http://www.milliyet.com.tr/erdogan---akp-diyen--font-color--red--edepsiz-font/siyaset/siyasetdetay/03.06.2009/1102414/default.htm (erişim tarihi: 11.01.2016).

https://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k6278.html (erişim tarihi: 11.03.2016).

http://gazetetirajlari.com/ (erişim tarihi: 08.11.2015).

http://www.rotahaber.com/ (erişim tarihi: 08.11.2015).

http://www.zaman.com.tr/haber

EKLER

EK 1- ZAMAN GAZETESİ: 11 Eylül 2010

ARTIK AYAĞA KALKMA ZAMANI

Egemenliği devletten alıp millete vermek için 'evet'

Referandumda güvenlik üst seviyede

Guardian: 'Hayır' ekonomiyi sarsabilir

EK 2- ZAMAN GAZETESİ: 12 Eylül 2010

Darbeciler o gün halkın onurunu yere serdi

TÜRKİYE, GELECEĞİNİ OYLUYOR

SON SÖZ MİLLETİN

İŞTE, 12 EYLÜL DARBESİNİN BİLANÇOSU

OY KULLANIRKEN DİKKAT!

Taklit ürünlere bilgisayar ağıyla sıkı denetim

MOBESE, dünya polisine örnek oldu

EK 3- ZAMAN GAZETESİ: 13 Eylül 2010

2010 REFERANDUM SONUÇLARI

TÜRKİYE GENELİ

Evet % 58

Hayır % 42

%77

DEMOKRASİNİN ZAFERİ

Türkiye, 12 Eylül darbesinin 30. yıldönümünde tarihî bir karar verdi; darbe anayasasını kısmen değiştirip daha özgür ve demokratik bir dönemin kapısını açtı. Halkın yüzde 58'i sivil anayasanın ilk adımına 'evet' derken, katılım oranı yüzde 77'yi geçti. Artık Türkiye'de yüksek yargının yapısı ve seçim sistemi değişti. YAŞ ve HSYK kararlarına mahkeme yolu açıldı. Engellilerden kadınlara, çocuklardan memurlara kadar bütün toplum kesimlerinin temel hak ve özgürlükleri teminat altına alındı.

AB, sonuçtan memnun; Türkiye, dünya medyasının manşetlerinde

Okyanus ötesinden destek verenlere teşekkür ederim

Evet diyen de hayır diyen de kazandı

ZAMAN, BİR AY ÖNCE YAZMIŞTI

Kılıçdaroğlu 'hayır' diyemedi

Türkiye ve dünya, sonucu Cihan Haber Ajansı'ndan öğrendi

Ülkücü vicdan 'evet' dedi

CHP, sonucu beklemeden itiraz dilekçesi hazırladı

Boykot sınırlı kaldı, doğuda rekor oranda 'evet' çıktı

Ders olsun! EKREM DUMANLI 22 Yüksek yargıya mesaj ALİ AKKUŞ 18 Hakkari'dekiler Kürt de Urfa'dakiler değil mi? AZİZ İSTEGÜN 21

EK 4- ZAMAN GAZETESİ: 14 Eylül 2010

ZAMAN

www.netgazete.com'un okuyucularına hizmetidir.

Türkiye yeni döneme girdi şimdi ileri demokrasi zamanı

Evet % 58

Hayır % 42

Reformlara yüzde 58 'evet' diyerek tercihini demokrasi ve özgürlüklerden yana kullanan Türk halkı, siyasilere 'sivil anayasa' mesajı verdi. Değişiklik paketini, yeni dönemin kapısının aralanması olarak gören aydınlar, daha fazla demokrasi için ileri adımlar bekliyor. Başta AB olmak üzere dünyadan gelen yorumlar da bu taleplerle örtüşüyor: "Türk halkı demokrasiye oy verdi. Reformlar hız kesmeden devam etmeli."

Türkiye, AB hedefine bir adım daha yaklaştı

Referandumla cesurca yüzleşme EKREM DUMANLI 22

REFERANDUM DÜNYA BASININDA

THE INDEPENDENT: Darbe imkansız hale geldi

THE GUARDIAN: Türkiye'de çığır açan bir dönüşüm

NEW YORK TIMES: Reformlar büyük farkla geçti

LIBERATION: Yargı ve ordunun gücü sınırlandırıldı

DIE ZEIT: Türkiye'de demokrasi kazandı

EL CEZİRE: Türk milleti kendi kararını verdi

EK 5- ZAMAN GAZETESİ: 07 Mart 2011

SAVCILIK: GÖZALTILARIN GAZETECİLİKLE İLGİSİ YOK

Açıklanamayacak deliller var

- Yürütülmekte olan soruşturma ve gözaltılar, bir kısım basın mensubunun gazetecilik görevleri, yazdıkları, yazacakları yazılar, kitaplar ve ileri sürdükleri görüşleriyle ilgili değildir.
- Kimse cumhuriyet savcılarına talimat veremez. Deliller hakkında bilgisi bulunmayan kişilerin soruşturma makamını suçlayan ve tehdit eden değerlendirmeler yapması dikkat çekicidir.
- Suçluluğu sabit oluncaya kadar herkes masumdur. Masumiyet karinesini, en az bu değerlendirmeleri yapanlar kadar gözetmekteyiz. Ancak, hiçbir kişi veya zümreye ayrıcalık tanınamaz.

Nedim Şener ve Ahmet Şık tutuklandı.

Paniğe ve öfkeye gerek yok, hukukî süreç işliyor

Deniz Baykal, Oda TV'den çıkan notları ciddi buldu

Ergenekon ve Balyoz'u sulandırma planının belgesi de bulundu

EK 6- ZAMAN GAZETESİ: 09 Mart 2011

YALAN RÜZGÂRI

- Ahmet Şık için 'Darbe günlüklerini ortaya çıkaran gazeteci' dediler. Alper Görmüş, haberi kendisinin yazdığını açıkladı.
- Oda TV, 'MİT Müsteşarı'nın kardeşi cemaat mensubu' diye yazdı. MİT yalanladı: Müsteşarın o isimde bir kardeşi yok.
- Nedim Şener, Soner Yalçın'ı tanımadığını söyledi. Ama 'gözlerinden öpüyorum' diyecek kadar samimi olduğu tespit edildi.
- Ahmet Şık, hazırladığı kitabın Oda TV'ye nasıl gittiğini bilmediğini söyledi. Ancak, 'kitap üç aylık taslak' sözü dinlemeye takıldı.
- Soner Yalçın, suç unsuru dosyalar için 'virüslü e-posta ile yüklediler' dedi. Fakat bilgileri kendisinin kaydettiği ortaya çıktı.

Nazlı Ilıcak, Oda TV'den şikâyetçi oldu

'Derin devleti yıkmak için Ergenekon davası çok önemli'

Kabile medyasının sonu

EK 7- ZAMAN GAZETESİ: 09 Haziran 2011

DÜNYACA ÜNLÜ AMERİKAN KURULUŞU PEW ARAŞTIRDI:

2011 Türkiye'si 2002 ile kıyaslanamaz, halk gidişattan memnun

Bu yıl 23 ülkede 'Küresel Eğilimler' anketi yapan PEW'in Türkiye araştırmasından çarpıcı sonuçlar çıktı. Ankete göre, 2002 yılında ülke iyiye gidiyor diyenlerin oranı yüzde 4 iken, 2011'de bu oran 12 kat artarak yüzde 48'e çıktı. Ekonominin gidişinden memnun olanların oranı da yaklaşık 4 kat yükseldi. Dış politikada ise halkın yüzde 62'si Başbakan Erdoğan'a güveniyor.

TÜRKİYE'NİN GENEL GİDİŞATI

2002 %4 Olumlu

2011 Olumlu %48

TÜRKİYE'NİN EKONOMİK DURUMU

2002 %14 Tatmin edici

2011 Tatmin edici %48

Avrupa Dış İlişkiler Konseyi: Türkiye artık AB'yi bekleyen yoksul ülke değil

EK 8- ZAMAN GAZETESİ: 11 Haziran 2011

14 Politika

İzmir CHP'de pis koku kavgası

İzmir Büyükşehir Belediye Başkanı Aziz Kocaoğlu, Körfez'in pis kokusu yüzünden CHP'li vekil Mehmet Ali Susam'la tartıştı: "Sen bana hesap soracak adam mısın be manyak!"

Fakirlere yardımda aile hekimliği modeline geçiliyor

Sandık güvenliği için çok sıkı tedbirler aldık

KCK'nın sandık taktiği deşifre oldu

Zaman Okur Hattı: 444 8 555

EK 9- ZAMAN GAZETESİ: 12 Haziran 2011

Demokrasinin bayramı

Liderlerin ülkeyi karış karış gezerek hazırlandığı seçimlerde maratonun sonuna gelindi. Türkiye, 17. milletvekili genel seçimleri için bugün sandık başına gidiyor. 50 milyonu aşkın seçmen tercihini yapacak ve son sözü söyleyecek. 25 yaşındakilerin ilk kez adaylık heyecanı yaşadığı seçimler bazı değişikliklere de sahne olacak. Tahta oy sandıkları yerini şeffaf sandıklara, 'evet' mührü yerini kaşeye bırakacak.

Medya, YSK kararıyla sandık başında olacak

Gün sandığın, söz halkın...

Türkiye'de seçim ve Suriye'de savaş

Rektör oldu ama o hâlâ öğrenci

Yeşilçam'ın Benjamin Button'ı

EK 10- ZAMAN GAZETESİ: 13 Haziran 2011

AK Parti %49,94 · CHP %25,94 · MHP %13,03 · SP %1,23 · HAS Parti %0,75 · BAĞIMSIZ %6,61

Seçmenden CHP'ye 'açılıma devam' mesajı

Yüzde 50 oyla istikrara güçlü destek

Millet, son sözü sandıkta söyledi. AK Parti'ye üçüncü kez destek vererek, istikrarın devam etmesini istedi. Seçmenlerin yarısının oyunu alan iktidar partisi, 2007'deki yüzde 47'lik rekorunu da kırdı. En yakın rakibi CHP'yi ikiye katlarken, girdiği üç seçimde oylarını artırarak tek başına iktidara gelen ilk parti oldu. Ancak illerin milletvekili sayılarının değişmesi hükümetin Meclis gücünü zayıflattı.

Millet 'uzlaşmayla yeni anayasa' istedi

Aldığı oy MHP yönetimini memnun etti

YSK'nın değişikliği CHP ve BDP'ye yaradı

PARTİLERİN BİRİNCİ OLDUĞU İLLER

EK 11- ZAMAN GAZETESİ: 14 Haziran 2011

Yeni Meclis'in beşte biri hukukçu

Sivil anayasanın bütün partilerin seçim vaatleri arasında yer alması Meclis'e giren hukukçu vekillerin sayısını da artırdı. Yeni Meclis'te 107 hukuk kökenli milletvekili görev yapacak. Burhan Kuzu ve Ahmet İyimaya AK Parti'nin; Süheyl Batum ise CHP'nin kıdemli hukukçuları arasında bulunuyor. Yarısından fazlası yenilenen Meclis, renkli yapısıyla da dikkat çekiyor. Türkeş kardeşler AK Parti ve MHP'de siyaset yapacak. Hakan Şükür, Sırrı Süreyya Önder, Ertuğrul Kürkçü, aynı çatı altında çalışacak. Meclis'in en yaşlısı 79, en genci 27 yaşında olacak.

Halk, icraata oy veriyor

Halk ne dedi? BÜLENT KORUCU 23

CHP'de muhalefet, kurultay için imza topluyor

CHP teşkilatı, oy gelmeyince hediye ettiği klimayı geri aldı 14

Dünya, AK Parti'nin zaferini konuşuyor

Vekil seçilen sanıkların gözü mahkemede

EK 12- ZAMAN GAZETESİ: 30 Aralık 2011

Kuzey Irak sınırında 35 vatandaşımız hayatını kaybetti

ÖLÜMCÜL İSTİHBARAT

F-16'lar, Kuzey Irak'ın Sinat-Haftanin bölgesinde terörist zannettikleri mazot kaçakçılarını vurdu. Genelkurmay, operasyonun "sivil yerleşimin bulunmadığı" bölgede yapıldığını açıkladı. İddialara göre, 35 vatandaşımızın öldüğü olaya bölgede PKK elebaşlarının toplandığına ilişkin "yanıltıcı" istihbarat yol açtı.

Hata varsa gereken yapılır

PKK, köylüleri yem mi yaptı?

Genelkurmay: Sınırda PKK'nın hazırlık yaptığı istihbaratı vardı 16

EK 13- ZAMAN GAZETESİ: 31 Aralık 2011

MAHKEMEDEN TARİHÎ KARAR:

Eski Genelkurmay Başkanı Başbuğ hakkında suç duyurusu

Dalan'ın tüm mal varlığına el konuldu

YILBAŞI KUTLAMALARINDA ÖLEN GENCİN ANNESİ UYARDI:

MİT: Uludere'de istihbaratı biz vermedik

Uludere faciasına, özel yetkili savcılık el koydu

Diyarbakır Cumhuriyet Başsavcılığı, Kuzey Irak sınırında çoğu akraba 35 sivilin hayatını kaybettiği hava operasyonuyla ilgili soruşturma başlattı. Bu doğrultuda insansız hava araçlarından gelen görüntüleri izleyen yetkililerle operasyon kararını veren komutanların da ifadesi alınacak.

Genelkurmay, taziye mesajı yayınladı

Acıdan rant devşirmek — Hibakusha! — Uludere

Gül'den güvence: Olay araştırılacak ben de takipçisi olacağım

Erdoğan: Elimizde 4 saatlik görüntü var, inceliyoruz

Cenazeler toprağa verildi

EK 14- ZAMAN GAZETESİ: 01 Ocak 2012

Provokasyona gelmeyelim
Bu acı hepimizin

Kemal Burkay (Kürt siyasetçi ve yazar): Kürt halkı, soğukkanlı olmalı. Ortamı germek isteyip provokasyonlardan medet umanlar her iki kesimde de var. Onlar çok daha fazla kan dökülsün istiyor.

Ümit Fırat (Kürt yazar): Bal... yöz gibi bir planla bu. Faileri bir an önce yargı önüne çıkarılmalı. İnfial başka türlü atlatılamaz. Sağduyulu olunmalı. Bu işi yıllarca böyle provokasyonlarla bu hale getirdiler.

Alihan Özhan: (Beyro aşiretinin lideri): Taziye çadırına gelen kaymakamın darp edilmesinden büyük üzüntü duyduk. Kendisine acil şifalar diliyoruz. Bunu yapanlar bizim köylüler değil.

Taziye çadırında kaymakama saldırı

Erdoğan'dan taziye telefonu:

Acınız acımızdır

EK 15- ZAMAN GAZETESİ: 08 Şubat 2012

YGS deneme derginiz bugün bayilerde

CEVAP ANAHTARI YARIN GAZETENİZDE

Meriç yükseldi, Tunca Köprüsü suya gömüldü

'MİT müsteşarları Fidan ve Taner ifadeye çağrıldı' iddiası

KCK operasyonları kapsamında MİT Müsteşarı Hakan Fidan, önceki Müsteşar Emre Taner ile müsteşar yardımcısı Afet Güneş'in şüpheli sıfatıyla ifadeye çağrıldığı ileri sürüldü.

ZAMAN

ihlas SON DAKİKA

EK 16- ZAMAN GAZETESİ: 09 Şubat 2012

MİT'in eski ve yeni müsteşarı, KCK'dan ifadeye çağrıldı

EK 17- ZAMAN GAZETESİ: 10 Şubat 2012

Savcılığa itiraz dilekçesi gönderdiler

Kanun, dokunulmazlık zırhını kaldırıyor

MİT'e ağır suçlamalar

Taraf'a 'kod isimle' dinleme

Zaman Okur Hattı: 444 0 555

EK 18- ZAMAN GAZETESİ: 11 Şubat 2012

AİHM'DEN, ERGENEKON DAVASI YORUMU:

Deliller somut ve güçlü tutuklamalar meşru

4 MİT yöneticisine yakalama emri

KCK soruşturması kapsamında ifadeye çağrılmalarına rağmen savcılığa gelmeyen 4 MİT yöneticisi hakkında yakalama kararı çıkarıldı. Nöbetçi mahkeme, Emre Taner, Afet Güneş, Hüseyin Kuzuoğlu ve Yaşar Yıldırım'ın yakalanmasına hükmetti. Mazeret bildiren MİT Müsteşarı Hakan Fidan ise Ankara'da talimatla ifade verecek.

Tek maddelik MİT Kanunu jet hızıyla Meclis'te

Muhalif albayı Suriye'ye 'satan' MİT'çi gözaltında

EK 19- ZAMAN GAZETESİ: 12 Şubat2012

SAVCI GÖREVDEN ALINDI

Terör örgütü KCK soruşturması kapsamında MİT yöneticilerini ifadeye çağıran ve haklarında yakalama kararı çıkaran Savcı Sadrettin Sarıkaya'ya, dün dosyadan el çektirildi. Başsavcılık, Sarıkaya'nın yerine iki yeni savcı atadı. Kararı, başka bir soruşturma için geldiği adliyede öğrenen Sarıkaya, sürpriz gelişmeyi "Biz görevimizi yaptık. Karar, başsavcının takdiridir." sözleriyle değerlendirdi.

MİT-PKK İLİŞKİSİNE YÖNELİK İDDİALAR

Görevden alınan savcılar hep haklı çıktı

HERKES HESAP VEREBİLİR OLMALI

YARGIYA MÜDAHALE ALGISI DOĞUYOR

HUKUKİ GEREKÇESİ ANLATILMALI

KILIÇDAROĞLU VE DEMİRTAŞ AYNI NOKTADA BULUŞTU

MİT'le birlikte Ergenekon, Balyoz ve KCK sanıklarını kurtarma talebi

EK 20- ZAMAN GAZETESİ: 25 Mart 2012

BAŞBAKAN ERDOĞAN'DAN, SEUL YOLUNDA ÖNEMLİ MESAJLAR

Komisyon kuruyoruz, darbelerle ilgili gerçekler ortaya çıkacak

28 ŞUBAT: Bu tür ara olaylarla ilgili komisyon kuracağız. Yargıya düşen hususlar için de adım atılacak. Zaten müştekiler var.

EĞİTİM: 4+4+4 halkımızı memnun edecek. Bu konuda yeni ihtiyaçlar da olacak. Özel okullardan hizmet alma noktasındayız.

SURİYE: Beşşar Esed, zamana oynuyor. Rusya, Çin ve İran'ın desteğiyle ayakta kalıyor. Bu destek çekilirse çok şey değişir.

HUMUS'TA KURŞUN DEĞMEYEN EV KALMAMIŞ.

Saatlerinizi ileri aldınız mı?

Öğretmenler şehir şehir dolaşıp depremzedelere moral veriyor

ÇOCUKLAR KATLİAMI RESMEDİYOR

EK 21- HABERTÜRK GAZETESİ: 25 Mart 2012

BAŞBAKAN: İLK KEZ AÇIKLIYORUM

Dershaneler ya lise olacak ya kapanacak

144 gün sonra yurtdışına çıkan Erdoğan, Seul yolunda konuştu

'ESAD SAHİPLENİYOR'

ISRAR NEDEN?

BRAVO 'SARI MELEKLER'

3-1

FENERBAHÇE ALEX'LE GÜLDÜ: 1-0

HABER TÜRK

25 Mart 2012 PAZAR

GÜCÜ ÖZGÜRLÜĞÜNDE

Fiyatı: 1 TL

EK 22- HÜRRİYET GAZETESİ: 25 Mart 2012

Hürriyet

Türkiye Türklerindir

25 Mart 2012 Pazar

www.hurriyet.com.tr

DERSHANE VE YGS KALKIYOR

Başbakan Erdoğan, Seul yolunda "İlk kez açıklıyorum" dedi ve ekledi: "Üniversite giriş sınavlarını da üniversite hazırlık kurslarını da ortadan kaldırıyoruz."

28 Şubat komisyonu kurulabilir

Çiçeklerle karşıladılar

LİSEYE DÖNECEKLER

OBAMA İLE GÖRÜŞECEK

Kolejlerin orta kısmı açılıyor

Bahçeli'ye suikast planına 15 YIL

Patrik, Yorgo'ya

EK 23- SABAH GAZETESİ: 25 Mart 2012

SABAH

ihlas SON DAKİKA

PAZAR 25 MART 2012

www.sabah.com.tr YEDİ GAZETE 75 KURUŞ

TIME

ADIEU?

DERSHANELER TARİH OLUYOR

Başbakan Erdoğan: Üniversite hazırlık kurslarını ortadan kaldırıyoruz. Bunlar ya liseye dönecek ya da kapanacak

BAŞBAKAN Erdoğan, Seul yolunda gazetecilerin sorularını yanıtlarken önemli açıklamalar yaptı. Dershanelerle ilgili olarak "Üniversite hazırlık kurslarıyla ailelerin bütçelerinin yıkımına son vermeye kararlıyız" dedi ve şunları söyledi:

"SINAVLAR DA KALKIYOR"

"ÜNİVERSİTE giriş sınavlarını da üniversite hazırlık kurslarını ortadan kaldırıyoruz. Bu dershaneler ya liseye dönecek ya kapanacak. Bazı büyük dershanelerle konuştum. Kendileri 'biz de bu yola gitmeyi düşünüyoruz' dediler."

SURİYE'DEN GÖÇ ENDİŞESİ

ERDOĞAN Suriye konusunda "Büyük göç endişemiz var. Son BM kararlarını takip ediyoruz. Esad-PKK ilişkilerinde canlanma ortada" mesajlarını verirken, nükleer enerji için de "Gerekli olduğunu düşünüyoruz" dedi.

ERDAL ŞAFAK'IN YAZISI SAYFA 20'DA

Güney Kore yolundaki molada basınla sohbet

NÜKLEER Güvenlik Zirvesi için Seul'e uçan Erdoğan'ın uçağı, Kazakistan'ın Almatı Havalimanı'nda mola verdi. Erdoğan burada gazete genel yayın yönetmenleriyle söyleşi yaptı. Erdoğan ve eşi Seul'e inişte çiçeklerle karşılandı (yanda).

EK 24- ZAMAN GAZETESİ: 01 Haziran 2013

GERİLİM TAKSİM'İ AŞTI

Gezi Parkı'nda ağaçların kesilmesine karşı çıkan eylemcilere polisin müdahalesi Taksim'i savaş alanına çevirdi. Ertuğrul Günay, Beyoğlu'ndaki son yeşil alan için haklı bir talep olduğunu ancak eylemleri siyasi gösteriye dönüştürmemek gerektiğini söyledi. Mimar Avni Cebi de "Yeşile ihtiyacı olan kentin parkını AVM yapmanın mantığı yok." dedi.

Taksim Gezi Parkı'nda ağaçların kesilmesine karşı başlayan eylemin dördüncü gününde polisin sert müdahalesiyle ortalık savaş alanına döndü. [illegible]

Kadir Topbaş: AVM değil yol genişletme çalışması

[illegible]

Ağaçlar doğdukları yerde ölür 25

Ağaçların hakkı insanın hakkıdır CUMARTESİ 13

EK 25- ZAMAN GAZETESİ: 02 Haziran 2013

ZAMAN

Eylemcilere sükunet, hükümete 'kaygılara kulak ver' çağrısı

Cumhurbaşkanı Gül, Gezi Parkı'ndaki gerginliğin büyümesi üzerine devreye girdi. Başbakan ve devlet yetkilileriyle görüşen Gül, olayların yatışması için herkesin olgunluk göstermesini istedi: "Tepkiler sağduyulu olmalı, yönetenler de kaygılara kulak vermeli."

Bülent Arınç: Biber gazı sıkmak yerine insanları ikna edilmeli 17

CHP MİTİNGİ TAKSİM'E TAŞINDI

Güvenlik güçleri çekildi, kriz yatıştı

SOSYAL MEDYADA YALAN HABER RÜZGÂRI

YORUM MÜMTAZ'ER TÜRKÖNE Kötü yönetişim 21

Zaman muhabiri gaz bombasıyla yaralandı 16

...ele sökülen ...lar değil, ...lojiktir

...ta bir ayda ...5 kişi öldü

EK 26- ZAMAN GAZETESİ: 07 Haziran 2013

FETHULLAH GÜLEN HOCAEFENDİ'DEN

GEZİ PARKI OLAYLARIYLA İLGİLİ ÖNEMLİ TESPİTLER

İnsanların "Yeşili öldürüyorsunuz. Ağaçlar sökülmemeli. Geziye müsait hal, o durum, o tablo korunmalı." diyebileceğini söyleyen Hocaefendi, "Orada bir hak arama meselesi yok derseniz, masum insanları, masum istekleri görmezden gelmiş olursunuz." dedi.

Hocaefendi, işyerlerine zarar vermenin, yakıp yıkmanın, saldırmanın doğru olmadığını ifade etti ve insanların zayıf yanını kullanan iç ve dış istismarcılara dikkat çekti. İnsanlar öldürülüyorsa, gaz bombalarıyla boğuluyorsa, gözleri kör ediliyorsa, bunu arka planıyla görmemenin yangını büyüteceğini vurguladı. 05

ZAMAN

DEMOKRATİK TALEPLERE CANIMIZ FEDA

Kuzey Afrika ziyaretinin son gününde beraberindeki gazetecilere Gezi Parkı eylemlerini değerlendiren Başbakan Erdoğan, "Ağaçların sökülmemesi için samimi talepte bulunanlarla ortalığı yakıp dökenleri ayrı tutmak gerekir." dedi. Haklı taleplere sonuna kadar açık oldukları mesajını verdi.

Kaos istihbaratını üç ay önceden aldık

...ünyası: Gösteriler ekonomik kazanımları yok etmesin 13

Piyasalarda 'Gezi' sarsıntısı devam ediyor

Resmi bir ziyaret kapsamında Tunus'ta bulunan Başbakan Tayyip Erdoğan'ın Gezi Parkı protestolarıyla ilgili merakla beklenen açıklamaları piyasaları olumsuz etkiledi. Borsa'da sert düşüş yaşanırken dolar ve faiz yükseldi. Erdoğan'ın Taksim'de Topçu Kışlası'nı aslına uygun olarak yapacaklarını ve AKM'nin yerine opera binası inşa edeceklerini söylemesinin ardından Borsa İstanbul'da tedirginlik yaşandı. İkinci seansa 78 bin 700 seviyelerinden başlayan BIST 100 endeksi, açıklama sonrası bir ara yüzde 8'in üzerinde gerileyerek 73 binin altına indi. Endeks yüzde 4,7 kayıpla 75 bin 895 puandan kapandı. Dolar 1,90 lira, faiz ise yüzde 7'yi gördü. Garanti Yatırım analisti Altan Aydın, "Başbakan'ın beklenen ılımlı mesajları vermemesi ve projeye yönelik duruşunu değiştirmemesi ile satışlar hızlandı." dedi. EKONOMİ 13

EK 27- ZAMAN GAZETESİ: 14 Haziran 2013

DERSHANELERİ DÖNÜŞTÜRMEK BİR YIL SONRA MÜMKÜN

Deniz Kuvvetleri savaş gemisi üretimine talip

Bu iftira ve suçlamaları hiçbir vicdan kabul etmez

Gazeteciler ve Yazarlar Vakfı, Hizmet Hareketi'ne yönelik bilhassa sosyal medyada artan karalama kampanyalarına karşı 11 maddelik bir açıklama yayımladı. Vakıf, "Gezi Parkı eylemlerinin arkasında Hizmet Hareketi var. İktidara ortak olmak istiyorlar. Çözüm sürecine karşılar." gibi mesnetsiz iddialara tek tek cevap verdi.

İDDİALAR

- Gezi Parkı eylemlerinin arkasında Hizmet Hareketi vardı
- Hizmet, vesayet kurmak ve iktidara ortak olmak istiyor
- Hizmet 7 Şubat'ta Başbakanı tutuklayacaktı
- Böceği Başbakanın odasına Hizmete yakın çevreler koydu
- Hizmet, seçimlerde bazı parti ve kişiler ile ittifak yapacak

CEVAPLAR

EK 28- ZAMAN GAZETESİ: 14 Kasım 2013

BU TASLAK BÖYLE YASALAŞIRSA...

EĞİTİME BÜYÜK DARBE

DERSHANE VE ETUT MERKEZLERİNİN TAMAMI KAPATILIYOR

Dershaneler ve öğrenci eğitim etüt merkezleri gibi kursların tamamı, 2013-2014 eğitim öğretim yılının bitiminden itibaren kapatılacak.

'KAPATMA YOK, MEB'E BAĞLI OLMAYACAK' SÖZÜ LAFTA KALDI

Değişiklik, söylendiği gibi MEB tabelasının indirilmesi ile sınırlı kalmayacak, dershanelerin kapısına tamamen kilit vurulacak, kapatmayana da çok ağır cezalar verilecek.

TORBA YASA İLE OLDUBİTTİYE GETİRİLECEK

MEB müsteşarlığınca hazırlanan taslak, oldubitti yöntemiyle, Bakanlar Kurulu ve Meclis komisyonu by-pass edilip torba yasa tasarısına eklenerek kanunlaşacak.

Kapatmayana astronomik cezalar

Meclis'te dershane tartışması 15

EK 29- ZAMAN GAZETESİ: 16 Aralık 2013

ZAMAN

MANİFESTO GİBİ BİR AÇIKLAMAYLA AK PARTİ'DEN İSTİFA ETTİ

İSTANBUL MİLLETVEKİLİ HAKAN ŞÜKÜR

ÜZGÜNÜM AYRILIYORUM

Dershanelerle başlayan süreçte takınılan anlamsız tavırlar pek çok vicdan ehlini rencide etti.

Referandumda kapı kapı dolaşan samimi insanların düşman muamelesine tabi tutulması vefasızlıktır.

Dost bildiklerimin 'cemaati bitirme' korosuna katıldıklarını veya ses çıkarmadıklarını görüyorum.

EK 30- ZAMAN GAZETESİ: 18 Aralık 2013

ZAMAN

ADLÎ SÜREÇ DEVAM EDİYOR, BİR ŞEY SÖYLEMEM DOĞRU OLMAZ

Hüseyin Çelik: Herkes hukuk önünde eşittir, gereken yapılmalı

Bahçeli: Ucu kime dokunursa dokunsun, sonuna kadar gidilmeli

ANKARA VE İSTANBUL'DA 52 KİŞİ GÖZALTINA ALINDI

TÜRKİYE'Yİ SARSAN RÜŞVET VE YOLSUZLUK OPERASYONU

İstanbul Cumhuriyet Başsavcılığı'nın talimatıyla dün İstanbul ve Ankara'da düzenlenen eşzamanlı operasyonda gözaltına alınan isimler arasında işadamları, bürokratlar ve bakan çocukları da bulunuyor. Şüphelilerin, rüşvet, karapara aklama ve imar yolsuzluğu gibi suçlara karıştığı iddia ediliyor.

'Bakan 1,5 milyon dolar rüşvet alırken görüntülendi' iddiası

EK 31- ZAMAN GAZETESİ: 19 Aralık 2013

Ayakkabı kutularında 4,5 milyon dolar, evde yedi çelik kasa

Gündeme bomba gibi düşen rüşvet ve yolsuzluk operasyonunda şoke eden detaylar ele geçirildi. Gözaltına alınan Halk Bankası Genel Müdürü S.A.'nın evinde ayakkabı kutularına ve kütüphane bölmelerine saklanmış 4,5 milyon dolar bulundu. İçişleri Bakanı Güler'in oğlu B.Güler'in evinden ise 7 adet çelik kasa, yüklü miktarda para ve yatak odasından para sayma makinesi çıktı.

SORUŞTURMAYA MÜDAHALE

Emniyet'te büyük tasfiye: Beş ilde 33 müdür görevden alındı

Soruşturmaya iki yeni savcı atandı, yetki dağılımını Çolakkadı yapacak

Bakan çocukları nezaretten amirlerin odasına alındı

Hukukçular: Görevden almalar soruşturmaya gölge düşürdü

ZAMAN'DAN

Nuriye Akman

EK 32- ZAMAN GAZETESİ: 21 Aralık 2013

ZAMAN

Soruşturmaya müdahale suçtur

İSPANYA'DA POLİS, İKTİDAR PARTİSİNE BASKIN YAPTI

Başbakan soruşturmaya destek verdi

'Yargı bağımsızlığı konusunda çok endişeliyiz'

Emniyet'te tasfiye 'cadı avı'na dönüştü

Bakan çocuklarına tutuklanma talebi

EK 33- ZAMAN GAZETESİ: 22 Aralık 2013

Yazılılara Hazırlık Sınav kitapçığınız yarın bayilerde

KİM HAKSIZSA MUTLAKA CEZASINI BULACAKTIR

ZAMAN

İKİ BAKAN OĞLU, HALKBANK GENEL MÜDÜRÜ VE ZERRAB, CEZAEVİNDE

Rüşvet ve örgütten tutuklandılar

Yunan Başbakan eski bakanı gözaltına alan polisleri tebrik etti

Erciyes'te kayak dönüşü feci kaza: 11 ölü, 30 yaralı

BBP, Yazıcıoğlu davasında Karaman'ın dinlenmesini istedi

Gemi hızla su alıyor

ADLİ KOLLUK YÖNETMELİĞİ, ANAYASA'YA AYKIRI ŞEKİLDE DEĞİŞTİRİLDİ

Yargıya yürütme müdahalesi

EK 34- ZAMAN GAZETESİ: 28 Aralık 2013

HSYK'dan sert tepki: Yönetenler de yargı denetimindedir

ZAMAN

YARGI BAĞIMSIZLIĞINA MÜDAHALE

YOLSUZLUK DOSYASINDAN EL ÇEKTİRİLEN SAVCI AKKAŞ:

Soruşturma yapmam engellendi

Servet, şehvet ve şöhret, insanı yoldan çıkarır

Bakanların katıldığı toplantıya casusluk suçlaması iftira

5 milyon dolara istisnai Türk vatandaşlığı

Yolsuzlukların üzerini örtmeyin

Uludereli aileler tazminata el sürmedi

EK 35- ZAMAN GAZETESİ: 25 Mart 2014

Savcılık, çalınan seçim mühürleri için soruşturma başlattı

EK 36- ZAMAN GAZETESİ: 28 Mart 2014

BU BİR ULUSAL GÜVENLİK SKANDALIDIR

Dinleyen de sızdıran da savaş mizanseni yapan da hesap versin

Suriye operasyonu ile ilgili ses kaydı gündemi sarstı

DIŞİŞLERİ BAKANLIĞI:

Alçakça bir saldırı, ağır suç

Başsavcılık soruşturma başlattı

Bu işin sorumlularının istifa etmesi gerekiyor

Siyasi amaçlı müdahale milli menfaatlere uygun olmaz

ZAMAN

EK 37- ZAMAN GAZETESİ: 29 Mart 2014

AB: YouTube yasağı ölçüsüz bir karar

Milyonların huzurundaki gıybetin vebali büyüktür

ZAMAN

EMEKLİ BÜYÜKELÇİLER:

Dinlenilmesi zafiyet konuşulanlar vahim

Bu dinlemeleri Cemaat'e yıkmak akla hakarettir

Bu casusluk faaliyetidir suçlular cezalandırılacak

Sızdırmayı müvekkilimle irtibatlandırmak alçaklık

Seçimlerde oy sahtekârlığına 10 yıl hapis

'Bunlara su bile yok' sözü Kerbela zulmünü hatırlattı

EK 38- ZAMAN GAZETESİ: 30 Mart 2014

ÖZGÜRLÜKLER KAZANSIN

Türkiye, demokrasi tarihinin en kritik seçimlerinden biri için bugün sandık başına gidiyor. Genel seçim havasında girilen yerel seçimlerde 26 parti yarışacak, 52,7 milyon seçmen belediye başkanlarını belirleyecek. Yolsuzluk operasyonları, ses kayıtları, Twitter ve YouTube'a konulan yasakların gölgesinde yapılacak seçimde vatandaşların genel talebi, özgürlüklerin kazanması.

MUHSİN YAZICIOĞLU'NUN EŞİ HÜKÜMETİ SORUMLU TUTTU:

17 Aralık'tan sonra gördük ki, kişiye göre hukuk varmış!

Saatinizi bu gece ileri almayı unutmayın! EKONOMİ 10

Türkçe Olimpiyatları'na engel, İran'daki olimpiyatlara destek

Gazetecilere skandal gözaltı

AKP'Lİ TROLLERİN GAZETECİLERİ HEDEF GÖSTERMESİNE BÜYÜK TEPKİ

Savcı Öz'den, yargı kararına uymayan TİB'e suç duyurusu

EK 39- ZAMAN GAZETESİ: 31 Mart 2014

ZAMAN

Balkon konuşmasında muhalefete yüklendi

AKP %43,1 CHP %26,5 MHP %17,6 BDP% 4,4

Büyükşehirlerde nefes nefese

GENEL SEÇİM HAVASINDA GEÇTİ

ANKARA'DA KIYASIYA YARIŞ

GÜNEYDOĞU'DA BDP HAKİM

2014

2009

BAKKALLARDAN MUM ARANDI

DAHA ÇOK DEMOKRASİ...

35 ilde elektrik kesildi, oylar mum ışığında sayıldı

Yüzlerce hile tutanağı tutuldu

EK 40- ZAMAN GAZETESİ: 01 Nisan 2014

ZAMAN

EN UZUN SEÇİM GECESİ

AB'den 'hukuk üstünlüğü ve kucaklayıcılık' uyarısı

Seçim bitti, kanlı kavgalar bitmedi

Cihan, siber saldırıya rağmen tarihî bir iş yaptı

Muhalefet: Sandık, yolsuzluğu aklamaz

AKP % 43,28
CHP % 25,67
MHP % 17,67

EK 41- ZAMAN GAZETESİ: 17 Haziran 2014

ZAMAN

17 HAZİRAN 2014 SALI WWW.ZAMAN.COM.TR 60 Kr

Muhalefetin Köşk adayı Ekmeleddin İhsanoğlu

10 Ağustos'taki cumhurbaşkanı seçimi için muhalefetin uzun süredir devam eden ortak aday çalışması sonuçlandı. CHP Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu, dün ziyaret ettiği MHP lideri Devlet Bahçeli'ye eski İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT) Genel Sekreteri Ekmeleddin İhsanoğlu'nu önerdi. Kılıçdaroğlu, "Herkesin üzerinde uzlaşabileceği, saygınlığı, dürüstlüğü olan, bilgisi, birikimiyle, zarafetiyle herkese örnek olacak bir ismi sundum. Kavgadan uzak, barıştan, huzurdan yana bir süreci başlatmak istiyoruz." dedi. Bahçeli "Bu öneri milletimiz için çok hayırlıdır, titiz ve partiler üstü bir çalışmanın sonucu olarak olgunlaştırılmıştır." ifadesini kullandı. İhsanoğlu ise kararı, 'milletin muhtaç olduğu ve ısrarla talep ettiği uzlaşma ile huzur ve istikrarın sağlanması için atılmış mühim bir adım' şeklinde değerlendirdi. Meclis dışındaki birçok parti tarafından da olumlu karşılandığı belirtilen İhsanoğlu'nun adaylığında AKP tabanından oy alabilme potansiyeli ve diğer muhalefet partilerinden çok az itiraz gelmesi etkili oldu. HABİB GÜLER POLİTİKA 12

HABER PORTRE SERVET YANATMA

EK 42- ZAMAN GAZETESİ: 02 Temmuz 2014

ZAMAN

KÖŞK YARIŞI BAŞLADI

İlk kez halkın seçeceği cumhurbaşkanı adayları büyük ölçüde belli oldu. Ekmeleddin İhsanoğlu ve Selahattin Demirtaş'ın ardından Başbakan Tayyip Erdoğan da adaylığını dün törenle açıkladı. Erdoğan'ın, seçim sürecinde istifa etmeyip Başbakanlık imkânlarını kullanacak olması CHP ve HDP'nin tepkisini çekti.

Tatilde oy kullanabilmek için son gün 9 Temmuz 12

İhsanoğlu: Çankaya Köşkü, sigortanın attığı bir yer olmamalı 11

Yolsuzluk soruşturmasına müdahaleden gözaltında

ESKİ FRANSA CUMHURBAŞKANI NICOLAS SARKOZY

Ölüdeniz 'ölü fiyata' ihale edilmiş

Ek: 43- ZAMAN GAZETESİ: 05 Ağustos 2014

Yeni Bahar ve Çocuk dergisi bugün ve her salı sizlerle...

Hâkim ve savcılar korkutulmak isteniyor

Kim paralelse, sülükse, haram yemişse Allah belasını versin

ZAMAN

SAHUR OPERASYONU SAVCILARINDAN SKANDAL SÖZLER:

EK 44- ZAMAN GAZETESİ: 10 Ağustos 2014

Emniyet'te kriptolu telefonu çözecek sistem yok

Eski İstanbul Emniyet Mali Şube Müdürü Yakub Saygılı, Emniyet'in illegal telefon dinleme kapasitesi olmadığını ancak MİT'in bu teknik kabiliyetinin bulunduğunu söyledi. "Emniyet, kriptolu telefonu bugüne kadar sese çeviremedi." dedi.

'Yaptığım işlemler içerisinde gerçekten usule, hukuka aykırılık varsa, cezaevinde bin yıl yatmaya razıyım.' diyen Saygılı, sosyal medyadaki Haramzadeler ve Başçalan kullanıcılarıyla ilgili suç duyurusunda bulunduğunu açıkladı.

Saygılı, Diyarbakır'da çalışırken İçişleri Bakanı Beşir Atalay'ın siyasi otorite olarak bizzat KCK operasyonlarını izlediğini ifade etti. Ergenekon, Balyoz, KCK operasyonlarının zamanlamasına Başbakan'ın karar verdiğini anlattı. NURİYE AKMAN GÜNDEM 05

ZAMAN

Demokrasi ve hukuk yolu açılsın, huzur gelsin

Türkiye ilk kez halkın oylarıyla cumhurbaşkanı seçmek için sandık başına giderken toplumun farklı kesimleri demokrasi ve hukuk çağrısı yaptı. Siyasetçi, yazar, aydın, işadamı, sanatçı ve sporcular, kimsenin ötekileştirilmediği, hukuk ihlallerinin yaşanmadığı, demokratik ve özgür bir Türkiye arzusunu seslendirdi. Ortak temenni ise ülkenin bir an önce huzura kavuşması.

CİHAN

Siyasilerden tepki: Cihan'a sandık engeli diktatörlüktür

Ekmeleddin İhsanoğlu:

Kemal Kılıçdaroğlu:

Oktay Öztürk (MHP):

Pervin Buldan (HDP):

PROF. DR. SEYFETTİN GÜRSEL:

Başbakan, ekonomide 90'lı yıllara geri dönmek istiyor

Meclis'te hükümete Bank Asya soruları

EK 45- ZAMAN GAZETESİ: 11 Ağustos 2014

ZAMAN

55 MİLYON SEÇMENDEN 20,8 MİLYON OY ALDI

2014

TÜRKİYE GENELİ

12. CUMHURBAŞKANI ERDOĞAN

Kazansan bile kaybedersin

Soma, tekmeyi unutmadı

'Başbakanlığı sona erdi' tartışması

Seçimi kim kaybetti?

EK 46- ZAMAN GAZETESİ: 14 Ağustos 2014

Emniyet'in hazırladığı istihbarat değil, iftira raporu

HABER ANALİZ BÜŞRA ERDAL

HABER YORUM VEYSEL AYHAN

Levent Kırca, Emniyet İstihbarat'ın başına geçse... 18

EK 47- ZAMAN GAZETESİ: 17 Aralık 2014

YOLSUZLUĞU ÖRTMEK İÇİN HUKUKU KATLETTİLER

17 Aralık'ı unutturmayacağız

ZAMAN

AYDINLAR, AVRUPA BİRLİĞİ VE DÜNYA MEDYASINDAN ÇAĞRI:

GAZETECİLERİ SERBEST BIRAKIN

72 saattir tek soru sorulmadı

63 aydından kampanya

Avrupa ve dünyadan kınama

EK 48- ZAMAN GAZETESİ: 19 Aralık 2014

ADALETİN KARA GÜNÜ

'Proje mahkeme'ye ifade vermeyi reddetti

ÖZGÜR BASIN SUSTURULAMAZ

ZAMAN

İŞTE SUÇ ALETİ: 2 MAKALE, 1 HABER

Zaman Genel Yayın Müdürü Ekrem Dumanlı'ya yönelik bütün suç unsurunun gazetede yayımlanan Hocaefendi'nin sohbetiyle ilgili bir haber ve Ahmed Şahin ile Hüseyin Gülerce'nin kaleme aldığı köşe yazılarından oluştuğu öğrenildi. Dumanlı, rutin gazetecilik faaliyetinin suç olarak kabul edilmesini 'saçmalık' şeklinde değerlendirdi.

Savcı, bir yayın yönetmenini böyle sorguladı

- Fethullah Gülen'in konuşmasını neden haberleştirdiniz?
- Polislerle ilgili niçin haber yaptınız?
- Dershanelerle ilgili haberleri neden yayınladınız?
- Hüseyin Gülerce, Ahmed Şahin ve Nuh Gönültaş'ı tanır mısın, yazılarını takip eder misin?
- 'Terör örgütü yeni tezgâh peşinde' haberini niye yaptınız? 12-13

EK 49- ZAMAN GAZETESİ: 20 Aralık 2014

Senaryodan tutuklama

ZAMAN

ÖZGÜR BASIN SUSTURULAMAZ

Dumanlı, gazetecilikten 'terör örgütü' çıkaranlara cevap verdi:

AYNEN İADE EDİYORUM

Zaman, özgür basının kalesidir ➔25

Olup biteni nasıl anlamalı? ➔26

Basın özgürlüğü demokratik bir vicdandır ➔24

Medyaya gözdağı ➔24

EK 50- ZAMAN GAZETESİ: 22 Aralık 2014

Kırmızı bülten, rezaleti dünyaya duyuracak

ZAMAN

Medyaya darbe soruşturması skandallarla dolu

KARAR DÖKÜLÜYOR

KİM TERÖRİST? ➔20

Gülen'i hedef alarak milleti ürkütmeye çalışıyorlar

Katliamın yıldönümünde Kahramanmaraş'a giriş yok

Türkiye'de yaşananlar McCarthy'nin cadı avına benziyor

EK 51- ZAMAN GAZETESİ: 27 Aralık 2014

HARCADIKÇA KAZAN! TEKNOSA

İstihbarat faciası 3. yılında

Roboski'nin failleri hâlâ meçhul!

ZAMAN

ERDOĞAN, YARGIYA TALİMAT VERDİ ANAYASAL SUÇ İŞLEDİ

BAŞKA ALINAN DA OLACAK

Medya özgürlüğü ve hür teşebbüs tehdit altında

'Hedef Zaman ve STV'ye el koymak mı?'

Hâkimin yüzünü bile seçemeden tutuklandım

EK 52- ZAMAN GAZETESİ: 28 Aralık 2015

Geniş Açı

34 kişinin öldüğü Uludere faciası 4 yıldır aydınlatılamadı

AĞLAMAKTAN GÖZLERİMDEN YAŞ GELMİYOR ARTIK

Çoğu 12-18 yaş arası gençten oluşan 34 kişinin öldüğü Uludere faciasının üzerinden dört yıl geçti. Evlatlarını kaybeden anneler, acı ölümleri, adaletin sessizliğini ve yaşadıkları travmayı anlattı.

Oğlumun hayali imam olmaktı. Dört yıldır cehennem hayatı yaşıyoruz.

Ben oğluma doyamadım. Ağlamaktan gözlerimden yaş gelmiyor.

Görme engelli bir baba olarak tek dayanağımdı. Keşke onu değil de beni öldürselerdi.

Mazlum-Der: 34 insan, bilinçli bir şekilde katledildi ↘15

EK 53- ZAMAN GAZETESİ: 05 Mart 2016

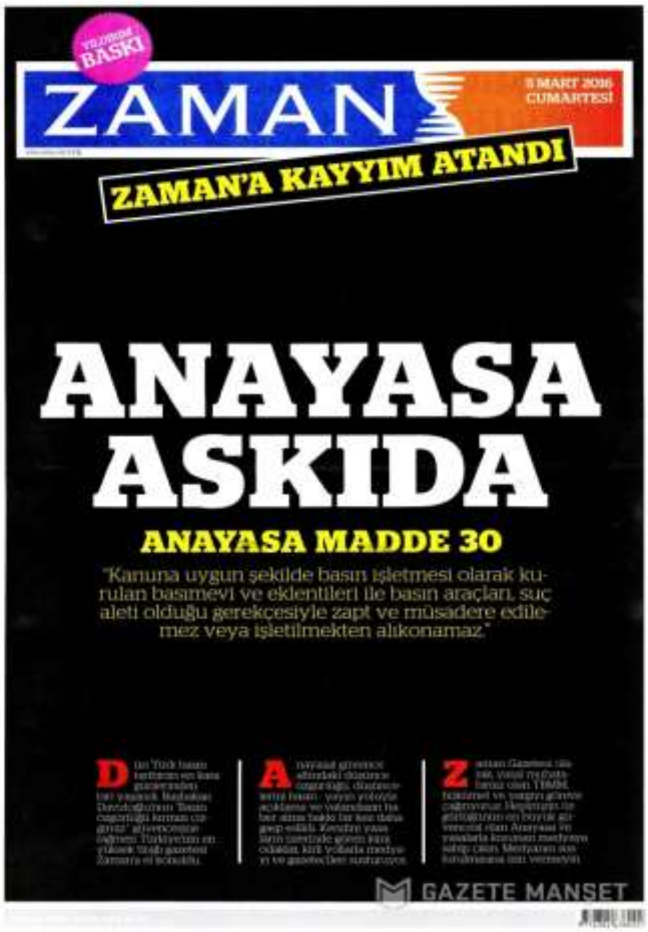

YILDIRIM BASKI

ZAMAN

5 MART 2016 CUMARTESİ

ZAMAN'A KAYYIM ATANDI

ANAYASA ASKIDA

ANAYASA MADDE 30

"Kanuna uygun şekilde basın işletmesi olarak kurulan basımevi ve eklentileri ile basın araçları, suç aleti olduğu gerekçesiyle zapt ve müsadere edilemez veya işletilmekten alıkonamaz."

GAZETE MANŞET

EK 54- ZAMAN GAZETESİ: 06 Mart 2016

DOKUNULMAZLIKLAR KALDIRILSIN

MHP'den fezleke çıkışı

MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli, HDP'lilerin dokunulmazlık fezlekelerine ilişkin "Fezlekeler Meclis'e geldiğinde MHP üzerine düşeni yapacaktır" dedi.

06

Kılıçdaroğlu'dan sert eleştiri

ABD'den PYD'ye soğuk duş

08

ZAMAN

6 MART 2016 PAZAR ZAMAN

CUMHURBAŞKANI ERDOĞAN'IN KATILIMIYLA ÜÇÜNCÜ KÖPRÜNÜN SON TABLİYESİ BUGÜN YERLEŞTİRİLİYOR

KÖPRÜDE TARİHİ HEYECAN

İstanbul'daki trafik sorununa çözüm olması beklenen Boğaz'ın üçüncü köprüsünde sona gelindi. 9 metrelik son tabliye bugün yerine konuluyor. Köprünün açılışı ise Ağustos'ta yapılacak.

Kadınlara özel 8 Mart resepsiyonu

EK 55- Fotoğraf 1

EK 56- Fotoğraf 2

Ö Z G E Ç M İ Ş

Adı ve SOYADI **:** Gönül ZAİMOĞLU
Doğum Yeri - Tarihi: Düzce - 1981

<u>Eğitim Durumu :</u> Lisans
Mezun Olduğu Lise : Açıköğretim Lisesi, 2005
Lisans Diploması : Hoca Ahmet Yesevi Üniversitesi. Filoloji Fakültesi, Gazetecilik Bölümü, Türkistan, 2010
Yüksek
Lisans Diploması : Akdeniz Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gazetecilik Ana Bilim Dalı, Türkistan, 2010

Tez Konusu : Hegemonya ve İdeoloji Bağlamında Basının Rolü: Zaman Gazetesi'nde 17-25 Aralık Öncesi ve Sonrasında Yayımlanan İktidarla İlgili Haberlerdeki Söylem Değişimi Üzerine Bir İnceleme
Yabancı Diller : İngilizce (YDS: 78.75,) Kazakça (İleri Seviye), Rusça (Başlangıç Seviyesi)
<u>Bilimsel Faaliyetler :</u>

Fotoğrafın Gelişimi Ve Basında Kullanımı, Kazak Memlekettik Kızdar Pedagoji Üniversitesi, Mesleki Eğitimde Sanatın Kültürel ve Entelektüel Olanakları, Uluslararası Konferans Bildirileri, 2013

Kamuoyu Oluşum Sürecinde Gazete Haberlerinde Kullanılan Fotoğrafların Rolü, Grafik Tekniği Eğitiminde Ki Problemler ve Mesleki Eğitim Semineri, Evrazia Üniveristesi Eğitim Dergisi, Sayı.16. 2013

<u>İş Deneyimi :</u>
Çalıştığı Süre : 26.04.2001-15.09.2003
Görevi : Halka İlişkiler ve Tanıtım Sorumlusu
Kurum adı : Özel Akran Ltd. Şti. Düzce
İş Kolu : Sağlık ve Eğitim Hizmetleri-İnşaat-Turizm-Taşımacılık-Orman.

Çalıştığı Süre : 18.06.2010-22.09.2013
Görevi : Halka İlişkiler ve Tanıtım Sorumlusu
Kurum adı : Gelişim Ofset Matbaacılık. Düzce
İş Kolu : Basım, Yayın, Reklam ve Tanıtım Hizmetleri

Çalıştığı Süre : 26.09.2014- Devam ediyor…
Görevi : Öğretim Görevlisi
Kurum adı : Akdeniz Üni. Serik Meslek Yüksek Okulu, Halkla İlişkiler ve Tanıtım Programı
İş Kolu : Eğitim-Öğretim,
Stajlar : 2007 Yaz*** Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi Gazetecilik Bölümü Uygulamalı Staj Gelişim Dergisi – Düzce
2008 Yaz Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi Basım Yayın Teknolojileri Uygulama Gelişim Ofset Matbaacılık-Düzce

Çalıştığı Kurumlar: Özel Akran A.Ş.,
Gelişim Ofset Matbaacılık ve Reklam Hizmetleri,
Akdeniz Üni. Serik Meslek Yüksek Okulu, Halkla İlişkiler ve Tanıtım Programı

E-Posta : gonulzaimoglu@gmail.com